FUNDAŢIUNEA „REGELE FERDINAND I."

DOCUMENTE

PRIVITOARE LA

ISTORIA ARDEALULUI, MOLDOVEI ŞI ŢĂRII-ROMÂNEŞTI

VOLUMUL II.

ACTE ŞI SCRISORI

(1573 — 1584)

PUBLICATE

DE

DR ANDREI VERESS

(CU 5 FACSIMILE)

BUCUREŞTI
CARTEA ROMÂNEASCĂ
1930

FONDATION „ROI FERDINAND I."

DOCUMENTS

CONCERNANT

L'HISTOIRE DE LA TRANSYLVANIE, DE LA MOLDAVIE ET DE LA VALACHIE

VOLUME II.

ACTES ET LETTRES
(1573 – 1584)

PUBLIÉS

PAR

ANDRÉ VERESS

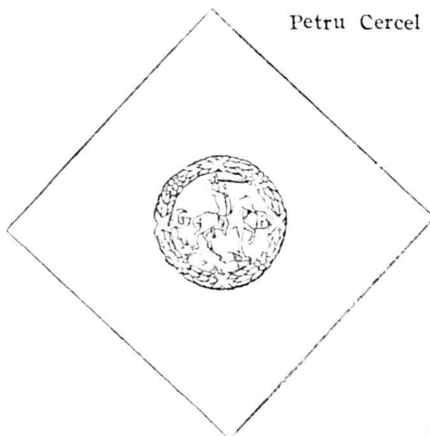
DOCTEUR ES LETTRES
ANCIEN ARCHIVISTE

BUCUREȘTI
CARTEA ROMÂNEASCĂ
1930

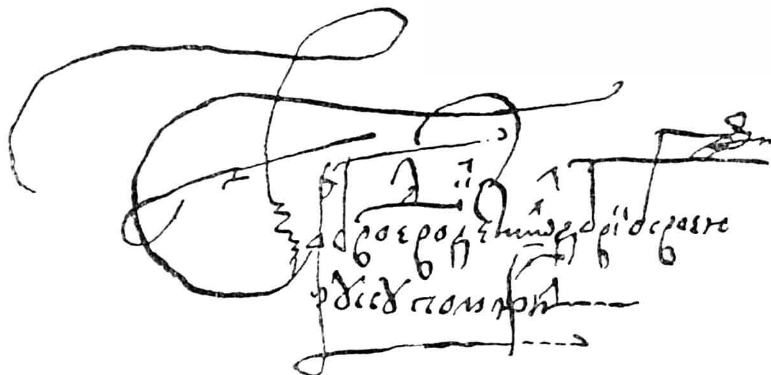

Petru Cercel (1579)

George Blaudrata (1573) Stanislav Niezowski (1573)

Semnătura lui Ştefan-Vodă Mâzgă
(Sătmar, 30 Iunie 1581)

PECEŢI ŞI FACSIMILE.

Legenda pecetei lui Petru Cercel: M(AGNUS) D(UX) PETRO·VOEVODA.

Legenda semnăturii lui Ştefan-Vodă Mâzgă: Stefan Voevoda de Moldavia ot svoeiu ruku pomijil.

PREFAŢĂ.

MATERIALUL volumului de faţă cuprinde abia unsprezece ani din istoria Ardealului şi ale relaţiunilor sale cu Moldova şi Ţara-Românească. Această scurtă vreme (dintre anii 1573 — 1584) formează a patra parte a epocii de domnie a dinastiei Báthory, întemeiată în primăvara anului 1571 după moartea ultimului Zapolia, de Ştefan *Báthory*, ales principe de către Ordinele şi Statele Ardealului în Alba-Iulia. Chemarea noului Domn, ostaş şi om cu carte care studiase chiar şi la Padova, bun cunoscător a împrejurărilor destrăbălate ale patriei sale, era de a consolida lucrurile şi a dà ţării o constituţie prin care ea să se poată desvolta în linişte, trăind bine cu vecinii şi îndepărtând tot ce ar putea aduce vre-o neînţelegere cu Poarta otomană supt ocrotirea căreia Ardealul începu să ducă o viaţă de belşug şi linişte.

Liniştea aceasta a ţării o primejduiau la'nceput doi rivali râvnitori la scaunul domnesc : Românul neaoş din ţinutul Caraş-Severinului, Caspar *Bekes* cu ajutorul tainic al împăratului Maximilian II totdeodată rege al Ungariei şi Ungurul Paul *Márkházi* refugiat din Ungaria de Sus în Ardeal, despre care s'a adeverit că nici „nemeş" nu era, ci un simplu om de rând, ba chiar vizitiu şi negustor de cai, uneltind prin deregătorii dela Stambul, amăgiţi de dânsul prin făgădueli deşarte. Primul a fost biruit în două lupte crâncene pentru ca apoi principele Ştefan devenind (în 1576) rege al Poloniei, iertându-l mărinimos, să-i rămână ajutorul său cel mai credincios în războaiele sale cu Muscalii, lucru rar în istoria lumii. Al doilea, denunţat prin solii regelui îşi pierdu cinstea în urma uneltirilor sale josnice, fiind aruncat de

înşişi protectorii săi în temniţele celor Şapte-turnuri, din cari scăpă numai turcindu-se.

Altă supărare nu suferi Ardealul nici după moartea lui Cristofor *Báthory* care era frate mai mare al regelui, nici chiar în anii regenţei fiului său Sigismund, când treburile ţării fuseseră conduse de un Prezidiu de trei sfetnici, între cari învăţatul Volffgang *Kowachoczy* care studiase dreptul la universitatea din Padova şi întrodusese cu vrerea regelui Ştefan o constituţie aproape republicană, liberală şi în ale religiei, aşa că pe când în Europa apuseană oamenii se omorau din pricina deosebirii credinţei, în micul Ardeal adepţii Reformei trăiau în cea mai deplină înţelegere cu catolicii.

Pe cât timp trăia regele energic, ţara nu avea să sufere nici năvăliri — ca pe vremuri — din partea Domnilor ţărilor române cu cari ea stătea în bune relaţiuni politice şi economice. In Moldova domnia după Ioan-Vodă cel Cumplit, reprezentat în acest volum cu un şir de amănunte noui, Petru Şchiopul, a cărui domnie o întrerupe scurt timp Ioan-Vodă Potcoavă. Decapitarea acestuia o înfăţişăm printr'o relaţiune italiană mişcătoare. Despre Iancu-Vodă Sasul dăm asemenea date interesante. In Ţara-Românească la început domni cinci ani de zile Alexandru-Vodă şi apoi Mihnea Turcitul, urmat de către Petru-Vodă Cercel, cu cari guvernul Ardealului întreţinea legături foarte strânse. Era o veche tradiţie ca la vreme de nevoie refugiaţii din ţările române să fie primiţi în Ardeal şi ocrotiţi faţă de răzbunarea Porţii şi acest sentiment creştinesc era aşa de adânc în cât pribegii de obiceiu erau ascunşi prin locuri îndepărtate şi de venia vre-un ceauş spre prinderea lor guvernul ardelean se făcea că nu ştie de ei ori dacă solul Porţii era bine informat despre pribegi, li se dădea de ştire în taină cu sfatul să fugă din ţară unde pot şi ştiu. Acest înalt sentiment de omenie ni-l arată fiecare scrisoare a corespondenţei oficiale şi personale între scaunul princiar din Alba-Iulia cu Domnii ţărilor române, corespondenţă păstrată aproape fără lipsă şi publicată acum de mine, formând poate partea cea mai preţioasă a volumului de faţă.

Spre a dà un cadru măcar restrâns despre felul şi însemnătatea documentelor ce prezintăm acum cercetătorilor, ne mărginim la această expunere în scurt.

O serie de acte şi scrisori cuprinde date noui despre pornirile vrăjmaşe ale lui Bekes faţă de principele Ardealului, porniri sprijinite pe averea sa imensă, dar desaprobate de înşişi prietenii săi: secretarul Martin *Berzeviczy*, medicul George *Blandrata*, filosoful Iacob *Paleolog* şi alţii. Ni se arată deasemenea sforţările sale la Curtea dela Viena de a-şi ajunge scopul prin sfetnicii de acolo, de cari însă — când politica germană nu mai avea trebuinţă de spada acestui aventurier tipic al veacului al XVI-lea — Bekes a fost părăsit, ba chiar desminţit, ca şi când împăratul nu l'ar fi ajutat niciodată împotriva principelui Ştefan Báthory. Noi publicăm însă (sub No. 2) chiar faimoasa scrisoare a lui Maximilian către Bekes prin care-l asigură de sprijinul său, ştiind că va veni timpul când el şi tovarăşii săi vor fi răsplătiţi pentru credinţa lor dovedită.

Această politică ne-o arată relaţiunile intime ale vorbăreţului sol vienez Cristofor *Teuffenpach* (din Ianuarie 1576) scrise în Ardeal despre audienţele sale la principele Báthory, care se pregătea să plece în Polonia la încoronare. Solul se arătă atât de copilăros şi naiv în cât era convins că-l va convinge pe Báthory să renunţe la coroana regală în favoarea lui Maximilian. Mai ales întâia relaţiune (cu dialogul dintre bietul sol austriac şi semeţul principe) formează o lectură din cele mai interesante şi chiar picante, rar de găsit pe aceste vremuri în curtea împărătească, plină de obiceiu de sfetnici învăţaţi şi destoinici.

Adunând întotdeauna cu o deosebită precădere scrisorile pribegilor români din Ungaria şi aiurea, continuăm publicarea corespondenţei lui Ştefan-Vodă Mâzgă şi a boierilor săi retraşi şi împământeniţi la Hodoş (lângă cetatea Sătmarului) care ne arată întreaga lor fire de boieri cinstiţi, plângându-se prin multe scrisori de ispravnicii nemiloşi cari nu le plăteau ani întregi salariul cuvenit. Refugiat era şi Bogdan-Vodă la Viena şi apoi un Basarab (prin 1573 — 1574) cari perindând ţările cu mari nevoi

primeau câte un subsidiu pe unde puteau. Ioan se chiamă un alt pribeag din toamna anului 1584 la Praga, care numindu-se fiul lui Bogdan — nepotul lui Ştefan cel Mare — împreună cu tovarăşul său, boierul Iliaş, se catoliză învăţând catehismul „dela un Iezuit cunoscător al limbei române" expunând o întreagă cronologie a Domnilor din Moldova, pe al cărei scaun doria să ajungă.

De un interes mai general este acţiunea lui Petru Cercel, a acestui pretendent stăruitor şi neobosit, frumos la faţă şi cu maniere europene însuşite prin călătoriile sale. Luându-şi titlul bine sunător de „Principe şi moştenitor al Valahiei mari" a ajuns cu protecţiunea Sfântului Părinte până la Curtea regelui Franţei, în care cucereşte înalte spirite şi inimi de femei galante pentru ca ajutat şi cu mijloace băneşti să întreprinză călătoria sa îndrăzneaţă prin Italia la Poartă ca să fie apoi într'adevăr numit Voevod în Ţara-Românească. Despre aceste lucruri am reuşit să adun un mare număr de scrisori şi amănunte noui.

Afară de aceste relaţiuni de istorie politică volumul nostru prezintă şi acte de interes economic, industrial şi social. In fruntea lor este inventarul averei sărmanei Zamfire (dela sfârşitul anului 1575) dându-ne o ideie despre bogăţia ei aproape fără seamăn în Ardeal. Avem pe urmă acte vorbind de înfiinţarea unei fabrici de hârtie la Sibiu şi de reînoirea privilegiului „cementarului" de acolo, care bătea frumoşii galbeni ardeleni ai principilor Báthory. Mai preţios e poate statutul magistratului oraşului Sibiu (din toamna anului 1582) care stabileşte felul cum trebuiau să trăiască Saşii cu Românii din Avrig spre a înlătura gâlcevile zilnice ivite tocmai din lipsa unei constituţii scrise, documentul fiind de cea mai mare raritate. Interesante sunt şi articolele tratatului reînoit dintre Turcia şi Polonia privitoare la negoţul acestei ţări cu Moldova.

Caracteristică e descrierea ceremonialului înmormântării principelui Cristofor Báthory în biserica Iezuiţilor din Alba-Iulia (în cetate) săvârşită în faţa delegatului regelui Ştefan Báthory. Acesta a fost mult impresionat de obiceiul Ungurilor care vrea ca

intrând un om armat în biserică, să rupă lângă catafalc lancia răposatului, nimicind şi pecetea Principelui, pe când un alt demnitar ia rămas bun dela mort în numele ţării, al neamului Báthory, al regelui cum şi al fiului, micul Sigismund.

Instructive sunt scrisorile eruditului iezuit Antonio *Possevino* despre acţiunea sa ce vroia să pornească şi în ţările române, prin catehisme româneşti şi alte cărţi religioase, dar e păcat că din cauza unor zvonuri rele n'a cutezat să treacă din Polonia şi în Moldova vecină, despre care poate am avea azi o descriere tot aşa de importantă ca aceea despre Ardeal, descoperită şi publicată de mine în anii trecuţi.

Câteva acte răvarsă lumină asupra felului de viaţă juridică a ,,boierilor'' din ţara Făgăraşului cari însă nu se aseamănă cu boierii ţărilor române; o ,,relatorie'' oficială din comitatul Hunedoarii ne arată formalităţile potrivit cărora trebuia să se întroducă în stăpânire — la faţa locului — noul moşier cu actul de danie în mână.

Listele alăturate volumului ne specifică desluşit actele şi scrisorile mici şi mari, însemnate ori de mai puţină însemnătate, prin publicarea cărora am urmărit scopul de a da date şi informaţiuni necunoscute ori puţin ştiute asupra ţărilor despre cari ele grăesc.

Din reproducerile ce publicăm de astădată, amintim piatra mormântală din 1580 a domniţei Zamfira — fiica lui Moisi-Vodă — aflătoare în biserica mânăstirii dela Prislop (lângă Silvaş) a cărei fotografie o datorim osârdiei directorului Muzeului judeţului Hunedoara, Iosif de Mallász. Acest strălucit monument istoric, executat în marmură roşie, se reproduce acum întâiaşidată, cu toate că era cunoscut de multă vreme.

ANDREI VERESS

PREFACE.

On ne trouvera ici que onze années de l'histoire de la Transylvanie et de ses relations avec la Moldavie et la Valachie. Cette courte période (comprise entre 1579 et 1584) constitue un quart du règne de la dynastie Báthory. Etienne *Báthory*, élu prince à Alba-Iulia par les Ordres et les États de Transylvanie, fonda la dynastie qui porte son nom, au printemps de l'an 1571, après la mort du dernier Zapolia. Le nouveau seigneur, soldat et homme de lettre qui avait étudié même à Padoue, se rendait parfaitement compte du malheureux état de sa patrie. Il devait à consolider la situation, et donner au pays une constitution à l'aide de laquelle il pût se développer en paix, vivre en bons rapports avec ses voisins et éviter toute cause de mésentente avec la Porte Ottomane, dont la protection lui assurait le calme et la richesse.

Cependant, deux prétendants au trône menaçaient la tranquillité du pays. L'un, Caspar *Bekes*, un Roumain du district de Caraş-Severin, aidé en secret par l'empereur Maximilien, roi de Hongrie. L'autre, Paul *Márkházi*, un Hongrois réfugié de la Hongrie supérieure en Transylvanie; il n'appartenait pas à la noblesse, c'était un homme du peuple, cocher et maquignon de profession; il avait l'appui des hauts dignitaires de Stamboul, qu'il leurrait de vaines promesses. Le premier fut défait dans deux terribles batailles, mais le prince Etienne, devenu roi de Pologne en 1576, lui pardonna par la suite. Fait assez rare, il se l'attacha et en fit un auxiliaire fidèle dans ses guerres contre les Russes. Le second, démasqué par les ambassadeurs du roi, se déshonora par ses basses machinations. Il fut jeté par ses protecteurs même dans la Prison des Sept-tours, et ne put en sortir qu'en se convertissant à la religion musulmane.

La Transylvanie jouit d'une période de tranquillité qui se maintint après la mort de Christophore *Báthory*, frère aîné et successeur du roi Etienne, pendant la minorité de son fils Sigismond. À ce moment le pays fut dirigé par un Conseil de trois membres. Parmi eux se trouvait le savant Volffgang *Kowachoczy* qui avait étudié le droit à l'Université de Padoue. Avec l'assentiment du roi Etienne, il eut le mérite de doter son pays d'une constitution presque républicaine, libérale, même en ce qui concernait la religion. Ainsi, tandis qu'en Occident on s'entretenait dans les guerres de Religion, en Transylvanie les adeptes de la Réforme vécurent en parfaite intelligence avec les catholiques.

Tant que régna ce roi énergique, le pays n'eut pas à souffrir — comme autrefois — des incursions des princes roumains, la Transylvanie entretint avec eux de bonnes relations tant politiques qu'économiques. En Moldavie après Jean le Voevod terrible était monté sur le trône Pierre le Boiteux dont le règne fut interrompu pendant un court moment par Ioan Voda Potcoava. On trouvera plus loin tout une série de détails nouveaux sur le premier, une émouvante relation italienne de la décapitation du dernier, et quelques traits concernant Iancu Voda le Saxon. En Valachie régna pendant cinq ans Alexandre Voda, puis Mihnea Turcitul, enfin Petru Vodă Cercel avec lequel la Transylvanie entretint des relations très suivies. Selon une vieille tradition les fugitifs des pays roumains trouvaient refuge en Transylvanie et y étaient protégés contre la vengeance de la Porte. On cachait d'habitude les émigrés dans des endroits éloignés, et si quelque Ceauş venait pour les arrêter, le gouvernement transylvain paraissait ignorer le lieu où ils se trouvaient. Si l'envoyé de la Porte était bien informé, on dépêchait en secret aux émigrés un émissaire pour leur dire de s'enfuir. Ce sentiment si élevé d'humanité apparaît dans chaque lettre de la correspondance officielle ou privée échangée entre le siège princier d'Alba-Iulia et les Princes des pays roumains. Conservée presque en entier, elle est peut-être ce que ce volume contient de plus précieux.

Essayons maintenant de donner une brève idée d'ensemble de l'importance des documents que nous offrons aux chercheurs·

Une série d'actes et de lettres contient des données nouvelles sur l'attitude de Bekes envers le prince de Transylvanie. Cette attitude, qu'explique son immense fortune, était désapprouvée par ses amis mêmes, le secrétaire Martin *Berzeviczy*, le médecin Georges *Blandrata*, le philosophe Jacques *Paleologue* et d'autres. Nous voyons également ses tentatives à la cour de Vienne, pour obtenir des ministres leur appui dans sa lutte contre Báthory. Mais, quand la politique allemande n'eut plus besoin de son épée de véritable aventurier du XVI-e siècle, ces mêmes ministres abandonnèrent Bekes. Ils démentirent même formellement que l'Empereur l'eût jamais aidé contre Etienne Báthory. Par bonheur, nous publions (No. 2) la fameuse lettre de Maximilien à Bekes où l'empereur l'assure de son appui, lui et ses partisans, lui promettant qu'un temps viendra où ils seront récompensés de leur fidélité éprouvée.

La même politique apparaît dans les rapports secrets du prolixe ambassadeur viennois, Christophore *Teuffenpach* (janvier 1576) écrits en Transylvanie. Ils ont trait à ses audiences avec le prince Báthory qui se disposait à partir en Pologne pour son couronnement. L'ambassadeur s'y montre assez naïf pour croire qu'il allait persuader Báthory de renoncer à la couronne royale en faveur de Maximilien. La première relation qui contient le dialogue entre le pauvre ambassadeur autrichien et le fier prince est d'un comique savoureux, presque unique à une époque où la cour impériale abondait en ministres savants et capables.

Nous avons toujours accordé une préférence particulière aux lettres des Roumains émigrés en Hongrie ou ailleurs. C'est pourquoi nous continuons la publication de la correspondance de Ștefan-Vodă Mâzgă et de ses boyards établis à Hodoș (près de la forteresse de Satmar) où ils avaient obtenu des terres. On y voit à nu le caractère de ces boyards honnêtes qui se plaignent souvent que les administrateurs inhumains négligeaient pendant des années entières de leur payer leur dû. Parmi les émigrés citons aussi Bogdan-Vodă à Vienne, puis un membre de la dynastie des Bassarab (vers 1573-1574) qui parcourait la contrée recevant deci-delà quelques subsides. Un certain Jean émigra

à Prague dans l'automne de 1584. Se faisant appeler fils de Bogdan et devenant ainsi neveu d'Etienne le Grand, il se convertit au catholicisme ainsi que son compagnon le boyard Iliaş ; il apprit le catéchisme „d'un jésuite connaisseur de la langue roumaine" en faisant une chronologie complète des princes de Moldavie dont il voulait conquérir le trône.

L'activité de Petru Cercel est d'un intérêt plus général. Ce prétendant tenace, infatigable, beau, affiné par ses voyages, avait pris le titre avantageux de „Prince et héritier de la Grande Valachie" et grâce à la protection du Saint Père on le vit même à la cour de France. Il y conquit des esprits excellents, des coeurs de grandes dames, en recevant même une aide financière pour entreprendre son audacieux voyage vers la Porte Ottomane, à travers l'Italie. Plus tard il devint en effet Voevode de la Valachie. On trouvera réunis ici un grand nombre de lettres et de détails nouveaux sur tous ces événements.

D'autres actes présentent un interêt économique, industriel ou social. Le plus important est l'inventaire de la fortune de la malheureuse Zamfira (fin de l'année 1575) qui nous donne une idée de sa richesse à peu près sans pareille en Transylvanie. Ailleurs, il est question de la fondation d'une fabrique de papier à Sibiu, du renouvellement du privilège de frapper les belles monnaies d'or transylvaines des Báthory. Plus précieux encore peutêtre est le statut du magistrat de la ville de Sibiu (automne de l'anné 1582) qni établit les conditions dans lesquelles devaient vivre les Saxons et les Roumains d'Avrig. Il a pour but de mettre fin aux malentendus journaliers qui s'élevaient souvent en l'absence d'une constitution écrite. Le document est extrêmement rare. Signalons aussi, dans le traité renouvelé entre la Turquie et la Pologne, les articles qui concernent le commerce de ce dernier pays avec la Moldavie.

La description de l'enterrement du prince Christophore Báthory est très curieuse. La cérémonie eut lieu dans l'église des Jésuites de Alba-Iulia, en présence du délégué du roi Etienne Báthory. Ce délégué fut très impressionné par la coutume hon-

groise qui voulait qu'un homme armé entrât dans l'Eglise, rompît près du catafalque la lance du mort et détruisît le sceau princier, tandis qu'un autre dignitaire saluait une dernière fois le mort au nom du roi, du pays, de la famille Báthory et de son fils le petit Sigismond.

Les lettres du savant Jésuite Antonio *Possevino* sont également instructives, car il voulait commencer une action catholique en pays roumain, en y introduisant des catéchismes dans la langue du pays et d'autres lois religieux. Il est regrettable que des rumeurs inquiétantes l'aient empêché de passer de Pologne en Moldavie. Nous aurions, peut-être de celle-ci, à l'heure actuelle, une description aussi intéressante que celle de la Transylvanie publiée par moi précédemment.

Quelques actes jettent une lumière sur la vie juridique des „boyards" du pays de Făgăraş, qui ne ressemblent pas aux boyards des pays roumains. Une „relation" officielle du district de Hunedoara nous décrit puis les formalités auxquelles était astreint le nouveau propriétaire : il devait entrer en possession sur les biens mêmes, l'acte de donation à la main.

Des listes placées à la fin de ce volume faciliteront la tâche du lecteur et rendront aisément accessibles ces informations inédites ou peu connues.

Nous nous permettons d'attirer l'attention du lecteur sur la pierre tombale de la princesse Zamfire — fille du Voévode Moisi — datant de 1580 et qui se trouve dans l'église du monastère de Prislop près de Silvaş ; nous devons la photographie de ce monument à la sollicitude de M. Joseph de Mallász, directeur du Musée du district de Hunedoară.

ANDRÉ VERESS

LESPEDEA MORMÂNTALĂ A DOMNIȚEI ZAMFIRA
(În biserica mănăstirii dela Prislop.)

STEMA
ȚĂRII-ROMÂNEȘTI

Inscripțiunea monumentului, supt stemă:

SAPHIRA MOISINI DVCIS INCLITA FILIA TANDEM
HAC POSVIT MORIENS FLEBILE CORPVS HVMO
KESERIO IN PRIMIS VXOR DVLCISSIMA CLAVSIT
LVMINA · FIT CONSORS DEINDE NISOWSKI · TVA
SI GENVS EXCVTIAS NICHIL HAC MAGE NOBILI
SVB TRANSALPINO TERRA VALACHA POLO VIDET ·
HVIC AVIS ET GENITOR PRINCEPS · SI CAETERA SPECTES
HVIVS MOESTA VIRVM DACIA VTRVMQVE GEMIT ·
TV QVICVNQVE VIDES SAPHYRA HAEC MONVMENTA VENVSTE
SAPHYRA DIC SAPHIR NOMINE DIGNA FVIT

Pe marginea lespezii următoarele cuvinte:

SAPHYRA FILIA MOISII PRINCIPIS TRANSALPINORVM RELICTA MAG(NIFI)CI STANISLAI NISOWSKII · MORITVR ANNO 1580 DIE MENSIS MARTII ANNO AETATIS SVAE XLIIII

SAPHIRA MOISINI DVCIS INCLITA FILIA TANDEM
HAC POSVIT MOHIEMSFI EBILE CORPVS HVMO
KESERIO IN PRIMIS VXOR DVLCISSIMA CLAVSIT
LVMIN FIT CONSOHS DLIN DLNISOWSKI TVA
SIGENVS EXCVTIAS MICHIL HAC MAGE NOBIL
VIDET
SVB TRANSILPINO TERRA VALACHA POLO

I.

ACTE ŞI SCRISORI.

1.

Wien, 16 Ianuarie 1573.

Nunţiul Giovanni Delfino către card. Tolomeo Galli secretar de stat.

Plângerea împăratului Maximilian II pentru că Papa Grigorie XIII chemă pe Ştefan Báthory „Principe" în loc de guvernator perpetuu, lucru ce-l jigneşte mult.

A li giorni passati il Bathori Vaivoda di Transilvania mandò un suo a rendere obedienza a Sua Santità et oltre, che detto ambasciatore[1] lo chiamassi Principe di Transilvania, Sua Beatitudine ancora nella risposta gli diede il medesimo titolo, de ch' essendo entra' la mia giurisdittione, per essere detto Bathori mio vassallo, havendomi giurato fideltà, benchè secretamente, *metum Iudeorum*, per usare le sue parole, poichè alli così fatti non n'è più rimedio, voglio pregare Sua Santità che per l'avvenire non mi facci più simili preiudici, et seguitò ch'io mi potevo ben ricordare, com'è vero, ch'al tempo della felice memoria di Pio quinto, Sua Santità mi mandò un Breve per detto Bathori per mandarglielo poi in Transilvania, con consenso però di Sua Maestà, et che per essere solamente chiamato „governatore perpetuo di Transilvania" in detto Breve Sua Beatitudine si contentò ad istanza dell' Imperatore che non si mandasse. A questo io risposi di non sapere quello, ch'era successo, nè chè parole havesse usate Nostro Signore, ciò è il segretario in nome suo, non essendo ordinario, che Sua Santità medesima rispondi; ma che sia come si voglia potrebbe essere che non mi sia avvertito, et massime non si tenendo in Italia questo titolo di Principe in tanta strettezza, come si fa in Germania; che io non sarei però restato d'avvertire Nostro Signore, il quale io tenevo per certo, che non haverebbe mancato così in questa, com' in ogni altra occasione di darli ogni possibile satisfattione, ma ch'io non voleva restare di dirli con quella riverenza, che si conveniva, che non potevo fare di

[1] Martin Berzeviczy. Cfr. ultimele două acte din volumul I al publicaţiunii noastre.

maravigliarmi grandemente, che Sua Maestà, tanto prudente, com'ogni uno la conosce, vadi con tanta diligenza cercando di conservare la dignità sua nell' apparenza delle parole, e nell'osservanza de i fatti proceda così reservata : perciochè havendo hora occasione, entrando in Lega, non solo di esser veramente padrone della Transilvania, ma d'una gran parte del paese del Turco, voglia più tosto essere Principe in occulto, et forse con qualche nota, che me palesi con tanta reputatione et gloria, et con questa occasione entrai di nuovo nel negotio della Lega ; etc.

(Arch. Vat. Roma. Nunz. di Germania vol. 70 pag. 21—22.)

2.

Wien, 10 Fevruarie 1573.

Maximilian II regele Ungariei către Gaspar Bekes.

Răspunzând la ambele sale scrisori îl sfătueşte să se folosească în procesul cu principele Ştefan Báthory de mandatul ce-l are făcându-i apoi raport dacă l'a ajutat întru ceva ori nu. Mulţumindu-i pentru relaţiunea despre dezbaterile dietei din Cluj l'asigură împreună cu toţi partizanii săi din Ardeal de sprijinul şi favorul său regal, ştiind că va veni vremea când vor fi răsplătiţi pentru credinţa dovedită. La sfârşit îi mulţumeşte pentru monedele (antice) trimise.

Maximilianus Secundus Dei gratia Electus Romanorum Imperator, semper Augustus, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae etc. Rex etc.

Magnifice, fidelis Nobis dilecte. Binas praeteritis hisce diebus literas tuas accepimus, unas vigesima nona Decembris, alteras duodecima Ianuarii proxime praeteritorum mensium ad Nos datas, quas intelleximus. [1] Et quod in illarum primis Nobis significas, quod partium istarum regni nostri Waywodam praemonueris, de permissa tibi appellatione, et quod ille eam admittere deneget : id quidem praepropere, et ante tempus abs te factum est, quum nulla adhuc sententia contra te in causa illa prolata sit, tempusque appellationis necdum advenerit. Et quia haec omnia, ut processus ipse causae rite fiat, adhuc exspectanda sunt, mandatum nostrum, quod ultimo non ita pridem a Nobis accepisti, in casu quo illo opus fuerit, suo loco et tempore prae-

[1] Scrisoarea această a doua publicată fragmentar în *Monumenta Comitialia regni Transylvaniae* vol. II pp. 537—538.

sentabis, quo deinde quicquid effeceris, nos reddes certiores, ut hoc facto postea videamus, quid amplius facto hac in re opus sit. In alteris vero, gratum Nobis est, quod Nos de iis, quae in proximo conventu partiali Coloswariensi a regnicolis ultrocitroque acta sunt, reddideris certiores : et rettulit nobis verbis quoque eadem omnia cum aliis nonnullis, Stephanus quoque Fewldwary, tuus hic apud nos nuncius. [1] Cuius quidem dietae clamores, indigne, sineque causa facti, etsi a Nobis non probentûr, obaudiendi tamen pro nunc et dissimulandi sunt ad suum usque tempus. Nos nihilominus, quemadmodum supplicas, provinciae istius nostrae curam habemus, [2] et habituri sumus, Deo opitulante, etiam in posterum, neque etiam tibi, et ceteris istic fidelibus nostris tempore necessitatis vel periculi defuturi sumus; saltem interea hasce molestias forti feratis animo, et ut antea vobis iniunximus, in fide Nobis debita constanter perseverantes, simulando et dissimulando, tempori vos accomodetis. Pro quibus quidem omnibus suo tempore non deerunt vobis prae aliis, condigna fidei et constantiae vestrae praemia. Quae denique de exspectatione gratiae nostrae in literis tuis breviter et paucis attigisti, Stephanus ipse Fewldwary pluribus, sicuti et alia, quae illi Nobis referenda iniunxisti, declaravit; super quibus omnibus eidem benigniter respondimus, a quo ipso mentem, et propensam erga te voluntatem nostram fusius cognosces; neque dubitamus, quin responso ipso Nostro futurus sis contentus. Numismata vero Nobis missa, reddidit nobis idem Fewldwary, quae sicuti grata Nobis exstiterunt, ita pro illis habemus tibi gratias.

Datum Viennae, decima die Februarii. Anno Domini M. D. LXXIII^{0}

Maximilianus mpr Jauriensis mpr

Adresa : Magnifico Caspari Bekes de Kornyath, Comiti perpetuo terrae Fogaras, etc. Fideli Nobis dilecto.

Pe dos cu mâna lui Ştefan Szamosközi : Fogaras várát meg szállotta s meg vötte Batori István Vaida, Bekes Gáspár ki szaladván 1573. 20. Augusti vötte meg. [3]

(Litterae originales. Budapest. No. 121.)

---

1 Această dietă convocată pe ziua de 1. Ianuarie 1573 a ţinut şase zile; hotărârile ei *ibidem*, pp. 531—535.

2 Partea aceasta a scrisorii (dela cuvintele „gratum Nobis est" până aci) publicată *ibid m*, p. 427 nota 1.

3 Româneşte : Cetatea Făgăraşului a fost asediată şi luată de către Voevodul Ştefan Báthory, Gaspar Bekes fugind din ea. Fu luată în 20 August 1573.

3.

Wien, 25 Fevruarie 1573.

Nunţiul Delfino către card. Galli secretar de stat.

Raportând împăratului Maximilian despre solia română a lui Martin Berzeviczy, acela a admis ca Ştefan Báthory să fie numit Principe.

Ho dato conto a Sua Maestà come passò il negotio dell'ambasciator Transilvano, et benchè mi replicasse, che si poteva anco in privato restare di chiamarlo Principe, nondimeno in fine mostrò di restarne satisfatta. [1]

(Arch. Vat. Roma. Nunz. di Germania vol. 70.)

4.

Wien, 4 Martie 1573.

Împăratul Maximilian II către delegaţii săi din Polonia: Wilhelm von Rosenberg şi Vratislaw von Bernstain.

În privinţa Moldovei să se înţeleagă cu Albert Laski.

Was die Wallachey antreffe, nach dem dieselbe in andern und nämlich des mächtigen Erbfeindts, des Türken Handen seie und dann einem künftigen Künig in Poln dieses Landts Eroberung halben ichtes ohne Zuethuen und Rat gemeiner Stände fürzunehmen und also sich gegen demselben Feindt in Krieg einzuelassen nit gepüeren würde, so wollte uns und unsrem geliebten Sohn [2] hierin ichtes zuezesagen, so in unser Macht nicht stünde, und derwegen zue leisten schwer fallen möchte, bedenklich sein. Wir zweiflen aber nit, er Laskus [3] würde dem sondern Ansehen nach, darin er bey gedachten Ständen wäre, die Sache wohl richtig machen und dahin pringen mögen, dass sie zue solchem der ganzen Kron gemeinen Werk ihren Willen geben und sich darumb annehmen, auf welchen Fall weder Wir, noch unser geliebter Sohn als die Ihm, Lasko vor andern solch Land auch

---

1 Cu toate acestea titlul de «Principe» în mod oficial a fost acordat Domnilor Ardealului numai în anul 1595 şi anume lui Sigismund Báthory, după alianţa sa cu casa Habsburgică şi primirea titlului de Principe al Imperiului Roman.

2 Arhiducele Ernest. 3 Albertus a Lasko sau cu ortografia poloneză: Łaski.

sonst alle Wohlfahrt und Aufnehmen ganz wohlgunten und gern darzue, soviel sich thuen liesse, verholfen sein wollten, an uns, dessen er sich gewisslich zu versehen ichts erwinden lassen würden.

(Staatsarchiv. Wien. Polonica. Cifra.)

5.

Alba-Iulia, 12 Martie 1573.

Principele Ştefan Báthory către oraşul Sibiu.

La cererea magistratului oraşului dă voie să facă o fabrică de hârtie al cărei produs să se poată desface oriunde în ţară spre binele public.

Nos Stephanus Bathori de Somlyo waivoda Transsilvanus et Siculorum comes etc.

Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis, quod cum bonorum et diligentissimorum magistratuum in republica videlicet ad summam dignitatis fastigium evectorum et eam gubernantium officio dignissimum atque convenientissimum esse censeamus, animum eorum, ad id omni studio et conatu dirigere, ut publica privatis semper anteferenda esse iudicent, usibusque potius communis societatis, quam propriis consulant, quo misera plebs in tot multis et intolerabilibus fere oneribus ferendis ex eiusmodi publicorum emolumentorum admistratione sublevetur: Ideo nos quoque ad instantem requisitionem et petitionem Egregiorum ac Prudentum Circumspectorum Simonis Miles magistri civium, ac Augustini Hedwygh iudicis Regii iuratorumque civium civitatis Cibiniensis id faventer annuendum et concedendum esse duximus, ut ipsi in communem usum et commodum eiusdem civitatis in territorio et intra metas eiusdem praedictae civitatis sedis et pertinentiae Cibiniensis, ubicunque maluerint, officinam papiriam extruere et erigere, ac in ea papirum conficere, eamque ubique in hoc regno Transsilvaniae publice distrahere, divendere ac in usus civitatis illius publicos convertere possint et valeant, neque quispiam civium eiusdem civitatis in praeiudicium et detrimentum huius officinae aliam intra metas illius civitatis sedis et pertinentiae in usus privatos extruere audeat et praesumat. Imo annuimus et concedimus, assecurantes eosdem magistrum civium iudicem Regium, et iuratos cives praescriptae civitatis Cibinienins is hac favorabili annuentia nostra inviolabiliter observaturos,

et per nostros observari facturos, harum nostrarum vigore et testimonio litterarum mediante.

Datum in civitate Alba Iulia, duodecimo die mensis Martii. Anno Domini 1573.

Stephanus Bathory
de Somlyo mpr (L. S.)

Franciscus Forgach
cancellarius mpr

(Arhiva Naţională Săsească. Sibiu. IV. 1034.)

6.

Roma, 21 Martie 1573.

Cardinalul Galli secretar de stat către Monsignor Portico, nunţiu în Polonia.

Audienţa lui Martin Berzeviczy şi instrucţiunea primită în privinţa restabilirii catolicismului în Ardeal.

Del novo Principe di Transilvania et de la sua inclinatione a reintegrar la religion Catholica s'è inteso il medesimo a' dì passati per un Suo che fu qui a render obedienza in suo nome a Nostro Signore. Al quale innanzi la partita sua tra le altre cose si disse di ricordare al Suo Signore che per effettuar questo buon desiderio di restituir la fede catholica era sopra tutto di bisogno rimetter le chiese cathedrali in essere, et i suoi pastori, da' quali poi si potessero ordinar gli altri sacerdoti et ministri ecclesiastici, et Sua Santità scrisse ancora sopra di ciò un Breve al detto Signore. Le dette chiese s'intende che sono molto desolate, et chei beni loro sono stati occupati. Però di qui bisogna cominciar l'opra.

Vostra Signoria potrà ricordar questo medesimo col mezo di chi le ha scritto per quel Prencipe, che nel resto Nostro Signore non mancherà di tutti quei rimedii, che potranno venire da l'autorità sua.

(Arch. Vat. Roma. Nunz. di Polonia vol. 172 pag. 93. Concept.)

7.

Wien, 26 Martie 1573.

Împăratul Maximilian II către Camera Scepusiană.

Mandat de plată pentru boierul moldovean Petru Drăgşan.

Conquestus est nobis. . . Petrus Draxan Moldauiensis Boierius sibi de instituto menstruo salario minus recte satisfieri *şi*

astfel ordonăm din nou să-l îndestulaţi potrivit mandatului meu de mai înainte.

(Colecţiune particulară. Ungaria.)

8.

Wien, 30 Mai 1573.

Împăratul Maximilian II către sultanul Selim II.

Recomandă pe noul său orator David Ungnad, iar despre afacerea pribeagului Bogdan-Vodă va fi orientat prin el şi tovarăşul său de acolo.

Cum praesentium exhibitorem nobilem fidelem nobis dilectum, Davidem Ungnad baronem in Sonnegk, consiliarium nostrum, cum munero honorario, quotannis, donec scilicet salutaris illa pax, inter nos et Ser^tem^ V^ram^ superioribus annis inita duraverit, ad Excelsam Ser^tis^ V^rae^ portae mittendo ablegamus, praefatus vero consiliarius noster David Ungnad non modo honorarium illud munus Ser^ti^ V^rae^ una cum consiliario et oratore nostro, nobili fideli nobis dilecto Carlo Rym domino ab Eekenbecke, reverenter praesentandi mandavimus et mandatum habet, verum etiam in id a nobis istud destinatus est, ut eidem Carolo Rym intra aliquot menses istinc recessuro, in legatione illa succedat, ac nostri apud Ser^tem^ V^ram^ oratoris ordinarii munus obeat, *Vă rugăm să daţi crez celor ce va expune în numele nostru şi recunoscându-l drept orator să se folosească de* iisdem privilegiis, libertatibus et immunitatibus, *de cari s'au bucurat acolo antecesorii săi* ac regnorum Christianorum oratores, *asigurându-Vă* ut paci initae firmissime colendae nusquam deessemus; etc.

De Bogdano, miser Moldaviae Voywoda, cuius in memoratis novissimis litteris Ser^tis^ V^ris^ denuo mentionem fecistis per Schaban chiausum, ita respondimus, ut satis factum esse arbitremus; ideoque, ut eadem hoc loci repetamus supervacaneum censemus, prouti praefati oratores nostri haec et alia, eo pertinentia Ser^ti^ V^rae^ vel supremo eiusdem consiliario, Illustri viro Mehemeti passae, syncere nobis dilecto referent.

(Protocollum Bathorianum. Budapest. Fol. 160. Copie.)

9.

Košice, 23 Iunie 1573.

Camera Scepusiană către Maximilian II regele Ungariei.

Aşteaptă o nouă deciziune în privinţa salariului boierului Petru Drăgşan din Tokaj.

De solutione menstrua Petri Draxin, iuxta prius mandatum Suae Maiestatis fienda, exspectatur ulterior resolutio Suae Maiestatis.

Petrus Draxin boierus attulit nobis novissime benignum mandatum Mtis V. S. 26. mensis Martii anni currentis editum, quo committere dignatur nobis Maiestas V. S. ut iuxta prius mandatum Mtis V. S. eidem de menstruo suo salario statis temporibus fieri curaremus. Etsi autem prius mandatum Mtis V. S. 20. die Februarii anni LXXII emanatum, salarium militare eidem boiero, ut reliquis, de proventibus Camerae istius Mtis V. S. benigne numerari voluerit, tamen quia instituta 15. die mensis Iulii praetacti anni LXXII militaris subsidii menstrui solutione, in libello limitationis ex aula ad Cameram hanc Mtis V. S. demisso, solutio dicti Draxin sublata sit, testante adiecto scripto, de eodem libello desumpto, si quidem prius mandatum, ad quod novissimum ostendit, per subsequutum novum decretum sublatum esse existimemus: Nos memorato boiario[1] pro salario suo pristino, quod ante praetactum decretum Mtis V. S. in Thokay capiebat vehementer instanti, integram et novam solutionem, inscia Mte V. S. facere non sumus ausi, ad requisitionem tamen Magci domini Ioannis Rueberi Generalis, dedimus illi florenos viginti, ista ratione, quod si Maiestas V. S. ad rationem futurae solutionis eiusdem boiarii non sit acceptura, idem dominus Rueberus in sortem menstrui subsidii futuri mensis sit acceptaturus. Cum itaque de saepefati boiarii ob causas praeallegatas futura solutione dubitemus, Maiestas V. S. dignetur clementer se resolvere, utrum institutum prius salarium iam fato Petro Draxin boierio, et a quo tempore currere debeat. Super quo clementem Mtis V. S. exspectamus informationem.

Cassoviae, 23. die Iunii. Anno LXXIII.

(Colecţiune particulară. Ungaria.)

---

[1] Observăm că întrebuinţarea ambelor forme de «boier» şi «boiar» e caracteristică pe această vreme.

10.

Košice, 27 Iunie 1573.

Camera Scepusiană către Maximilian II regele Ungariei.

În afacerea celor 8000 fiorini împrumutați decedatului Despot-Vodă trimite în original obligațiunea acestuia, primită dela fiul decedatului Francisc Zay.

De octo milibus florenis ad expeditionem Despotae erogatis, ut a haeredibus Zay rationes exigantur.

Admonere benigne dignata fuit nos Maiestas V. S. literis suis 16. die Februarii currentis anni aeditis, quo ab haeredibus Mag^ci^ condam Francisci Zay, per nos requisitis, de octo milibus florenis per Mag^cum^ dominum Franciscum Thwrzo et dictum Zay ad expeditionem Despotae erogatis rationes exigeremus et literas Despotae obligatorias producere iuberemus. Quos absentes per literas Camerae huius requisimus. Tandem vero Petrum Zay praesentem iterum atque iterum ad praemissa praestanda accurate monuimus. Qui ceteris fratribus tacentibus hodie primo coram nobis comparuit, exhibens nobis in specie literas quasdam divi condam imperatoris Ferdinandi, felicissimae reminiscentiae, et dicti Despotae assecuratoriales authenticae editas et paria quarundam literarum ad dictum dominum Thwrzonem edita, in simplici papiro transumpta, quarum exempla A, B, C. signata praesentibus inclusa M^ti^ V. S. transmisimus, simul proponens nobis memoratus Zay se praeter illas assecuratoriales nullas alias Despotae literas obligatorias habere, nec sibi quique de illis octo milibus florenis quomodonam conflati et erogati fuerint constare. Super quibus cum nullas obligatorias videamus, non est aliud quod censeamus, nisi ea, quod non solum Francisco Zay, sed et domino Thwrzoni perinde vigore supratacti mandati defunctae Imperatoriae M^tis^ receptio literarum obligatorialium a Despota magis incubuerit. Quod de negotio ita neglecto, quid ulterius statuendum sit in benigno arbitrio M^tis^ V. S. situm erit. De quo praemisso M^ti^ V. S. demissae hoc habuimus rescribere.

Cassoviae, 27. Iunii. Anno LXXIII.º

(Colecțiune particulară. Ungaria.)

11.

[Tokaj, Iunie 1573.]

Boierul Ioan Gava către împăratul Maximilian II.

Fusese chemat cu mai mulţi boieri pribegiţi aici în slujba Voevodului Ioan în Moldova, însă fiind vestit de un prieten de acolo să nu meargă a rămas şi acum se aude că câţiva cari s'au dus au fost îngropaţi de viu. Cere puţin ajutor de vin, deoarece n'a primit dela Cameră numai un singur butoi din cele două făgăduite.

Allerdurchläuchtigister, Grossmächtigister, Unüberwundtlichister Römischer Kayser, auch zu Hungern undt Beheimb König etc.

Aller Gnädigister Herr. Euer Röm. Kays. Mayestät füeg ich underthänigist zu wissen, wie mich der Ioan Wayda so itzund in der Moldavia Herr ist, für ein Jahr auf sein Treu undt Glauben hinein gerieft [1] hat, undt unser etliche sich zu Ihm verwilligt haben in die Moldavia, der Meinung Er werde mit ihnen handlen wie es eim [2] Christlichen Fürsten gebührt. So hab ich aber meiner Diener ein [3] hinein zu meinen guten Bekandten geschickt, undt Rath fragt, darf ich hinein oder nicht. So haben sie mir geschrieben, ich solle ihm nicht glauben, er werde mich dem Tirken geben, weil ich zuvor mit dem Despot hinein bin zogen. Ist mir derzeither vom 15. Augusti des 72-isten Jahr bis auf die Zeit meine Besoldung genommen worden, undt bin doch gleichwol mit meinen Rossen und Rüstung allzeit bereit gewesen, neben meinen Herrn Stephan Wayda, hab meiner Zusagung wellen ein gniegen thun. Etliche Boyern, so hinein sein in die Moldavia, seindt lebendig begraben worden.

Weiter füege ich Euer Mt. zu wissen, wie ich vor zweyen Jahren an Euer Mt. habe suppliciert, Euer Mt. welle mich mit was behelfen, so hat Kays. Mt. dem Herrn Rueber undt der Kammer geschrieben, sie sollten schauen undt mir was geben. [4] So haben sie mir undt meim [5] Pruder zwei Fass Wein zugesagt, undt eins haben's mir geben, das ander haben's behalten. Bitt derhalben Euer Mayestät, als mein Allergnädigisten Herrn, Euer Mt. welle an die Cammer schaffen, dass ich möge zahlt werden, dass ich mit Weyb undt Kinder under den Flieglen undt Schutz Kays. Mt. möge erhalten werden. Tue hierauf Euer Röm. Kays Mt,

---

[1] In loc de: gerufen. [2] Ar trebui: einem. [3] Adică: einen. [4] Construcţiune de frază curat românească. [5] De drept: meinem.

als meinem Allergnädigisten Herrn umb gnädigen Bescheidt mich allerunderthänigist befohlen.

Euer Römischer Kayserlichen Mayestät

Allerunderthänigister gehorsamister Diener

Gawa Janos.

Pe dos: Soviel das Fass Wein belangt und das anhangendt Begehren, in die Hofkammer, das übrig ist auf den Herrn Rueber remittiert. 29. Junii Anno 73.

Notă. Petițiunea de față ajungând în fața împăratului Maximilian, acesta ordonă (din Viena, 8 Iulie 1573) Camerei Scepusiane ca să-i dea lui Ioan Gava butoiul de vin ce mai are de luat.

(Colecțiune particulară. Ungaria.)

12.

Wien, 28 Iulie 1573.

Împăratul Maximilian II către Camera Scepusiană.

Să plătească grabnic lui Basarab-Vodă 150 fiorini.

Bassaroba Wayda sollen hundert und funfzig Gulden alsbaldt bezahlt werden.

Elargiti sumus ex singulari gratia Waywodae Moldauiensi Bassaroba Wayda dicto, pro commodiori tum sui, tum suorum sustentatione ducentos florenos Hungaricales, in quorum rationem hic Viennae quinquaginta ipsi administrari curavimus, vobis hisce nostris gratiose committentes, ut eidem residuos centum quinquaginta florenos ex Camerae nostrae Scepusiensis reditibus primo quoque tempore numeretis. Quo modo certam voluntatem nostram exequemini.

Viennae, XXVIII. Iulii. Anno etc. LXXIII.

(Hofkammerarchiv. Wien. Ungarische Gedenkbücher 397 fol. 11 .)

13.

Iași, 2 Octomvrie 1573.

Ioan Vodă cel Cumplit către senatorii Poloniei.

Trimițând omul său le face știre că potrivit poruncei sultanului e gata să-i ajute cu arme de ar avea nevoie, împotriva vrăjmașilor lor.

Iuon Dei gratia Magnus Dominus Muldaviae.

Salutem prosperam, rerumque omnium felicem successum a Deo, uti amico nostro fideliter cupimus.

Misit ad nos Caesar Turcarum, ut vos certiores redderemus, si indigeretis aliquibus praesidiis nostris contra hostem vestrum nos esse paratissimos, promptissimosque, et vos nobis significetis, si in re aliqua indigeatis, atque ut de omnibus rebus Imperatorem nostrum certiorem reddatis, et quidcumque famulus noster narrabit vobis in omnibus fidem ei adhibeatis. Cum iis me in gratiam ipsis diligenter commendo.

Datum Jaz, die 2. Octobris. Anno Domini 1573.

Officiosus, ex voluntate vel potius dictante
Iuona Palatino Moldaviensi

(R. Arch. di Stato. Venezia. Relazioni filza 26 fol. 119.)

Notă. O a doua copie a scrisorii de faţă (cu data de 7 Octomvrie 1573) se află în Arch. Vat. Nunz. di Polonia vol. 4. fol. 143.

14.

Wien, 15 Octomvrie 1573.

Nunţiul Giovanni Delfino către Tolomeo Galli secretar de stat.

Invidia dintre principele Ştefan Báthory şi Gaspar Bekes, care nevoind a-l recunoaşte de principe a fost asediat de primul în castelul său din Făgăraş, unde se află cu puţini de ai săi foarte strâmtorat. Astfel Bekes cerând ajutor dela împărat, acesta nu ştie ce să facă, fiind cu toţii îngrijoraţi ca Turcii supt pretext de ajutor să nu năvălească în Ardeal. De altfel împăratul Maximilian favorizează pe Arianul Bekes numai pentru ca să slăbească pe principele Báthory, cu toate că acesta este Catolic.

Tra il vaivoda di Transilvania et il Becches, principal barone et di molto seguito in quella provintia, fu sempre poca intelligenza, per l'emulatione et concorrenza ch'hanno havuta a quel principato, oltre molte altre ingiurie private, al quale ogn'uno pretendeva et s'ingegnava di succedere. Et dopo l'elettione del Bathori, presente vaivoda, il detto Becches ha proceduto di continovo con separati consigli, et mai l'ha voluto riconoscere per suo principe; ma è stato ritirato ne i suoi castelli con buon numero di soldati. Onde il Vaivoda et per l'odio vecchio, et per i sospetti nuovi dubitando, che col favore dell'Imperatore, dal quale il Becches fa professione di dependere, dissegnasse di tentare cose nuove, finalmente non havendo potuto liberarsi per altra via di questo timore, ha raccolto in un subito molte genti et è andato per havere l'inimico nelle mani all'assedio di Fogaras, castello assai forte, nel quale esso pretende ragione, et

hora il detto Becches si trova, et per quanto si dice, con poca gente, essendo fuora la maggiore parte di soldati alle vindemie, et l'ha stretto in modo che difficilmente vi può entrare soccorso; di che il Becches n'ha dato subito avviso a Sua Maestà pregandola a volerlo soccorrere et aiutare; et il Vaivoda ancora ha mandato a dar conto di questa sua attione, nè si sa come Sua Maestà sia per risolversi.

Questo motivo dispiace infinitamente a tutti, temendo ogn 'uno che 'l Turco sotto pretesto di volere aiutare o l'uno, o l'altro, non mette il piede in quella ricca et abbondante provintia, il che Dio non voglia per beneficio publico della Christianità, essendo che dalla conservatione d' essa dependa anco la conservatione di quello che resta in Ungaria.

Di Vienna, a li 15 d'Ottobre 1573.

Si vede anco che Sua Maestà favorisce in Transilvania il Becches heretico contra il Vaivoda, che è catholico. Io non debbo fare giudicio, nè dare ricordi, ma bene avvisar la S. V. Illma di quello che corre, et lasciar poi che N. S^re^ et V. S. Illma giudichino et risolvino quello che si ha da fare. Può essere, come dicono alcuni, che Sua Maestà proceda con questi heretici con tanto rispetto per conservatione de la quiete publica, et suo particolare disegno; pure le cose passano molto più innanzi di quello che si converrebbe, con grave danno et pericolo de catholici di questi paesi. Il che V. S. Illma sarà contenta tenere appresso di se, essendo l'Imperatore minutissimamente avvisato di quello che si scrive et si tratta a Roma, et forse anco più di quello che è in effetto.[1]

(Arch. Vat. Roma. Nunz. di Germania vol. 70 pag. 479 şi 483.)

15.

Wien, 26 Octomvrie 1573.

Împăratul Maximilian II către Camera Scepusiană.

Să opinieze unde s'ar putea muta boierii moldoveni din cetatea Sárospatak, unde nu mai vreau să stea.

Cum ex proxima transactione nostra cum Dobonibus facta Moldavi et Boiarii qui hactenus in arce Saarospatak vixerunt, illic amplius locum habere nequeant, praecipimus vobis benigne, ut consideratis diligenter, quem in locum illi transferendi sint, et unde in posterum sustentationem suam habere possint.

(Colecţiune particulară. Ungaria.)

---

[1] Acest al doilea raport a fost scris cu cifru.

16.

Roma, 31 Octomvrie 1573.

Papa Grigorie XIII către Grigorie Bornemisza episcop al Oradiei.

Scrisoare „hortatorie" prin care îl îndeamnă la viață cucernică și la muncă aprigă în folosul Bisericii.

Venerabili fratri Gregorio Bornomissae, episcopo Varadiensi.

Gregorius Papa XIII.

Venerabilis frater. Salutem etc. Quo maiore cum labore versatur cuiusque opera in suo ipsius munere ad Dei laudem et gloriam suscepto, ei maiores gratias ipsum divinae bonitati agere aequum est, considerantem maximis laboribus maxima quoque a Deo reposita esse praemia, quorum tamen magnitudinem praesentium laborum magnitudo nulla ex parte potest attingere; hoc te pro tua pietate intelligere non dubitamus, speramusque in isto, cui profectus es, Pastoris munere sancte, pieque sustinendo, omniaque ad Dei gloriam, et animarum salutem dirigendo ad immensa illa, atque immortalia praemia contendere, Christique voluntatem, et animarum salutem proprio illi sanguine chariorem propositam habere, omniaque optimi episcopi munera divina ope implere. In quo si quid tuis conatibus obstiterit, aut Turcarum tyrannis, aut quaevis alia Sathanae machinatu tamen desiderii tui quantumque in te erit, operae eundem fructum feres, qui ipsi facto tribuitur. Huic in quo uni rei, si quis nostrae cohortationi locus relinquitur, stude quantum potes, et religionis synceritate, ac vitae, et morum sanctitate omnes Sathanae atque eius ministrorum fraudes, et machinas repelle, multisque in rebus istic violatam religionem restitue, nostramque curam ea in parte, quam tibi credidimus alleva, ac si quid tuum studium nostra auctoritate atque opera adiuvari posse intelligis, fac Nos certiores; nihil enim unquam libentius faciemus.

Datum Romae apud Sanctum Petrum sub annulo Piscatoris, die ultima Octobris M. D. LXXIII. Pontificatus Nostri anno secundo.

Notă. Acest „breve" a fost expediat totdeodată și către episcopii din Eger (Agria), Győr (Iaurinum), Zagreb (Zagabria), Pécs (Quinqueecclesiae), Csanád (Chianad), Veszprém (Vesprimium) și Knin (Tinniensis) cu acelaș text.

(Arch. Vat. Roma. Arm. 44 vol. 22 fol. 84. Copie of.)

17.

Cluj, 22 Noemvrie 1573.

Medicul George Blandrata către consilierul Andrei Dudith.

Felicitări. Despre ruina lui Gaspar Bekes, care în trei zile şi-a pierdut cinstea, averea, fiul său şi mama. Astfel Iacob Paleolog ne mai având sprijin nu mai ştie unde să meargă. Cere informaţiuni despre felul cum acest teolog e judecat pe acolo.

Illustre Signor mio e sempre osservandissimo.

Essendo noi stati in grandissimo travaglio per la gravissima malatia di quello principe, e prima per il rumore e tumulto nato per conto del nostro Signor Bekes, il quale ha volsuto perdere e robba, e honore, e patricia, e figlio, e matre in tre dì, come io gl'havea predetto mille volte, impedito dico da tanti travagli, non ho possuto scrivere. Ora che le cose sono sopite ritorno a salutarla cum rallegrarmi del honorato officio havuto dal suo Clementissimo Cesare; faccia Iddio che d'internuntio venghi nuntio, e che di più gli succeda quanto sarà felicissimamente. Et qui se sta cum sospetti assai, dai quali dubito non ce liberaremo senza aqua calda, e più che non venghi dall' Oriente, dove sono maggior caldi. Io comincio a pensare ai vostri parsi, se ben per tutto c'è che far assai. Vedrò quel che produrrà questa bruma, e poi gli scriverò più chiaro. Mi duole della morte di Messer Martino Raguseo, col quale forsi, forsi haverei vissuto in qualche cantone pacifico. Ma a che proposito tanti discorsi, se già l'altro piede sta nella fossa. Più desidero in verità d'esser consolato, e visitato spesso dalle soe amorevole e iocundissime, e se d'altro stato o conditione che sia; per il che la priego di farlo per ogni occasione, e di comandarmi insieme in tutte, e per tutte le cose dove conosce ch'io possa o vaglia.

Il Signor Paleologo[1] ritornarà da noi o in Moravia, secondo accenna, non sapendo, doppo la ruina del Bekes, che si fare, et in tra tanto sempre supplisco a quanti ce ne sono, e lo fo voluntieri.

---

[1] Celebrul Iacob Paleolog din insula Chios care pentru ideile sale liberale fiind prins la Roma de către Oficiul inquisiţiunii scăpă din temniţă în 1559 şi refugiat în Germania ţinu cu protestanţii şi de acolo mergând în Polonia deveni adept al lui Socini marele trinitar al epocei. Venind la Cluj apără învăţăturile lui Francisc David şi fu numit chiar rector al şcolii, dar mai pe urmă având multe discuţiuni de caracter religios cu dânsul părăsi Clujul şi spre nenorocirea sa a plecat în Moravia unde fu prins din porunca îm-

V. S. Illma si dignarà rimandarmi quella risposta del Sommero[1] al Carolio[2] come ha promesso. Anchor che habbiamo quella amplissima del Signor Paleologo vorrei anchor sapere, che sorte di battesmi, e che opinioni hanno d'esso quei che lo propongono cum tanta necessità. Mi scrivono ch' el nostro Lutsomirsky cum la moglie nudi, nudi si sono immersi nel aqua cum parecchi voti e giuramenti fatti.[3] A Dio in vero Satana, è molto sottile et habbiam bisogno assai di quel spatio di discretione e sapienza; ma questa è quella fatale contumacia della chiesa. Mi piace che V. S. Illma se ne sta a vedere, e che non s'intrica troppo cum questi cervelli assai turbulenti. Noi qua stiamo adesso per forza e paura a seti, e cossì bisogna, pur che giovi. Altro non c'è di nuovo. Iddio la guidi e conservi.

Di Colosvar, a 22 di Novembre 1573.

Di V. S. Illma servitore

Giorgio Blandrata D.

Adresa: Illustri Domino Andreae Duditio, Caesareae M^tis internuntio. Mihi observandissimo.

(Staatsarchiv. Wien. Hungarica. Autograf.)

18.

Cluj, 24 Noemvrie 1573.

Medicul George Blandrata către consilierul Andrei Dudith.

Amănunte despre căderea lui Bekes, bătut de principele Ştefan Báthory în cetatea sa Făgăraş şi proclamat ca rebel în dieta ţării. Principele greu bolnav era aproape pe moarte. Ştiri despre traiul prietenilor săi aderenţi religiunii unitare, de care se ţinea şi Blandrata.

---

păratului Maximilian ca eretic şi trimis la Roma. Aci la început făcu abjuraţiune de ideile sale contrare religiunii catolice, dar pe urmă căzând iarăş în erorile sale fu acţionat şi condamnat la rug; a fost ars în ziua de 22 Martie 1585. (După G. I. Haner: De scriptoribus rerum Hungaricarum et Transilvanicarum vol. I — Viennae, 1774 — pp. 213—4.)

1 Poetul Ioan Sommer autorul poemei cunoscute despre Despot-Vodă.

2 Gaspar Károli renumit preot reformat primul traducător al Bibliei pe limba ungară, mare vrăjmaş al religiunii unitare.

3 Preţios amănunt pentru cunoaşterea primilor Anabaptişti în Ardeal.

Del Bekes ho scritto brevemente che se n'andò come fumo, [1] nè più se ne parla. [2] La cosa è stata gratissima al Principe nostro, non so che farà l'altro vostro imperatore. Lui in questo mezo è tolto di mezo, e perso più assai, assai che non si pò pensare d'un huomo privato, come era lui; havea gran gioie, argenti e danari. Gran cosa fu che nella dieta generale, cacciato che fu dal regno, e preso Fogaras, col resto, che nissuno pregasse o parlasse di lui pur una parola; [3] ma tutto gli dissi e predissi mille volte, unde che bisogna dir cum V. S. Illma chi cossì, vuole, cossì s'abbia, e maxime ch' io feci il debito da senno e a tempo. Sed incredulis non datur regnum, eant ergo, ut sibi soli sapiant.

Il Signor Paleologo gli scrive. Il Sommero povero cum la moglie poverissima, fruitur suo cerebre et suis affectibus de more servit. Il nostro Paruta sta bene cum la soa famiglia in Colosvar, in casa di M-r Francesco Davido, et io ne ho cura particolare. Il Dario è in casa mia, come mio fratello, e fa quanto se gli comanda. Il Fiera sta parimente in Alba, e fa pensiero di travagliarsi, havendo guadagnati talleri 350 a scachi al nostro Vlodomirio Moscovita, il quale solennemente però si vantava di esser' il primo giocator del mondo. Credo cum qualche altri che ne trovo, a caso haveva modo di trattenersi.

Il principe nostro è stato per morire di caso strano, [4] adesso sta meglio. Noi siamo tutti sani per gratia del Signore.

Mi rallegro del nuovo parto. Iddio lo conservi e feliciti insieme col patre e madre, e amici tutti.

Di Colosvar, il di 24 di Novembre 1573.

(Staatsarchiv. Wien. Hungarica. Autograf.)

19.

Cluj, 25 Noemvrie 1573.

Martin Berzeviczy către consilierul Andrei Dudith.

Îl asigură de prieteşug şi stimă. Cazul trist al lui Bekes, care după 18 zile de asalt a trebuit să-şi predea cetatea Făgăra-

---

1 În scrisoarea sa anterioară de ieri.

2 Partea de sus a scrisorii lipseşte.

3 Dieta aceasta s'a ţinut între 15 şi 18 Octomvrie la Mediaş, dând deplină putere principelui de a proceda împotriva lui Bekes care s'a purtat „contra statum et quietem publicam" machinând şi împotriva principelui, voind a-l răsturna de pe tron.

4 Aceasta e unica notiţă despre boala principelui Ştefan Báthory, dar păcat că nu ne descrie acel caz straniu, despre care pomeneşte.

şului, din care anevoie putu scăpa cu viaţa lăsând aproape toate scumpeturile sale în mâna principelui. Ştiri despre prietenii comuni: Francisc Forgach care caută să se însoare, Volffgang Kowachoczy sosit din Italia şi Iacob Paleolog cu gândul să plece în Moravia.

S[alutem] D[icit.]

Quomodo, obsecro, tibi in mentem venire potuit, ut me apud Kovaciocium nostrum oblivionis, ne dicam negligentiae accusares, praeter meritum meum? Quos ego semel colendos amandosque proposui, in eo, crede mihi, ita me constanter gessi, ut vel summa pericula, cum opus esset, eorum causa libenter contemnerem: id quod superiorum temporum exempla declararunt in eorum numero etiam te, quem propter summam virtutem colo semper habui, habeoque. Quare si quid suspicionis adversum me amore potius quam odio coepisti, rogo, ut ex animo deponas, neque me in posterum eius modi supplicio afficias. Tu eras potius et non ego hoc nomine accusandus, a quo annus est, ex quo nullas literas accepi: nam ego et ex itinere Italico, et etiam hinc, quo ad per valetudinem licuit, ad te scripsi; tu vero plane nihil. Ita se rem habere testis est optimis noster Blandrata, qui meas postremas, in quas etiam ad Huàfue(!) scripseram, Paleologi famulo Cracoviam profectus tradiderat.

Ego a mense Augusto non assuetus huic coelo Transsilvanico, multis morbis ex capitis distollatione ortis, obnoxius fui, et ad huc articulorum vitio in pedibus praemor. Sed opes est me brevi convaliturum, quod si Dei munere continget, consilium de loco mutando fortasse capiam; et si confidam superato hoc malo, hunc coeli gravitatem non mihi amplius fore noxiam. Haec spectator esse inaugurationis nostrae, si vero spe decidam, impeditus valetudine, erit cur meam infelicitatem semper defleam.

Quam misere et se, et suos hic perdidit Bekesius, qui ad infamiam usque abusus est principis bonitate, opinor tibi exploratissimum esse. Uno die omnibus oppidis exutus est, arx quoque 18. die obsidionis dedita est, neque ipse evadisset prima obsidionis nocte, si nostros homines ad rapiendum et expilandum nutos opima praeda non exercasset. Tribus tantum equis ad aedes Ioannis Harinnai affinis, profugit, qui prope fluvium Zamossum habitare dicitur, inde relictis equis lintriculo Zathmarum vectus est. Quaecunque potuit ex pretiosis rebus

abstulit, reliqua in potestatem principis redacta. Quis causa superioribus diebus, a Caesare legati huc missi de restitutione egerunt, sed re infecta discesserunt. Brevi etiam Princeps ad Caesarem mittet nuntium.

Noster Princeps ubi graviter his diebus laborasset, iterum, Dei beneficio, restitutus est sanitati. Noster Forgacius satis bene valet, lautus est et triumphat, deest tantum illi bella uxor, quae hunc felicitatem ei iucundissimam reddat. Ego ei autor fui, huiusque quando quidem ab hoc vitae instituto non abhorret. Sed tamen nescio, quare tam trepidum et tardum in istiusmodi consilii rationibus explicandis se praestet, quo diutius homo aetate iam ad senectam vergente, in certo huc et illuc fertur consilio. Hoc breviore tempore tam exoptato bono perfruuntur. Kovaciocius noster ex Italia rediit, is libenter in Italiam quamprimum prosiperet. Ad te, ut mihi dixit, de rebus suis copiose scripsit. Paleologus in Moraviam redire cogitat. Bene vale et me ama, quandoquidem te a me amari et observari scis.

Claudiopoli, XXV. Novembris. Anno 1573.

Tuae Dominationis Generosae et Mag[cae]

Addictissimus Servitor
Mart. Berzeuiceius
Eq[ues]

Haec dictavi meo Kovaciocio, pedum dolore coactus.

Adresa: Generoso et Magnifico domino Andreae Duditio, Consiliario et Internuntio (Caesareae Regiaeque Maiesta)tis etc. Domino et patrono observandissimo. Cracoviam.

(Staatsarchiv. Wien. Hungarica.)

20.

[Istambol, Noemvrie 1573.]

Mehemet paşa-vizir către împăratul Maximilian II.

Îl mustră pentru atitudinea sa cu totul contrară tratatelor existente, mai cu seamă că a primit şi favorizat pe Gaspar Bekes şi pe Bogdan-Vodă, pe cari ar fi trebuit să-i trimeată la Poartă, care le-ar fi îndeplinit dorinţa.

Io, amico della Maestà Vostra sempre per amor vostro, et per la buona tranquillità delli subditi d'ambe due le parti,

segondo che si conviene, et si fa di bisogno, segondo la nostra fede Musulmanica, non mancaremo di sollicitar et usar l'instantia nostra; ma niente di manco della parte vostra, pur niente la pace et quiete, et l'amicitia non si osserva sempre, a noi ne fatte bugiardi, massimamente che da questa parte mai non si ha dimandato cosa alla Maestà Vostra che fussi fuora di ragione, la quale con causa legitima non si potessi fare.

In prima, segondo le littere solenni dell' Inducie, eravate obligato che si facesse la liberatione delli prigioni, li quali furono presi contra la pace, sincerità et patti, et che il Gasparo Bekes et Bogdan waivoda non bisognava accettarli contra l'inducie et patti; ma segondo le lettere solenni confirmatorie bisognava mandarli dalla felice Porta. Si Gasparo Bekes, si il Bogdano subito che furono andati ivi si fossero mandati alla Porta del lor Signore, fin hora haveriano ottenuto quello che havevano desiderato, per che a quanti Wayvodi ad instantia et richiesta de Re è stato concesso a loro il Wayvodato; et ancora si ha resposto della parte vostra che il maledetto Bekes era venuto a quelle parti per veder il paese et gli sui beni. Questa risposta che fu data è maravigliosa per che essendo lui della Negra Walachia, [1] il paese di quelle parti come può esser sua patria et paese?

Ancora s'intende qualmente il maledetto Bogdano era insieme con quelli scelerati che erano venuti sopra Transylvania, speriamo che lui ancora habbia trovato la sua pena.

A noi et a voi si conviene questo che quelle cose che sono comprese et promesse segondo l'inducie et patti della pace et sicurità siano osservate, et che alli malandrini d'ambedue le parti non si dia libertà, et quelli tali che fanno cose contra all'inducie et patti della sicurità et pace gli siano dati gli loro castighi et pene, acciocchè sia essempio per gli altri scelerati a fin che ogni uno possa star nelli suoi affari et nelle sue cose in riposo et in buona tranquillità.

In capul copiei: Translatione della littera che Mehmet Bassa manda a Sua Sacra Cesarea Maestà, etc.

(Staatsarchiv. Wien. Turcica. Fasc. Nov. 1579.)

Notă. Scrisoarea de față se află în dosarul actelor anului 1579 (pe când domnia împăratul Rudolf) și chiar a doua parte a ei con-

1 Negra Walachia significa il paese che è tra Transylvania et Walachia. (Notă originală, contemporană.)

ţine un adaos la ea din 28 Noemvrie, însă din primele rânduri ale scrisorii — aci omise — reiese că ea e adresată către „Imperatore delli Romani, de Alemagna et di Wienna, Maximiliano kyral" aşa că nu poate fi mai veche de 12 Octomvrie 1576, adică ziua morţii lui Maximilian; dar conţinutul ei referindu-se la înfrângerea suferită de Bekes din partea principelui Ştefan Báthory (în luna Octomvrie 1573) ea astfel nu poate fi de cât din luna Noemvrie 1573.

21.

Wien, 8 Decemvrie 1573.

Paul Gyulai către consilierul Andrei Dudith.

Compătimeşte moartea soţiei sale. Despre starea lucrurilor şi nădejdilor lor va afla din scrisoarea patronului său, Caspar Bekes, cu care — după înfrângerea suferită — s'a refugiat aici sub aripile împăratului. Iar după ce au toată încrederea în el, roagă să intervină pe lângă dânsul ca să-i ajute cât mai curând împotriva acelora din Ardeal, cari nu-i sunt credincioşi împăratului, auzind chiar din gura sa vorbele de laudă cu cari ţine la dânsul, Dudith.

Paulus Iulanus Magnifico Clarissimoque viro, domino Andreae Duditio. S. P. D.

Coniugem tuam vita decessisse magnopere doleo, sed mi optime, doctissimeque Duditi, qui omnium doctrinarum praecepta egregie calles, nihilque in vita humana firmi esse intellegis, facile allatos hos ex obitu coniugis tuae dolores, iusta mediocritati temperabis. Ex patroni mei ad te litteris cognosces, quod nobiscum quoque agat fortuna.

Nos patriae fines et dulcia liquimus arva. Sed si, uti credendum nobis est, aliquam dii immortales rerum humanarum curam habent, si exspiciunt oculis superi mortalia iustis, haec certi tam manifesta infandaque sceleratorum perfidia, inulta non manebit.

Patronum certe meum integerrima illius erga Imperatorem fides et constantia, in haec pericula praecipitarunt. Qui nisi ex tanto naufragio maturo Caesaris auxilio ereptus fuerit, discere ex uno ungari poterunt, cui adhaerere, et quantum in quoque spei ponere in posterum debeant. Felix enim, ut scis, quem faciunt aliena pericula cautum. Ego de eorum animis, qui in Transilvania imperium Imperatoris Romani agnoscebant coniecturam non facio, sed quod exploratum habeo, quod vidi, audivi et praesens cognovi, id libere testor, eos omnes ex unius istius

rei eventu, de futuro rerum suarum statu consilia esse capturos. Quare tu, cuius amicitiam patronus meus tanti certi facit, ut nullius aegre, si quamprimum ad Imperatorem scripseris, illumque ad celeriter frangendam nefariorum hominum audaciam, perquam studiose et diligenter hortatus fueris, rem, mehercule, te dignam, nobis vero utilissimam feceris. Ut vero te multum apud Imperatorem posse credamus, cum insignis tuae dignitatis et doctrinae opinio, tum illius in te singularis amor faciunt. Quid enim is de te sentiat, vel coram patrono meo non ita pridem amantissimis verbis testatus est. Scriberem ad te plura, si ab re nostra otium mihi esset. Scribam alias, cum libenter, tum pluribus etiam verbis, si licuerit diligenter. Interim, si quid tu quoque ad nos litterarum dederis, rem nobis iocundissimam facies. Bene vale clarissime, nobilissimeque Duditi, meque tui observantissimum amore perge.

Viennae, 8. December[1] 1573.

Adresa: Illustri et Magnifico domino Andreae Duditio, Consiliario, Internuntio Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis in Polonia, observandissimo.

(Staatsarchiv. Wien. Hungarica. Autograf.)

Notă. Insemnătatea acestei scrisori particulare a lui Gyulai este îndoită şi anume pentru că scrisorile lui sunt foarte rare, şi apoi că acest bărbat cu carte, care făcuse studii universitare la Padova, era secretarul lui Bekes, cu care a trebuit să fugă în toamna anului 1573 din Făgăraş, asediat şi luat de oştile principelui Ştefan Báthory. Ca secretar el era care făcea scrisorile stăpânului său şi ţinea în mâini firele machinaţiunilor prin cari vroiau să răstoarne pe Báthory. Când însă după atâtea peripeţii şi suferinţe sufleteşti Bekes s'a dus în curtea regelui Báthory, care iertă toate fărădelegile rivalului său de odinioară, cu el era şi sărmanul diac Gyulai, care graţiat asemenea fu numit de rege secretar al cancelariei sale ardelene, iar în toamna anului 1577 îl făcu chiar „nobil" pentru slujbele sale dovedite dealungul războiului, în care l'a servit până la sfârşit; trecând mai pe urmă, după moartea regelui mărinimos şi el în curtea dela Alba-Iulia.

Despre adresatul scrisorii avem de observat că era condiscipul de studii la Padova cu Gyulai şi *însuş principele Ştefan Báthory*, care ţinea aşa de mult la dânsul, că ştiind chiar că s'a lăsat de biserică ca episcop de Pécs şi făcându-se laic, a intrat în slujbele împărăteşti, îi semnă o scrisoare ca simplu „Amicus" şi se retrase dela prieteşugul lui, numai când văzu că nici nu i-a răspuns la acea scrisoare, care i-o trimisese când era deja principe, ba îl şi trădă în mod infam, predând scrisoarea sa intimă împăratului!

---

[1] Datare în formă naţională, în loc de Decembris.

22.

Alba-Iulia, 10 Martie 1574.

Principele Ştefan Báthory către magistratul oraşului Vinţ.

Să facă nouă judecată între Tatul Rince de Rechiteni şi Ioan Coman de Tartaria, deoarece din nepricepere reclamantul n'a ştiut să-şi apere cauza cum ar fi dorit, din care pricină a suferit pagubă mare cu tot neamul său, pe când dacă s'ar fi putut apăra bine şi-ar fi câştigat procesul precum crede şi acum cerând reînoirea aceluia.

Stephanus Bathory de Somlyo Vaywoda Transsylvanus et Siculorum Comes etc. Egregio Wolffgango Literato [1] provisori castri nostri Alwincz, item Iudici caeterisque iuratis consulibus eiusdem oppidi nostri Alwincz. Salutem et favorem.

Expositum est nobis in personis providorum Tatwl Rynche et filii sui Dan Rinche de Rekitte, pertinentia sedis civitatis nostrae Zazsebes, qualiter vos proxime praeteritis diebus, in quadam causa inter ipsos ab una, ac quendam Ioan Koman de Tartaria, pertinentia eiusdem oppidi nostri Alwincz partibus ab alia, ratione certorum negotiorum vobis optime cognitorum, mota, ex eo, quod dicti exponentis, tempore adiudicationis eiusdem causae, certas rationes, allegationes et responsiones, quas ad stabiliendam causam ipsorum, coram vobis iudicio, dicere, proponere et probare debuissent, ex quadam animi sui simplicitate et inadvertentia, utcunque omisissent, grave nimisque nocivum ipsis exponentibus fecissetis iudicium, in praeiudicium ipsorum valde magnum ; cum tamen, si dicti exponentis, eiusmodi allegationes et responsiones, probabilia quoque documenta non omisissent, sperassent se, causamque suam contra partem adversam facile obtinere et defendere potuisse, prout posse sperarent etiam de praesenti. Supplicatum itaque exstitit nobis pro parte dictorum exponentium, quatenus ipsis de gratia novi iudicii gratiose provideremus. Et quia universi casus nocivi, in processibus causarum emergentes, pro consuetudine huius regni, semel in melius reformari possunt atque debent, proinde requirimus vos, et nihilominus harum serie commitimus et mandamus firmiter, ut visis praesentibus, non obstante priore iudicio vestro, processibusque exinde qualitercunque sequutis, vocatis iterum in prima sede vestra iudiciaria, partibus praedictis, aut earundem legitimis

[1] De fapt se chema diacul Farkas, însă cancelaria avea obiceiul de a traduce până şi numele proprii.

procuratoribus, auditisque ambarum partium novis propositionibus, allegationibus et responsis, admissis etiam testibus quibusvis fide dignis, ac aliis probabilibus documentis, causam partium praemissam, rursus vestri in praesentiam assumere eamque de novo, secundum Deum et eius Iustitiam, revidere, discutere et adiudicare debeatis et teneamini. Quod si vero aliqua partium, huiusmodi novo iudicio vestro contenta esse noluerit, ex tunc Vos causam eandem, simul cum tota sua serie et processibus, absque gravamine et difficultate partium aliquali, eo quo mos et consuetudo vestra requirit, transmittere modis omnibus debeatis et teneamini. Secus non facturi. Praesentibus perlectis exhibenti restitutis.

Datae in civitate nostra Alba Julia, die 10. mensis Martii Anno Domini 1574.

Lecta

(Arhiva Naţională Săsească. Sibiu. V. 834.)

23.

Kraków, 26 Martie 1574.

Girolamo Lippomano ambasciator către dogele Veneţiei.

Ioan-Vodă din Moldova fiind gonit a sosit aci cu rugămintea să fie restabilit pe tron prin ajutorul regelui Poloniei, căruia (chiar şi în baza tratatului de pace dintre Moldova şi Polonia) i-a făcut jurământ de credinţă.

Quello ch' era Vaivoda hereditario di Valachia, et che come facevano i suoi predecessori, era solito di giurar obedientia al Turco come tributario, et alli Re di Polonia come feudatario, poco tempo fa scacciato del Stato, havendo voluto il Turco metterne uno che riconosca la Valachia da lui solo con quelle conditioni che le è piaciuto, è venuto hora alla Corte per veder che il Re tenti la restitutione del governo della Valachia nella sua persona, come era prima. Ma perchè si vede che il Turco non ha scacciato costui forse per altro che perchè seguendo la successione in suoi figli non havessero a giurar anch'essi la fedeltà a tutte due le parti, et che con questo mezzo ha voluto redur essa Valachia compitamente sotto di se, non ostante che nelle Capitulationi di pace c'ha con questo regno sia specificato che li Vaivoda di Valachia dovessero giurar l'ubedientia da tutte due le parti, si crede che questo sarà negotio disperato et da

non tentare: pure la Maestà Sua ha dichiarato un gentilhomo ch' anderà presto alla Porta per dar conto al Gran Signore della sua venuta al regno, et per farli intendere che li manderà poi un ambasciatore; il qual gentilhomo, conosciuto da me, mi ha detto che in tutto quello che potrà far servitio al Clarissimo bailo della Serenità Vostra lo farà molto volentieri.

Di Cracovia, li 26 Marzo 1574.

(R. Arch. di Stato. Venezia. Dispacci di Polonia.)

24.

Wien, 18 Aprilie 1574.

Împăratul Maximilian II către internunţiul său din Polonia, consilierul Andrei Dudith de Horehowicze.

Bogdan-Vodă umblând pe la el a plecat dela Curte.

Bogdanum iampridem, ac mox eodem, quo huc venerat, tempore hinc recessisse, antea nos scripsisse meminimus. Is ubinam hoc tempore degat, nobis haud constat. [1]

(Staatsarchiv. Wien. Polonica.)

25.

Kraków, 7 Mai 1574.

Giovanni Lippomano ambasciator către dogele Veneţiei.

Ioan-Vodă din Moldova şi-a trimes soţia cu tezaurul în castelul Kameniec punându-şi oastea în ordine gata de luptă împotriva inamicilor săi, ajutat, precum pare, de Albert Laski şi partizanii săi.

Il Vaivoda di Valachia senza aspettar di saper, se il Re era contento, stringendoli il tempo, ha mandato la sua moglie et il suo thesoro, ch' intendo essere di molta importanza, in Camenice, forte castello di questo regno a i confini della Valachia, et attende a mettersi a l'ordine per combattere, aspettando di giorno in giorno d'esser assaltato, *et benchè i Signori Polachi*

---

[1] Acelaş lucru se repetă şi peste câteva zile (în scrisoarea împăratului din 6 Mai 1574) prin avizul următor: Bogdanum iampridem ac eodem fere, quo huc venerat, tempore hinc recessisse, antea tibi significavimus.

sappiano i dissegni et prattiche del Signor Laschi, non vedeno però volentieri in questo mentre, avicinarsele tanto il Turco, et pensano, et discorrono continuamente sopra di questo, dicendo alcuni d'essi, che la prudentia del buon senatore consista in preveder le cose di lontano. Questi rumori di Valachia sono causa che di Constantinopoli non si ha avisi, se non vecchi, et pur qui ogniuno, et il Re istesso, li desidera, et credono mentre le strade saranno rotte da questa parte, che da Venetia se ne potrà haver qualche volta de più freschi che per via di Transilvania.

(R. Arch. di Stato. Venezia. Dispacci di Polonia.)

26.

Kraków, 13 Mai 1574.

Giovanni Lippomano ambasciator către dogele Veneţiei.

Ştiri despre bătălia dintre voevodul Moldovei şi acela al Ţării-Româneşti.

Di Valachia tenimo avisi che quel Vaivoda haveva combattuto et guadagnato la giornata contra il Moldavo ciò è il Transalpino, con morte de molti, et Turchi, et Tartari ch'erano seco; ma si tiene che questo sia, come si dice, carico a termine perchè veniranno poi gagliardi per ordine del Signore Turco, onde sarà astretto il detto [di] Valachia o di lasciar la vita, o di ritirarsi in Polonia, come scrisse che dissegnava di fare.

(R. Arch. di Stato. Venezia. Dispacci di Polonia.)

27.

Wien, 26 Mai 1574.

Gaspar Bekes către împăratul Maximilian II.

Apelând la dânsul ca la regele Ungariei şi suveran al principelui Ardealului împotriva sentinţei acestuia în procesul său de proprietate cu Margareta Maylat (fata decedatului Ştefan Maylat fost stăpânitor al domeniului Făgăraşului) expune pe larg considerentele sale şi cere intervenţie ca „voevodul" Ştefan Báthory să-i restituie Făgăraşul şi celelalte ale sale moşii din Ardeal, avute încă dela „principele" răposat Ioan Sigismund ca răsplată a slujbelor sale credincioase, tinzând a dovedi că sechestrarea acelora s'a făcut pe nedrept.

Exemplum postremae replicationis Casparis Bekes, 26. die Maii factae. Anno 1574.

Sacratissime Imperator Domine, Domine mihi semper clementissime.

Exemplum scripti, quo nuntii waivodae super ademptis bonis rebusque meis, nec non fratris mei Gabrielis Bekes, ac novercae nostrae rebus et bonis V^rae^ Sacrae M^ti^ responderunt abunde cognovi.

Ubi itaque, Imperator clementissime, homines Vaivodae scribunt, quod defunctus Princeps arcem Fogaras triginta milium florenorum summa sibi comparaverit, quam utpote contra sororem, cognatosque Maylati emisse nequivisset, hic ab eisdem ad iura regni Hungarici allegari apparet. Procurator quidem ego tametsi non fuerim unquam, ideo contra procuratores manifestos ut sunt hi agere mihi difficillimum est: quandoquidem unus istorum magister protonotarius, alter vero causarum Vaivodae director est. [1] Nihilominus tamen, ut venia M^tis^ V^rae^ Sacrae humillime protulerim, minus iuste ab eisdem eo allegatur. Exstat namque in Hungarico Decreto scriptum expressissimum, quod sorores, quas bona aliqua, aequali iure cum filiis non concernunt, pro extraneis tantummodo reputantur, ideoque venditor sororem admonuisse non fuerat obligatus. Nunquam autem arx Fogaras sororem vel cognatos concernit, quemadmodum id ex privilegiis, quibus olim Stephanus Maylat ac ex post eius filius Gabriel Maylat eam possederunt constat liquidissime. Cuius universa privilegia idem Gabriel eiusdem arcis venditionis tempore manibus defuncti Principis, emptoris scilicet tradiderat, quae privilegia universa simul cum omnibus rebus meis, nunc în arce Fogaras ademit Vaivoda, et prae manibus habet.

Ubi autem scribunt, quod instrumentis authenticis et privilegiis demonstrabunt, quia filias aeque, ut filios arx Fogaras concernat, quam recte et hoc ab illis exponatur Sacra Maiestas V^ra^ ex Sua Caesarea prudentia facillime diiudicare potest. Namque, si arx Fogaras filias aeque ut filios concerneret, sic eam Vaivoda a me non acquisivisset. Dum etenim in suorum nepotum personis ratione Fogaras me in Ius citari fecit summam a Principe pro illa persolutam ut recipiam me admonebat. Proinde, si aequali iure filias ut filios, inquam, concerneret, non me sic ut integram summam recipiam admonitum fecisset, sed quem-

1 Hi fuerunt Emericus Suliok et Ladislaus Sombori. (Szamosközi.)

admodum ipsimet vaivodiani allegarunt, per communem saltem bonorum aestimationem, iuxta Decreti continentias me in Ius citari fecisset, facillime igitur ex his colligi potest illorum expositio quam sit veritati consentanea.

Deinde, quae ipsi commemorant privilegia in foro iudicii produxisse nunquam fuissent ausi, quoniam senior frater vaivodae, olim Andreas Bathori de Somlyo, qui Gabrielis Maylat sororem in uxorem habuit, quae in universis bonis eiusdem Gabrielis Maylat quamdiu in aula Sacrae M^{tis} V^{rae} versatus fuit, tutricem egit,[1] et haec tutrix existens Ius Regium in arce Fogaras et castello Vyncz a Ser^{ma} olim regina Isabella, mariti opera pro se quod impetraverit certissimum est, prouti literae donationales inde emanatae evidens testimonium fecerunt, quia sub tutelae nomine hoc fecisse minime potuisset. Nam ex privilegiis Maylati constabat manifeste, quod ea bona femineum sexum concernant minime. Privilegia itaque illa quantum virium in iudicio habuisse, vel etiam nunc habere posse videantur ipsaque tutrix, quam in grave onus incurrisset, quippe quod ipsa extranea existente, sub praetextu tutelae in bona ipsa se insinuasse verita non fuerit Sacra Maiestas V^{ra} ex suo Caesareo iudicio benigne ac prudenter iudicare dignabitur, unde lex etiam in Tripartito Hungarico descripta exstat. Sed quoniam universa privilegia mea, ut praemisi, prae suis manibus habet vaivoda, ideo prout illi accidet cuncta negotia ex suo libito coram Sacra M^{te} V^{ra} proponit ac disserit, securus quia et bona, et privilegia mea universa cunctasque meas res mihi ademit. Qui si iuridico processu mecum agere voluisset, nunquam me profecto a via iuris et iustitiae abstraxissem, imo ego iuris processum semper expetivi, ille tamen extra iuris et iustitiae omnem viam armis me aggressus est. Is porro non solum bona mea, quia eripuit, sed et vitam mihi auferre volebat certissimum est.

Fogaras arx non per inscriptionem alicuius summae apud me habita fuit, sed illam defunctus Princeps meus clementissimus pro fidelibus probisque servitiis meis perpetuo iure contulit, quam utpote sibimet et ipse iure perpetuo coëmerat, quam ut desolatam satis, cum aedificiis ac munitionibus vilibus existentem in manus meas receperim, quo tandem pacto vicissim

---

[1] Pe margine nota lui Szamosközi: Andreas Batori, Stephani Maylat filiam, Gabrielis sororem, uxorem habuit; ea vocata est Margareta Maylat, ex qua natus est Andreas Cardinalis et alii fratres eius, Stephanus Batori, Balthasar Batori etc.

gravissima impensa mea claris aedificiis illustratam, ac intra extraque munitionibus et fossa bene fortificatam reddiderim, nemini non constat. Ideo arx Fogaras cum summa illa, pro qua eam defunctus Princeps emit, mea impensa simul comparata, pluris profecto quam sexaginta milibus florenorum hungaricorum mihi consistit. Ita me tamen altissimus Deus adiuvet ingenue fateor, quod per liberam meam voluntatem non eam vel pro centum milibus florenorum divenderem. Et ante quam illam pro triginta milibus florenorum divendam, sub ista praesenti miseria, quae me manet malo degere, vitamque meam sustentare.

Si tamen ea est omnino M^{tis} V^{rae} Sacrae voluntas, ut a me meisque haeredibus Fogaras abalienetur, sexaginta milia florenorum hungaricorum[1] pro illa mihi deponat ac persolvat vaivoda, qua in re omnipotentem Deum testor, quod a me nihil postulatur indignum, imo id solummodo postulo quanti mihi consistit Fogaras.

Ego eam arcem non per notam Gabrielis Maylat mihi unquam impetravi ac possedi, sed defunctus Princeps meus, tanquam propriam ac peculiarem proque persoluto pretio iure perpetuo sibimet coëmptam, mihi haeredibusque meis, ut praemissum est, in perpetuum donavit et contulit. Imo quemadmodum ex priori meo scripto exinde porrecto V^{ra} Maiestas Sacra benigne cognovisse poterit, fuere plures alii, qui circa Fogaras propinquiora iura, quam Maylat habuerunt, a quibus etiam idem defunctus Princeps illorum universa iura pro se pretio coëmit, prout literae inde emanatae optime testantur. Quae et illa iura coëmpta Princeps defunctus in perpetuum mihi contulit, sicque in totale eiusdem arcis Fogaras dominium me legitime statui feci, sine ulla prorsus contradictione, ac possedi. Id quod tandem Sacra Maiestas V^{ra} quoque confirmavisse dignata fuit clementer, et nihilominus asseverare adhuc non verentur isti, quod nepotes vaivodae quam iustum ius in Fogaras habuerint.

Et tamen postulare interim vaivoda non dubitat, ut Fogaras sibi, et non nepotibus cum omni iure conferatur, sicque triginta milium florenorum summam pro ea deponere sit paratus. Unde V^{ra} Maiestas Sacra iudicare poterit clementer utrum nepotes aliquid iuris in ea habere videantur, nec ne, ubi — inquam — vaivoda sibimet iam et non nepotibus conferri exposcat. Ego Omnipotentis Dei ac V^{rae} M^{tis} Sacrae Caesareo iudicio cuncta

---

1 Scris greşit de diacul superficial: sexaginta mille florenos hungaricos.

mea negotia, simul et iustam causam meam humillime relinquo, illos vero ex propriis eorum allegatis ac propositionibus Sacra Maiestas V^{ra} iudicare poterit, num ab eisdem recto tramite agatur ac procedatur.

Caeterum in negotio castelli Vyncz aliud praeter quam, quod antea M^{ti} V^{rae} Sacrae inde humillime responderam, et nunc replicare nescio. In priori quippe meo scripto V^{rae} M^{ti} Sacrae satis copiose descripsi, Vyncz apud me quo iure constiterit. Video tamen, Imperator Clementissime, quod homines vaivodae in alium scopum figere nesciant, quam quod heredibus gratia adhuc novi iudicii supersit. Si tamen novi iudicii vigore prosequi rem voluerunt, non sane hoc pacto, sed iuris processu acquisivisse debebant. Ego etenim in eiusdem dominio iure optimo fui. Nunquam autem a me Vyncz castellum aut defuncti principis tempore, aut moderni vaivodae tempore per novum iudicium, vel alio ullo iuridico processu acquisiverunt, nec propterea in ius unquam ab eis fui citatus. Itaque M^{ti} V^{rae} Sacrae, tanquam domino et principi meo clementissimo, humillime supplico, ut in ista quoque mea iusta causa Deum eiusque iustitiam Sacra Maiestas V^{ra} ob oculos suos Caesareos recipere dignetur.

Etsi Vincio quoque privari cogar, eius pretium octo nimirum mille ducati iusti ponderis a Vaivoda integre mihi persolvantur postulo. Quamvis vero, $Clem^{me}$ Imperator, bona haec quoque non per summae alicuius inscriptionem, sed perpetuo iure mihi collata possederim: testorque Omnipotentem Deum, quod per liberam meam voluntatem, non ut pro octo milibus ducatis, sed ne pro decem et octo quidem milibus florenorum illam cuiquam divenderem; fiat tamen in omnibus V^{rae} M^{tis} Sacrae clemens voluntas.

Quod ad Monora cum suis pertinentiis attinet, ubi etiam in hoc homines Vaivodae praetendunt, quod Nicolai olim Chyerepouit vidua litem inde mecum habuisset, quam viduam vaivoda contentam facere velit, eo quod Princeps defunctus super quinque milibus florenis eam contentam reddidisset minime: sex milia autem florenorum, quos a defuncto Principe eadem vidua persolutos levasset, deponere nunc paratus foret vaivoda. Clementissime Imperator in priori etiam meo scripto V^{rae} M^{ti} Sacrae humillime significaveram, qualiter istorum bonorum inscriptio apud praefatum Chyerepouit habita fuerit. Defunctus porro Princeps [1] dum pro se haec bona redimere volens inquiri fecerit,

[1] Principele Ioan Sigismund a murit în ziua de 14 Martie 1571.

compertum tunc fuerant plusquam quinque milia florenorum ipsum Chyerepouit et viduam eius in eisdem bonis extraordinarie extorsisse. Unde compertum iure mediante exstiterat easdem quinque milia florenorum propterea Principem ad persolvendum obligatum fuisse minime.

Aliud idem est, Imperator Clementissime, quidnam commercii vaivoda circa id habeat, quod cum aliquo in divisionem me ire cogat, penitus ignoro; summa autem inscriptionis eiusdem Monora cum suis pertinentiis mihi factae undecim milia florenorum facit. Itaque bonorum meorum inscriptiones mihi deponat ac persolvat Vaivoda, postea si quis mecum aliquid agere habuerit, iure mediante me acquirere poterit. Iuris namque processum nunquam ego abhorrui, neque etiam in posterum abhorrebo.

In negotio Enyed idem, quod antea ab illis V[rae] M[ti] Sacrae propositum fuerat, etiam nunc urgere video, quae omnia indebite ab eis proponuntur. Nunquam enim Enyed principaliter in usum et sustentationem aulae defunctorum principum fuit deputatum, imo generaliter cum caeteris bonis Ecclesiasticis simul manibus Reginae et Principis a regnicolis traditum fuerat: nulla ibi prorsus interposita cautione. Quod scilicet ex eisdem bonis Ecclesiasticis cuiquam fidelium donare aut inscribere quicquam principibus liberum non fuerit, sicut ex articulis generalis Dietae superinde tunc celebratae clarissime patet.

Ubi autem addunt, quod alii bona Ecclesiastica tanti momenti apud se inscripta non habeant, Maiestas V[ra] Sacra certissima sit, Imperator Clementissime, quod solus Christophorus Hagymassy plura et longe maioris valoris bona Ecclesiastica prae manibus habet, quam Enyed. Alii etiam plerique per inscriptionem eiusmodi bona Ecclesiastica, sicut est Enyed, habent. Imo et ipsemet Vaivoda cum fratre suo Christophoro Bathori, bona Ecclesiastica tenent, quod quidem ex priore meo scripto V[ra] Maiestas Sacra clarius cognoscere potuit. Et tamen apud V[ram] M[tem] Sacram, Imperator Clementissime, manifestum est, quod nemini quicquam bonorum ademit, imo addidit potius ac me unicum cum meis tantummodo oppressit. Ubi annectitur ab eisdem hominibus Vaivodae, quod a regnicolis Transsilvaniae absque iuris processu praepeditus etiam nunc non fuissem, dummodo me intra limites meos conservassem, Imperator Clementissime, a me regnicolae nihil penitus abstulerunt, nec in futurum etiam quicquam abstulissent certissimum est. Tantummodo isto-

rum Dominus per vim omnia, quaecumque habui, mihi ademit, qui absque scitu et expressa voluntate Sacrae M^{tis} V^{rae} armis me aggredi minime potuisset. Dum etenim ex benigno consensu Sacrae M^{tis} V^{rae} ille in officium vaivodatus a nobis, cunctis fidelibus Sacrae M^{tis} V^{rae} evectus fuisset, idem fidei suae arctissimo iuramento coram universis regnicolis professus fuerat. Quod nullum unquam fidelium V^{rae} M^{tis} Sacrae praeter ius et aequum offensurus sit, quae sua promissa quam rectissime observarit nunc V^{rae} M^{ti} Sacrae et coram cunctis manifesta sunt.

Iam itaque, ut venia M^{tis} V^{rae} Caesareae dicam, haec sua iniqua facta in regnicolas ipsos redundare velit Vaivoda, dum me sine ulla iusta ratione oppressit, imo et vitam mihi eripere voluit, quibus antea praehabitis ius suum tandem voluntarium contra me statuere conatur, bona ego mea qualiacunque ut possederim et an defunctus Princeps illa mihi digne contulisse potuerit, nec ne, Dei omnipotentis primum, deinde V^{rae} M^{tis} Sacrae Caesareae iudicio humillime relinquo. Non me profecto regnicolae, Imperator Clementissime, nec alter quispiam praeter ipsummet Vaivodam in meis iustis bonis perturbavit, nec a regnicolis ipsis quicquam ego expeto. Non etiam sum ignarus, quod hoc negotium apud M^{tem} V^{ram} Sacram, non ipsi regnicolae tractant.

Diiudicet clementer Maiestas V^{r} Sacra, quodnam horum regnicolis ipsis magis onerosum esse possit, quod Enyed ego per inscriptionem defuncti Principis possederim vel autem, quod Vaivoda oppidum Dees una cum salis fodina ibidem habita, quae in toto regno Transsilvaniae prima est, Christoforo Hagymassi contulerit. Quod quidem oppidum pro regni et regis optimo aerario habetur. Deinde arcem Wechii cum pertinentiis eidem Hagymassio contulit, insuper plura etiam bona et in Ungaria, et in Transsilvania eidem contulit.

Itaque, si omnino ea est voluntas V^{rae} M^{tis} Sacrae Caesareae, ut meo infortunio universis bonis meis sic privari cogar, persolvat, ut praemisi, ac deponat Vaivoda bonorum meorum inscriptiones.

Caeterum, quod ex parte rerum mearum ablatarum ab illis V^{rae} M^{ti} Sacrae propositum sit, intellexi, qui ubi scribunt, quod respectu eius summae quanta praedicatur exigua fuerit, unde V^{rae} M^{ti} Sacrae in eo supplicaret Vaivoda, quod summorum et ingentium sumptuum et expensarum in his tumultibus,

quibus omnem causam ego praebuissem, Sacra Maiestas V^{ra} reputationem haberet et quod coactus fuisset se solito semper maiore praesidio munire, tandem cum ad arma ventum esset tanto magis armis, equis, tormentis, auctoque milite immenso stipendio, amissis etiam nonnullis alicuius momenti viris, et quod omnem bonorum meorum iacturam sumptus ipsius Vaivodae longe superavissent.

Ad ista omnia, Imperator Clementissime, respondere aliud non possum, quam quod nescio quis illi mandaverit, ut tantos, quos praedicat sumptus faciat. Quodque contra fidem fidelitatemque suam meam arcem obsideat, et bona universa ac res meas male adimat, sumptus profecto, quos fecisse praedicat, non in hunc usum, sed in regni publicas necessitates, pro sui officio debito erogavisse debebat, tormenta, pulveres, tormentarii globi et alia bellica instrumenta non sane vaivodam, sed peculiariter M^{tem} V^{ram} Sacram et regnum concernebant; quae omnia defunctus Princeps non eo fine fecerat ac ordinaverat, ut fidelium Sacrae M^{tis} V^{rae} arces cum eisdem invadere debuisset Vaivoda, sed ut pro regni defensione conservarentur, quemadmodum in testamento quoque suo V^{rae} M^{ti} Sacrae et regno eadem legavisse curavit. Unde Sacra Maiestas V^{ra} facile et clementer considerare potest, quod Vaivoda cuncta sibi usurpat, sumptus etiam suos proprios praedicat, quin imo V^{rae} M^{ti} Sacrae in eo supplicat per suos, ut iusta ab utraque parte mutua compensatione sopiantur, praesertim quia magnam damnorum ipsi praesidiarii diris incendiis acervorum, foeni, oppidi et aliorum truculenter perpetrarint.

Clementissime Imperator, qua facie Vaivoda haec coram Sacra M^{te} Sua proponi curaverit ignoro, nisi fortasse postulare eum debuisse appareat, ut sui apud domum meam in convivio acceptari, nec acervi mei incendio consumi debuissent, ut eo facto victualia copiosiora illis ad manum relicta fuissent. Itaque Maiestas V^{ra} Sacra clementer diiudicet tam Vaivoda ipsemet, quam sui homines, quam indebite res meas meorumque a me et meis longe disperditas iri satagunt.

Ubi scribunt, quod meae res perexigue fuerint, ego, Imperator Clementissime, non diversum, sed quae est ipsa veritas dico et fateor res meae sive plures, sive perexiguae fuerunt, eisdem ego meis rebus contentus ero, dummodo mihi iuste restituat Vaivoda. Quae vero ex eisdem distribuit, illarum ut pretium mihi deponat, ac persolvat postulo, non autem quicquam extra

meas meorumque res ab eo rependi expeto. Novit autem Deus Omnipotens, quod et toti regno Transsilvaniae notissimum est, quod Vaivoda tot res, quot ego habebam, nunquam habuit, et nec etiam nunc habet, meis rebus exceptis. Imo dicere ausim, Imperator Clementissime, quod nec alius quisquam Hungarus per ditionem Sacrae M^tis^ V^rae^ tantum habet rerum quantum ego habebam, quas universas quo pacto diripuerit, ac in praedam converterit Vaivoda M^ti^ V^rae^ Sacrae abunde constat.[1] Non solum etenim proprios suos servitores, sed et alienos, aliquot scilicet centum homines ex eis remuneratos effecit. Item fratribus et affinibus suis, ipsorumque uxoribus plura donaria ex eis distribuit, necnon et in regnum Poloniae, pleraque alia in loca rerum mearum magnam partem indifferenter pro munere misit et distribuit per suos.

Itaque M^ti^ V^rae^ Sacrae, veluti Domino et Domino meo Clementissimo, humillime supplico per amorem Dei Omnipotentis, ut respectu Deieiusque iustitiae, dignetur Sacra Maiestasa V^ra^ meas res mihi restitui iubere, non autem quicquam aliud, nisi meas proprias res, sicut paulo praemisi, meorumque restitui et rependi postulo.

Porro Georgius quoque Banffi plures meas res apud se habet, quas idem in Fogaras de domo mea furtim eduxit, lapides utputa pretiosos, gemmas et aureorum ducatorum quinque milia, quae et ista, ut Vaivoda mihi restitui facere debeat, V^ram^ M^tem^ Sacram humillime obtestor.

Praeterea apud caeteras etiam aedes meas habitas res universas meas, acervos item frugum et bladorum, vina, triticum, equos equatias et pecora, diversi generis, ut in specie restituat, vel autem eorundem omnium iustum pretium et valorem, ut mihi deponat ac persolvat Vaivoda; nam quod haec omnia apud illius manus relinquantur, deque eorum pretio, pretium bonorum meorum mihi persolvat Vaivoda, Sacra Maiestas V^ra^ iudicet clementer, num in hac parte aequitatem sectetur ac postulet. Vicissim an et ego quid contra aequitatem postulem, eiusdem Sacrae M^tis^ V^rae^ Caesareae iudicio dirimendum humillime relinquo.

Quae vero super fratris mei carnalis Gabrielis Bekes rebus et bonis, item super novercae nostrae rebus ablatis per eosdem Sacrae M^ti^ V^rae^ proposita sunt intellexi, quod nempe et hi omnium actionum mearum participes fuisset? Veritas quidem est, Imperator Clementissime, quod frater meus praefatus om-

1 La margine cu mâna lui Szamosközi: Nota divitias Bekes Gasparis.

nium actionum mearum particeps fuit, nam pro fidelitate sua in V^{ram} M^{tem} debita penes me constanter perseverando non solum bona resque amisit, sed et vitam amittere promptus fuit certum est. Haec fuit, Imperator Clementissime, nostra actio, et propter hanc solam causam nos ambos Vaivoda oppressisse studuit. Itaque M^{ti} V^{rae} Sacrae humillime supplico, ut eiusdem fratris mei bona resque ablatas, Sacra Maiestas V^{ra} restitui iubere clementer dignetur, hic vero nusquam in suis bonis fortalitium aliquod habet, cuius quidem oppressio, perinde mihi acerba est, sicut mea propria.

Novercae nostrae negotium, quae est vetula sexagenaria, quo pacto mearum actionum particeps fuisse a Vaivoda digne censeri debeat Sacra Maiestas V^{ra} clementer iudicet, quae sane de rebus mundanis perexiguum curae habet, cuius utpote res nedum abstulisse, imo si timor Dei illi ob oculos versaretur, eam de propriis etiam iuvisse, debuisset Vaivoda. Cuius res quantumvis sint exiguae, ut tamen absque iustissima causa ablatas, ut mandato Sacrae M^{tis} V^{rae} Caesareo per Vaivodam restituantur, divina iustitia aequitasque humana suadet.

Caeterum in comitatu Bihoriensi possessionem Szentandras vocatam per inscriptionem defuncti Principis pro mille ducatis aureis possidebam, quam pro eadem mille ducatorum summa cuidam meo consanguineo mecum existenti contulerant, quam Vaivoda similiter abstulit.[1] Supplico etiam in hoc V^{rae} Sacrae M^{ti} humillime, ut vel possessionem eandem, aut vero inscriptionis summam mihi restitui, aut persolvi iubere Sacra Maiestas V^{ra} clementer dignetur.

Clementissime Imperator, universa mea meorumque negotia gratiae atque clementiae Sacrae M^{tis} V^{rae} Caesareae humillime committo, cui veluti Domino et Domino meo semper clementissimo, per viventem Deum supplico humillime, ut imprimis Deum eiusque iustitiam, Sacra Maiestas V^{ra} ob suos oculos Caesareos assumendo, deinde meam quoque constantem fidelitatem benigne intuendo dignetur Sacra Maiestas V^{ra} mecum ita clementer agere, ut alii quoque sui fideles, de clementia sua Caesarea erga me declarata, bonum sibi statuant exemplum. Cuncta itaque mea meorumque negotia et iustam causam meam clementiae, clementissimoque iudicio Sacrae M^{tis} V^{rae} Caesareae humillime relinquo et committo.

---

1 E cu totul nou că Bekes își procurase dela principe până și în Bihor o moșie, cu prevederea firească să fie la nevoie mai aproape de Ungaria.

Item privilegia cunctorum bonorum meorum aviticorum in Fogaras mihi abstulit Vaivoda. Supplico igitur etiam in hoc humillime, ut Sacra Maiestas V^ra^ ea quoque mihi restituere dignetur clementer, quae bona tametsi nunc a Turcis possidentur, temporis tamen successu, ubi omnipotentis Dei beneficio regnum Hungariae per V^ram^ M^tem^ Sacram aut suos haeredes, pristinae restituetur libertati, ne antiqua nostra privilegia a me meisque dispereant.

Denique, quod de rebus pecuniisque Balthasaris Bornemyzza M^tis^ V^rae^ Sacrae ab illis propositum est intelligo, quod is nimirum eo fine easdem ad me attulerit, ut iis ego contra Dominum eorum pro mea necessitate uti voluissem, utique, Imperator Clementissime, res et pecunias in ea quantitate ego habebam, quae mihi sufficientes fuissent, nec alieno aere aut rebus opus habebam. Bornemisza autem suas res et pecuniam hoc saltem fine erga me attulerat, quia nullum fortalitium ipse prae manibus habuit, ubi easdem secure conservare potuisset, praesertim vero cum sit aulicus servitor V^rae^ M^tis^ Sacrae animum habebat veniendi erga M^tem^ V^ram^ Sacram, ideo propriae domi suae reliquisse easdem ausus non fuerat. Qui quoniam nunc in aula V^rae^ M^tis^ Sacrae adest, crediderim, quod de suo negotio ipsemet illis respondebit.

(Litterae originales. Budapest. No. 126. Copie contemp.)

Notă. Importanța acestui act interesant constă în faptul că ne dă o informație autentică și deslușită despre proprietățile întinse din Ardeal ale lui Gaspar Bekes și despre averea sa mobilă însemnată constând din pietre prețioase și giuvaericale, care — după mărturisirea sa — întrecea chiar și pe a principelui. Documentul însă nu este convingător, nefiind altceva de cât un simplu act de apel scris cu mare erudiție și dibăcie, poate chiar de vreun advocat al reclamantului. Afară de aceasta el nu are nici un temei juridic, căci din momentul ce s'a vădit că Bekes conspira împotriva principelui Báthory și a țării, depunând chiar jurământ de credință împăratului Maximilian el și-a pierdut dreptul la orice revendicare, cerută mai cu seamă dela așa numitul „suveran" al Ardealului, care de fapt arăta o atitudine ostilă lui Báthory.

Această atitudine ostilă a Curții dela Viena se manifestă și prin faptul că ajuta și susținea întotdeauna spirite turbulente de felul lui Bekes și semenii săi, cu gândul și scopul rău tăinuit de a răsturna pe principele Ardealului spre a preface apoi țara în simplă provincie austriacă.

Cunoscând această politică să nu uităm că Bekes fiind asediat în urma uneltirilor sale eșite la iveală, în vara anului 1573 de oastea principelui Báthory, acesta i-a ocupat mai întâi cetatea Făgărașului și apoi orașele sale întărite cu ziduri ca Vințul și Aiudul, iar când în

dieta de toamnă, ținută în Mediaș, s'a dovedit că Bekes se revoltase împotriva *statului* și a *liniștei publice* lucrând în contra persoanei și demnității principelui, în urma cărui fapt Ordinele l'au împuternicit a-l pedepsi și a extermina pe răsvrătitorii din țară, [1] purtarea lui Ștefan Báthory față de Bekes și partizanii săi era nu numai dreaptă, dar chiar și legală.

Báthory energic cum era, nu s'a intimidat de cuprinsul și tonul adreselor împăratului Maximilian în această chestiune devenită de o însemnătate vitală pentru întregul stat, știind foarte bine că nu avea să aștepte nimic bun dela dânsul care favoriza orice ardelean refugiat la el „sub aripa împărătească" sub care nădăjduiau a ajunge la beneficii mai mari decât le aveau dela domnitorul lor legal și natural. Aceștia erau niște trădători vădiți de soiul lui Bekes, care pasionat de ambiția neștirbită de a deveni principe al Ardealului nu era dispus să recunoască de Domn pe Báthory, nici după atâtea umilințe suferite dela dânsul, fiind așa de necurmat în purtarea sa, în cât pe când recunoștea pe decedatul Ioan Sigismund de „principe" numea — în apelul său de față — pe Báthory ostentativ de „voevod" făcând deosebire între aceste două titluri, din lipsă de venerație și stimă, pe câtă vreme această diferență în viața publică de fapt numai exista.

28.

Wien, 6 Iunie 1574.

Împăratul Maximilian II către Camera Scepusiană.

Să dea pribeagului Vodă Basarab din Sătmar un ajutor de 30 fiorini.

Die Camer in Zips solle Bassaraba Waida, vertriebnen Fürsten aus der Molda, dreissig Gulden Reinisch als ein Gnadengelt zustellen.

Curavit nobis libellum suum supplicem demisse praesentari Bassaraba quidam Waida, exul et profugus (ut praefert) Walachiae princeps, nunc Sakmariae degens. In eo humiliter a nobis petivit, ut sibi suisque servis certa aliqua donativa pecunia et amictu prospicere dignaremur, donec aliquod salarium a nobis impetrare posset. Moti itaque petitione ista mandamus vobis benigne, ut dicto Bassarabae triginta florenos Rhenenses e Camera ista numerari curetis. Idem ipsi a Magnifico Ioanne Ruebero

---

[1] Din deciziunea întâia a dietei numite, în Monumenta Comitialia regni Transylvaniae vol. II p. 544.

iussu nostro indicabitur. Quo modo benignae nostrae satisfiet voluntati.

Viennae, 6. Iunii. Anno Septuagesimo quarto.

(Hofkammerarchiv. Wien. Ungarische Gedenkbücher 398 fol. 79.)

Notă. Acest pretendent e poate Niculae Basarab, care se afla pe la sfârşitul anului 1569 în Spania, unde dădu chiar famoasa sa diplomă unui cavaler german, despre care publicasem amănunte noui. [1]

29.

Kraków, 13 Iunie 1574.

Girolamo Lippomano ambasciator către dogele Veneţiei.

Alexandru-Vodă din Ţara Românească a bătut şi a doua oară pe Ioan-Vodă din Moldova, luându-i două cetăţi bogate şi se găteşte să-l bată şi a treia oară, având ajutor dela Moscovitul, ruda soţiei sale.

Il Valaco che già hebbe una vittoria contra il Moldavo, se ben conosce di non poter resister alle forze del Turco, come disperato, ha combattuto et vinto la seconda contra pur Moldavi et Turchi insieme, nel paese de quali è scorso, et preso dui castelli richissimi; et benchè intenda che siano stati espediti quattro sanzachi a favor del Moldavo contra lui et che il Gran Signore habbia mandato ordine alli Tartari di danneggiarlo, si prepara però per combatter la terza volta, risolutissimo o di morir glorioso, et con vendetta, o di mantenersi un pezzo in stato, massime con certi forti castelli che tiene, et con la speranza che ha, che il Moscovito, stretto parente della moglie sua, debba da quella parte infestar i Tartari per divertirli dall'andar in Valachia.

(R. Arch. di Stato. Venezia. Dispacci di Polonia.)

30.

Kraków, 27 Iunie 1574.

Girolamo Lippomano ambasciator către dogele Veneţiei.

Ştiri despre intrarea Tătarilor în Moldova unde au tăiat pe Vodă cu întreaga sa oaste devastând toată ţara pentru ca să se răsbune asupra Moldovenilor, în tabăra cărora au găsit şi nişte Cazaci, sudiţii Leşilor.

Questa mattina essendo a banchetto in casa del palatin di Cracovia, [2] che non contento di havermi visitato, et fatto molti

[1] Veress: Vechi istorici unguri şi saşi despre istoria Românilor (Bucureşti, 1929) p. 55.

[2] Palatinul Cracoviei Ioan Firléj.

favori, ha voluto anco honorarmi per questa via tenendomi dieci hore a tavola, secondo la usanza di questo paese, è venuto un corriero di Leopoli con lettere scritte al Re, ch' essendo giudicate per servitio del regno di Polonia, sono state aperte all'hora a quella tavola, ove erano la maggior parte de i senatori, le quali contenevano, che quelli 50/m Tartari, che dovevano andar contro al Moscovito erano passati con quattro sanzachi nel regno per lasciar da parte un certo fiume, che gli haverebbe apportato dilatione di tempo, et andati in Vallachia, et fatto a i confini giornata col Vallaco, et tagliato a pezzi lui con tutto il suo essercito, si come scrissi ultimamente con le ultime mie, et di più che si erano messi ad abbruggiar tutto quel paese, et perchè hanno ritrovato nel campo del Vallaco ducento, o poco più Casachi, soldati sudditi Pollachi, si hanno lasciato intender di voler nel ritorno passar un' altra volta per Polonia, et rubar, et danneggiar il più che potranno, il che per poter meglio fare, sotto qualche scusa, oltra quella de i soldati Pollachi ritrovati nel campo del Vallaco, hanno publicato che il Signor Turco è morto, et a quelli confini adimandano aiuti gagliardi per dubbio, che mentre che così dissegnano di fare non si aggiunga mala sodisfattione alli Tartari con il ritorno di quelli 4 oratori, che furono di qua ispediti con parole et promesse lunghe, et questi senatori perveggono che aggiunta la nova della partita del Re alle suddette cose, non sia dubbio niuno, che non segua qualche notabile travaglio a quei confini, si come dubiteranno anco del Moscovito, tanto più, quanto che quei Tartari, che andavano contro di lui sono voltati da quest' altra parte, et viene ad esservi libero da qualche disturbo, et perciò sono confusi et travagliatissimi, ritrovandosi senza il Re presente, et senza danari, et bisognandoli far gagliarde ispeditioni per quella volta.

(R. Arch. di Stato. Venezia. Dispacci di Polonia. Cifra.)

31.

Zborów, 12 Iulie 1574.

Andreas Zborowski marescalcus către card. Giov. Francesco Comendone.

Turcii voind a se răzbuna asupra lui Ioan-Vodă au devastat Moldova, omorând tineri şi bătrâni ca pe nişte oi şi gonind pe Vodă au pus în locul lui pe Petru Şchiopul.

Hoc 'quoque Rev^{ma} et Illma D[ominatio] V^{ra} sciat, Valachiam totam vastatam misere ferro et igne esse, tot christia-

nos captos, infantes et senes omnes ut pecus abactos; ab 8 milibus Turcarum et 30 milibus Tartarorum, et aliquibus Christianis transalpinis. Nam Turca maximopere offensus, cum regimine Ivonis palatini Valachiae, tum quod aliquoties exercitus Turcicos non contemnendos fuderit via percitus, cum nemo opem ferre auderet id facere iussit, nostris finibus hactenus abstinent, sed incerti terribiles et subdoli homines; dormiemus tamen securi, nescio in qua nostra iustitia in Deum confidentes.

In Sboroff, 12. Iulii. Anno Domini 1574.

(Arch. Vat. Roma. Nunz. di Polonia vol. 1/A fol. 296.)

Notă. Starea tristă a Moldovei de mai sus a fost urmarea războaielor lui Ioan-Vodă cu Turcii, despre cari ne informează mai pe larg (din Cracovia, 19 Iulie 1574) nunțiul Vincenzo Laureo, care ne-a păstrat și știrea curioasă cum că Petru Șchiopul ar fi fost frate cu Ioan-Vodă cel Cumplit. [1]

32.

Kraków, 24 Iulie 1574.

Girolamo Lippomano ambasciator către dogele Veneției.

Amănunte despre lupta și omorârea lui Ioan-Vodă, în locul căruia fu numit de Turci frate-său Petru Șchiopul, poreclit „Vodă al câmpurilor" deoarece orașele Moldovei sunt mai toate arse.

Molti particolari si vanno ogni giorno intendendo di Valachia della rotta et morte del Vallaco, il quale si dice haver lasciato in testamento il suo thesoro alla Republica di Polonia, benchè fin 'hora il testamento non si ritrova. Et che si era ritirato con ducento soldati, tutti Polachi, con lui fuggiti, in un bosco dove sarebbe stato impossibile di prenderlo mai, se non che mandò egli a ricercar accordo, il quale da Turchi et Tartari gli fu concesso, et promisse con giuramento che uscisse di là, et andasse dove volesse, fuori di Valachia, che sarebbe lasciato passare per ogni luogo con le sue armi, et con tutti quelli suoi

---

1 Iată relațiunea sa: Si sta in paura del Turco, e massime che ci è nuova che l'Ivonia, già palatino di Moldavia, dopo aver tre volte avuta la vittoria contra Turchi, finalmente è stato rotto, preso e morto con varii tormentii, il Turco ha sustituito in luogo di lui Pietro, fratello del Valacco. (Théodore Wierzbowski: Vincent Laureo, éveque de Mondovi, nonce apostolique en Pologne et ses dépeches inédites — Varsovie, 1887 — p. 63.)

soldati et amici. Et uscito fu subito tagliato a pezzi, nè di quel numero fuggirono altri che soli dodeci, da alcuni de quali venuti in Polonia s'è poi inteso questo tanto, et che'l Signor Turco ha dato quel governo ad un Pietro, fratello del Vaivoda di Moldavia; et si dice che sarà Vaivoda di Campagna, poi che le terre et luoghi sono quasi tutti abbruggiati.

(R. Arch. di Stato. Venezia. Dispacci di Polonia.)

33.

Istambol, 29 Iulie 1574.

Mehemet-paşa vizir către senatorii Poloniei.

Întregirea mai pe larg a celor expuse în scrisoarea sultanului, cerând satisfacţiune pentru purtarea lor făţiş ostilă Porţii otomane, ajutând cu bani şi oaste pe fostul Domn al Moldovei, împotriva convenţiunii vechi dintre Polonia şi Turcia şi a bunelor raporturi dintre ele.

Nos Mehemet Bassa Invictissimi Caesaris Turcarum Primarius, gener et consiliarius supremus, Rev^{mo} Domino Archiepiscopo episcopisque Illustrissimis, Spectabilibus et Magnificis Dominis senatoribus, gubernatoribusque regni Poloniae. Dominis et amicis syncere dilectis. Salutem et amicitiam singularem.

Quanta pax, concordia, familiaritas, vicinitas et quam firma amicitia intercesserit ab initio, et quasi ab annis trecentis, inter praedecessores et parentes, avos, atavosque Caesaris nostri Invictissimi et Reges inclyti regni Poloniae, recordari Magnificis Polonis convenit, sub quorum concordia respublica quoque quanta in quiete fuerit, quis dicere potest? Nec ita actum cum illis est, quemadmodum cum subditis Moschovitarum, Germanorum et Hispanorum, quos nostrates subinde turbant, prosequuntur et in captivitatem ducunt; et non solum a militibus Caesaris Invictissimi, sed etiam alienis hostibus defendimus et protegimus. Nam alieni quoque hostes vestri vos aggredi minime audent, scientes Caesaris nostri Invictissimi potentiam et erga vos benevolentiam, cogitantesque cum dedecore esse redeundum. Sed mirum nobis videtur tantam benevolentiam Caesaris Invictissimi a quibusdam ingratis non considerari et saepissime contra pacem et amicitiam ab illis agi. Nam, quod regni vestri nobiles talia clam

patrant adversus eos scelera, quae nedum ex regno vestro nobis amicissimo, sed etiam ex hostium regno sperare eos rescivissemus, unum autem clanculariorum scelerum est hoc : quod cum ille abiectissimus et reprobus accingeret se ad proditionem. Iwan nempe palatinus Moldaviensis videretque milites Caesaris esse imparatos, impetum in Tlesemen fecit [1] agricolasque et pastores in campis viventes interfici curavit. Quo viso Poloni statim 25 celoces vel naviculas instruentes, militibus oneratas, impetum in Albam Nester fecerunt, incenderunt et devastaverunt. Quod si negaretis aut ad Moschovitas transferretis, unde fieri potest, ut Moschovitis eo via patuisse? Insuper quatuor milibus hominum, duos praecipuos duces praeficientes ad auxilium eidem Iuano misistis. Praeterea Constantinus et Laski, praecipui domini Poloniae tempore proditionis litteras suas ad Iwanum dedere, inquientes: „Amice nobis dilecte. Nunc praecipuam tibi instare calamitatem audimus, quod profecto dolemus, auxiliaque tibi libenter ferremus, si modo loci distantia non prohiberentur. Sed tamen nostris ducibus et capitaneis in finibus illis existentibus mandavimus firmiter, ut advigilent; tuum igitur est, litteras ad illos dare et illi modis omnibus tibi opem ferent." Quae litterae utriusque sub sigillo proprio sunt ad nos ductae. Quid utilitatis ex illo proditore Iwan habuistis? Cuius respectu hoc facere debuistis? Duo enim anni nondum praeterierunt, quo regnum in illius manus tradidimus. Nonne plus utilitatum ex benevolentia Caesari nostrorum ab annis trecentis gustata habuistis? Quare si considerassetis, nequaquam conveniebat proditori illi contra Caesarem opem ferre, nam et vestri, et nostri illum proditorem fuisse constat. Nam mortuo Rege vestro, piae memoriae, subinde nos litteris suis sollicitavit, ut quinque solummodo Turcarum milibus adductis, licentiam illi daremus, quibus totam Poloniam quam facillime subiugare et Caesari nostro Invictissimo tributariam facere sese iactabat. At nos neutrique illi licentiam dedimus veterem pacem et concordiam vigilantes; unde mirum nobis vehementer videtur, tam manifestum hostem a vobis iuvari. Quod si ratione christianitatis fecistis opinor, lege vestra quo [que] esse cautum ne quis inique et sine lege bona subditorum eripiat, neve questus innocentes interficiat et bonis privet. Qui autem facit talia interficiendum esse lex quoque vestra dictat. Vos autem, sicuti illum christianum esse putastis, ita nos Tur-

1 In exemplarul al doilea : ad Thegenie faciendum.

cam et quidem circumcisum fuisse nescivimus, eumve videmus in nulla fide fuisse constantem, si tamen vestra via incessisset et fidelis Caesari fuisset nullus illum impedivisset. Nam nobis quoque tanta calamitas reipublicae dolet et iuxta nostram fidem homini nullius fidei, qui extra 72 nationes dicitur esse spem ferre nullus pius dicet. Sed quod iam factum est, id infectum fieri nequit. At quod restat omnia illius Iuani bona, thesaurusque, socer et tributum, quod a subditis coëgit, una cum pecunia quaestorum et bonis consiliariorum, Boer nuncupatorum, in arce Camenici fuere, solus enim ad pugnam fuit egressus. Cumprimum autem fama mortis illius Iwani innotuisset (captum, decolatum) mox ducenta milia talerorum socerum Iwanis provisorem Chocimensem, coniugem, thesaurum, bonaque universa, necnon coniuges septem, consiliariorum vigintiseptem curribus impositos in Poloniam abstulere. Mittentibus autem palatinis praesenti Moldaviensi et Transalpini nuntium suum; ablata bona repetivit, cui talis solatio est data: Rex noster a senatoribus regni venia accepta sex menses abest, interim consulunt senatores regni; si legitimus palatinus fuerit Moldaviensis palatinus, nihil ex illis ablatis bonis peribit. Quod si eo consilio abstulistis, ne in praedam fiat Tartaris, consulte egistis et nos gratias agimus vobis, nam si Tartari offendissent, procul dubio in praedam vertissent. At si contrario fecistis consilio, nequaquam fieri debuisset, propter enim pauca milia talerorum pacem infrangere et rempublicam in summam praecipitare calamitatem non est prudentis. Nos autem quoque facile negligere possumus, sed summum esset nobis dedecus, si thesaurum et tributum regni et in thesauro Caesaris existentem thesaurum negligeremus. Eam autem pecuniam et omnia bona, quae ad vos est ducta non aliter habemus, quam in proprio thesauro Caesaris Constantinopolium existentem thesaurum. Religio autem nostra patitur neutrique, ut ea bona abalienari a thesauro Caesaris potentissimi patiamur, sed modis omnibus requiramus et recuperemus necesse est. De hac re Caesar quoque potentissimus litteras suas ad vos dedit, ex quibus votum et voluntatem Suae Celsitudinis intelligere poteritis et per Mehemet czausium significavit, ac quam primum ad vos pevenerit, statim si pacem et tranquillitatem optatis, omnia bona ad vos ducta in manns Mehmet czauzis tradentes ad portam Caesaris potentissimi mittatis. Si regem non haberemus, diceretis, illud nihil est. Rex enim pendet a vobis et consiliis vestris gubernatur. Nostrum

autem votum neque contra regem est, nec vero contra pacem, sed potius ad confirmationem pacis. Quare citra ullam moram et excusationem praestate, ut respublica in pace versari possit. Si enim aliud quid cogitatis, a nobis quoque contrarium cogitari scitote. Postremo Petro Waiwodae, fratri palatini Transalpinensis a nobis esse officium datum unusquisque sciat, nec quicquam adversus illum tentet, amice igitur et fraterne vos vivere cum eo decet, nam regnum Moldaviae eodem iure et authoritate tenetur a Caesare nostro, quo Constantinopolis. Eosdemque quam felicissime valere optamus.

Datae Constantinopoli, 29. Iulii. Anno Domini 1574.

(Staatsarchiv. Wien. Polonica. Copie.)

Notă. Din scrisoarea această importantă existând două exemplare contimporane (unul adresat către Georgius Iaslodowieczki consiliarius et dux generalis exercituum regni Poloniae, necnon palatinus Russiae) în Viena şi un al treilea exemplar în Veneţia, am întregit textul ei destul de stricat cu variantele aflate în celelalte exemplare.

34.

Kraków, 1 August 1574.

Girolamo Lippomano ambasciator către dogele Veneţiei.

Expunerea solului tătar despre lucrurile din Moldova.

È arrivato un ambasciator di Tartari per dar conto delle cose di Valachia, o come essi dicono, Bogdania, et per far nuovo uffitio con Sua Maestà che non rinova la tregua col Moscovito, offerendosi a tutte sue spese di andar lui con 50/m cavalli a' danni di esso Moscovito, perchè Polachi movano ancor loro le arme contro di lui.

Di Cracovia, il primo d'Agosto 1574.

(R. Arch, di Stato. Venezia. Dispacci di Polonia.)

35.

Kraków, 4 August 1574.

Solul hanului Tătarilor către senatul Poloniei.

Expunând cauza pentru care au trebuit să intre în Moldova bătând şi omorând acolo pe Ioan-Vodă le spune că hanul le trimite— în semn de prietenie — o batistă, asigurându-i că la caz de un război împotriva muscalilor le stă în ajutor.

Exposition dell' ambasciator del Gran Can di Tartari al Senato di Polonia, in Cracovia a 4 Agosto 1574.

Il Gran Can Imperator de' Tartari Precopi, mi ha mandato qui per far un' ambasciata et dar una buona nova al Vostro Re, il quale essendo andato un poco a spasso [1] dirò a voi Signori quel tanto c'ho in commissione, ch'è, che ritrovandosi il Vaivoda di Bogdania poco obediente, et ribello al Gran Turco, fu causa che'l detto Gran Turco, amico et confederato del mio Signore, lo pregò che con le sue potenti genti in compagnia d'alcune squadre de Turchi andasse a scacciarlo, come finalmente con l'aiuto dell' Omnipotente Iddio habbiamo fatto, levando di vita quel tristo vostro vicino, et messo al governo il fratello del Moldavo, che come huomo giusto et c'ha anco così in commissione dalla Porta vicinirà ben con voi; il che è da credere che'l Re vostro, et voi stessi haverete havuto molto caro per la grande et honorata fattione c'habbiam fatto; la quale per più facilmente condurre al desiderato fine bisogna richiamar i figli del nostro Imperatore che già erano montati i loro cavalli, con i suoi valorosi soldati, et inviatisi lontano più di ducento leghe contro il Moscovito, nostro et vostro nemico; perchè il defunto Vaivoda haveva già valorosamente combattendo difesosi due volte, ma la terza [volta] convenne cedere, rendendo la scimitarra et la vita sua insieme; essendo però ne i conflitti morti più di otto mille Turchi et vinti mille Tartari, ma molto maggior numero de nemici, le spoglie de quali da noi riportate hanno caricato più di quattro cento carri.

Noi Tartari, per commissione del Gran Can, nostro Signore, et li Turchi ancora, arrivati al fiume ne i confini vostri si ritirassimo tutti, nè fu permesso per quanto a così grande moltitudine fu possibile, che fusse fatto danni alli vostri Casachi; [2] delli quali se ne sono restati de morti, e perchè erano nel campo del nostro nemico contro di noi, come voi ben sapete.

Questo tanto havevo io in commissione di dire al Vostro Re, con aggiungere che in segno d'amicitia il mio Imperatore manda questo fazzoletto; et desidera saper se gli manderete li soliti suoi presenti. Et insieme vi essorta a stringer la scimitarra contro il Mosco, comune nemico, obligandosi lui di andarli

[1] Expresie alegorică a faptului că regele Henric III (Valois) abia încoronat în luna Fevruarie a părăsit pe neașteptate Polonia, unde nici nu s'a mai întors niciodată.

[2] Pus greșit în feminin: alle vostre Casache.

contro con 50 et 60 mille cavalli che già stanno tutti all' ordine con la sella per tal effetto. Io fra tanto riposerò i miei cavalli strachi dalle fattioni in guerra et dal viaggio, et fin che mangino la biava aspetterò nova dal mio Imperatore, et voi dal vostro Re.

(R. Arch. di Stato. Venezia. Dispacci di Polonia.)

Notă. Acest raport a fost trimes dogelui din Venezia de către ambasadorul Girolamo Lippomano (în ziua de 10 August 1574) cu următoarea relațiune: L' ambasciator de' Tartari hebbe audientia, et qui allegato mando l'espositione di quanto ha detto, al quale è stato dalli Signori risposto che con gran consolatione hanno inteso le degne operationi de' Tartari in questa impresa di Valachia o sia Bogdania, come loro chiamano; et che seco se ne rallegrano, come con amici ossequenti di questo regno, nel quale ritroveranno sempre ottima et constante continuatione d'amorevolezza; dicendo anco che benchè il Re non vi sia, loro non sono per mancare dalle solite usanze verso il suo Zar et figliuoli, tanto più, quanto che il Re partendo ha lasciato il suo gran thesoro nelle mani della Republica con il solito governo. Et da poi haverlo spesato fin' hora, gli hanno dato per il suo particolare doppio presente di quelle veste solite di darsegli, et l'hanno lasciato in libertà di andare, o di fermarsi qui quanto le parerà.

36.

Sebeșul-Săsesc, 7 August 1574.

Paul Tordaș episcopul Românilor către magistratul orașului Sebeșul- Săsesc.

Îi vinde casa sa din Lancrăm, primită dela Regele decedat, ne mai suferind gălcevile avute pentru posesiunea ei cu magistratul.

Ego Paulus Thordassy Ecclesiarum Valachalium episcopus, fateor et recognosco per praesentes, me domum meam antea a Sacra olim Maiestate Regia mihi collatam et nobilitationis titulo libertatam, in possessione Lankerek existentem, cuius nimirum ratione diuturnae lites cum dominis Sabesiensibus successivis inde annis agitatae et ventilatae fuerant eo plane modo, et cum omnibus suis attinentibus, quo ipse eam tenui et possedi, per modum voluntariae transactionis et compositionis, rursus dominis Sabesiensibus tradidisse, totamque et omne ius meum una cum caeteris regiis donationalibus in eosdem pleno iure transtulisse. A quibus pro plenaria eiusdem curiae solutione in parata pecunia Rhenensi fl. quadraginta novem accepi, de quibus eos quietos et expeditos reddo. Harum mearum vigore et testimonio literarum mediante.

Datae in Zazsebes, die 7. mensis Augusti. A. D. 1574.

(Arhiva orașului Sebeșul-Săsesc.)

37.

Roma, 12 August 1574.

Congregaţiunea Germană despre propagarea cultului catolic în Ardeal.

Acta in Congregatione Germanica Gregorio XIII. Pontifici Maximo.

8. De provincia Transylvaniae in rebus fidei et religionis catholicae adiuvanda.

Facta fuit mentio de eo, quod alias Sanctissimus D. N. scripsit illi principi de restituendis episcopis etc. Et quid ille responderit se excusando etc. Tamen visum fuit, posse de hoc scribi P. Magio Iesuitae, et nuntio apud Imperatorem, ut sciatur qua ratione religionis orthodoxae cultus in illis partibus augeri possit, et si quis ex Societate Iesuitarum mitti illuc posset.

(Arch. Vat. Roma. Borghese I. 221 pag. 44.)

38.

Wien, 17 Septemvrie 1574.

Nunţiul Delfino către cardinalul Galli secretar de stat.

Va comunica cele primite în privinţa cultului catolic principelui Ştefan Báthory care cere Iezuiţi.

Due lettere di Vostra Signoria Illma e R^{ma} di 28 del passato si sono ricevute hieri, insieme con una al Padre Maggio, che si gli darà al ritorno di legato, che sarà fra otto o dieci giorni alla più lunga, et seco comunicarò quanto la mi scrivi circa le cose di Transilvania, per dove s' hanno da inviare alcuni di questi Padri Gesuiti richiesti dal Vaivoda; non s' aspetta altro, che la venuta di esso Padre Provinciale.

(Arch. Vat. Roma. Nunz. di Germania vol. 71 pag. 442.)

39.

Warszawa, 18 Septemvrie 1574.

Instrucţiunea senatorilor dată lui Andrei Taranowski, trimes la Poartă.

Instruttion data nella Congregatione di Varsavia dalli senatori del regno di Polonia al Signor Andrea Taranovschi designato ambasciator all' Imperator de Turchi. Tradotto di lengua Polona in Italiana.

Il Senato del regno di Polonia saluta et con ogni maggior affetto raccomanda l' osservanza sua al Serenissimo et Potentissimo Prencipe, et Signor Sultan Selim Siach, per la Dio gratia Imperator Massimo di Constantinopoli, dell' Asia, et Europa, Signor de Persi, et della Soria, et Egitto.

Serenissimo et Potentissimo Prencipe. Ci rinova Vostra Serenità nella memoria, con quanta fede et constanza gl'attavi, gl'avi et padre di Vostra Serenità habbiano confermata la pace con li Serenissimi nostri Re et regno di Polonia. La qual cosa anco per questo rispetto ci è stata sommamente cara, mantenendosi questa longa amicitia non meno per la singolar fede et benevolenza delli Imperatori di Constantinopoli verso di noi, che per la nostra istessa constanza. Perciochè è cosa propria della Polonia l'essere constante in tutte l' operationi sue et non lasciare per causa leggiera l'amicitia una volta presa. Et questo pensamo che sia ancora manifesto a Vostra Serenità; perciochè già molti anni ricercati di lega dalli prencipi Christiani contra Vostra Serenità, et tante volte sollecitati con grandissimi premii, l'habbiamo ricusata, volendo imitar più tosto la nostra constanza, et de nostri maggiori, conservando l'antiqua amicitia, con la Serenità Vostra che procurare, o accettare la nova con altri.

Hora in quanto Vostra Serenità scrive, che noi habbiamo mancato contra li patti et confederationi, havendo li soldati di questo regno aiutato con l' armi Ivano palatino di Valachia, et di più battuta et rovinata Alba Nester, et che alcuni baroni di Polonia habbiano scritte lettere di favore al detto Ivano, dando alcuni altri ricapiti ancora alla moglie et socero del detto Ivano, che fuggiva in questo regno; le qual tutte cose, che sono gravissime, scrive Vostra Serenità esser state acconsentite contra li patti et confederationi: in verità che habbiamo ricevuto gran dispiacere, che queste cose siano state intese in tal maniera da Vostra Serenità, quasi che siano state fatte con saputa et volontà nostra. Ma volemo che la Serenità Vostra sappia, che noi siamo amici del palatino di Valachia, et che li nostri populi conservano con quella gente bona amicitia et vicinità; et perciò il detto Ivano era solito di vivere familiarmente con li Poloni; ogn' uno giudicava ch' egli fosse in gratia di Vostra Serenità, et per questa causa era molto amato. Ma perseguitando con l'armi il palatino novo di Moldavia il predetto Ivano, niuno in Polonia giudicava questa guerra esser col consenso di Vostra Serenità, ma che fusse mossa più tosto dalla volontà del palatino di Trans-

alpina; perciò non fu cosa difficile ad Ivano condur in sua difesa quelli soldati Poloni da lui conosciuti. Ma quanto prima si divolgò la fama, che transcorrevano senza impedimento della Moldavia nella Russia, subito consigliassemo il nostro Re a prohibire alli soldati l'uscire del regno, affine che non fusse commessa cosa alcuna contra li patti et confederationi, il che fu esseguito. Tutti quelli adonque che seguitorono Ivano in Moldavia sono homeni vilissimi et di niun conto, et come fuggitivi del regno, senza nostra saputa et contra li comandamenti del Re hanno combattuto in quelle parti, guidati non dal nostro consiglio, ma dall'audacia loro. Et perciò è loro avvenuto quello, che sono andati cercando, con ciò sia che parte ne è stata ammazzata, et parte, come habbiamo inteso, condotta in prigionia; et credemo che questi ancora non sariano andati ad Ivano, se havessero saputo ch' egli fusse caduto nella disgratia di Vostra Serenità, perciò che questo in verità non era noto ad alcuno in Polonia; ma la Serenità Vostra ce l'haveva scritto. Onde non deve credere Vostra Serenità che li Signori Constantino (che non sappiamo ancora chi sia, essendovi molti nominati di questo nome) et il Laschi habbino havuto pensiero di soccorrere Ivano, o gl'habbiano scritto lettere in tal proposito; perciochè quanto a questi (presupposto che Constantino sia il palatino di Chiovia) come quelli che sono senatori del regno, et benissimo informati della nostra risolutione di conservar la pace; non deve Vostra Serenità pensare che gl'animi loro siano in alcuna cosa discrepanti da noi, et per aventura li sigilli saranno stati falsificati, si come più chiaramente è stato dechiarato a ciaussio, nontio di Vostra Serenità appresso di noi.

Quanto a quelli ancora che assalirono Alba Nester così Dio ci aiuti, come nè hora, nè per inanzi ne sapevamo cosa alcuna. Ma sappia Vostra Serenità che una moltitudine di ladri di varie sorte di lingue è raunata et nascosta in quelle solitudini appresso il Boristene, alcuni de quali habitano le parti superiori di quello, et più vicino a questo regno, altri occupano le parti inferiori accanto esso Boristene, di maniera che dicono, che questi molte volte sono soliti di unirsi, et correr nelli confini di Moscovia, et di là ben spesso accompagnati dalli ladri di quel paese, assalire le giurisdittioni di Vostra Serenità. Questi non sono soggetti al regno, nè ad altri, vivono di rapina et attendono a' latrocini. Se altri li uccide lo fa impune, se li piglia non può vendicare le ingiurie, perchè sono ladroncelli, senza Re

et senza legge. Et spesso avviene, che questi che habitano nelle parti superiori del Boristene, vengono in questo regno per vettovaglie; et è creduto ancora che questi habbiano assalito Alba Nester, il che in verità si come non potemo affirmare, così non vogliamo manco negare. Solamente dicemo, che di ciò non ne havemo saputo cosa alcuna, et tanto meno ne sapemo hora. Non dimeno (quello che è nostro officio) habbiamo scritto al Magnifico palatino di Russia, presidente delli esserciti del regno, che debba diligentemente investigare sopra questo delitto, et venuto che ne sia in cognitione potendoli haver nelle mani debba castigarli.

Quanto alla moglie di Ivano, et al socero, facilmente credemo, et così habbiamo inteso, che dopo la rotta avvenuta ad Ivano, si come molti altri, così lei ancora per fuggire il pericolo se ne sia fuggita della Valachia in questo regno vicino, o secondo il costume et uso di quella gente, sia andata vagabonda qua et là, della quale non di meno nè il Serenissimo Re nostro, nè noi ne sapevamo cosa alcuna.

Quanto al Tesoro, in verità non ne sapemo altro, oltre quello che ciascuno ha forse havuto privatamente. Del che esso czausio, nontio di Vostra Serenità, ne intese molte cose dalla comune fama. Ma in quel tempo che detto czausio fu qui, habbiamo inteso che la moglie d'Ivano, il socero, et molti altri nascondendosi qua et là, sono ritornati in Moldavia, seguitando la fede et autorità del Signor Pietro palatino di Moldavia, il quale si dice haver richiamati tutti li Ivansciti, promettendoli ogni sicurtà. Quelli adonque che erano in questo regno, senza dubbio sono partiti con tutte le cose loro; nè habbiamo inteso che ad alcuno di questi sia stata fatta misura alcuna, perchè se gli fusse stato fatto alcun danno, o toltoli alcuna cosa violentemente, forse alcuno se ne dolerìa, il che non vedemo che fin' hora sia stato fatto; se nell' avvenire succederà alcuna cosa, ricercati dal Signor palatino di Moldavia, faremo giustitia, di maniera che non potrà haver cagione alcuna d'accusare il debito nostro.

Quanto al tesoro di Ivano qui non ne havemo inteso cosa alcuna et forse è verissimile, come per comune fama habbiamo inteso, che lui non haveva tesoro alcuno, così perchè non haveva regnato longo tempo, come anco perchè haveva speso molto nella guerra, et il restante fu dopo la morte sua rubato nell' essercito. Udri, cancelliero d'Ivano, il quale haveva in poter suo

li tesori et tutte le cose di quello, dicesi esser ritornato in Valachia, richiamato dal presente Signor palatino di Moldavia. Questo adonque facilmente dirà et dechiarerà chè tesori havesse Ivano et in che uso se li sia convertiti.

Sopra il debito che havea Constantino Greco con Ivano, si haverà consideratione; ma questo ancora dice non doverli alcuna quantità di danari, anzi haver dimostrato con scritto di dieci mille taleri che gli prestò, che non li sono stati pagati.

Quanto all' heredità di Hezer Bazi, suddito di Vostra Serenità, commetteremo che'l negotio sia deciso in Consiglio, et che sia administrata giustitia. Ma in quanto Vostra Serenità ci raccomanda il Signor Pietro palatino di Moldavia, perchè vogliamo tenerlo per amico, volentieri lo faremo affinch'egli conosca esser amato da noi, et certo che non haverà cagione di dolersi di noi, pure ch' egli ancora sodisfarà all' officio suo conservando con noi quell' amicitia che conviene alli patti et confederationi.

Quanto a noi Vostra Serenità tenga per fermo che opereremo con ogni nostro potere et diligentia conservare et mantenere la pace et amicitia, già tanto tempo stabilita tra li Serenissimi nostri Re, questo regno di Polonia et la Serenità Vostra, et pregamo Vostra Serenità a conservar quella stessa volontà, che ha havuto fin' hora verso di noi, et questo regno. Quello che resta è che raccomandiamo di novo noi, et la nostra osservantia nella gratia di Vostra Serenità, la quale Dio conservi sana per molti anni.

Data in Varsovia, a' 18 di Settembre l'anno del nostro Signore 1574.

Di Vostra Altezza Serenissima Affettionatissimo

Il Senato del Regno di Polonia.

(R. Arch. di Stato. Venezia. Dispacci di Polonia.)

40.

Warszawa, 18 Septemvrie 1574.

Senatorii Poloniei către solul Andrei Taranowski.

Să se oprească în drum la Petru-Vodă în Moldova şi amintindu-i scrisorile ce le-a adresat către senatul Poloniei să-i ceară confirmarea tratatului de pace, după obiceiul vechiu, spunându-i să-l trimeată prin solii săi speciali.

Anderà di poi a ritrovar il palatino di Moldavia, et li rac cordera le lettere da lui scritte al Senato, con le quali dechiara

di voler conservare una mutua amicitia col regno di Polonia, conforme alli antiqui patti et confederationi. Alle petitioni del quale respondendo li senatori, mandorono al palatino di Moldavia, per domandarli la confirmatione delle confederationi, secondo il solito delli suoi antecessori palatini di Moldavia, et procurerà esso nontio, che siano inserite nelle confederationi quelli patti che li saranno dati dal Cancelliero. Oltra di ciò che mandi li suoi nontii in Polonia, et insieme con loro le lettere con la confirmatione delli detti patti, secondo l'uso comune. Ancora li raccorderà a non violar per causa della provincia Pochuczia la pace confermata, et finalmente dimanderà le lettere, le quali furono ricevute da Ivan palatino di Moldavia, nel tempo dell' interregno.

Dati in Varsovia, a' 18 di Settembre 1574.

(R. Arch. di Stato. Venezia. Dispacci di Polonia.)

41.

Warszawa, 19 Septemvrie 1574.

Senatul Poloniei către Mehemet paşa-vizir.

Recomandă pe solul pornit acolo, Andrei Taranowski, care îi va da toate deslușirile în privința chestiunii ajutării fostului Ioan-Vodă.

Ill^{me} Princeps et Domine. Amice noster charissime et honorande. Salutem et benevolentiae nostrae commendationem.

Pacta et foedera firmamque amicitiam, si qua gens aliquando cum Ser^{mis} Imperatoribus Constantinopolitanis constanter servavit, in his Polonia primas sibi partes vendicat, quae semel susceptam amicitiam nulla unquam sinistra machinatione contaminavit; hoc annales nostri testantur, hoc etiam Illustritati Vestrae notissimum est ita, ut opus non sit longa verborum commemoratione rem protrahere. Si itaque fuit, quod est adhuc etiam in nobis, ea constantia, non debet Illustritas V^{ra} existimare, fecisse nos aliquid contra pacta et foedera in his rebus, quae per litteras Illustritatis V^{rae} et per chiausium nobis declarata sunt. Auxilia Iuanus habuit ex hominum quasi faece collecta, qui in Polonia licentiose vivere et manere non potuerunt, ad Iuanum profecti sunt, qui, uti nos accepimus, non contra Ser^{mum} Imperatorem Turcarum, sed contra palatinum Transalpinensem bellum movisse dicebatur. Nemo enim apud nos sciebat immutatam esse gratiam erga enim Ser^{mi} Imperatoris.

De coniuge, socero et aliis ex Walachia in Poloniam profugis, quid actum sit, ex ipso chiausio Illustritas V^{ra} cognoscat; tum etiam ex his litteris, quas ad Ser^{mum} et Potentissimum Imperatorem Vestrum scribimus. Noluimus enim toties repetendo aures Ill^{tis} V^{rae} fatigare, maxime cum sciamus Ill^{tem} V^{ram} eo loco et gradu apud Ser^{mum} Imperatorem esse, ut omnia habeat in manibus, et nihil fere sit apud Ser^{mum} Imperatorem, quod eam lateat. Propterea in repetendis nostris rationibus nolumus esse prolixi.

Mittimus autem ad Illustritatem V^{ram} generosum Andream Taranowsky secretarium et aulicum Regium, qui V^{rae} Ill^{ti} nonnulla nomine nostro dicet. Petimus, ut eum Illustritas V^{ra} benigne audiat, et id etiam apud Ser^{mum} Imperatorem efficiat, quod ad pacem et tranquillitatem mutuo conservandam pertinere videbitur. Commendamus nos Illustritati V^{rae} ipsique a Deo precamur bonam valetudinem et omnia felicia.[1]

Datum Varsoviae, 19. Septembris. Anno Domini 1574.

Pe dos: Litterae ad Mehemet Bassam per chiausium missae.

(Staatsarchiv. Wien. Polonica.)

42.

Kraków, 20 Septemvrie 1574.

Girolamo Lippomano ambasciator către dogele Veneției.

Plângerile ciaușului împotriva atitudinii Poloniei față de decedatul Ioan-Vodă.

Il chiaus che si aspettava in Varsovia giunse alli 7 di questo, et il giorno seguente hebbe audientia, nella quale fece querela grande che i Polachi fossero in favor del Valaco morto, richiedendo il thesoro del detto Valaco, ch'è in Camenice, in Podolia, et la moglie et altre robbe, con parole assai alte, come Vostra Serenità vederà dalla copia della lettera di Mehemet Bassà scritta al palatino di Russia, che in se contiene tutto il negotio, non essendosi fin' hora vedute le lettere del Gran Signore alli Polachi.

(R. Arch. di Stato. Venezia. Dispacci di Polonia.)

---

1 A se confrunta cu scrisoarea contemporană a Senatului adresată către sultanul Selim; Hurmuzaki: Documente vol. II/1 pag. 725—727.

43.

Kraków, 25 Septemvrie 1574.

Girolamo Lippomano ambasciator către dogele Veneției.

Sfătuire pentru facerea răspunsului la scrisoarea sultanului în afacerea Moldovei.

Stanno hora nella conventione su 'l consultar la risposta da dare al chiaus del Gran Signore per le cose della Valachia, [1] la lettera del quale in tal materia sarà qui alligata; perchè se ben quella del Mag^{co} Bassà ch 'io mando con le altre è simile a questa nel negotio principale, però in alcune cose vi è qualche differentia.

(R. Arch. di Stato. Venezia. Dispacci di Polonia.)

44.

Wien, 1 Octomvrie 1574.

Nunțiul Delfino către Tolomeo Galli secretar de stat.

Hotărându-se să se trimeată câțiva Iezuiți în Ardeal, se așteaptă un raport al celor aleși, pentru a se stabili ce misiune vor avea acolo de îndeplinit.

Venne avanti hieri da Gratz il Padre Maggio, al quale ho dato la sua lettera, et ragionato seco lungamente delle cose di Transilvania, et perchè non si può risolvere cosa alcuna con fondamento, se non si tiene vera et sicura informatione dello stato presente di quella provincia, habbiamo pensato di dare ordine ad alcuni Padri, che in breve pensa mandare in quelle parti, richiesti dal Vaivoda, che debbano avvisarci particolarmente di tutto quello che si può sperare et chè mezzo si potrebbe tenere per fare qualche buon frutto. [2] Per i medesimi Padri io ancora

1 Despre aceasta ne informează nunțiul Laureo (în 23 Septemvrie 1574) zicând: La risposta che questi Signori fecero al ciaus fu che la moglie del Moldavo, com'era vero, e tutta la sua compagnia s'è n'era ritornata in Moldavia per il perdono, che il nuovo vaivoda aveva generalmente fatto a tutti i suoi soggetti, e quanto al tesoro se si trovava, che ne fosse stato tolta parte alcuna dai Polacchi, si farebbe subito restituire. (Wierzbowski, *op. c.* pag. 99.)

2 Unul dintre aceste rapoarte cerute (și poate cel mai important) e al Iezuitului ungur P. Ștefan (Arator) Szántó, din Viena, 15 Iulie 1574 publicat de mine în *Fontes Rerum Transylvanicarum* vol. I. p. 6—15.

scriverò una lettera al Vaivoda assistendolo. Come haveremo poi questa relatione si potrà allora risolvere per quale strada habbiamo da camminare.

(Arch. Vat. Roma. Nunz. di Germania vol. 71 pag. 472.)

45.

Kraków, 1 Octomvrie 1574.

Girolamo Lippomano ambasciator către dogele Veneţiei.

Solul Taranowski e gata de plecare prin Moldova, de unde văduva lui Ioan-Vodă fugì la vestea sosirii ciauşului, cu voia lui Petru-Vodă, ducându-şi şi comoara cerută acum de către Poartă.

Dopo la richiesta del chiaus hanno risoluto li Signori in Dieta di espedir al Gran Turco il Signor Taranowski, quello in nome del quale Vostra Serenità mandò la patente di levar una nave di Moscatelli di Candia. Egli è hora qui et partirà uno di questi giorni con commissione di dire al Gran Signore che havendo la moglie del Valacco morto, ch'era in Camenice, inteso la venuta del chiaus per domandarla, si era fuggita in Valachia, assicurata dal novo Vaivoda con patenti sottoscritte di sua mano; et portato il thesoro fuori di Polonia, senza la saputa di loro Signori, et che per questo non gli resta di far altro in questo proposito. Et ha anco commissione di dire che il Re haveva già destinato un Signor Polaco per ambasciator alla Porta, ma che havendo havuto necessità di andar subito in Francia con ordine però di tornare a primavera, s'haveva differito di mandarlo, et che loro intanto che 'l Re torni mandar lui per confirmare gli antichi patti. Detto Taranowski andando ha da abboccarsi con il sopradetto palatino di Valachia et stabilir seco la pace, desiderando di star per hora questi Signori in pace con tutti.

(R. Arch. di Stato. Venezia. Dispacci di Polonia.)

46.

Kraków, 22 Octomvrie 1574.

Girolamo Lippomano ambasciator către dogele Veneţiei.

Un Polac sosit dela Poartă zice că Moldovenii nu sunt mulţumiţi cu Petru-Vodă şi vor să aibă de Domn pe acel Bogdan care a fost gonit de norod înainte de venirea lui Ioan-Vodă, aflându-se acum adăpostit în Moscova.

E' ritornato da Constantinopoli un giovane ch'è stato alla Porta alcuni anni per imparar la lingua, che vi fu mandato insieme con un suo fratello dal re Sigismondo Augusto, di felice memoria, per questo effetto: et nel licentiarsi dal Magnifico Mehemet Bassà, ha referto che gli disse: „Va et dì alli tuoi Polachi che la spada del Grande et Invitto Imperatore pende sopra di loro, sì perchè sono troppo superbi, come perchè hora che'l Re di Francia non tornerà mai più in Polonia, vorranno eleggere per loro Re il Moscovito, o il figliuolo dell'Imperator de Christiani; l'uno et l'altro nemici del Gran Signore." Dice costui che la Valachia superiore è in moto più che mai perchè non intende di obedire a questo Pietro novo Vaivoda, messo dal Signor Turco, ma vorria quello che fu scacciato inanzi Giovanni, ultimamente morto, il quale hora si ritrova in Moscovia molto favorito di quel prencipe. Et afferma che parte per questo, et parte perchè così è stata sempre la opinione del Gran Signore, dopo che con la privatione di detto Giovanni si è fatto assoluto padrone di quel stato, chiamandolo suo come Constantinopoli, che vi verrà ad habitare una colonia di Turchi; il che è sentito malamente da Polachi, vedendosi ogni hora più avvicinare questa potenza, et d'haver perso del tutto la superiorità c'havevano in quella provincia.

(R. Arch. di Stato. Venezia. Dispacci di Polonia.)

47.

Wien, 24 Octomvrie 1574.

Nunțiul Delfino către Tolomeo Galli secretar de stat.

Solii principelui Ștefan Báthory tratând aci chestiunea despăgubirii lui Gaspar Bekes, despre care sosind însă știre în Ardeal dela Poartă că lucrează împotriva lui Báthory, solii săi au plecat iute îndărăt.

Già molti giorni il Vaivoda di Transilvania mandò qui due ambasciatori per il negotio del Becches, al quale per fare cosa grata a Sua Maestà offriva di pagare per il castello, ch'egli ha tolto 30/m taleri, che per tanto fu comprato dal Transilvano morto,[1] che lo donò poi ad esso Becches, et per i boni

[1] Ioannes II rex Hungariae, princeps Ioannes Sigismundus.

mobili gliene voleva dare altri 4/m; dei quali non si contentando esso, mentre che ciò si trattava, venne a notitia al Bathori, che il Becches pratticava col Turco di accrescergli il tributo, se da lui era posto Vaivoda in Transilvania in luogo del Bathori, il quale perciò sdegnato non gli voleva dare più cosa alcuna, et haveva già revocati i suoi ambasciatori; ma pare, che tanto habbi operato Sua Maestà che finalmente s'è contentato di dargli 20/m per il castello di Fogaras et 12/m per un' altro, et con questa risolutione si partirono avanti hieri i prefati ambasciatori presentati da Sua Maestà d'una gran coppa d'argento dorata per uno, con un horologio molto bello per esso Vaivoda. Avanti la partita loro io li invitai a desinare meco insieme col Padre Provinciale Maggio, et dopo havere parlato lungamente insieme di questi Padri, che si doverebbero mandare in quella provincia, come più particolarmente la sarà ragguagliata dal prefato Padre Maggio della sua resolutione, ho dato loro una lettera al Vaivoda, nella quale le mando questa sua bona volontà verso li religiosi catholici et questi Padri, essortandolo; etc.

(Arch. Vat. Roma. Nunz. di Germania vol. 71 pag. 504.)

48.

Kraków, 16 Noemvrie 1574.

Girolamo Lippomano ambasciator către dogele Veneției.

Știre despre primirea bună ce a avut solul Taranowski dela Petru-Vodă și că tezaurul lui Ioan-Vodă se află în mâna a doi nobili leși. Ducele moscovit recomandă senatorilor afacerea lui Bogdan-Vodă care vrea să se stabilească într'un castel de-al său din Polonia.

Il Signor Taranowski scrisse haver havuto gran carezze dal novo Vaivoda di Valachia, et che havendo inteso questi moti si inviava con maggior diligentia verso Andrinopoli alla Porta del Gran Signore. Et qui per altra via si è pur scoperto che'l thesoro di quel Giovanni Vaivoda, ultimamente morto, domandato dal chiaus, è nelle mani del palatino di Russia, et di qualche altro Signor là intorno, con disegno forse di partirselo fra loro, il che non dubitano questi Signori che'l Signor Turco non sappia così ben come loro stessi. Et per impedire ad altre incursioni che potrebbono esser fatte da quella banda, s'è deliberato che al-

cuni palatinati più vicini contribuiscano tanti cavalli per uno a portione sì che uniti saranno intorno 40 mille; etc.

Il Mosco scrive a questi Signori dolendosi della guerra ultimamente fatta dal Turco in Valachia, et raccomanda una sorella et certi altri parenti di Bogdano Vaivoda penultimo, anch' esso scacciato di Valachia, ma dalli popoli, che hora si ritrova appresso di lui, pregandoli che voglia remetterla in certo castello di Polonia che possedeva prima, acciochè in esso, secondo il grado suo, possa vivere quietamente, promettendo di riceverlo per grandissimo a piacere.

(R. Arch. di Stato. Venezia. Dispacci di Polonia.)

49.

Alba-Iulia, 20 Fevruarie 1575.

Principele Ştefan Báthory către oratorul său la Poartă, Alexandru Kendy.

Să intervie la paşa-vizir să-i dea în mână pe agentul lui Gaspar Bekes.

Egregie D[omine] nobis honorande. Salutem et nostri benevolam commendationem.

El felejtettem K[egyelmednek] szóval szólni felőle, Muztafa chyawz engemet igen biztata, hogy az passa, ha terekedünk felőle, az Bekes követit kezünkbe adja. Kegyelmednek azért legyen gondja az többi között ez dologra is, hogy ha látja Kegyelmed, hogy az több dolgaink jó processusba lesznek, terekedjél ezen is, az passánál, adja kezünkbe az Bekes követit. Et bene valere D[ominationem] V[ram] E[gregiam] optamus.

Datae Albae Juliae, 20. Februarii 1575.

Stephanus Bathori
de Somljo mpr

Adresa: Egregio Domino Alexandro Kendy Consiliario et oratori nostro ad Excelsam portam potentissimi, invictissimi Imperatoris Turcarum. Nobis honorando.

(Litterae originales. Budapest. No. 128.)

Trad. Am uitat să spun grăind Domniei Tale că ceauşul Mustafa m'a încredinţat, că paşa ne dă în mâinile noastre pe solul lui Bekes, dacă ne trudim întru aceasta. Domnia Ta să ai grije, printre celelalte, şi de aceasta, că dacă vezi Domnia Ta că celelalte lucruri ale noastre vor fi în calea cea bună, să te sileşti la paşa şi pentru aceasta să ne dee în mână pe solul lui Bekes.

50.

Roma, 22 Fevruarie 1575.

Secretarul de stat card. Tolomeo Galli către Martin Berzeviczy.

Trimiţând îndărăt pe solul principelui, prepositul George Fabio, îi comunică că Iezuiţii ceruţi vor pleca în curând şi recomandă călduros chestiunea catolică adică introducerea cultului şi restabilirea episcopatului catolic în Ardeal.

Martino Berzeviceio auratae militiae Equiti.

Admodum Mag^ce^ Domine. Sicut Georgius Fabius praepositus Bochnensis, huc paucis ante diebus veniens, tuas mihi literas attulit, et quae iniuncta abs te fuerant, exposuit; ita is nunc rediens, eodem apud te fungetur officio, et quae de perpetua paternaque S^mi^ D^ni^ N^ri^ erga Ill^mum^ Principem tuum, teque voluntate, ac meo studio praesens audivit, cognovitque, referet. Hac igitur de causa, cum plura mihi scribere necesse non sit, illud tamen non praetermittam, rem quidem Deo gratam atque ecelesiae suae perutilem, Ill^mum^ Principem vestrum cogitasse ac iam pene perfecisse in accersendis Patribus Iesuitis, qui propediem, Deo adiuvante, istuc venient, sed omnino opus esse, ne restaurandam et optime constituendam istic religionem catholicam, ut boni etiam inducantur, imo potius reducantur episcopi, a quibus in caeteros Ecclesiasticos ordines assiduus labor et vigilantia derivet, atque omnes, simul qua par est vigilantia, populum et verbo, et exemplo pascere possint. Hoc Illmo Principe suggerere te assidue oportet, quo ad Deo dante, res ad effectum perducatur. Quod reliquum est, te bene valere, ac divinae gratiae praesidio custodiri opto.

Romae, die 22. Februarii 1575.

(Arch. Vat. Roma. Arm. 44. Vol. 28 No. 92. Copie of.)

51.

Pultusk, 31 Martie 1575.

Petrus Myszkowski episcopus Plocensis către Ioan Bogusz.

E îngrijit de ştirile rele sosite din Moldova şi Turcia.

Ex Turcia et Valachia varii rumores et novitates adferuntur, arbitrantur alii practicas et subordinationes Piastorum istas esse. Verum si res se ita haberent quemadmodum Dominatio V^ra^ scribit, esse hoc sane cum summo reipublicae periculo.

Datae Pultouii, 31. Martii. Anno Domini 1575.

(Staatsarchiv. Wien. Polonica. Copie.)

52.

Istambol, 1 Aprilie 1575.

Sultanul Murad III către senatul Poloniei.

Reînoeşte tractatul de pace cu Polonia cu condiţiunea ca să nu jignească întru nimica Moldova şi Ţara-Românească.

Legatus vester Andreas Taranowski... qui nunc velit ad vos redire, supplicem exhibuit nobis libellum, ut a patre nostro pactum foedus et eius articulos confirmare et renovare dignaremus... Quam pacem et foedus eiusque articulos praedictus noster parens renovaverat et confirmaverat, et literas ad confirmationem horum scriptas per Achmet czausium ad vos miserat, tantummodo in finibus et terminis regni vestri existentes domini et officiales vestri nostro imperio Transalpinae, Moldaviae non noceant et contra pacem antiquam nihil quicquam committant, a nobis vos et regnum vestrum nihil damni est habiturum, nostras benevolas literas ad huius testimonium dedimus, regem imperiumque vestrum, iusto regimine et pacifice, quemadmodum antea sic et nunc gubernate et regite. Curam adhibete summam, ut omnia concorditer, pacificeque gerantur apud vos usque ad electionem Regiae M^tis^ vestrae; tantummodo, ut diximus nostro imperio Transylvaniae, Moldaviae, Transalpinae et horum regnorum vaivodis, provinciis et incolis ne noceatis. Nos antiquum foedus et pacem non solvemus, non frangemusque.

Datum Constantinopoli, Anno Sanctissimi Mahometi 982 die prima Aprilis, Christi autem Sanctissimi Anno 1575.

(Staatsarchiv. Wien. Polonica. Copia coaeva.)

53.

Bucureşti, 5 Aprilie 1575.

Andrei Taranowski către cancelarul Valentin Dębienski.

Sosind aci în ziua de Paşti îi comunică părerea sultanului în privinţa alegerei unui rege al Poloniei cu care ar dori să stea în relaţiuni bune. Foamete mare în Ţara-Românească, din care pricină se prăpădesc şi vitele, mai cu seamă că pe ziua de 26 Martie a căzut o zăpadă care ajungea până la umerii oamenilor.

Magnifice Domine. Officiorum meorum plurimam commendationem etc.

Magnitudinem Tuam certiorem facio, me a Caesare Turcarum Dei beneficio 15. Martii responsum accepisse, 18. autem eiusdem mensis Constantinopoli discessisse, eoque maximo meo

studio et opera, res nostrae pervenerunt, ut novus ille Caesar foedus constantissime, tempore interregni (quoad alium nobis eligamus Regem) stabilire atque firmare, et ratum illud se servare velle promiserit. Talemque Regem nobis eligendum Caesar cum Mahometh Bassa proposuerat, cum quo illi antea amicitia intercessisset. Nos vel mori pro libertatibus nostris et electione voluntaria et libera (quam antecessores nostri ferro acquisiverunt et adepti sunt) paratos esse affirmavi. Quare Bassa respondit, si vel Caesarem, vel unum ex filiis eius, vel Germanorum aliquem, vel Moschum eligeritis, Caesarem Turcarum hostem et inimicum vestrum fore, bellique fortunam, quidve fuerat sors experiri vobiscum velle scitote; tanquam cum strenuis, ac fortibus viris, ac talibus, quales vel decem simul ab uno Tartaro in servitutem vincti abducuntur. Tandem cum longis ambagibus illi omnia refutassem, proposui mihi articulum talem, ut si unum ex medio vestri, vel regem Svetiae in Dominum Poloniae et Regem elegeritis et creaveritis, in perpetuum foederibus ictis, et pactis in amicitia vobiscum vivere; sicut et antecessores nostri, et articulos omnes confirmare volo, quos illi scriptos obtuli 29. Castrum Czapczakleynum extruere cessarunt. Quod tamen summa alacritate et velocitate coeptum fuerat.

In festo Paschatis[1] Bulcorephum (!)veni ad palatinum Moldaviae,[2] ubi fame et miseria maxima oppressus fui. Tanta enim caritas annonae et fames his in regionibus regnat, ut ob frustrum panis, se se invicem interficiant. Pecora passim moriuntur, mihi octo iugales mortui, reliqui claudicant. Oportebit me tanquam lassum et fessum de via octiduum remorari Bolcerestii, nullaque ratione ad 12, sed 15. Maii adesse potero (!) 26. Martii nives tantae delapsae sunt, ut humera virorum aequarent. Pagani et rustici grues et volveres manibus captant, ob nimiam famem et frigora. Quod reliquum est me in favorem Mag^{tiae} Tuae commendo.

Datum Bulcieresti, V. Aprilis. Anno Domini MDLXXV.

Vestrae Magnificentiae

Familiaris fidelis Andreas Tharanowski

(Arch. Vat. Roma. Nunz. di Polonia vol. 8 fol, 142. Copie.)

---

1 Ziua Paştelor a căzut anul acesta pe 3 Aprilie.

2 Copia scrisorii arată : Bulcorephum, ceeace ar putea fi şi Bilciureşti (în judeţul Dâmboviţa) însă drumul mare dela Stambul în spre Polonia nu mergea pe acolo, ci prin Bucureşti ; dar expresiunea cumcă acolo află pe voevodul Moldovei nu se poate explica altfel decât numai prin faptul că Leşii numeau Moldova *Valachia* şi pare viceversa Ţara-Românească Moldova, lucru destul de ciudat.

54.

Praha, 22 Aprilie 1575.

Vicenzo Tron ambasciator către dogele Veneției.

Porunca sultanului către Domnii țărilor române să se țină de legea turcească, față de care ei au cerut ajutorul boierilor leși.

Di Polonia non si ha più fresche lettere che di 11 del presente, le quali portano che 'l Signor Turco haveva mandato espressa commissione al Moldavo et al Vallacco, che dovessero con tutti li loro sudditi viver secondo la religione Mahumetana, minacciandoli di castigo quando facciano altrimenti; che essi Moldavo et Vallacco havevano dato conto di tutto ciò alli principali di Podolia et di Russia, cercando il loro consiglio et aiuto in caso di bisogno, li quali gl'havevano risposto che dovessero persister nell'antica loro religione, perchè ad ogni suo bisogno non mancarebbeno di darli quei maggiori aiuti che li saranno possibili.

Di Praga, a 22 di Aprile 1575.

(R. Arch. di Stato. Venezia. Dispacci di Germania.)

55.

Alba-Iulia, 19 Mai 1575.

Principele Ștefan Báthory către senatul orașului Sibiu.

Interzice exportul grâului în Țara-Românească.

Prudentes Circumspecti Nobis dilecti. Salutem et favorem.

Intelligimus ex hoc regno per illas partes vestras triticum in Walachiam asportari, quod ne fiat, sed ubique inhibeatur, etiam praesens temporis status monet, ne dum aliis gratificamur. Nosmet ipsos in ista rerum penuria negligere videamur. Quare vobis committimus firmiter, diligentem adhibeatis curam ne triticum inde educatur, positis in ipsis viis custodiis, sicuti id ipsum in aliis quoque locis interdictum esse voluimus. Secus ne feceritis.

Datae Albae Iuliae, 19. Maii 1575.

Aliorum tamen sementorum seu leguminum liberam educendorum facietis potestatem.

Stephanus Bathory
de Somljo manu propria

Committimus insuper, ut statim magistrum unum carpentarium aeris seu cupri, vulgo Rez Mywesch, ad nos inde mittatis, quem huic statim ad vos remittamus citra moram.

Adresa: Prudentibus Circumspectis magistro civium, Iudici Regio et iuratis civibus civitatis Cibiniensis. Nobis dilectis.

Pe dos cu mâna oficiului: 21. Mai 1575. Schreibt Fürstliche Gnaden, dass man kein Koren in die Walachey soll lassen führen undt dass man den Rotgiesser hinab ken Weissenburg soll führen'

(Arhiva Naţională Săsească. Sibiu. IV. 859.)

56.

Stężyca, 19 Mai 1575.

Hotărârile conventului senatorilor Poloniei.

Mesagiul lui Petru-Vodă Şchiopul trimis senatorilor prin solul Andrei Taranowski, căruia i l-a zis lăcrămând, rugându-i să nu cumva să jignească prin alegerea de rege sultanul, dela care are poruncă atât el, cât şi frate-său, Domnul Ţării-Româneşti să stea gata cu oştile pentru a se răzbuna — la caz — pe Leşi.

Omnia acta conventus Stenciensis. Anno 75 a die 12. mensis Maii usque ad diem 4. mensis Iunii.

Anno 1575 am 12. Maii haben sich die Herren Räthe der Cron Polen vermüeg dem Warschauischen Beschluess und der Königlichen Maiestät in Frankreich zugeschriebenen Bescheidt zu Stendzicz versammlet, und haben sich unter einem grossen holzenen Hause, so nicht weit von der Stadt im freien Felde aufgeschlagen und zu den gemeinen Rathschlägen bereitet, unter einander beredet, weil sie Ihre Königliche Mt. deromassen verlassen, dass sie ohne Haubt im Lande wären, ohn welches doch die Cron Polen, ihrer Gelegenheit nach nicht sein könnte, was ihnen weiter zu thuen und für die Handt zu nehmen; etc.

Und ist auch unterdes am 19. Maii der Andreas Tharanowsky, welchen die Herren Räthe von Warschau im vorflossenen September gen Constantinopel an den Türkischen Kaiser abgefertiget, gehöret worden, welcher weitläufige Relation gethan, was er daselbst ausgerichtet, unter anderm aber, so zu diesem Actu vornehmlich gehörig erzählet, dass ihme der Mahomet Bascha wie von der Wahl eines neuen Königes gedacht worden, gesaget, die Kais. Mt. wären wohl geneigt, mit den Polen den Frieden weiter zu unterhalten, sofern sie noch den Moscoviter,

noch jemandes aus dem Österreichischen Hause zum Könige erwählen würden. Dann da sie das thäten, dörften sie auf keinen Friede weiter gedenken, sondern man würde eher bei ihnen zu Mahlzeit sitzen, als sie sich es vorsehen würden; etc.

Über das hat er auch angezeigt, wie er durch die Wallachey gezogen, dass er den Hospodar oder Waywoden daselbst angesprochen, welcher, weil er den Polen nicht übel gewogen, ihn fast mit weinenden Augen gebeten, er wollt doch die Herren Polen ermahnen, dass sie sich mit der vorstehenden Wahl also versehen möchten, damit sie den Türkischen Kaiser nicht offendireten, dann es wäre ihme und seinem Brueder, Palatino Transalpinensi geboten, sie sollten mit den ihren in gueter Rüstung und Bereitschaft sitzen, damit sie vorrücken könnden, wann man es ihnen befehlen würde. Derohalben wollt er die Herren ermahnet und gebeten haben, sie wollten sich gleichwohl in diesen ihren Rathschlägen deromassen vorsehen, dass sie die Cron nicht irgendts in eine unverhoffte Not und Gefahr stecken thäten.

(Staatsarchiv. Wien. Polonica.)

57.

Oradea, 9 Iunie 1575.

Căpitanul Cristofor Báthory către papa Grigorie XIII.

Mulţumindu-i pentru scrisoarea avută prin prepositul Fabio îl asigură despre devoţiunea şi zelul său deosebit în propagarea cultului catolic.

Beatissime Pater et Domine, Domine Nobis colendissime. Post beatorum pedum Sanctitatis Tuae oscula, humillimam et submissam commendationem.

Literas Sanctitatis Tuae per Rev^{dum} dominum Fabium praepositum Bochnensem [1] missas, simul cum nunciis per eum nomine Beatitudinis V^{rae} relatis intelleximus. Cui summa cum humilitate eas, quo maiores possumus agimus gratias, quod nostri sui indigni filii memor fuerit, ac sanctissimis suis verbis monitis ad pietatem colendam, Catholicaeque religionis in hoc regno propter abominandam Luteranam sectam, magna ex parte iam extinctae, pro virium nostrarum exigentiam hortatus promotionem. Licet autem a teneris annis Divina providentia nihil

---

1 Scris greşit : Boznensem.

vacillantes, constanter omnibus in periculis, procellis et afflictionibus, tentationibus, tantisque heresibus in nostris partibus pullulantibus, in Sacrosancta Romana Catholicaque fide immote perseveravimus, ac pro facultate virium nostrarum Catholicae confessionis pastorum usui et commodo studuerimus, tamen literis Sanctitatis Tuae, tanquam recreati in spe et spiritu confortati, tanto ardentius, omni cura et studio pro nostro posse in hoc incumbere non praetermittemus, quod in evehenda religione catholica Sanctitas Tua nobis mandat; demisse Sanctitatem Tuam orantes, ut huic nostro studio, pietati, zeloque, quibus tum nutu Sanctitatis Tuae, tum sponte afficimur erga pastores catholicos, benedicere et nos, humilem suum filium, simili gratia et in posterum prosequi non dedignetur, offerentes eidem omnem nostram obsequentiam et humilitatem. De his pluribus per praefatum dominum Fabium, virum religiosum, praesentium exhibitorem, Sanctitati Tuae referendo iniunximus, cui per omnia fidem adhibituram speramus. Eandemque ad longissima saecula cum praesenti sua beatitudine vivere optamus.

Datae Varadini, die 9. mensis Iunii. Anno Domini 1575.

Ei usdem Sanctitatis Tuae servitor et filius humillimus

Christophorus Bathorii
de Somlio mpr.

Adresa: Beatissimo in Christo Patri et Domino, Domino Gregorio decimo tertio, Divina providentia Sacrosanctae Romanae et Universalis ecclesiae summo pontifici etc. Domino, domino nobis debita reverentia colendissimo.

(Arch. Vat. Roma. Borghese vol. III. 65 pag. 244.)

58.

Praha, 19 Iunie 1575.

Nunţiul Delfino către Tolomeo Galli secretar de stat.

Provincialul Iezuiţilor să găteşte să trimeaţă Părinţii ceruţi în Ardeal.

Il Provinciale di Giesuiti avanti hieri partì di qui per Moravia et subito andarà a Vienna per inviare in Transilvania quei Padri che s'è scritto altre volte, in raccomandatione di quali ha ottenuto da Sua Maestà lettere al Vaivoda molto amorevoli, che volendo vedere se le potrà far mostrare dal suo Generale, a cui mi dice haverle mandate.

(Arch. Vat. Roma. Nunz. di Germania vol. 72 pag. 223.)

59.

Praha, 24 Iulie 1575.

Giambattista Concini către Granduca di Toscana.

Gaspar Bekes plecând de aci în Polonia se zice că şi'a strâns o armată bună şi cu ajutorul Secuilor, cărora le-a făgăduit libertate, a mers împotriva principelui Ştefan Báthory spre a-l detrona.

Il Bechetz [1] che alle settimane passate partì di qua se n'andò diritto in Polonia, ove con le spalle di alcuni amici suoi fece qualche numero di cavalli, et con l 'intelligenza, che haveva con li Siculi, popoli di Transilvania, a' chi promesse essentione et libertà, è ito in quella provincia per cacciarne il Waiuoda, ingrossando d'hora in hora le genti sue di qualche migliaio, talche si è detto che il Principe abbandonato da molti, si è ritirato ad un luogo ben munito, finchè habbi forze da mettersi al contrasto. Eransi congionti con il Bechetz molti Ungheri, ma la prudenza de ministri Cesarei gl 'ha prohibito loro il seguitarlo. Hora si sta con timore, che di questa scintilla non nasca un grave incendio. [2]

(R. Arch. di Stato. Firenze. Germania, filza 4333 fol. 177.)

60.

Praha, 24 Iulie 1575.

Agentul Cesare Riva către ducele de Mantova.

Bătălia dintre Ştefan Báthory şi Gaspar Bekes care a fost înfrânt, cu toate că Bekes plătea soldă îndoită miliţiei sale, în care astfel au intrat şi mulţi din soldaţii împărăteşti din Ungaria, rău plătiţi şi între ei chiar şi fiul lui Melchior Balassa, care însă a fost prins de către principele Báthory.

---

1 Felul acesta de scris formează o dovadă nouă cum că numele lui Bekes se pronunţa de contemporani *Becheş* şi *nu* Békés precum e numit şi scris din partea istoricilor unguri, el *neavând a face nimic* cu comitatul Békés. Sunt ani mulţi de când susţin acest lucru în literatura istorică ungară şi singurul care a recunoscut — pe altă cale — adevărul este decedatul Ioan *Karácsonyi*, care în monografia comitatului Békés nici nu pomeneşte de Bekes care se trăgea din Banat.

2 Raportul acesta trebuia să se fi scris dimineaţa, căci tot din ziua de 24 Iulie avem raportul al doilea al lui Concini, cu amănunte despre bătălia lui Bekes cu Báthory.

Di Transilvania questi dì si è inteso ch'il Vaivoda haveva ridotto il Becches in un certo sito, ch'egli non poteva fuggire di non venire con molto suo disvantaggio al fatto d'arme, [1] per che non haveva tutte le sue genti seco, essendone molto discosta da lui buona parte che non s'era anchor bene adunata; onde attaccatasi la battaglia esso Becches è stato facilmente rotto dal vantaggio massimamente, ch'esso Vaivoda haveva dell'artiglieria, la quale dicono ch'era caricata di catene. Da hieri in qua pare che si levi la vittoria al detto Vaivoda, dicendosi ch'esso Becches haveva finto di fuggire, et spinto poi con gran furia contro'l nemico che disordinatamente il seguitava, et fattolo ritirare; di questi due avisi il primo è tenuto per più vero, ma l'effetto in breve tempo il chiarirà meglio.

Questa invasione del Becches non è stata tarda a dimostrare il danno che sia per risultare alla Maestà dell'Imperatore, essendo avvenuto, che dandosi nell'esercito di esso Becches la paga doppia et anticipata, molti cavalli et fanti di Sua Maestà ch'erano nelli presidii alle frontiere, correndo loro male le paghe, sono uscite et andati a pigliar la paga doppia da lui, talchè il bassà di Buda insospettito, che tutto ciò non sia stato fatto con consenso di Sua Maestà ha dato avviso di ciò a Costantinopoli, et cominciato a far massa di gente, et essendo occorso che il figliolo del Balas, custode d'un castello nominato Chezche [2] n'era uscito con alcuni cavalli per andare in aiuto del Becches, onde è poi stato fatto prigione dal Vaivoda; esso bassà ha primieramente mandate le genti al detto castello, et l'ha preso, essendosi a caso hora ritrovato in Vienna il sudetto Balas, et dicono che le dette genti s'inviavano alla volta di Carpona, di maggiore importanza.

(R. Arch. di Stato. Mantova. Germania, busta 456.)

61.

Praha, 24 Iulie 1575.

Giambattista Concini către Granduca di Toscana.

Amănunte noui despre bătălia dintre Báthory și Bekes și rolul baronului Balassa în această campanie.

---

1 Bătălia care s'a dat în ziua de 9 Iulie 1575 lângă satul Kerelő-Szentpál (Sânpaul) în valea Mureșului, a ținut dela orele 10 dimineața până seara târziu.

2 Recte: Kécske, care azi nu mai există.

Le nuove che s'hanno di Transilvania si come sono stentate, così ancho s'intendono confuse et incerte, con tutto ciò convengono in questo, che il primo successo del Bechetz sia stato assai infelice per la gran vigilanza et prudenza del Waiuoda, il quale messo insieme buon numero di cavalli et havendo piantato l'artigleria in un sito eminente et vantaggioso, ha non solo fatto gran strage nelle genti dell'altro, ma impeditole ancho il passar più avanti, et il potersi così presto congiunger con quei Siculi, che se gl'erano scoperti fautori; anzi che vogliono alcuni, che detto Bechetz sia morto, altri prigione, et altri più temperati, che egli difficilmente possa uscir della ragna.

Del bascià di Buda, come s'intende, se ne parla hor variamente, ma s'afferma ben da tutti, che si truovi in essere molti cavalli, et che poco lungi da Canisia sia di già attorno ad un castello molto importante et forte, del Balassio Barone d'Ungheria, contro il quale esso è sdegnatissimo, conciosia che il castellano sotto pretesto di volerglelo dare, vi haveva tirato i Turchi, et in cambio di fargli padroni, si dice che ne haveria fatti prigioni alcuni di loro, anchor che non manchino di quelli, che ne attribuischono la cagione al pretendere egli, che tal luogo se gli deve in virtù della capitulatione, come compreso drento a suoi termini. Voglia Iddio, che tra quella del Bechetz et questa altra non si senta qualche scoppio di maggior consequenza.

(R. Arch. di Stato. Firenze. Germania filza 4333 fol. 182.)

62.

Cluj, 26 Iulie 1575.

Principele Ştefan Báthory către cămăraşul Ioan Czementes.

La cererea şi recomandaţia senatului oraşului Sibiu numeşte pe Ioan Srew ca monetar în locul tatălui său decedat, pentru a face monetele de aur.

Stephanus Bathory de Somlio, Waivoda regni Transylvaniae et Siculorum comes etc. Egregio Ioanni Czementes camerario et praefecto cementi nostri Cibiniensi, futurisque camerariis per nos constituendis, praesentes visuris, salutem et favorem.

Quoniam nos cum ad humillimam supplicationem Prudentum et Circumspectorum magistri civium iudicum et senatus Cibiniensis nobis propterea factam, tum vero edocti eorundem iudicio de fide, industria et sufficienti peritia in arte cudendi

monetae Circumspecti Ioannis, filii quondam Egidii Srew Cibiniensis, alias aureae monetae cusoris nostri, eundem itaque Ioannem Srew loco patris sui proxime defuncti, sufficiendum et ordinandum, operamque et munus aurearum monetarum cudendum, eidem gratiose annuendum et conferendum duximus, prout annuimus, conferimus per praesentes, omni eo modo et forma, qua dicto genitori suo fuit collata. Committimus itaque et mandamus vobis firmiter harum serie, ut a modo deinceps dictum Ioannem Srew pro nostro aureae monetae cusore habere et recognoscere debeatis et teneamini. Nec secus facturi. Praesentibus perlectis exhibenti restitutis.

Datum in civitate nostra Coloswar, 26. die Iulii. A. D. 1575.

Stephanus Bathorj
de Somlyo mpr (L. S.)

Martinus Berzeuiceius mpr
secretarius et consiliarius

(Arhiva Națională Săsească. Sibiu. IV. 1068.)

63.

Praha, 31 Iulie 1575.

Agentul Cesare Riva către duca di Mantova.

Solul principelui Ștefan Báthory despre amănuntele bătăliei cu Bekes, care a scăpat fugind în Ungaria și cererea principelui către împărat ca Bekes să-i fie extrădat.

L'avviso della rotta del Becches datagli dal Vaivoda si è sempre andato confirmando, et fu vero, essendo egli fuggito et salvatosi ne' confini di Sua Maestà, con ottocento cavalli, et sono stati ammazzati molti de i soldati delli presidii della Maestà Sua, ch'erano andati in aiuto suo.

Quattro dì sono venne un'ambasciatore di esso Vaivoda per dar conto della detta rotta a Sua Maestà, dicendoli appresso che'l suo Signore non poteva persuadersi ch'ella fosse stata consapevole de i disegni di esso Becches, nè che di consentimento di lei i suoi soldati l'havessero voluto aiutare, che nondimeno sarebbe detto suo Signore stato di ciò più sicuro, quando ella havesse commesso che gli fosse dato nelle mani esso Becches, il che ha adimandato con grande istantia, et Sua Maestà gli ha risposto buone parole, con assicurarlo non havervi parte alcuna, et l'ha rimandato con questo.

(R. Arch. di Stato. Mantova. Germania, busta 456.)

64.

Praha, 31 Iulie 1575.

Agentul Giambattista Concini către Granduca di Toscana.

Audienţa solului principelui Báthory în afacerea sa cu Bekes, cu multe amănunte noui despre bătălia sa cu dânsul şi purtarea fiului lui Balassi în această luptă.

Venne dal Transilvano un gentilhuomo a dar conto a Cesare de' moti del Bechetz, et di tutto il seguito, con supplicar Sua Maestà a volergli far gratia, che in evento che ella non n'havesse havuto participatione, sicome non credeva, si degnasse farne dimostratione, caso che detto Bechetz capitasse ne' suoi regni.

Ha l'Imperatore sentito molto piacere di questo proceder del Waiuoda, et per segno del conto et della stima, che ne tenga, fece immediate introdurre il suo mandato, con tutto che a nessuno altro habbi per anchor dato udienza, et poco doppo lo spedì con lettere tanto amorevoli et benigne, quanto potrà desiderare quel Prencipe, per restare interamente capace della sincerità et nettezza di lei, massime che, secondo si dice, la Maestà Sua gli deve haver data intentione di fargli conoscere dalli effetti il dispiacere, che ella habbi preso della temerità del prefato Bechetz, se mai le darà fra mano, et fra tanto haverà occasione di chiarirsene dal gastigo, che si prenderà et de soldati, et de vassalli di quella, che hanno ardito trovarsi con costui.

Referse il Transilvano, che con il Bechetz non erano stati più che 4/m cavalli, et la maggior parte di Transilvania, il resto Ungheri et Todeschi, che il Waiuoda avvertito delli andamenti suoi per buoni mezi haveva messo insieme da 10/m pur provinciali, et sudditi suoi, fra quali però n'erano da 500, che il bassia di Buda, richiestone da lui, gli haveva inviati, et con questi, lasciato entrare il nimico, l'aspettò ad un luogo, ove haveva molta artiglieria, et affrontatosi con lui; che pensava trovarlo sprovisto, lo sbarratò di maniera, che a fatica puotè salvarsi con IIIj soli, restando morti alcuni borgognoni, che eran seco, et che militando sotto il governo del Ruber s'erano, et forse inscientemente, lasciati tirare a simili inconveniente. Li Ungheri, fuor del costume loro, non combattorno, ma alcuni Todeschi si restorno bene occisi.

Verificasi che li Turchi dopo la presa del castello del Balassio si son ritirati, et che il bascià di Buda ha scritto al Ser^{mo}

arciduca Carlo, che la mossa sua contro d 'esso castello sia proceduta, perchè detto Balassio, come vassallo, che s'era constituito del suo Signore in quei tempi, che si trovava privo della gratia Cesarea, non ha voluto poi render la debita obedienza, et per essere ancho ito il figliuolo in aiuto del Bechetz, il qual suo figliuolo è restato prigione del Transilvano, insieme con molti suoi sudditi, sì dello ordine de Baroni, come della nobiltà. Ma non per questo ha intramesso l'Arciduca di comandare le solite mostre ne' suoi stati, et in quelli d'Austria per trovarsi Sua Altezza provista in ogni caso.

Da Praga, alli 31 di Luglio LXXV.

(R. Arch. di Stato. Firenze. Germania, filza 4333 fol. 170.)

65.

Praha, 7 August 1575.

Agentul Cesare Riva către ducele di Mantova.

Principele Báthory şi-a făcut o oaste de 20,000 oameni pentru ca să fie apărat faţă de o eventuală mişcare a lui Bekes care se află pe teritoriul Ungariei, rău văzut de către regele ei.

Il Vaivoda si dice ch'ha insieme un essercito di 20/m persone per poter tanto più sicuramente acquettare le sollevationi che s'erano fatte in quella provincia in aiuto del Becches, et per levare a lui totalmente l'ardire di tentar di nuovo nuove vie per disturbarlo; del qual Becches s' intende che con pochi è nelli confini d'Ungheria, pur su quelli di Sua Maestà, la quale si tien per fermo che il debba bandire come seme et origine di tutti questi romori d'Ungheria.

Dicono ch' esso Vaivoda ha dato in potere del Bassà di Buda tutti li Christiani ch 'egli haveva fatti prigioni, tra quali vi sono molti soldati dell' Imperatore, et un suo gentil' huomo della bocca, Unghero.

(R. Arch. di Stato. Mantova. Germania, busta 456.)

66.

Praha, 7 August 1575.

Nunţiul Delfino către Tolomeo Galli secretar de stat.

Principele Ştefan Báthory doreşte să aibă 12 Iezuiţi voind a întemeia un colegiu al lor în Alba-Iulia.

Dal Padre Provinciale di Giesuiti di Vienna sono avvisato che il Vaivoda di Transilvania gli dimanda hora 12 Padri et

dove prima voleva metterli in Varadino hora dissegna fondare un Collegio in Albagiulia, quasi nel mezo di Transilvania, ma perchè le lettere sono di Marzo passato Dio facci che questi moti di guerra successi di poi non sturbino o almeno non prolunghino tanto bene come si può ragionevolmente dubitare.

(Arch. Vat. Roma. Nunz. di Germania vol. 72 pag. 396.)

67.

Istambol, 13 August 1575.

Machmeth paşa către Niculae Mielecki palatinul Podoliei.

Intimează pe Leşi să menţine pacea veche dintre Polonia şi Moldova, fără să uite că atunci când au dat adăpost lui Ioan-Vodă, întreaga armată turco-tatară a plecat la graniţa ţării lor. Sfat, ca Leşii să-şi aleagă un rege demn, ca Ştefan Báthory voevodul Ardealului, iar nici de cum vreun neamţ ori muscal, ca nu cumva să se căiască. Cetatea Albă făcută de sultanul Baiazet.

Diebus praeteritis V^rarum M. Dominationum literae sunt allatae, quibus quod vester Rex regno discessisset vestro [1] et quod comitia essent de electione regis alicuius idonei, et contra voluntatem Caesaris nostri potentissimi nihil velle vos agere ... et id genus alia, nos quamfidelissime Caesareae Celsitudini de verbo ad verbum significavimus et exposuimus; de quibus rebus Caesarea Celsitudo responsum relationemque, et insuper literas quoque ad vos dedit; etc.

Begi praedicti finium nostrorum [circa civitatem Azak existentes] sic nobis per literas significant suas et notum faciunt; nihilominus tamen nos illis illorumque expostulationibus locum non dedimus et non credidimus, ut illa antiqua pax et foedus perpetuum a centum aut pluribus annis servatum, non solveretur: cum praeterito tempore palatinus Moldaviensis, Iohannes dictus, in manus incidit vestras, Tartarorum centum quinquaginta milia missa sunt ad fines illas, et sexaginta milia praecursorum militum, et beglerbegus cum aliis begis et tria milia Ianiczarorum missa ad fines illas, et isti omnes ibi parati existunt; etc.

Cum ista sic se habeant [2] et nostrae literae ad vos pervenerint, omnes in unum convenite et consilium capientes unum

---

1 Regele Henric care a fugit în noaptea zilei de 15 Iulie 1575 întorcându-se în Franţa.

2 Se referă la prădăciunile săvârşite de nişte hoţi cari au trecut din Polonia pe teritorul Turcilor, jefuind cât au putut.

ex vobis aliquem Regia dignitate dignum, aut wayvodam Transylvaniensem Stephanum Bathori de Somlio in dignitatem Regiam eligite evehiteque, et vestros homines legatosque ad Caesareae Celsitudinem mittitote, privilegium *Ahtname* dictum, et eius articulos confirmare, renovareque curatote. Quibus factis Respublica principibus beneprecetur et gratias agendas Deo universitatis vitam populus in pace agat suam. Ex filiis vero Germaniae regis et filiis Moschoviae regis, et ad hos pertinentias, neminem unquam ad Regiam dignitatem ducitote; Caesarei enim Celsitudinis sunt infensissimi hostes. Quicquid facitis prudenter facite, ne postea poeniteat vos facturos.

Sanctissimae memoriae Caesar Zuldan Paiazitth chan cum subiugasset Akirman, tum temporis coepit arcem quoque Czapczakley dictam et destruxit eam; vos penes fluvium Geog unam arcem facere voluistis, etsi decem arces in vestris terris vultis facere, sed nos nihil loquentes non aegreferemus. Nostri Caesaris atavus quam arcem coepit et destruxit, si igitur iterum praesens potentissimus Caesar aedificari mandaverit, quid irascimini? Curandum est vobis quoque, ut in regno vestro existentes praedones domentur; etc.

Datum Constantinopoli, die 13. Augusti. Anno 1575.

(Staatsarchiv. Wien. Polonica fasc. 1575 Dec. Copia coaeva.)

68.

Alba-Iulia, 29 August 1575.

Principele Ştefan Báthory către magistratul oraşului Sibiu.

Recomandă pe secretarul său, istoricul Ioan Mihail Bruto, care merge acolo cu soția sa, o săsoaică din Sibiu.

Egregii fideles nobis dilecti. Salutem et favore.

Generosus vir Ioannes Michael Brutus, secretarius noster, enixe a nobis postulavit, ut quod iudicium in causa divortii, a ministris Ecclesiae Ungaricae secundum eum factum esset, id nostra authoritate comprobaremus. Quoniam vero per se Ecclesiae auctoritas suo robore stat, nostras ea de re supervacaneas existimamus literas. Matrimonium sane, quod cum vestra affini isthic contraxisse audimus, bene et feliciter utrisque evenire optamus. Nam nobis ipse Brutus ob eius virtutes gratus est, locumque apud nos tenet honestissimum; quem maiori in dies cum proventu tutaturum speramus. Quod cum ita sit, vobis

illum, uxorem, familiam, res suas omnes ita commendamus, uti ea, quae nobis esse carissima gratissimaque intelligitis.

Datum in civitate nostra Alba Julia, XXIX. Augusti M. D. LXXV.

. Stephanus Bathory
de Somljo mpr

Adresa : Egregiis Simoni Miles, magistro civium et Augustino Hedwyg, Iudici Regio civitatis nostrae Cibiniensi. Fidelibus nobis dilectis.

Pe dos cu mâna notarului oraşului : 1575. 1. Septembris. Commendirt F(ürstliche) G(naden) den Brutum sampt seinem gesind einem Ehrlichen Rath.

(Arhiva Naţională Săsească. Sibiu. V. 863.)

Notă. Secretarul de mai sus, numit în scrisoarea principelui, e celebrul istoric Bruto, care scrise în Curtea lui Báthory Istoria Ungariei (în trei volume) cu multe amănunte şi despre Români, murind apoi în primăvara anului 1591 în Alba-Iulia, unde se întorsese pentru a'ş revizui manuscrisul operei sale. A se vedea mai pe larg în conferinţa mea ţinută în Venezia şi tipărită sub titlul : Il Veneziano Giovanni Michele Bruto e la sua Storia d'Ungheria. Venezia, 1930.

69.

[*Lwów,*] 16 *Octomvrie* 1575.

Aviz despre prădăciunile Tătarilor în Moldova.

Petru-Vodă Şchiopul a chiemat tot norodul în arme faţă de marea primejdie a Tătarilor. Scumpete în ţările române.

Zeitung aus Reussen vom Einfall der Tatern.

Als in diesen Orten das Gerüchte von den Tatern, so zu Ende des Monats Augusti über die Gränze kommen, undt seiner zwischen Bhara Bialhat, nach der Podolien und Wolina gezogen, erschollen, haben sich die vornembste Herren in Podolien und Reussen aufgemacht undt ihnen den Tatern Wiederstandt thun wollen ; etc.

Baldt darauf, als sich die Tatern, in der Flucht zu ihrem Kaiser über die Nester, nach der Wallachey gewendet, ob wohl der Taterische Kaiser vom Türken erinnert worden, dass er gemach thun und ferner wider Polen nicht ziehen sollte, so haben doch des Taterischen Kaisers drei Söhne, so er bei sich gehabt, bei ihme, dem Vatern angehalten, dass er ihnen zum andern Haufen etzliche Tausendt Tatern wollte zuordnen, damit sie wieder zurück ziehen undt sich an den Polen rächen möchten ; etc.

Iczo kompt Bescheidt undt andere Zeitunge, dass die Tatern mit allem Raube Vorhabens sein abzuziehen, wie sie dann bereit, damit allgemach etwa des Tages eine oder zwo Meilen zurück über das wüste Feld nach der Nester ziehen sollen, dann sie können mit etwan gewaltigem Raube nicht eilen, undt müssen derhalben ihre Tagereisen mit Vortell thun.

Der Wallachische Woywode hat in seiner Woywodenschaft alles aufgeboten, mit dem Bescheide, so er zum andernmal aufbieten lässt, dass dann jedermann in Ufrüstunge sei undt stracks an die Ort undt Ende dahin sie bescheiden, aufziehen sollen, wieder wen es gildt, ist ungewiss; desgleichen soll auch der Waywode in Siebenbürgen mit seiner Woywodenschaft in Aufrüstunge sein; etc.

In der Tatarey, Türkei undt Wallachey soll überaus grosse Teurunge sein undt zwinget die Tatern der grosse Hunger, dass sie iczo in Polen einfallen undt rauben. Die Wallachen kaufen in diesem Ort, sonderlich in Podolien undt Reussen, alles Getraydich auf undt führen's nach der Wallachey; etc.

Man saget, dass die Tatern ohne den Raub in die 100 Tausendt stark sein sollen, man kann's aber eigendtlich nicht wissen, aber das ist gewiss, dass sie eine gewaltige Macht beisammen haben, dann sonst würden sie sich bey Tarnapole nicht gelägert undt bishero still gelegen haben, undt werden sich nunmehr die Sachen von beyden Teilen zum Ernst schicken. Gott der Allmächtige gebe den unsrigen Glück undt Sieg, undt errette die arme elend gefangene Christen, der einer grossen Anzahl sein soll, jung und alt, edel und unedel.

Datum den 16. Octobris. Anno 1575.

(Staatsarchiv. Wien. Polonica.)

70.

Istambol, 22 Noemvrie 1575.

Cavalier Giacomo Soranzo bailo către dogele Veneţiei.

Ambasadorii imperiali au obţinut ca principele Ardealului să fie numit de aci încolo „Vaivoda" ca acei din ţările române.

Li ambasciatori dell'Imperator hanno ottenuto, che sia aggionto nelle loro capitulationi, che si intenda compresi in essa li figlioli et fratelli di Sua Maestà Cesarea, et la Transilvania,

et che de qui a dietro il principe di quella si faccia chiamar per Vaivoda semplicemente, come quelli di Moldavia et Valachia, et le tregue saranno per otto anni, cominciando a Gennaro futuro.

(R. Archivio di Stato. Venezia. Dispacci di Costantinopoli filza 7. Cifra.)

71.

Sibiu, 29 Noemvrie 1575.

Sigismund Moes către senatul orașului Sibiu.

Trimes de către Doamna Ileana Olah recunoaşte că a primit în numele ei din partea senatului moştenirea ce se cuvine erezilor Patthay.

Ich Sigmund Moes meines Genädigen Herrns, Hochwirdigsten undt Grossmächtigen Herrens Ioannis Listy, Bischofs zue Raab, Röm. Kays. Mt. der Cron Hungern Obren Canzlers undt geheimen Rath etc. Camerarius etc. Thue hiemit meinem Brief kundt undt zu wissen menniglich, so dies belangt bekennendt, dass ich in Namen der Edlen undt Tugendtsamen Frauen Helena Olahin, neben ihrer vollkummenen Gewaltsbrief an Einem Ehrsamen undt weysen Rath dieser Stadt Hermannstadt in Siebenbiergen gelegen ankummen undt nach verbrachter Forderung in allen, darin ich bittlig angehalten hab, von izt gedachten Ehrsamen undt weysen Rath ginstig gefiedert bin. Hab ohne igliche Mihe undt Verzueg ganzes jeniges Erbteil, so den Patthayschen Erben zuegeherent, in ihrer obgemelten Frauen Helena Olahin Namen, von Einen Ehrsamen zuevorgemelten Rath empfangen, welches bringt in einer Summa Landtsgebräuchlicher ungrischer Münz fl. zweyhundert. Hierieber versprich an Statt der obgemelten Frauen ihrer Genade undt auch an Statt der Patthayschen Erben, dass solches empfangenes Geldt, weder die Frau ihrer Genaden, noch die Patthayschen Erben, noch ihre Nachkummenen nimmer zue fordern, noch zue begehrn solln haben. Der zue besserer Versicherung hab ich allhie herunter mein eigen Petschaft undt Handtschrift verfertiget.

Geben in der Hermannstadt, den 29- igsten Tag Novembris. Anno 1575.

(L. S.) Sigmundt Moes mpr

(Arhiva Națională Săsească. Sibiu. V. 869.)

72.

Gherla, 2 Decemvrie 1575.

Inventarul averei mobile a Zamfirei, văduva lui Stanislau Niezowski.

Murind şi al doilea bărbat al Zamfirei (fata lui Moisi-Vodă) registrul oficial de faţă ne prezintă un număr mare şi foarte variat de giuvaericale, lucruri de toaletă şi arginterie precum şi alte scule de aur şi argint, păstrate în şase lăzi, dintre cari în cea din urmă se aflau lucrurile neaşolui ungur Volffgang Bethlen, zălogite de dânsul dearândul vremurilor la Zamfira ori la vreunul dintre soţii ei decedaţi, de când trăia strămutată în Ardeal; inventarul acestei averi formând astfel un document de cea mai mare însemnătate culturală a veacului.

Anno Domini 1575. 2. die Decembris. Regestum rerum aurearum et argentearum relictae Mag[ci] buondam Stanislai Nisoczki in arce Uivar etc.

Első láda.

Egy öreg aranyas mosdó korsójával, kigyó czimere. Az korsója merő aranyas, az medenczéje csak belől aranyas, quondam Wolphgangi Bethlen, continet M(arcarum) 32 p(iseta)

Egy öreg összejáró aranyas kupa M 8. Egy öreg aranyas virágos kupa M 8 p 12. Egy széles öreg ezüstös aranyas nyakbavető mind sziastul M 16 p 30. Egy ezüstös aranyas sisak. Egy virágos aranyas kupa M 5 p 31. Egy összejáró aranyas kupa M 7 p 15. Egy virágos aranyas kupa M 4 p 3. Egy fél aranyas kupa M 1 p 39. Egy boritott ezüstös aranyas kengyelvas M 7 p 9. Egy ezüstös aranyas nyakbavető mind sziastul M 5 p 6. Még egy ezüstös aranyas nyakbavető mind sziastul M 3 p 30. Egy ezüstös aranyas hancsár, mind vasastul M 3 p 30. Egy ezüstös aranyas hancsár, csont-nyelű M 1 p 12. Tizennégy apró ezüst kannácska M 14 p 12. Egy lu nyakára való ezüst láncz M 4 p 3. Egy ezüst párducz fű aranyas, három körmével M 2 p 21. Egy lu nyakára való ezüstös aranyas gombos láncz M 7 p 45. Tiz ezüst kalán merőn aranyazott M 3 p 12. Egy aranyas csésze, pogán pénzes M 1 p 24. Egy fejér czapa-fék, ezüstös, aranyas, köves M 2 p 18. Egy kötőfék ezüstös sziastul. Egy kupa-fedél virágos M 1 p 15. Egy ezüstös kötőfék mind selymével p 29. Egy ezüstös bogláros fekete bárson nyakbavető M 2 p 36. Egy öreg, lu homlokára való, ezüstös, aranyas M 2 p 24. Egy kis ezüst korsó p 38. Egy szerecsendió-haj, ezüstös p 26.

Három kristálygomb, ezüstös. Egy sárkán nyelű, ezüstös. Egy veres bárson gyöngyös köves nyakbavető, kinek kilencz kű hia. Egy széles öreg gyöngyös perta, havaseli módon való. Egy gyöngyös köves előkötő fű. Egy gyöngyös köves aranyas hym. Egy veres vont aranyas futa. Egy öreg darab vont aranyas bárson. Egy előkötő aranyas, előkötő fű nekül. Két kézelő gyöngyös.

Egy ines mellyre való aranyas ezüstös kapocs M 5 p 30. Egy ezüstös aranyas hancsár mind vasastul M 3 p 36. Egy ezüstös bogláros fekete bárson farmetring M 2 p 27. Egy vella és három ezüst kalán M 1 p 9. Egy ezüstös késhivel p 30. Egy ezüstös aranyas csésze M 1 p 6. Két rud ezüst p 16. Egy viselt nyakbavető, mind sziastul M 3 p 42.

Egy gyöngyös parta, köves, harminczöt kű hia. Egy köves ezüstös chapa-szügyelő. Egy köves ezüstös fékagy. Egy ezüstös köves kötőfék.

Két ezüst tángyér M 2 p 30. Egy ló nyakára ezüst láncz M 3 p 15. Egy sarkantyu, ezüstös, aranyas M 4 p 27. Egy gyöngygyel fűzött sastoll.

Második láda.

Két öreg ezüst tál M 15. Egy öreg egybejáró aranyas kupa M 9 p 24. Egy ezüsttel boritott kengyelvas sziastul M 7. p. Egy fedeles aranyas kupa M 6 p 43. Egy öreg virágos aranyas kupa M 8. Egy virágos kupa fedeles M 3 p 36. Egy virágos fedeles aranyas kupa M 4 p 39. Egy virágos aranyas kupa M 3 p 6. Egy fedeles gyöngyös aranyas kupa M./. p 36. Egy kis virágu fedeles kupa M 2 p 12. Egy kis v[i]rágos aranyas kupa M 1 p 22. Egy kis gyöngyös köves kupácska M 1. Egy fél aranyas kupa M 1 p 33. Egy szerecsendió virágu kupa M 2 p 12. Egy kupa-fedél virágos M 1 p 5. Egy összejáró aranyas kupa M 3 p 15. Egy összejáró aranyas csésze, lábas M 5 p 13. Egy fedeles aranyas kupa M 2. Egy öszvejáró fél aranyas kupa M 4 p 24. Egy öreg virágos aranyos kupa M 9 p 12. Egy szerecsendió virágos M 2 p 21. Egy virágos aranyas kupa M 3 p 45. Egy sima aranyas csésze M 1 p 24. Egy bogláros fekete bárson szügyelő M 3. Egy ezüstös aranyas sarkantyu-szij p 38. Öt merő aranyas ezüst kalán M 1 p 20. Négy paraszt ezüst kalán és két vella M 1 p 9. Egy sótartó M 1 p 29. Egy ezüstös aranyas csontnyelű hancsár M 2 p 12. Egy homlokelő, aranyas M 2 p 33. Négy kupafedél M 3 p 9.

Egy csaprág. Egy veres futa.

Harmadik láda, rakott.

Két rud arany M 12 p 9. Egy aran pogácsa M 4 p 12. Egy vitéz-kötés aran láncz M 2 p 12½. Egy zománczos aran láncz M 2 p 6. Egy aran boncsok, gyöngyös M 1 p 33½. Egy köves gyöngyös aran kereszt Egy aran kötőfék, köves, mind selymestűl M 1 p 38½. Egy arany gyöngyös köves párta-ew M 4 p 2½. Egy aiany gyöngyös köves corona M 2 p 26. Egy köves aran láncz nyakra való M 1 p 26½.

Egy arany násfa, kiben egy gyöngyházból csinált ember vagyon, az embernek feje felett egy saphil vagyon, alatta egy nagy négyszegő smaragd vagyon, azon alól egy öreg rubin vagyon, két felől ismét két kis rubin balas [1] köröslek öreg gyöngyszemek tizenhárom, ki nyom M 1 p 12½.

Egy köves aran láncz nyakra való M 1 p 17. Egy viselt csaprag. Egy aran násfa köves virágos gyöngyös p 21. Egy kis aran láncz p 23. Egy arany hivel kés p 42. Egy kis függő, kiben vagyon egy öreg rubin balas és egy smaragd p 7 1/2. Más kis függő, kiben egy rubin és egy gyémánt p 7. Két kis függő, egy süvegbe való násfa p 10. Öt virágos kupa-fedél, aranyas M 5 p 46. Egy ezüst villácska, tengeri disznóserte a' nyele. Egy nyakbavető két darabba, gyöngyös, köves M 2 p 20.

Egy fekete bársonyos scatulában tizenkét aran gyűrű; négyé saphil, négyé rubint és balas; egyikbe egy rubint és egy törkes, egyik Nisoczki pecsétes gyűrűje, egyikbe egy halálfű, egyikbe egy rubint és egy smaragd.

Magyar aran forint kétszáz hetven egy. Dupla arany forint hetven három. Spanyor aran forint száz tizen hét. Tizenhárom portugáliai arany, ki nyom száz harmincz magyar aran forintot. Izabella királné asszony aranya, ki tiz aranyat nyom. Hatvan nyolcz ezüst pogán pénz. Lysimacus arany hatvan négy.

Egy ezüst párta ew M 1 p 22. Egy kék aranyas futa. Egy ágyhoz való suporla.

Negyedik láda.

Tizenöt fejér szőnyeg. Egy kecze.

Otödik láda, kiben külömb-külömb zálagok vadnak.

Cyerepowithnéjé [2] két aran láncz M 4 p 41 ½. Egy aranyas szkophia tolltokostul. Egy öreg pecsétes rácz aran gyűrű p 13½.

---

1 Balas, balaz, blask — un fel de rubin: balascus, balasius, gemmae genus; eine art rubin; franţuzeşte: rubis balais.

2 Ursula, soţia lui Niculae Cherepovith, neaoş ardelean.

Egy aran függő, saphil és négy rubint benne p 9. Egy öreg aran láncz, Török Bálinté M 11 p 23. Négy arany gyűrű, Folti Ferenczé. Egyik törkes, másik saphil, harmadik pecsétes, negyedik keszyhez (?) való. Egy fedeles aranyas kupa M 4. Egy öszszejáró aranyas kupa M 4 p 6. Egy aranyas sisak Bethlen Farkasé. Három összejáró aranyas kupa M 6 p 30. Egy fedeles aranyas kupa M 3 p 45. Egy aranyas bogláros párta-ew M 5 p 24. Egy merő ezüst aranyas hivelyű hancsár.

Hatodik láda, kiben Bethlen Farkas zálagos marhája vagyon.

Egy ezüst karika, aranyas M 7 p 27. Egy összejáró aranyas kupa M 4 p 42. Egy pogán pénzzel rakott ezüstkanna M 4 p 27. Két selyem boncsok. Egy fedeles aranyas kupa M 4 p 36. Egy fedeles aranyas kupa M 4 p 2. Négy egy módu serlegpohár, az egyik fedeles M 7. Egy fél aranyas kupa M 2 p 18. Egy boncsok p 43. Egy szerecsendió virágos kupa M 2 p 3. Egy sótartó p 39. Két sarkantyura való ezüstös aranyas sarkantyuszij, mind sziastul M 5 p 30.

(L. S.)

Pe dos: Nysoczkiné marhája regestroma, és gyermekié.

(Arhiva capitulară, Győr. Lad. 27 fasc. S. No 910.)

Lada cea dintâi.

Un lighean mare poleit, cu cana sa, cu pajura de şarpe.[1] Cana este de aur curat, lighianul aurit numai pe dinăuntru, a decedatului Fărcaş Bethlen, preţueşte M 32 p.

O cupă mare aurită, cu pahare[2] M 8. O cupă mare poleită, cu flori M 8 p 12. Un ham de gât lat şi mare argintat, poleit, cu curea cu tot[3] M 16 p 30. Un coif argintat aurit.[4] O cupă aurită, cu flori M 5 p 31. O cupă aurită, cu pahare M 7 p 15. O cupă aurită, cu flori M 4 p 3. O cupă-jumătate aurită M 1 p 39. O scăriţă de şea acoperită cu argint aurit M 7 p 9. Un ham de gât de argint aurit, cu curea M 5 p 6. Incă un ham de gât de argint aurit, cu curea M 3 p 30. Un hanger de argint poleit, cu fierul său M 3 p 30. Un hanger de argint aurit, cu mânerul de os M 1 p 12. Patrusprezece căniţe de argint M 14 p 12. Un

[1] Şarpele e stema familiei Bethlen de Iktár.

[2] Cuvântul arhaic «összejáró» care azi nu mai e obişnuit şi nu se poate traduce, înseamnă în legătură cu cupe nişte pocale (ori cupe) mari în cari intrau alte 5—8—11 mai mici, precum era la modă în Ardeal şi Ungaria prin veacurile XVI-XVIII, fiind foarte practice, întrucât un pocal servia totdeodată la o întreagă societate de 12 persoane.

[3] Nyakbavető = torques, Halskette, collarium, ham de cai care se pune peste gâtul cailor.

[4] Cuvântul poleit mai vechiu.

lanț de argint de pus la gâtul calului M 4 p 3. Un cap de leopard cu trei unghii de argint, aurit M 2 p 21. Un lanț de argint aurit cu nasturi, de pus la gâtul calului M 7 p 45. Zece lingurițe de argint suflate cu aur curat M 3 p 12. O ceașcă aurită cu bani păgânești[1] M 1 p 24. Un frâu de piele albă de chit, argintat, aurit, cu pietre M 2 p 18. Un căpăstru cu curea, argintat. Un capac de cupă, cu flori M 1 p 15. Un căpăstru argintat, cu mătasă p 29. Un ham de gât, de catifea neagră cu o funda argintată,[2] cu mătasă M 2 p 36. Un frontal de pus pe fruntea calului, cu argint și cu aur M 2 p 24. O cană mică de argint p 38. O coaje de nucă tămâioasă, cu argint p 26.

Trei nasturi de cristal, argintați. Unul cu toartă de balaur, argintat. Un ham de gât de catifea roșie cu mărgăritare și pietre, din cari lipsesc nouă pietre. O pernă lată mare cu mărgăritare, făcută cum e obiceiu în Țara-Românească. Un șorț cu mărgăritare și pietre. O brodărie aurită,[3] cu mărgăritare și pietre. O futā[4] roșie cu fir de aur. O bucată mare de catifea cu fir de aur. Un șorț aurit, fără copcă Doi pumnășei (?) cu mărgăritare.

O copcă de pieptar, argint poleit M 5 p 30. Un hanger de argint aurit, cu fierul său M 3 p 36. Pohi la cai, de catifea neagră cu cataramă argintată M 2 p 27. O furculiță și trei linguri de argint M 1 p 9. O teacă de cuțit argintată p 30. O ceașcă de argint aurit M 1 p 6. Două suluri de argint p 16. Un ham de gât purtat, cu curea cu tot M 3 p 42.

O diademă cu pietre, lipsă treizeci și cinci de pietre. O preasenă argintată cu piele de chit,[5] cu pietre. Un dârlog argintat, cu pietre. Un frâu argintat, cu pietre.

Două talere de argint M 2 p 30. Un lanț de argint de pus la gâtul calului M 3 p 15. Un pinten argintat, aurit M 4 p 27. O pană de vultur brodată cu mărgăritare.

Lada a doua.

Două tepși[6] mari de argint M 15. O cupă mare aurită, cu pahare M 9 p 24. O scăricică acoperită cu argint, cu curea cu tot M 7 p. O cupă cu capac, aurită M 6 p 43. O cupă mare înflorită, aurită M 8. O cupă cu capac, înflorită, M 3 p 36. O cupă aurită, cu capac, înflorită M 4 p 39. O cupă aurită, înflorită M 3 p 6. O cupă cu capac, aurită cu mărgăritare M ./. p 36. O cupă cu capac cu flori mici M 2 p 12. O cupă mică înflorită, aurită M 1 p 22. O cupă mică cu mărgăritare și pietre M 1. O cupă-jumătate, aurită M 1 p 33. O cupă cu floare de nucă tămâioasă M 2 p 12. Un capac de cupă înflorit M 1 p 5. O cupă

1 Așa se numeau în genere monedele din timpul Romanilor, cari se găseau în Ardeal în veacul al XVI-lea în mare număr.

2 Boglár = umbilicus, lunula, Spange, funda.

3 Him (hym) acupictum, was mit der Nadel gestickt ist.

4 Futa = xylinum, barchent, baumwollenes Zeug, welches auf der einen Seite gekreuzet zu sein scheinet.

5 Czápa (chapa) chit, a cărui piele se întrebuința cu precădere la hamuri, mânere de cuțite și altele.

6 Termen vechiu (pentru tipsie) luat din inventarul lui Petru Șchiopul.

aurită, cu pahare M 3 p 15. O ceaşcă cu picior, aurită, cu ceşti mici M 5 p 13 O cupă aurită, cu capac M 2. O cupă-jumătate cu pahare,[1] aurită M 4 p 24. O cupă mare înflorită, aurită M 9 p 12. O nucă tămâioasă înflorită M 2 p 21. O cupă înflorită, aurită M 3 p 45. O ceaşcă aurită netedă M 1 p 24. O preasenă de catifea cu cataramă M 3. O curea de pinteni argintată, aurită p. 38. Cinci linguri de argint curat M 1 p. 20. Patru linguri proaste de argint şi două furculiţe M 1 p 9. O solniţă M 1 p 29. Un hanger argintat, aurit cu mâner de os M 2 p 12. Un frontal aurit M 2 p 33. Patru capace de cupe M 3 p 9.

Un postav-subşea.[2] O futã roşie.

Lada a treia, încrustată.

Două druguri (suluri) de aur M 12 p 9. O turtă de aur M 4 p 12. Un lanţ de aur găitănit M 2 p 12½. Un lanţ de aur smălţuit M 2 p 6 O monilă de aur cu mărgăritare M 1 p 33½. O cruce de aur cu pietre şi mărgăritare. Un dârlog de aur, cu pietre, cu mătase cu tot M 1 p 38½. Un brâu de aur cu mărgăritare şi pietre M 4 p 2½. O coroană de aur cu mărgăritare şi pietre M 2 p 26. Un lanţuc de aur cu pietre, pentru pus la gât M 1 p 26½.

O fundă de aur[3] în care se află un om făcut de sidef, deasupra capului omului un safir, supt el un smarald mare în patru colţuri, subt el un rubin mare, de amândouă părţile iarăş două rubine mici balaş, împrejur cu 13 mărgăritare mari, care face M 1 p 12½.

Un lanţ de gât, de aur, cu pietre M 1 p 17. O subşea purtată. O fundă de aur înflorită, cu mărgăritare p 21. Un lănţuc de aur p 23. O teacă de cuţit de aur p 42. Cercei mici cu un rubin mare balaş şi un smarald p 7½. Alţi cercei mici cu un rubin şi un diamant p 7. Două pendente mici, o fundă de căciulă p 10. Cinci capace de cupă înflorite, aurite M 5 p 46. O furculiţă de argint cu mânerul de păr de porc de mare. Un ham de gât în două bucăţi, cu mărgăritare şi pietre M 2 p 20.

Intr'o cutie cu catifea neagră douăsprezece inele de aur; patru cu zafir, patru cu rubine şi balaş; într'unul un rubin şi un turchiz, unul este inelul cu pecetea lui Nisoczki, unul cu un cap de mort, unul cu un rubin şi un smarald.

Două sute şaptezeci şi unu de fiorini galbeni ungureşti. Şapte zeci şi trei de fiorini galbeni duble. O sută şaptesprezece fiorini galbeni spanioli. Treisprezeci galbeni portughezi, cari cântăresc o sută treizeci de fiorini galbeni ungureşti. Galbenul Reginei Izabella, care cântăreşte zece galbeni. Şasezeci şi opt de bani păgâni de argint. Şase zeci şi patru galbeni Lisimachus.

Un brâu[4] de argint M 1 p 22. O futã albastră aurită. O perdea de pat.[5]

---

[1] Însemna că cupa nu avea toate paharele.

[2] Csáprág = dorsuale, tegumentum equi, schabrack, Pferdedecke.

[3] Násfa = inauris, Ohrgehänge, monile, Halsschmucke, clenodium.

[4] Pártaöv = subcingulum, balneus, Untergurt, breiter Gürtel.

[5] Suporla, superlectum, superlat = velum aulaeum, Vorhang,

Lada a patra.

Cinsprezece scoarţe albe. O plasă.

Lada a cincea, în care sunt deosebite lucruri zălogite.

Două lanţuri de aur ale soţiei lui Cherepovith M 4 p 41½. O scufie[1] aurită, cu pene. Un inel mare de aur de pecetluit, cu litere cirilice[2] p 13½. Cercei de aur, n safir şi patru rubine p 9. Un lanţ mare de aur a lui Valentin Török M 11 p 23. Patru inele de aur ale lui Francisc Folti. Unul cu turchiză, altul cu zafir, al treilea cu pecete, al patrulea de mână. (?) O cupă cu capac, aurită M 4. O cupă aurită, cu pahare M 4 p 6. Un coif aurit al lui Fărcaş Bethlen. Trei cupe aurite, cu pahare M 6 p 30. O cupă cu capac, aurită M 3 p 45. Un brâu cu cataramă aurită M 5 p 24. Un hanger de tot de argint, cu teacă, aurit.

Lada a şasea, în care este averea zălogită a lui Fărcaş Bethlen.

O verigă de argint, aurit M 7 p 27. O cupă aurită, cu pahare M 4 p 42. O cană de argint împodobită (pe din afară) cu bani păgâneşti M 4 p 27. Două frontale de mătase. O cupă cu capac, aurită M 4 p 36. O cupă cu capac, aurită M 4 p 2. Patru pahare-potire de acelaş fel, unul cu capac M 7. O cupă-jumătate, aurită M 2 p 18. Un frontal p 43. O cupă înflorită de nucă tămâioasă M 2 p 3. O solniţă p 39. Curele de pinteni aurite-argintate pentru doi pinteni, cu curea cu tot M 5 p 30.

Pe dos: Registrul averii soţiei lui Nysoczki şi a copiilor ei.[3]

73.

Wien, 31 Decemvrie 1575.

Împăratul Maximilian II către Camera Scepusiană.

Să plătească pensia restantă a lui Ştefan-Vodă Mâzgă.

Conquestus est nobis nuper Stephanus Moldauiae Waiuoda exul, *că n'a putut avea nici pân' acuma dela voi proviziunea sa de* 300 florenorum Rhenensium, una cum deputata in famulos suos pecunia *ce i s'a ordonat şi dupăce* gratia nostra ipsi, fidelium suorum servitiorum nobis praestitorum causa propensi *simus, ordonăm din nou să-i plătiţi pensia anuală sus numită din venitul Camerei,* ne iustam ulterius conquerendi occasionem habeat.

(Colecţiune particulară. Ungaria.)

---

1 Szkophia = mitra, infula, Mütze, Haube, Hauptbinde.

2 Aşa este a se înţelege cuvântul «rácz» care înseamnă Sârb, sârbesc.

3 La traducerea de faţă mult ne am servit de inventarul averei lui Petru Şchiopul din 1594; Hurmuzaki: Documente vol. XI pp. 395—399.

74.

Alba-Iulia, 16 Ianuarie 1576.

Cristofor Teuffenpach către împăratul Maximilian II.

Sosit, a avut fără răgaz audienţă dela principele Ştefan Báthory, care i-a expus că a fost ales rege al Poloniei cu unanimitatea senatorilor, fără să fi căutat această demnitate, pe care o datoreşte lui Dumnezeu şi norocului. Astfel ar fi laş de ar renunţa la această alegere în favorul împăratului, în care caz Leşii cu siguranţă ar fi atacaţi de către sultanul, care îi este favorabil. Replicile amănunţite ale solului austriac Báthory le-a respins cu uşurinţă, afirmând că alegerea sa fiind providenţială ar fi un simplu desertor dacă n'ar primi-o dela Leşi, cari ţin toţi cu el, chiar şi partida care are insignele regale în mână, împreună cu tezaurul ţării, cu atât mai puţin că nu ştie ce despăgubire ar avea dela împărat pentru renunţarea sa, în care caz apoi s'ar alege o altă persoană rege, dar nici de cum împăratul. Convorbirea a ţinut până seară târziu mai mult de patru ceasuri, fără ca oratorul imperial să fi putut obţine vreun rezultat şi afară de aceasta mult l'a supărat şi faptul, că solul senatorilor leşi era aşa de mult păzit de către sfetnicii principelui, în cât nu putu să vorbească cu dânsul în nici într'un chip. Fără rezultat rămase şi a doua audienţă, cu toată osârdia solului.

Allergenädigister Kayser und Herr. Euer Röm. Kays. Mt. sein mein gehorsamiste Dienst in aller Underthänigkait bevor. [1]

Als vermug Euer Röm. Kays. Mt. genädigisten Betelchs ich die Siebenbürgische Reis gehorsamblichen fortgesetzt, hab ich zwischen Clausenburg und Torda auf fünf Meilen von hinnen Euer Kays. Mt. ersten Currier neben einem des Weyda, zu Euer Kays. Mt. abgefertigten Gesandten, Siger Janusch, welcher der Zäckl Obrister, angetroffen, und weil ich vernomben, dass der Weyda Euer Kays. Mt. keine schriftliche Antwort geben, sondern es allein gemeltem Siger anbefohlen, hab ich gedachten Currier darumben wieder mit mir zurückgenommen, weil der Gesandte vermeldt, er wölle zu Clausenburg auf des Weyda fernern Bescheidt, dann man in ihrem Abreisen von meiner Ankunft

1 Acest raport important e scris cu o ortografie atât de proastă şi inconsecventă, în cât a trebuit să o corigem, căci altfel el ar fi aproape ilegibil, sau foarte greu de înţeles.

allhie noch nichts gewisst, warten, und bin also vorgestern, den 14 dits anhero gen Weissenburg zeitlich ankommen.

Als ich dann umb mehrer Befürderung der Sachen, die keinen Verzug leiden will, noch denselben Tag Audientz erlangt und nach Überantwortung Euer Kays. Mt. Credenz, auch Anmeldung derselben Kaiserlichen Gnadn und genädigisten gueten Willens etc., dasjenige so Euer Kays. Mt. Schreiben und Instruction vermag, ihme Weyda, darbei allein sein Brueder Bathori Cristof gewest, nach der läng ausfüerlich und fleissig vorbracht, hat er erstlich soviel geantwort: Was ich ihme in Namen Euer Kays. Mt. ausfüerlich angezeigt, hätt er fast auf solche Meinung aus derselben ersten Schreiben auch vernommen; weil ihme aber eben dies, so er oftmaln treulichen gewünscht, begegnet, also dass er von solcher hochwichtigen Sachen mit Euer Kays. Mt. getreuen fürnehmen Mann einem tractiren müge, sonderlichen weil solche ernstliche Sachen durch Brief überlandt sich nicht wol handlen lassen, auch mit Schreiben das Gemüt nicht so wol, als mit Reden und Gegenwart der Personen erklärt kann werden, sei ihne also mein, zu deme er sonsten guets Vertrauen, Ankunft, desto angenehmer; und dass er Euer Kays. Mt. Currier so lang aufgehalten, sei allein dies die Ursach, dass er seines Gesandten aus Poln stundtlichen, dazumaln erwartendt gewest, wie er dann auch zu desselben Martin Berzewiczi Ankunft ihne Currier alsbaldt neben angeregtem seinem besondern Mann abgefertigt habe.

Was aber mein jetzig Anbringung und die Haubtsach an ihr selbst betreffe, solle Euer Kays. Mt. und meniglich ihne nicht für so ehrgeizig oder vermessen schätzen, dass er hindangesetzt seiner gegenwärtigen Würden sich niemalen understanden die Küniglich Dignität in Poln für sich selbst zu sollicitiern oder durch Practiken sich derselben theilhaftig zu machen, sofern ungeacht, dass er dessen niemaln Vorhabens gewest und jederzeit wie solches seine an die Polnischen Stände gefertigten Schreiben, auch seiner Gesandten mündlichs Anbringen bezeugt, Euer Kays. Mt. solche Dignität bei den Polnischen Zusammenkunften treulichen promoviret, und auch dem schuldigen Gehorsamb nach derselben solche billichen, dann ihme selbst vergünnt hätte; sey er doch, dessen er sich doch durchaus nit versehen, von den fürnembisten in Poln dahin oftmals vermonet worden, dass er gleichsfalls seine Werbung thun solle und auch durch den Türkischen Kayser den Ständen fürgeschlagen und zum besten commendiert

worden. Dahero dann nun aus sonderer Schickung Gottes erfolgt, dass er über seine gethane Entschuldigung von dem mehrern theil der Polnischen Senatorn, Adels oder Ritterschaft, ja allen Ständen der Littawer und Preussen zu einem Künig in Polen und der Littawa grossen Fürsten mit gemeldter Heurats-Condition erwählt und mit einhelliger Stimb für denselben offentlichen genennt und publiciert sei worden.

Dass man ihme aber solch zugestanden und von Gott verordnet Glück jetzo missgönnt und fürgeben thuet, es sei die Election, so auf ihne Weyda gefallen, nicht ordentlicher rechtmässigerweis beschehen, kann die Sach wol anderer Gestalt erwiesen werden. Dann ob schon Euer Röm. Kays. Mt. vom Erzbischof zu einem Künig nominiert sei worden, sei doch solches den alten Statuten und Freiheiten der Cron Polen zuwider, ohne ordenliche eingeforderte und verfasste Vota durch ihne Erzbischof beschehen. Dann als man etliche Senatores zum Adel und Ritterschaft geschickt, ihre Stimmen zu Erwählung eines Kunigs wie bräuchlichen darzugeben, habe dazumal der mehrertheil einhellig Euer Kays. Mt. die Wahl widersprochen; darüber auch der Erzbischof aus Forcht gegenwärtiger Gefahr in einem Wagen in die Stadt entrinnen müessen; so sei auch die Publication nicht zu rechter Zeit und Weil und an gewöhnlichem Ort, sondern bei der Nacht in der Stadt, ungeacht, dass der mehrere theil reclamiert, fürgenommen worden; dass also dieselbige nicht für gnuegsam, ordenlich und rechtmässig kann gehalten werden, und dass auch Euer Kays. Mt. mit dem grössern theil der Senatorn und anderer Stände die Wahl sollen erlangt haben, künne sich aus dem nit erfinden, weil Euer Kays. Mt. auf diesmal über vier Palatini und etwan soviel geistlich, neben wenigen vom Adel nicht mehr anhängig, auch Palatinus Lithuaniae, so sich Euer Kays. Mt. zum besten in der Wahl fleissig erzeiget, jetzo selbst zu sein, des Weyda Partei gefallen sei.

Hat auch Weyda weiter gemeldt, weil er sich dann zu solcher Dignität nicht eingedrungen und nur allein Gott und das Glück ihme solches verliehen, sei leichtlich zu erwägen, wie verheblichen es ihme sein würde, da er mit Gefahr seines Glücks und zu Nachteil seiner Ehr und Verkleinerung seines ansehenlichen Stammen einem andern Nutz schaffete und ein solch Künigreich aus den Händen lassen sollte, dardurch er sein Landt und Regiment erweitern, seinem Vaterlandt nutzlichen dienen und durch stattliche Heurat seinen Stammen und Nachkommende

gross machen und erheben kündte. Und das noch mehr, so müesste er nicht allein für einen Desertorem, kleinmüetigen und verzagten von jedermenniglich gehalten werden, sondern auch des Türkischen Kaysers, der ihme den Weg zu solchem Künigreich bereitt hat, grossen Gefahr und Ungnadt gewartendt sein, ja es sei nichts gewissers, da Euer Kays. Mt. die Cron erlangten, dass der Türk alsbaldt die Polen mit ernstlichen Krieg anfechten und sie in höchstes Verderben gerathen würden.

Als ich dann nun vermerkt, dass er sich der mehrern Wahl so hoch gerüembt und *pluralitatem votorum* ihme zuemisst, auch *processum electionis* anderst formiert, hab ich, weil ich der historia nicht ausführlich erindert worden, davon nit viel reden wöllen und allein vermeldt, inmassen ich *de processu electionis* von Euer Kays. Mt. genädigist informiert worden, also hätte ich's ihme auch erzählt und dann gesagt. Weniger ist nicht, dann, da er das Künigreich Polen erreichete, dass es ihme und den seinigen zu hohen Würden, Nutz und Frombn, wie er vermeldt, gedeien würde, aber mir zweiflete nicht, dass inmassen er solche Dignität und Aufnehmen erwägen thuet, also werde er auch die vielfältigen merklichen Nachteil und Schaden, ja Jammer und Not, so aus solcher zu wider Euer Kays. Mt. ihme zugemessnen Wahl nicht allein dem Künigreich Polen, sondern auch allen anliegenden Ländern der ganzen Christenheit und sonderlichen ihme selbst entstehen würden, hochverständig bedenken und also viel lieber Euer Kays. Mt. genädigisten und wolmeinenden Vermahnungen nachgeleben und sich derselben Willen accomodiern, als etwan etlicher unbesunnen Räth, darmit sie allein ihren Übermut gegen Euer Kays. Mt. zuwider des meistentheils ihrer Landtsgenossen fürsetzlichen dergestalt erzeigen und also ihr Vaterlandt, das gewaltige Künigreich Polen, ja die ganze Christenheit in äusserste Gefahr setzen und ihme Weyda darneben doch wenig Nutzen wöllen, stattgeben, sondern sie von solchen ihrem unbillichen Fürhaben abweisen. Wie ihme dann bei allen Ständen der Cron Polen, darzue allen Potentaten und Fürsten der christenheit hochrühmblichen sein würdet, da er seiner Pflicht nach Euer Kays. Mt. so ohne das mit ordenlichem Beruef, Wahl, Nomination, Publication und solenni actu sondere Praerogativa hat, ohne Erregung einichen Tumults oder Verraths gehorsamblichen weichen und also die vorstehende Übel und Gefahr abschneiden würde, dardurch er sich dann auch deren, so ihrem Vaterlandt und ihme übel wollen, und doch[7] darneben ihren eignen Nutz

suechen, niemanden Spott nicht anfechten lassen würdet. Da er darüber einichen Schaden zu leiden fürchtet, hab er sich Euer Kays. Mt. milden Gnaden mit genugsamber Ergetzlichkeit gewisslichen zu getrösten, und werde also *utile cum honesto* verständigen erwägen, neben dem, dass er allgemeiner Christenheit und seinen Religionsgenossen, darundter zue vorderist Euer Kays. Mt. weit mehrers zu Erweiterung der Christenheit dann dem Türken zu gefallen und seines Reichs Forderung zu leisten schuldig sei.

Dann ob ihn schon der Türkische Kayser den Polen fürgeschlagen, mag es vielleicht von ihme begehrt sein worden oder aber nur intercessorie, wie es dann grosse Potentaten nicht leichtlich abschlagen, es gelte nun, was es wölle, beschehen sein, und hätte deswegen schlecht bedenken, ja würde ihme bei gemeiner Christenheit und Euer Kays. Mt. desto löblicher sein, da er zu Euer Kays. Mt. genädigistem Gefallen zu billichem Mittel und Ziel sich gehorsamblichen legen und derselben Schutz, und Schirmbherr, dann des Türkischen Kaysers Ungnadt, die auch noch wol zu stillen, halten wurde. Dann er hab darneben eigentlichen zu erwägen, dass Euer Kays. Mt. *de suo iure*, so dieselb durch fast alle Senatores, auch von allen geistlichen, darzue Littawischen, auch Preussischen Ritterschaft erlangt, nicht weichen, sondern der beschechnen Election mit allen gebührlichen Mitteln, da einiche Irrung beschehen sollte, sich handthaben würde. Dessen aber Euer Kays. Mt. zu Erhaltung des allgemeinen gueten Friedens und Aufnehmen des Künigreichs Polen, auch zu seiner, des Weyda Wolfart lieber überhoben sein wollten.

Darauf Weyda wider geantwort, er wisse wol, wann das Schwerdt gezogen würdt, dass es auf einem und dem andern theil selten leer ausgehe und nur zu Verderbung Landt und Leut gerathe. Da es aber diesen Weg erreichen sollte, würde er dessen kein Ursacher sein, sondern die Polen selbst, welche under ihnen uneins und in solchen wichtigen Handlungen Spaltungen anrichteten. Es gebühre ihme aber nicht, er sei auch nicht gnug darzue dieselben einig zu machen. Da aber Euer Kays. Mt. Mittl und Weg zwischen ihnen treffen und die Sachen ihr zum. besten nachrichten kunnden, wär es mir umb so viel desto besser. Ja, da sie Euer Kays. Mt. zum Künige annehmen wollte, so wölle er ihnen gern beifallen, sonsten künne und wisse er der habenden Wahl und angetragnen Würde sich nicht zu begeben, sonderlichen, weil er auch so öfters durch stattliche Potschaften

(wie er dann inner wenig Tagen des Palatini Lubliniensis derowegen erwartendt) darzue sollicitiert und erfordert sei worden. So hab er auch diejenigen auf seiner Seiten, welche den Schatz, die Cron und Reichs-Cleinater in Händen haben, und dann etwas erhitzter verrer gemeldet: Der Bekes Caspar habe durch sein erdicht Werk und böse Practiken Euer Kays. Mt. dahin pracht, dass sein, des Weyda gegen Euer Kays. Mt. underthäniger Gehorsam niemaln ein Ansehen gewest, auch seine Schreiben, Entschuldigung, Bitt und Anlangen nichtig golten, sondern ihme jederzeit nur schlechte briefliche Bescheidt darüber gegeben wären worden, daraus er wol spüren und abnehmen hab künnen, dass er bei Euer Kays. Mt. in keinen gueten rechten Vertrauen, sondern in Ungnadt und bösen Verdacht gestanden und gar veracht und verworfen sei worden, darüber er verursacht ihme selbst also fürzustellen und ein Ruckhen zu machen, damit er sich dennach und die seinigen in sicher Verwahrung bringen und daneben des Türkischen Kaysers Schutz und Schirmb auch erhalten möchte, und da er eins und das ander betrachte, befinde er so viel, dass er die von den Polnischen Ständen guete angebotne Conditiones ohne sondere Gefahr und Schaden aller seiner Wolfart, die er nimmer zu wegen bringen würde, nicht verlassen kunde. So wäre ihme darneben auch Gottes Verordnung, welcher ein Christ nit widerstreben soll, zu bedenken. Dann da er's gleich thäte, so wäre doch Euer Kays. Mt. bei den Polen dermassen verhasst, dass sie die Cron nicht erlangen würden, dann er wisse für gewiss zu sagen, dass auf der jüngsten Zusammenkonft zu Warsaw von allen Polnischen Ständen gemeldt worden, auch selbst bei des Türkischen Kaisers Tschauschen oder Gesandten, so dazumal gegenwärtig gewest, solenniter protestiert haben ehe sie Euer Röm. Kays. Mt. zum Künige annehmen, wollten sie lieber dem Türken sich underthänig machen und einen Künig von ihme begehrn. Da es aber im Fall beschäh und Euer Kays. Mt. in dies Künigreich Polen käme, würde der Türk kein Ruhe haben, den nun langwährenden Frieden durch dies Mittl aufzuheben, und würden auch die Tartarn, welchen schon Mittl und Weg Polen zu überziehen gezeigt worden, nicht feiren: und also auf nächsten Frühling der Krieg gewisslichen angeht.

Darzue was sey Euer Kays. Mt. mit sein, des Weyda Renunciation geholfen, da etwan der dritte zu einem Künig angenommen würde, der Euer Kays. Mt. nicht getreuer Diener, wie er wäre, und der Christenheit zu merklichem Schaden und Gefahr

regieren thät; es wäre auch Euer Kays Mt. rühmblicher derselben Diener solche Dignität lieber zu ergönnen, dann deswegen gemeine Christenheit in Noth und Gefahr zu setzen und ihme sein Wolfart zu hindern.

Auf solche des Weyda Meinung hab ich weiter so viel geantwort, des Bekes Handel habe sein Weg und zweifel nur nicht, er habe genugsam aus Euer Kays. Mt. mehrerlei Schreiben, ja mündtlichen bei seinen Gesandten Entpieten vernommen, dass bei des in Bekesch jüngst verloffnen Handl Euer Kays. Mt. Will, noch Meinung nie gewest sei, wie man dann auch siehet, dass sich dieselbige seiner mit nichten nit annehmen, ja er und seine Mitverwandten Euer Kays. Mt. under die Augen nicht kommen därfen, derwegen er dann an Euer Kays. Mt. Kaiserlichen Gnaden und wolgewognen Kaiserlichen Willen, Schutz und Schirmb mit nichten zweiflen, noch sich bewegen lassen solle, dass er in Ansehung angeregten verlaufnen Handels sich dieser Euer Mt. Wahl widerlegen, dem Künigreich Polen und der ganzen Christenheit Verwirrung und Unrichtigkeit machen wollte, dann, was anheimische Kriege oder wann durch widerwärtige Parteyen zween Künig in einem Künigreich erwählt werden, für Nutz bringe, bezeugen die alten und neuen Exempel; ja man bedenke, wie gefährlichen es nur in diesem Landts Hungern zuegangen und was für Jammer dazumal geschafft sei worden, da Janusch Weyda mit Kaiser Ferdinanden hochlöblicher Gedächtnus wegen dieses Künigreichs sich zertragen; hat nicht dazumal der Türk das best darvon bracht? Und ob er sich schon hernach einen Beschützer und Tutor des jüngern Weyda genennt, hat er ihme gleichwol richtig wieder geben; gleichsfalls beschieht jetzt in Frankreich und Niederlandt; so liest man in der Griechen, Römern und anderer Völkern Historien, wie dieselbendurch zwiespaltige Erwählungen daraus einheimische Krieg erfolgt, nach einander zu Grundt gangen etc. Derowegen, so wölle er, Weyda die Sach so wol beherzigen, dass ihme und gemeiner Christenheit wolgedient und vorstehende Gefahr und Not verhüet werde, welches alsdann beschieht, da er Euer Kays. Mt. genädigisten Willen und Meinung sich gehorsamblich accommodiern, still sitzen und in beschehner rechtmässiger Election Euer Kays. Mt. gerne weichen, auch seine Parthei von ihren bösen Vorhaben zue Einigkeit vermonen würde.

Dann, ob schon ohne Zweifel etliche sein, welche dem Senat und Euer Kays. Mt. in dieser Sach heftig zuwider ihre Vota auf

ihne, Weyda geworfen, ist doch zu bedenken, ob solches von ihnen aus treuen Herzen und sonderer Lieb gegen gemeinem Vaterlandt oder aber muetwilligen, aus Hass und Neidt wider Euer Kays. Mt., den Senat oder vielleicht eignen Nutzes willen, wie zuvor gemeldt, beschehen. Wie würde es auch sein, des Weyda Parthei gegen dem ganzen Künigreich Poln und desselben Ständen, ja gegen der ganzen Christenheit verantworten künnden, da sie auf des Türkischen Kaisers nur plossen, durch ein einige Person gethanen Befelch Intercession einen, den er haben will, zum Künige erhebten, würde es sich nicht ansehen lassen, als thäten sie sich freiwilligen dem Türkischen Joch und Dienstbarkeit underwerfen und ihre Freiheiten, deren sie sich so fast rühmen, muetwillig in die Schanz schlagen, da sie sonsten under Euer Kays. Mt. Schutz und Schirmb, als under dem Haubt der ganzen Christenheit, sicher und ruhig neben andern ihren benachtbarten bleiben kundten.

Die guten Leuth werden gwiss wenig von der guten Leuth Regiment wissen, viel weniger ihr Joch, wie jetzunt die Walachen, Moldauer, Bulgari, Griechen, ja ganz Asia und Africa, mit äussersten an Gut, Leib und Seel Verderben empfinden, sonsten würden sie weit anderst reden; ist auch ihr Verstandt und Gemüeth, wie treulichen sie es gegen ihrem Vaterlandt, dem löblichen Künigreich meinen, daraus abzunehmen, und würdt darneben er, Weyda selbst nicht anderst, ja die Widerwärtigen ihrem Gewissen nach, in der Wahrheit zeugen künnden, dass Euer Kays. Mt. und dem löblichen Haus zu Österreich hierinnen nicht wenig Gewalt beschiecht, dass sie derselben christliches Regiment der Türkischen Tyrranei nachsetzen wöllen, mit was für Gnaden, Sanftmuet, Langmüetigkeit, Güete, Freigebigkeit und allen andern löblichen Tugenden diese Herren für andern Potentaten geziert sein, das weiss nicht allein die Christenheit, sondern auch derselben Feinde. Weme ist von ihnen Gewalt oder wider Recht und Billichkeit ichtes begegnet, ja sein mehr der übermässigen Güete, dann jemaln der Tyrranei jederzeit beziegen worden. Was haben dann diese Leuth vor Ursach derselben Regiment zu fliehen oder so spöttliche Handlung wider sie, wie man sagt, fürzunehmen.

Und ob schon er, Weyda vermeint, da es anderst beschäh, dass der Türk zu gewissem Krieg gegen Polen alsbaldt würde gefasst sein, so weiss man doch beim gleichen wol, was jetzo des Türken Macht und Kräften, umb der etliche Jahr hero erlittnen

grossen Niederlagen, als vor Malta, Sigeth, in Cypro, item als der Künig aus Hispanien ihme die Armada erlegt, item vor Tunis und an andern Orten, da viel tausent Mann bliebn sein und dass er aufn Landt in solcher Eile, darzue er seinem Gebrauch nach allzeit bey dreimal hundert tausent Mann oder mehr von Nöten, dieselben aber, ungeacht seines grossen Schatz und Einkommen, nicht so baldt aufzuklauben, ausrichten künne. Meine er, Weyda nicht, dass Euer Kays. Mt. auf der Polnischen Grenitzen eben so wol mit dem Türken und andern benachbarten Feindn Friedt und Einigkeit erhalten oder stiften könne, wie seine Vorfahrer gethan oder Euer Kays. Mt. schon zehen Jahr nach einander denselben in diesem Landts Hungern wol erhalten, auch jetzo, Gott lob, widerumben auf ein neues beseelt hat.

So wisse er auch wol, wie *dubius eventus belli* sei, wölle des unsäglichen Uncosten, und dass die Schätz dardurch erschöpft, auch die Länder der Inwohner darmit beraubt werden, geschweigen. Würde der Türk oder andere dies auch nicht erwägen müssen, dass Euer Kays. Mt., Gott lob, im Römischen Reich ihre Sachen jüngstlichen also gericht und bestellt, dass derselben geliebster Sohn, Künigliche Mt. in Hungern und Behaim ohne einige Difficultät nicht allein zum Römischen Künig erwählt und Euer Kays. Mt. im Kaiserlichen Regiment zu Successoren declariert worden, sondern auch dieselbe alle Stände und Reichsfürsten neben ganzem Teutschlandt zu aller Willfahrigkeit ihr auf ein neues; wie es dann mit der Küniglichen Würden aus Hispanien und allen Wellischen Fürsten, auch kein Not hat, verbunden und vereinigt und also darmit von allen Seiten wol underspreizt und genuegsam verwahrt haben, da hergegen des Türken Sachen, auch nicht sogar richtig und jetzo auch mit schwerer Theuerung geplagt wurdet und darumben also vor ihme desto weniger jetzo werde zu besorgen sein.

Dieses und anders wölle er, Weyda wol bedenken und zu Euer Kays. Mt. sich eigentlichen dessen versehen, dass dieselbe ihne jederzeit wider seine widerwärtigen mit beiden Händen genädigist schutzen und handthaben können und wöllen, wie er dann auch lieber wünschen solle, damit das Haubt der ganzen Christenheit und grösste Potentat, welcher ihme sonsten mit Kaiserlichen Gnaden wolgeneigt sein Schutzherr sei, dann der sein und chriistlichs Namens Erbfeindt ihme zu Schutz machen oder Trauen auf ihne setzen wölle. So er doch wol weiss, dass der Türk nur bis zu seiner Gelegenheit guete Wort gibt und er immerdar in

Sorgen gegen ihme sein muess. Werde derhalben er, Weyda sich der Sachen besser bedenken, und die dem Künigreich Poln und der Christenheit grosse Gefahr nicht allein mit seinem wolbegabten Verstandt fürzukommen sich bemüehen, sondern auch Euer Kays. Mt. genädigisten Willen, wie oft gemelt, gehorsamblich vollziehen, viel weniger dieselbe in ihrer Wolfart hindern. noch dergestalt auf sich laden, und sei hierüber von ihme also entlicher Antwort, darumben ich von Euer Kays. Mt. anhero geschickt und ohne denselben von hinnen nicht abzureisen Befelch habe, erwartendt.

Darüber Weyda fast nichts anderst dann wie zuvor geantwort und vermeldt, wie er zum Künigreich Polen durch sonderliche Fürsehung beruefen. Item weil das Künigreich Poln so grosse Hoffnung auf ihne habe, wölle für keinen Desertor gehalten werden. Item solche Gelegenheit, welche nicht alle Tag kombt, also zu verlassen, sei misslich und grosser Schadt und Anzeigung eines kleinmüetigen, verzagten Herzens. Item seinen Namen, ganz Geschlecht und Nachkommende solcher Würden berauben, auch ewige Schandt und Spott im Grab drinnen ihme selbst zu erichten. Item mit Gefahr eignen Glücks, einem andern Nutz schaffen und sich, auch die seinigen dardurch verderben, sei alles unrecht, unchristlich, verheblich und grosse Schandt; viel weniger sei ihme zu rathen des Türkischen Kaisers Ungnadt auf sich zu laden. In summa, ob er sich schon solcher Dignität begeben wollte, so sei doch seine Parthei so stark entschlossen, Euer Kays. Mt. zum Reich mit nichten zuezulassen, sondern viel mehr vom Türkischen Kaiser, wie vor gehört, einen Regenten zu begehren, dardurch ihme ehewige Schandt und Euer Kays. Mt. kein Nutz erfolgen würde. Item er begehr keines andern Schutz, er wölle sich lieber selbst schützen, weil der Beschützte immerdar die Haar eintweder dem Offensori oder Defensori darleihen müsse. Doch mag die zu Andersovia, jetzo auf den 18. dits angestellte armierte Zusammenkonft dieses alles weiter erklären und der Sachen ein Endt machen, und darüber das jüngste von des Weyda Parthei publicierte Edict und an ihne ausgangen Schreiben (welches alles er mich lesen lassen und Euer Kays. Mt. ohne Zweifl Abschriften davon haben werden, mir aber hie nicht vergönnt worden) genuegsam ausweisen und gesagt: „Ich kann aus der Kayserlichen Mt. ersten überschickten Schreiben und aus jetzigem eurem mündtlichen Anbringen mehrers nicht vernehmen, dann dass die Kays. Mt. nur be-

gehrn, derselben in der Polnischen Cron kein Irrung zu thun, oder es werde ungleich zuegehen. Ich höre aber nicht, mit was Conditionen solches beschehen möge, oder was für Recompensation hergegen von der Kays. Mt. ich zu gewarten habe; da mir derowegen was bewisst, wöll er's gern vernehmen."

Darauf ich geantwortt, ich hätte von Euer Kays. Mt. nicht mehrers in Befelch, dann was er von mir angehört, wisse auch ihme keine Conditiones fürzuschlagen oder anzuzeigen, er solle aber dieselben melden, so wölle ich's Euer Kays. Mt. fürderlichen und fleissig berichten; so kann er es durch seinen Mann gleichsfalls Euer Kays. Mt. anzeigen lassen, ohne Zweifel dieselben würden ihme den willfahrigen geleisten Gehorsamb mit sondern Gnaden zu ergetzen wissen.

Was aber die asgeschriebne Zusammenkonft gen Andersovia anlangt, weil ich merke, dass die allein von seiner Parthei und etwan der wenigere theil ausgeschrieben, steht noch bei den Göttern, ob die andern dazue kommen werden, so würdt auch viel Verdachts gemeldt, dass sie ihr viel ausschliessen und selbst die benennen, welche sich underschreiben sollen. Hergegen er gemeldt, man werde es wol sehen, weil Euer Kays. Mt. von ihme die Cession begehrn, sollen sie auch die Conditiones fürschlagen.

Dieses Colloquium hat sich über vier Stundt, und gar in die Nacht verlängt. Darunder ich ihme auch anzeigt, dass ich solches alles, was zwischen uns geredt worden, Euer Kays. Mt. treulichen bei eignem Currier zueschreiben wölle, wäre auch nit unrathlich, dass er seinen zuvor abgefertigten Mann neben dem Currier zu Euer Kays. Mt. baldt fort ziehen liesse, welcher nicht allein sein, des Weyda Meinung Euer Kays. Mt. mündtlichen anzeigen, sondern auch derselben genädigiste Antwort selbst anhören und mit sich bringen künnde, welches er ihme gefallen lassen.

Dieses hab ich also in der Sachen anfang in diesen dreien Tagen zu ferrer Euer Kays. Mt. genädigister, conditionierter und unconditionierter Resolution gehorsambist erindern sollen. Derer ich also hierinnen zue warten und mich vom Weyda nicht so leichtlich abtheidigen zu lassen entschlossen. Da ich dann der ankommenden Polnischen Potschaft Anbringung und Verrichtung, auf was auf den 25. dits zu Meggies angestelltem Landtag gehandlet und sonsten noch practiciert werden möchte, zu erinnern keinen Fleiss sparen will.

Iacobus Waranetzki, praepositus Lovicensis, ist vor mir den 11. dits alhie ankommen, und ob er schon Audienz gehabt, hat er doch noch keinen Bescheidt auf das seinige bekommen, sondern würdt zu erwartender Polnischer Potschaft Ankonft aufgezogen. Ich hätte auch gerne, Euer Kays. Mt. genädigistem Befelch nach, mit ihme geredt oder reden lassen, so würdt er aber umb seiner, dem Weyda missfälligen Potschaft, sambt seinen Leuthen dermassen so hart verwacht, dass niemant weder ab, noch zu ihme kann und auch die Speisen von des Weyda Leuthen ihme auf den Tisch geliefert werden. Will dannacht nit underlassen, alle Mittel und Wege zu suechen, damit ich mit ihme, da nit mündtlich, doch mit Briefen correspondiern müge.

Sonsten ist auch ein Tschaus von Temeschwär alhier, welcher dem Weyda Potschaft pracht, dass ein ander Tschaus von der Porten baldt werdt verhanden sein, und dass die Türken aufs Weyda Begehrn alle fertig sein, und dessen Tschausen ist man neben der Moldawer und Walachen Gesandten jetzo gen Meggiesch auf der Zusammenkonft erwartendt, wie ich dann auch selbst vom Weyda und in der gemein vernommen, der Türkische Kaiser habe beiden Walacheien aufboten, und dass dieselben in gueter Bereitschaft sein solln, also wann sie der Weyda erfordert, ein jeder gefasst und fertig sei. [1]

Gleichsfalls spür und sehe ich in diesen wenig Tagen kein Apparatum, weder zu Ross, noch Fuess, allein, was des Weyda und der Städt ordinari Volk ist; so thuet man sich auch weder mit Ross, Wägen, Kriegsrüstung, Kleider und dergleichen Sachen, so zum Krieg oder auf ein solche Reis tauglichen, nicht zu richten oder staffirn.

Ich habe der jetzo laufenden Handlungen andern Bericht nicht, als was ich etwan hie vernimb und sie ihrer Meinung nach ihnen zum besten ausgeben, darumben meinem underthänigisten Erachten nach nicht boes wäre, mich der immerwährenden daussigen Historia zu erinnern, damit ich diesen Leuthen auch desto besser begegnen und ihr Fürgeben widerlegen möchte.

Palatinus Lubliniensis wird nicht anhero, sondern auf den Landtag gen Meggiesch ankommen und daselbst publice vor der Landtschaft gehört werden. Der jüngere Zborowski [2] ist auch alhier.

---

1 Vezi acest scurt capovers în Hurmuzaki: Documente vol. XI. pag. 591.

2 Scris greşit, cu fonetică austriacă: Swarouski.

Ob mir schon Weyda Vertröstung than, seinen zuvor neben diesem Currier abgefertigten Mann, Siger Janusch, seinen Weg an Euer Kays. Mt. Hof continuiern zu lassen, hat er sich doch dessen anderst besonnen, also dass er auf mein vielfältigs Anmahnen gar nicht darein consentiern hat wöllen, allein hab ich ihne dahin beredt, dass er ein Schreiben an Euer Kays. Mt. mit zu schicken zuegesagt. Und nachdem ich heut widerumben bei ihme Audienz gehabt und auf entliche Antwort neben Erzählung allerlei zum Handl tauglichen Motiven gedrungen, hat er sich doch auf keinen andern Weg, als wie hievor angehöret würdt erklären wöllen und allein dies fürnemblichen gerührt, dass er von Euer Kays. Mt. vertrautem Mann einen gern anhören und vernehmen wollt, wie sich Euer Kays. Mt. gegen ihme mit Conditionen verhalten wolle; item, da dieselbige die Polnischen Stände in kein Richtigkeit oder Einigkeit bringen, noch selbst zum Reich wurde künnden, ob er auch ein Weg wie den andern die Cron verlassen sollte, wie er dann vielleicht in seinem Schreiben solches Euer Kays. Mt. auch anmelden würdt, was ich dann nun ferrers in Sachen verrichte oder erfahre, das thue Euer Kays. Mt. ich alsbaldt gehorsamist berichten, mich derselben underthänigist befehlendt.

Datum Weissenburg in Siebenbürgen, den 16. Ianuarii Anno im 1576.

Euer Röm. Kays. Mt.

gehorsamister und underthänigister Diener

C. von Teuffenpach mpr

(Staatsarchiv. Wien. Hungarica.)

75.

Alba-Iulia, 17 Ianuarie 1576.

Principele Ştefan Báthory către medicul George Blandrata.

Dorind a recompensa meritele sale aduse ţării ca medic, încă din timpul decedatului rege Ioan II şi ca ambasador în Polonia cu prilejul alegerei sale de rege îi dărueşte posesiunea sa din satul săsesc Boz, confiscată dela Baltazar Bornemisza ca complice al lui Gaspar Bekes care s'a răsculat împotriva sa şi a ţării.

Nos Stephanus Bathory de Somlio Waiuoda regni Transylvaniae et Siculorum Comes etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis: Quod nos dignum et honorificum habentes respectum fidei praeclarae

integritatis et fidelium servitiorum, gratuitorumque meritorum fidelis nostri Generosi domini Georgii Blandratae Saluzzi[1] Doctoris Physici et consiliarii nostri, quae ipse primum huic regno et Ser^{mo} principi quondam Joanni secundo Dei gratia electo regi Hungariae etc. piae memoriae, per multos annos, ac deinde nobis tum arte sua medica, consilioque frugifero, tum vero in obeunda legatione Polonica, in comitiis Varsaviensibus, quo amplissimi status et ordines regni Poloniae novi regis creandi causa convenerant, fidelem et promptam operam navantem exhibuit et impendit: Totalem igitur et integram possessionem nostram Saxonicalem Buzd vocatam, in hoc comitatu Albensi Transylvaniae existentem habitam, quae alias Balthasaris Bornemyza de Kapolna praefuerat, sed ex eo, quod idem Balthasar Bornemyza immemor fidei et fidelitatis suae nobis et huic regno nostro debitae Caspari Bekes, notorio atque proscripto huius regni hosti, una cum aliis complicibus suis adhaerens atque factiones et partes eius totis viribus fovens, cum eodem Caspare Bekes arma contra nos et publicum regni statum sumere veritus non fuisset, ob idque iuxta fidelium nostrorum dominorum regnicolarum iudiciariam deliberationem in comitiis eorundem generalibus ex edicto nostro ad festum Beati Jacobi apostoli, in anno Domini Millesimo quingentesimo septuagesimo quinto proxime praeteritum, in civitate nostra Colosvariensi celebratis factam, nota perpetuae infidelitatis, et amissione omnium bonorum una cum aliis infidelibus condemnatus, ad nos consequenterque collationem nostram rite et legitime devoluta esse dinoscitur et redacta, simul cum cunctis suis utilitatibus et pertinentiis quibuslibet, terris scilicet arabilibus, cultis et incultis, agris, pratis, pascuis, campis fenetis, sylvis, nemoribus, montibus, vallibus, vineis, vinearumque promontoriis, aquis, fluviis, piscinis, piscaturis, aquarumque decursibus, molendinis et eorundem locis, generaliter vero quarumlibet utilitatum et pertinentiarum suarum integritatibus, quovis nominis vocabulo vocitatis, ad eandem possessionem Buzd de iure et ab antiquo spectantibus, sub suis veris metis et antiquis limitibus existentibus, memorato Georgio Blandrata, ipsiusque haeredibus et posteritatibus universis dandas, donandas et conferendas duximus, imo damus, donamus et conferimus, iure perpetuo et irrevocabiliter tenendas, possidendas, pariter et habendas, salvo iure alieno, harum nostrarum vigore

1 Copistul ungur al cancelariei neînţelegând acest cuvânt, respectiv, crezând că e vreun predicat unguresc l'a scris aşa: Salassi.

et testimonio literarum mediante, quas nos in formam nostri privilegii redigi faciemus, dum nobis in spem fuerint reportatae.

Datum in civitate nostra Alba Julia, decima septima die mensis Januarii. Anno Domini Millesimo quingentesimo septuagesimo sexto.

Stephanus Bathory
Vaiuoda Trans. mpr (L. S.) Mart. Berzeuiceius
Secret. et Consil. mpr

(Arch. Com. Bethlen. Budapest. Patens.)

Notă. Originalul sentinței aduse împotriva lui Gaspar Bekes și a partizanilor săi (aflătoară în Arhiva Muzeului Ardelean din Cluj) are o lungime de 3 metri 550 centimetri și dată sub președinția lui „Egregius magister Ladislaus de Sombor director causarum" este o lucrare de o deosebită importanță juridică. Textul ei ne e cunoscut încă din opera lui Wolfgang Bethlen,[1] dar el omițând lista membrilor tribunalului și a condamnaților, aceasta a publicat-o Alexandru Szilágyi.[2]

76.

Turda, 22 Ianuarie 1576.

Cristofor Teuffenpach către împăratul Maximilian II.

Plecând azi din Alba Iulia a trimes un om la principe la Mediaș pentru a avea ultima sa hotărâre. Informație despre solia poloneză care a sosit spre a petrece regele lor în Polonia, cu toate că solia nu e așa de frumoasă cum s'ar cuveni.

Ob ich schon auf des Waida Anmutungen und ungleichen Bescheidt bedacht gewösen, heut von Weissenburg wieder anheimbs zu reisen, dennoch ungeacht desselben Bedräuungen, wäre ich gänzlichen entschlossen zu Vollziehung Euer Kays. Mt. genädigisten Befelchs bis auf derselben genädigiste Resolution hierinnen zu verharren; habe derhalben zum Überfluss diese Stundt meinen eigenen Mann dem Waida gen Meggiesch nachgeschickt und ihme solches neben Begehrung seiner entlichen Meinung oder dass ich ihme gen Meggiesch nachfolgen welle (wie aus beiligender Copy zu sehen) anzeigen lassen. Es gefalle Ihme nun oder nicht, oder müesse heimb reisen oder hinnen bleiben, so werden Euer Kays. Mt. ein Weg, wie den anderen Verordnung thun, und mich derselben genädigisten Meinung hierüber unverzogenlichen erinnern.

---

1 Historia de rebus Transsylvanicis tom. II. pp. 332—380.
2 Monumenta Comitialia regni Transylvaniae vol. II. pp. 565—567.

Dann so habe ich diesen Currier noch vorgestern von Weissenburg abfertigen wollen, ist mir aber die Wegfertigung vom Bathori Christof, so dort am Podagra liegt, ungeacht, dass ich deswegen vom Waida ein Patent gehabt, schimpflichen eingestellt worden; weil es wenig aus dem Weg hab ich gleich meine Reis bishero genumben, also des Waida Antwort erwartundt.

Die Polnische Potschaft ist gestern alhie gelegen, doch bei weitem in der Anzahl nicht, als man fürgenommen, dann zu Ross, auf Gotschen und Schlitten nicht über 170 Personen gezählt worden, und ist das meisste ein übel gerüsst kosakrisch, von den Hungern verlacht Gesindl.

Man spürt ausdrücklichen, dass diese Leit all Ihr Datum auf den Türken setzen, und ihne gleich wie ein Prügel in der Handt haben, dass also dieser Enden wenig zu erhalten wirdt sein, und wirdt dieser Mann alles was er hat dran setzen, ob er schon nur auf ein Stunde die Cron und den Namen erlangt, es gehe der Christenheit wie es wolle. Er solle gesagt haben: „Hab ich doch Siebenbürgen und Polen zuvor auch nicht gehabt, diese Länder sein es wol werth, dass ich Somlio dran setze." Waida hat aber einmal hundert tausent Ducaten in Polen geschickt, darmit Leith zu bestellen. Aus diesem Land wirdt er wenig Volk mitnehmen.

Muess ich aus dem Landt ziehen, so lass ich, wie vorgemeldt, den Pesty[1] hinnen; was dann nun die Zeit ferner giebt, das bericht ich Euer Kays. Mt. ohne Verzug hienach, mich derselben unterthänigist befehlundt.

Torda, den 22. Januarii an 76-ten.

(Staatsarchiv. Wien. Hungarica.)

77.

Istambol, 27 Ianuarie 1576.

Oratorul David Ungnad[2] către împăratul Maximilian II.

Se vorbeşte că Alexandru-Vodă va fi depus, căci domneşte de mult şi apoi nu prea e bine ca doi fraţi să fie Domni, unul în Moldova şi altul în Ţara-Românească.

Salomon[3] hat mich ferrer bericht, Er merke es möchte sich mit dem Alexander Wayda in der Wallachey etwan auch

[1] Din nefericire scrisoarea această lipseşte.

[2] Întregul său nume este: David Ungnad Baro in Sonnek.

[3] Iscăleşte aşa: Doctor Salamon Natan Aschanasi.

ein Anderung zutragen, dann es nun 8 oder 9 Jahr regiert,[1] Mehmet Bassa mag leicht ein Ursach finden, dass nit guet sei, dass zwen Brüeder, einer die Moldaw, der ander die Walachey innen haben; damit kumpt der Bassa wieder zu neuen Verehrung. Es solle ein Walach zu Rodis confiniert sein, der sollicitiert hie bei dem Mehmet Bassa, dem der Bassa heimblich nit sogar zuwider ist.

Datum Constantinopl, den 27. Ianuarii 1576.

(Staatsarchiv. Wien. Turcica. Cifra.)

78.

Sătmar, 28 Ianuarie 1576.

Cristofor Teuffenpach către împăratul Maximilian II.

Neprimind dela principele Báthory nici un răspuns îndestulător, ba fiind chiar aproape izgonit din capitala ţării a venit aci şi după ce sosi şi George Blandrata din Polonia numai are nici o îndoială cum că Báthory îş va reţine coroana Poloniei, mai cu seamă că întrebuinţează chiar titlul de rege în scrisorile ce le scrie acuma în spre Polonia. De altfel se găteşte tare a pleca prin Moldova, iar spre tăinuirea planului său de drum a răspândit svonul că va pleca prin Chioara, Sătmar şi Munkács. Înainte de plecare trebuind să se aleagă succesorul său ar fi bine ca împăratul să se opuie acestui lucru sau să ocupe ţara. Principele doreşte de succesor pe fratele său Cristofor, dar are partidă şi Cristofor Hagymásy. Între nobilime domneşte însă mare zarvă aşa că mulţi dintre boieri s'au temut să vorbească cu Teuffenpach pentru ca să nu fie bănuiţi. Solia polonă nu trece de 200 de inşi, dar armata lui Báthory trece peste 10.000 oameni şi de altfel el se bizue pe ajutorul Turcilor, Tătarilor, Moldovenilor şi Muntenilor.

Es werden Euer Röm. Kays. Mt. aus meinen jüngsten dreien unterthänigsten Schreiben sunders Zweifels genädigist vernummen haben, welchermassen, ungeacht des Wayda mir gegebenen ungleichen Antwurt und Bedräung ich dennoch gänzlichen entschlossen gewest Euer Kays Mt. fernere Resolution in Siebenbürgen zu erwarten, und ohne richtigen entlichen Bescheidt von Ihme, Wayda nicht abzureisen, drumben ich Ihme dann,

---

1 Într'adevăr Alexandru-Vodă fu numit în luna Iunie 1568 şi frate-său Petru Şchiopul în Moldova în Iunie 1574.

als er von Weissenburg geen Meggiesch auf den Landtag sich erhoben (wie aus negst überschickter Copy vernummen worden) schriftlichen nachgeschickt, und umb entlichen Bescheidt, oder ob ich Ihme geen Meggiesch nachfolgen solle, und dann sicher daselbst abreisen möchte zum Überfluss ersucht habe. Was er mir aber auf solch mein Begehrn geantwurdt, haben Euer Kays. Mt. hiebei originaliter zu vernehmen.

Demnach ich dann nun aus seinen und der Seinigen mit mir zuvor gepflegten üppigen Reden und vielen andern Circumstantien, auch aus diesem seinem hoffertigen Schreiben wol zu erwägen gehabt, dass mehrer Antwurdt oder schuldige Willfarigkeit bei ihme nicht zu verhoffen, und mit seinen fingirten Conditiones Euer Kays. Mt. zu Versäumung derselben Gelegenheiten in die Scharr zu bringen vermeint, ja da ich bei den Weissenbürgerischen Würden, wie er es haben wellen blieben, aldort spöttlichen verwacht, da er mich doch keiner Sicherheit vergewissen wöllen, zu sunderer Euer Kays. Mt. Verkleinerung und Hohn nur gewerde, ohn Euer Kays. Mt. einichen Nutz erdulden und allerlei Wiederwärtigkeit anschauen hätt müessen und also spöttlichen fast zum Landt ausgestossen worden bin : hab ich mich gleich also wiederumb auf die Reis gemacht, dass ich gestern sambt den meinigen wieder anhero geen Saggmaer wol ankummen. Da nun hierinnen von mir unrecht beschehen, bitt ich unterthänigist umb Verzeihung, habe es, umb der zuvor und jezo vermeldten Ursachen willen besser nicht verstanden, bis aber Euer Kays. Mt. weiterer Verordnung nach, es sei nun, dass ich wiederumben hinein reisen oder anders fürnehmen solle, mit allem treuen Fleiss gehorsamist nachzukummen schuldig und ganz willig.

Und weil in der ersten Zusammenkunft oder Unterred, als der Blandrata noch nicht aus Polen ankummen gewest, ich den Wayda nicht so hässigen gespürt, bin ich in meinem ersten Schreiben vom 16. dits gleichwol der Meinung und Hoffnung gewest, dass die Sach noch zu einem gueten Mittel kummen möchte; muss aber aus seinen selbst hernach gethanen und mir zuentbotenen Reden, damit er sich je länger in hochtragener und widerwärtigen erzeigt, iezo das Wiederspiel, und so viel schliessen, dass mir Begehrungen der Conditionen oder Ergötzlichkeiten seiner Emolumenter, die er auf mein Begehren mir nur plöslichen und simpliciter, wie hieneben originaliter zu sehen, zugestellt, gewiss nur lauter Spieglfechtungen sein, und er ganz und

gar wider Euer Kays. Mt. mit Rach und aller Widerwärtigkeit, als er des Bekesch Handlung oftermalen erholt, übermütigen ertrunken ist; wie er dann gesagt: „Die Kays. Mt. haben sich gleichwol bei mir hochentschuldiget, dass sie des Bekesch Handlung und Kriegs nicht theilhaftig gewest, es mögte sein und müsste es glauben; aber ich habe dennoch wol gesehen, dass die Kays. Mt. mit ihrem Kriegsvolk mich und die meinigen aus dem Landt treiben wellen, und mir nach meinen Kopf gestellt hat; zu Beschützung desselben ich lieber einen Armb fürgeworfen und in die Gefahr gesetzt, und mir also ein Sicherheit, Schutz und Polster machen muss."

So macht sunderlichen die Unterschreibung „Stephanus Electus Rex Poloniae" derer er sich in denen Schreiben, so er in Polen schickt (in Siebenbürgen gleichwol noch nicht) gebraucht [1] und dass er auch mit gewerde zu kummen zugesagt, gross Nachgedenken, dass also in der Güte nichtig zu hoffen und also mit nichten weichen oder aufsetzen wirdet, welches Euer Kays. Mt. hochverständigist zu erwägen, und so sie sich mit dem Türken wol verwarnet, in aller Eil, ja in wenig Tagen, darüber notwendige Fürsehung thun werden; zu besorgen Wayda werde es nun nicht lang mehr machen und aufs ehist sich mit diesen Polaken und etwan Tausent Mann der seinigen, dann er das Landt nicht entplössen darf, den weiten Weg durch die Moldau (derer er vergewisst zu sein vermeint) und Podolien in Polen zu machen, da er an den Gränizen etliche Tausent, von ihme schon bestellte Mann finden werde; gleichwol ich von etlichen vernehmen müssen, Wayda vermeint mit einer Anzahl Moldauer, auch Walachen und den seinigen, den nägsten Weg aus Siebenbürgen bey Keöwar, und dann nur zwo Meilen hie bey Sathmar fürüber auf Munkatsch, da man zu Ross und Wagen durchgehen, und also von der Siebenbürgerischen Granitz bis an die Polnische nicht über 25 Meilen sein, in Polen zu reisen. Da es nun also geschehen solle, werden Euer Kays. Mt. zeitliche Verordnung zu thun wissen, was in solchem Fall zu Verhütung Schaden und Spotts vom Herrn Ruber, derselben Obrister in diesem Ober Creis Hungern, und von hieraus fürzunehmen oder zu lassen sein wirdet. Er Wayda mag in den Siebenbürgischen und Polnischen Engen und gebirgigen Granizen wol gehindert werden, gleichwol des Wayda Fiirgeben auch zu erwägen, dass wo er

---

1 Din contra, întrebuinţă acest titlu şi în actele sale interne.

einiche Irrung vermerkte, er den Bassa zu Ofen, sambt allen Ogranizern, gegen Erla, oder wo er Wayda hin will, ihme zum besten baldt haben wirdt, unterdessen aber mit der Walachen Hülf, gar neben Cascha hin nach Polen reisen wollte.

Derowegen, wie ich den Handel verstehe, und es je nicht anderst sein kann, Euer Kays. Mt. werden bey der gerechten gueten Sachen, deren der Allmächtige beistehet, etwas gegen diese leichen, gedrüngenerweis, gleich in Polen als Siebenbürgen und nur zeitlichen fürnehmen müessen; dann es lassen sich die Sachen also ansehen, dass es nicht allein umb Polen und Siebenbürgen, sondern in kurzen Zeiten auch umb Hungern zu thun sein wirdet, wie dann hierumb, da ihr viel die Ohren spitzen, und ob diesen Euer Kays. Mt. wiederwärtigen Handlungen sundere Freud haben, und in die Faust lachen, wol aufzusehen mügen, also die vorhandtne guete Mittel, in der giete wol versucht, aber solle kein Zeit, noch Gelegenheit versaumbt werden, sunderlichen aber, wie in vorigen Schreiben vermeldt, wäre fürtraglichen, auf dass dies jetzige zu Andersovia haltunde armirte Zusammenkunft also zertrennt wirde, damit man ungethaner Sachen von einander züege.

Dann inmassen der Wayda sich nunmehr viel übermütiger in seinen Sachen stellt und ausgiebt, dass auf sein Erhandlung wir viel, so Euer Kays. Mt. theils gewösen, ihme beygefallen, also thuet es auch an seiner ferner Practiken und Bestellung seiner Leith in Polen und Hungern, auch der Türken, Moldauer und Walachen nicht mangeln, darzu er dann ein ansehnliche Summa Geldts in die zweimal hundert tausent Taller schon in Polen geschickt, und noch viel Geldts auf itzigem Landtag von den dreien Siebenbürgischen Ständten abfordern und sunsten auftreiben thuet, versetzt iczo des Bekesch und der gewichenen Siebenbürger Güeter, wie er dann iczo Enyed und Monora umb dreissig tausent Taller, derer schon ein theil bezahlt worden, den deutschen Städten versetzt hat, also auch etliche Salzgrueben.

Demnach auf itzigen Siebenbürgischen Landtag von der Wahl eines andern Wayda ohn Euer Kays. Mt. Bewilligung, tractirt wirdt, stehet es bey Euer Kays. Mt. derselben zu contradicieren oder das Land gar heimbzufordern, und ist bey vielen vermüedtlichen, es werde zwischen Bathori Christof und dem Hagimasy, weil ein jeder gerne Wayda wäre, noch ein Geraufts werden, und das möchte Euer Kays. Mt. als dann ein guete Gelegenheit machen.

Inmassen des Wayda Hofgesindt und Kriegsvolk ob diesem des Wayda Fürnehmen sunders frohlocken hat, also ist es dem ongesessenen Landtvolk aller dreier Nationen, welche in viel Wege bedrängt und sicher mit einander nicht reden dürfen, hoch zu wider; dürfen aber, ungeacht dass sie ihr Verderben vor der Thür sehen, nichtig darwieder reden, gleichwol ich die Sachen also dienen geschaffen vermerket, dass wo sunderlichen die Deutschen Euer Kays. Mt. Rechten ernst sähen, sie baldt derselben beifallen wirden; dergleichen dann bey viel Hungern und Zakeln, so wegen der jüngsten, jammerlichen und schändlichen Hinrichtung ihrer Befreundten fast schwierig auch zu gewarten wäre.

Der Wayda thuet sich fürnemblichen seines Prudern, der sich fast übermütigen stellt, und Hagimasy Rath gebrauchen, habe aber gemerkt, dass er mit Doctor Blandrata und seines Secretarii Berzevitio, welche viel gelten, viel reden thuet; mit Kendi Sandor und Banffy Georg, so verschickt worden habe, ich nichtig reden mügen.

Sunsten spürt man zwischen meniglichen hoch und nieder Standts gar ein unvertrennliches argwönisch Wösen, das fast keiner mit dem andern sicher reden, viel weniger sein Not klagen darf; haben sich auch ihr etliche, dass sie mich nicht besucht, dann sie mochten in bösen Verdacht fallen, bey mir entschuldigen lassen.

Der Polnischen Potschaft Personen, so zu Clausenburg ankummen, und dann nach Meggiesch verreist, ist mir beiliegunde Verzeichnus geben worden, darunter die meisten ihr übel verthanes Guet beim Wayda wieder zu erholen hoffen, sein aber gewiss nicht zwey hundert stark; dass man sie aber über 400 schätzt, macht, dass sie der Wayda, von einem Flecken zum andern beleiten lässt, darmit dann ihr Hauf gemehrt worden.

Der Siebenbürgischen Rüstung hab ich mit Fleiss nachgefragt und befinde, dass in der ordinari Besoldung nicht über 2000 zu Fuss und so viel zu Ross sein, aber sunsten ist in den Spanschaften und Städten die Sorge bestellt, dass baldt noch ein 6000 Mann darzusammen kummen künnen. Dann so ist des Wayda grosse Hoffnung und Trost auf die Türken, Tattern, Moldauer und Walachen, rühmbt sich fast, dass er ihme den Bassa zu Ofen wiederumb zu einem gueten Freundt gemacht habe.

Solches habe Euer Kays. Mt. über meine vorige Schreiben zu mehrer Relation meiner Verrichtung ich noch unterthänigist anmelden sollen, darüber derselben fernere genädigiste Re-

solution und Befelch erwartundt. Was ich aber sunsten durch etliche meine ausgemachte Kundtschafter und sunderlichen durch Pesty Ferentzen, welcher des Landtags und aller Acta zu Meggiesch auswarten thuet, [1] ferrer erinnere, thue Euer Kays. Mt. ich täglichen gehorsamist berichten, und mich derselben immerdar unterthänigist befehlen.

Zathmar, den 28. Ianuarii. Anno 1576.

(Staatsarchiv. Wien. Hungarica.)

79.

Alba-Iulia, 17 Fevruarie 1576.

Principele Ştefan Báthory către senatul oraşului Sibiu.

Ordonă să achite pe deplin pe Vornicul Ivaşcu din Ţara-Românească pentru ca să nu i se mai plângă împotriva oraşului.

Stephanus Dei gratia Electus Rex Poloniae, Magnus dux Lituaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Livoniaeque etc. ac Transsilvaniae princeps etc.

Prudentes, Circumspecti, fideles nobis syncere dilecti. Salutem et favorem.

Literas Vestras una cum literis Iwaczko Wornyk Transalpinensis accepimus, in quibus super debito florenorum ducentorum satisfactionem sibi impendi postulat, verum non fugit vos in rationem huius debiti superintendentis quoque ecclesiarum Saxonicarum, nos res quasdam mercimoniales in tertialitatem consortis Ioannis Kendy cedere debentes, et nos iure concernentes medio vestri deputasse et assignasse. Debiti autem huius persolutio cur hactenus dilata fuerit, causam non videmus. Itaque mandamus vobis firmiter, ut non exspectato superinde altero mandato nostro de praescriptis florenis 200 ipsi Iwaczko Wornyk ex praedictis rebus in eam rationem deputatis, plenam et omnimodam satisfactionem, ita ut ne in posterum ullae querelae ad nos superinde deferri queant, impendere debeatis. Nec secus feceritis.

---

[1] Francisc Pesty, secretarul lui Teuffenpach, pe care la plecarea sa din ţară lăsându-l în Ardeal, ne-a lăsat cea mai autentică descriere a dietei dela Mediaş, în care principele Ştefan Báthory declarat rege al Poloniei a depus jurământ de credinţă în prezenţa delegaţilor leşi, în ziua de 8 Fevruarie 1576. (Raportul din chiar ziua numită, în *Monumenta Comitialia regni Transylvaniae* vol II. pag. 449.)

Datae in civitate nostra Alba Iulia, die 17. Februarii. Anno Domini 1576.

Stephanus Electus Rex mpr.

Adresa : Prudentibus et Circumspectis Simon Myles, magistro civium, et Augustino Hedwyg iudici regio civitatis Cibiniensis. Fidelibus nobis syncere dilectis.

Pe dos : 19. Februarii 1576. Schreibt Königliche Majestät,dass man dem Iwaschko Wornik aus des Haller seinem Gewelb für fl. 200 Güeter soll geben.

(Arhiva Naţională Săsească. Sibiu. V. 905.)

80.

Alba-Iulia, 26 Fevruarie 1576.

Principele Ştefan Báthory către Zamfira, fata lui Moisi-Vodă.

Primind dela ea (în bani gata şi trei lanţuri de aur) suma de 4215 fiorini împrumut, îi zălogeşte ei şi fiilor ei moşia sa din satul săsesc Bălcaciu.

Nos Stephanus Dei gratia Electus Rex Poloniae, Magnus dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Mazouiae, Samogitiae Liuoniaeque etc. Princeps Transiluaniae etc.

Recognoscimus per praesentes literas nostras, quod nos a Generosa et Magnifica domina Saphyra Moyzin, relicta vidua Magnifici quondam Stanislai Niesowski, publicis necessitatibus postulantes, aureos cusos Hungaricales, veri et iusti ponderis, Mille centum et novemdecem, porro tres catenas aureas, valoris trecentorum et unius Hungaricalium aureorum, item talleros quadringentos, florenos vero Hungaricales minoris currentis et usualis monetae Mille sexcentos, quae omnia constituunt adiectis et computatis singulis aureis Hungaricalibus pro denariis centum quinquaginta sex, summam quatuor milium, ducentorum et quindecim florenorum Hungaricalium, cum denariis viginti, currentis et usualis monetae, in paratis, mutuo et sub spe futurae restitutionis levavimus et plene recepimus, ac pro ea summa pecuniae totalem portionem et partem nostram, quam in possessione Saxonicali Bolkach vocata in comitatu de Kikelleo existentem haberemus, eidem ac filiis suis, Ioanni et Michaeli, ex Egregio quondam Stephano Keserew susceptis, eorumque haeredibus et posteritatibus universis, infra tempus redemptionis, simul cum suis decimis, ad nostram rationem accumulari solitis, item aliis utilitatibus et emolumentis pertinentiisque quibuslibet tenen-

das, possidendas inscripsimus, pignorique obligavimus, prout obligamus et inscribimus per praesentes literas nostras : Ea tamen conditione, ut dum et quandocunque nos, et successores nostri, aut quorum intererit, eam portionem et partem nostram in dicta Bolkach habitam, redimere voluerimus, aut voluerint, extunc eadem domina Saphyra Moyzin, vel filii sui Ioannes et Michael Keserew, eorumque haeredes et posteritates universae, recepta praescripta summa pecuniae, eandem portionem cum decimis suis, absque ullis litibus reddere et remittere sint obligati.

Datum in civitate nostra Alba Julia, 26. die menais Februarii. Anno Domini 1576.

Stephanus Electus Rex mpr

(L. S.) Mart. Berzeuiceius procancellarius mpr

Pe dos : 1576 esztendő. Az Lengyel király mint vetette Bolkaczot zálagba Nizoczkinénak.

Anexat „relatoria„ lui Georgius Hozzuazai et Stephanus Aytoni notarius Cancellariae (Datum in dicta possessione Bolkachii, tertio videlicet die statutionis praemissae, hoc est primo die Martii A. D. 1576) cum că mergând conform ordinului principelui „feria tertia post festum Beati Matthiae Apostoli, hoc est 28. die Februarii proxime praeterito ad faciem praescriptae portionis possessionariae Bolkachii" și convocând acolo pe fața locului vecinii numitei posesiuni împreună cu judele satului, au introdus „praefatam Saphyram Moyzin et filios ipsius" în stăpânirea moșiei zălogite, iar după aceea șezând și așteptând acolo „pro consuetudine" trei zile întregi — Andreas Zekel în personis dominorum suorum Egregii Simonis Myles magistri civium Cibiniensium et totius senatu, septemque sedium Saxonicalium tertio die statutionis nostrae comparuit, qui protestando dominorum suorum nobis significavit futuram iudiciariam contradictionem.

(Arch. Com. Bethlen. Budapest. Patens.)

81.

Cluj, 16 Martie 1576.

Principele Cristofor Báthory către biserica catolică din Váradolaszi, în suburbia orașului Oradea.

La cererea epitropiei bisericei îi dăruește moșia din satul Tóttelek, care în urma secularizărei averei Bisericei Catolice din 1556 ajunsese în stăpânirea lui Ioan Horváth, însă acesta murind fără seminție a trecut iarăș în stăpânirea fiscului, pentru a fi folosită de către predicanții, dascălii și preoții numitei biserici.

Nos Christophorus Bathory de Somlio Vayvoda Transilvaniae et Siculorum Comes etc. Memoriae commendamus tenore

praesentium significantes, quibus expedit universis, quod nos cum ad supplicationem fidelium nostrorum nobilium et circumspectorum Petri Literati Borsos notarii civitatis Varadiensis, Sebastiani Szabó et Gregorii Literati de Chanad, vitricorum videlicet Ecclesiae Beati Aegidii in dicta civitate Varadiensi in vico Olazy fundati, aliorum insuper universorum civium et inhabitatorum eiusdem civitatis Varadiensis antiquam religionem Christianam, seu Romanam profitentium: dum vero ex singulari nostra pietate, liberalitate et munificentia, qua erga Dei Ecclesiam afficimur, totalem et integram possessionem Tottelek vocatam, in comitatu Bihariensi existantem habitam, olim ad capitulum Ecclesiae Varadiensis pertinentem, sed iuxta constitutionem publicam dominorum regnicolarum in comitiis eorum generalibus anno Domini 1556 ad festum Beatae Catharinae virginis [1] in civitate Colosvar partim post ingressum Serenissimorum quondam principum Dominae Isabellae reginae eiusque filii Ser^{mi} Ioannis II Electi regis Hungariae, felicis recordationis, in hoc regnum celebratas factam ad fiscum eorundem Serenissimorum principum applicatam et cum aliis Ecclesiarum bonis redactam per dictum Ser^{mum} principem Ioannem II tandem Egregio quondam Ioanni Horvath de Henczida [2] collatum, ipso vero Ioanne Horvath mortuo rursus ad Ser^{mum} principem dominum Stephanum, Dei gratia electum regem Poloniae, magnum ducem Lithuaniae etc., fratrem nostrum observandissimum, consequenterque iam ad nos collationemque nostram devolutam et redactam in usus praedicatorum, rectorumque scholae ac caeterorum ministrorum Ecclesiae antiquam religionem seu Romanam profitentium in civitate Varadiensi constitutorum et constituendorum, modernorum videlicet et futurorum atque in alios pios usus et fabricam Ecclesiae divi Aegidii in dicta civitate Varadiensis in vico, ut praemissum est, Olazy vocato fundatae, quam scilicet Ecclesiam ipsi antiquae religionis Christiani habent et possident, simul cum decimis et nonis eiusdem possessionis, tam tritici quam vini et aliarum rerum decimari solitarum, ac praeterea cum cunctis suis utilitatibus et pertinentiis quibuslibet, terris videlicet ara-

---

1 Dieta aceasta importantă convocată pe ziua de 25 Noemvrie 1556 a ţinut aproape două săptămâni şi decretul secularizărei citat s'a adus tocmai în ultima zi cu oarecari rezerve faţă de regina catolică şi ordinele catolice, cu toate că majoritatea nemeşilor era deja reformată, iar delegaţii oraşelor săseşti cu toţii luterani.

2 Recte: Henczhida, comună numită după podul de peste Körös = Criş.

bilibus, cultis et incultis, agris, pratis, pascuis, campis, foenetis, silvis, nemoribus, montibus, vallibus, vineis vinearum promontoriis, aquis, fluviis, piscinis, piscaturis, aquarum decursibus, molendinis eorumque locis, generaliter vero quarumlibet utilitatum et pertinentiarum suarum integritatibus quovis nominis vocabulo vocitatis de iure et ab antiquo ad eandem possessionem spectantibus et pertinere debentibus, cum suis veris et antiquis metis ac limitibus existentibus de mera et plena auctoritate nostra clementer convertendum, applicandum, donandum et conferendum duximus, immo convertimus, applicamus, donamusque et conferimus iure perpetuo et irrevocabiliter in usus praescriptos per praedictos vitricos seu curatores Ecclesiae, eorumque successores modernos videlicet et futuros tenendum, possidendum, pariter et habendum, salvo iure alieno, harum nostrarum vigore et testimonio litterarum, quas in formam nostri privilegii redigi faciemus, tum nobis in specie fuerint reportatae.

Datum in civitate Colosvar, 16. die Martii. Anno Domini 1576.

(Codex Széchenianus. Budapest. Vol. XI p. 104—106. Copie.)

82.

Istambol, 21 Martie 1576.

Giovanni Corraro bailo către dogele Veneţiei.

Aviz din Moldova despre trecerea regelui Ştefan Báthory pe acolo în spre Polonia.

E' ritornato di Transilvania un chiaus in 10 giorni, che gionse heri et porta, secondo che si ragiona, che al principio del mese presente quel Vaivoda con 1000 cavalli era partito per Moldavia per intrar con quella banda col favor di sui partigiani nella Polonia, et dimanda aiuto di qua che sia scritto alli Tartari che si trovano a suo favore, et commesso alli bassà di Buda et di Themisvar che diano travaglio all' Imperator; etc.

Nel voler serrar la presente son stato avertito che sia venuto hoggi uno di Moldavia con lettere del Transilvano, il qual si ritrovava là et dimanda aiuto, dubitando grandemente che le cose sue non hanno a passar bene.

Di Pera, a' 21 di Marzo 1576.

(R. Arch. di Stato. Venezia. Dispacci di Costantinopoli. Cifra.)

83.

Istambol, 5 Aprilie 1576.

Giovanni Corraro bailo către dogele Veneţiei.

Ştiri din Moldova că regele Báthory s'a oprit la Cernăuţi aşteptând ajutoare.

Di Moldavia sono venuti questi dì alcuni, et pare che conformemente habbiano portato, che il Transilvano non assicurandosi di intrar in Polonia, si era rivolto da quelli confini et firmatosi in un loco chiamato Csernovizzo, pur in Moldavia, dimandando agiuto di qua dall' Imperator.

(R. Arch. di Stato. Venezia. Dispacci di Costantinopoli. Cifra.)

84.

Cluj, 29 Aprilie 1576.

Principele Cristofor Báthory către comitatul Târnava.

Dupăce mulţi n'au dat dijmă la termenul stabilit ordonă primarilor din sate ca la chemarea arendatorului dijmei să meargă câte doi cu omul lui sechestrând dijma fără cruţare şi deoarece a sosit şi timpul dijmăritului oilor să dijmuiască şi pe iobagii români şi slovaci, cari locuesc în sate ungureşti, dar nu vreau să dea nici oi, nici vreo altă dijmă.

Christophorus Bathori de Somlyo Vaiuoda Transsilvanus et Siculorum Comes etc. Egregiis nobilibus comitibus, vicecomitibus, et iudicibus ac universitati nobilium comitatus Kiekellew. Salutem et favorem.

Miérthogy az mi szerelmes urunk atyánkfia lengyel király az dézmák arendáját az országban bizonyos adósságokban, kiket az ország szükségére költött deputált, és meg parancsolta erőssen, hogy minden rendbeliek az arendator[1] kezébe szolgáltassák az dézmák árát; de némellyek valami gondolatbul az dézmák árát be nem szolgáltatták az országtul végeztetett napra, meghadtuk azért mi az arendatornak, hogy emberit ki bocsássa mindgyárást és ez féle arra fizetetelen dézmákat el foglaltassa mi számunkra; parancsoljuk azért mindeneknek erőssen, hogy kiket kettőt közzületek az arendator embere elhivand az ilyen dézma el foglalására: el mennyetek vélle egyetembe, nekünk ez levél ereivel el foglaljátok az arra fizetetelen dézmákat, minden kedvezés nélkül.

[1] Arendatorul dijmei era: Ladislaus a Sombor consiliarius.

Annak felette az báránydézmálásnak ideje is miért hogy elő jött, értjük penig, hogy vadnak oly oláhok és thótok, kik magyar falu földén, határán laknak, és sem bóránt, sem egyéb féle dézmát adni nem akarnak, parancsoltunk ebben is erőssen, hogy az kiket az arendator embere el hivand az mi parancsolatunkkal: el mennyetek és intsétek mind az urat, tiszttartóját, biráját, az ilyen oláh és thót jobbágyoknak, kik keresztyén földen és nem egyéb avagy külömb határban vadnak: hogy meg adassák az mi dézmánkat mindenből; kik ha mivelik jó, ha hol nem: hiátok mi előnkbe nyolczad napra ok adni, az urat és biráját vagy tiszttartaját, melyeket mi nekünk az tü hitetek szerint meg tartozzatok irni. Secus non facturi. Praesentibus perlectis exhibenti restitutis.

Datum Colosuarii, 29 Aprilis. Anno Domini 1576.

(Arch. Com. Bethlen. Budapest. Copie contemp.)

Trad. Pentrucă iubitul nostru stăpân, fratele nostru, regele Poloniei, a hotărît să fie dată arenda dijmei din ţară pentru anumite datorii, pe cari le-a cheltuit pentru nevoile ţării, şi a poruncit cu tărie, ca toate ordinele să verse preţul dijmei la mâna arendatorului, dar unii din oarecare gânduri, nu au plătit preţul dijmei în ziua sorocită de ţară, din această pricină am poruncit arendatorului să-şi trimită numai decât oamenii şi să poprească pe seama noastră astfel de dijme neplătite; de aceea poruncim cu tărie tuturora, ca aceia doi dintre voi pe cari îi va chemà omul arendatorului pentru poprirea dijmei de acest fel, să mergeţi înpreună cu el, să popriţi pe seama noastră, în puterea acestei scrisori, dijmele neplătite, fără nici o păsuire. Apoi, fiindcă a venit şi vremea dijmuitului mieilor, iară noi înţelegem că sunt astfel de români şi de slovaci, cari locuesc pe pământ şi în hotar de sate ungureşti şi nu vreau să dea nici dijmă de miei şi nici altfel de dijmă; am poruncit şi pentru aceasta cu tărie, ca aceia, pe cari îi va chemà omul arendatorului cu porunca noastră, să mergeţi şi să înştiinţaţi pe stăpânul, pe logofătul, pe judele acestor iobagi români şi slovaci, cari sunt pe pământ creştin şi nu sunt în altfel sau deosebit hotar, să dee dijma noastră din toate, ceeace de vor face-bine; iară dacă nu, să chemaţi pe stăpânul, pe judele sau pe logofătul lor în ziua a opta înaintea noastră să dea seamă, ceeace voi sunteţi datori să mi-o scrieţi după credinţa voastră.

85.

Košice, 9 Mai 1576.

Căpitanul Ioan Rueber către împăratul Maximilian II.

Expunerea unui om sosit din Turcia despre viaţa familiei lui Mircea-Vodă, internată în Alepo, unde trăiesc foarte umilit. Trecând Ştefan Báthory prin Moldova în spre Polonia pentru ocuparea tronului, fu primit prea bine de ambii Domni.

Jetzt kumbt mein Mann anhier, den ich vor einem halben Jahr zu dem Herrn Ungnaden mit Briefen an die Porten geschickt, widerumben zurück ... welcher ... weil man darinnen an allen Orten fleissig aufmerkt und nach dergleichen Personen guet Achtung gibt, hat er sich nit strax den nächsten Weg heraus wagen terfen, sunder mit seinen Gefährten, damit sie keinen Argwohn auf Ihnen haben, gar in Syrien an die Perschisch Granizen gen Häleppa, welches ein 30 Tag Reis vom Constantinopel ist, zu des Müeschzay Wayda aus der Schwarzen Wallachey verlassnen Weib und zwen Söhne, dessen Diener er von Jugend auf gewest, begeben müssen. Und weil der Türgisch Kayser Ihre Tochter zum Weib, hat er seine Practicen gemacht, und von Ihr ein Brief an dem Mehemet Bassa begehrt, und damit wieder zurück zogen... Dieser Mann vermeldt auch, dass des gemelten Müeschzay Weida zwen Söhne, sambt Ihrer Muetter, welche des Wogdan Weyda Muetter Schwester, und dem Moschcobiter nahent befreundt, guete Zuesagung haben, dass sie der Türgisch Kayser wieder in die Wallachey einsetzen und ihnen das Reich undtergeben wird. Derzeit aber leben sie darinnen in grosser Demueth und Still. Sagt auch, dass sie noch gar guete Hoffnung zu Euer Mt. haben, wie sie mir dann auch jetzt und zuvor dessen geschrieben und zuentpoten; etc.

Er ist auch am Herausziehen durch die Wallachey, dardurch der Bathori Istvan seinen Weg aus Siebenbürgen in Poln genumben, zogen; sagt wie die zwen Wallachischen Wayda den Bathori gar wohl geehrt und verhalten, und eine gewisse Verpindung mit Ihne aneinander nit zu verlassen gemacht haben

Datum Caschau, den 9. Maii. Anno im 76-sten.

(Staatsarchiv. Wien. Turcica.)

86.

Bielitz, 24 Mai 1576.

Andrei Dudith către împăratul Maximilian II.

Între apărătorii cetăţii Landskron sunt şi soldaţi români.

Landskoronenses se adhuc strenue defendunt, sed iam res eorum inclinare videntur. Pauci sunt propugnatores, non nisi 30 Germanos et 25 Valachos (contra quam nuper scripseram) in arce conclusos esse; ipse Domini Laskii tympanista, qui penes me est cum tormentis illinc abductis, confitetur commeatus,

quantus ad tres septimanas a 18 huius mensis, quo die coepta est obsidio, vix sufficiat. A re tormentaria satis parati sunt.

(Staatsarchiv. Wien. Polonica. Autograf.)

Nota. Cetatea lui Albert Łaski, care n'a vrut să depună jurământ de credință noului rege, Ștefan Bathory, a fost blocată de acesta și cucerită după cinci zile de asalt, în ziua de 23 Mai 1576 predându-se tot prezidiul cetății milei regelui, dar mai cu seamă din lipsa apei și a tunurilor. Din prezidiu n'au perit de cât 4 Unguri, 12 Nemți și 2 Leși, iar din oastea regelui niciunul, cu toate că la început se svonise că a murit George Banffi, comandantul oastei.

87.

Istambol, 14 Iulie 1576.

Giovanni Corraro bailo către dogele Veneției.

Regele Ștefan Báthory a scris ambilor Domni din Moldova și Țara-Românească ca să stea gata cu oștile lor la caz de ar avea nevoie de ele, conform ordinului Porții.

Di Valachia et di Moldavia sono avisi che'l Transilvano habbia scritto di Polonia a quei Vaivoda che stiano in ordine per aiutarlo, se farà bisogno, secondo il comandamento, che hanno havuto qui dalla Porta, et pare, che l'uno et l'altro di essi ammassasse qualche numero di gente. Il Bassà ha detto al chiaus, che l'anno passato andò in Polonia, chiamato Mustaffa, che si prepari per ritornarvi, et vogliono, secondo che s'intende, che sotto pretesto di portar la capitulatione, che questo Signor ha con quel Regno, sia mandato per dar animo al Transilvano, et protestar ruina a quelli, che non volessero ubidirlo.

Dalle Vigne di Pera, a' 14 di Luglio 1576.

(R. Arch. di Stato. Venezia. Dispacci di Costantinopoli. Cifra.)

88.

Istambol, 18 Iulie 1576.

Oratorul David Ungnad către împăratul Maximilian II.

Mare deputație de Români plângându-se împotriva lui Alexandru-Vodă, însă abia ascultată.

Diese Tag sein bis in die 70 oder 80 Wallachen in Divan khommen über den Alexander Wayda zu klagen. Mehemeth Bassa hat sie alle auf die Galleren wöllen werfen lassen, darwider Sinan

Bassa scharfe Wort wider den Mehemeth Bassa gebraucht hat; letzlich hat man die Kläger, allmal drei mit einander gehört und alles fleissig beschrieben; dabei nun heftig über den Saitan Ogli ist klagt worden alle Visier Bassa so hie den Mehemeth Bassa heftig aufsetzig. Er hat viel Feindt, drei des Saitans Häuser hat man alle verpetschiert, sein Reitmeister ist auch in Sieben Thürmen besonders verwahrt, wirdt der Tortur hart entgehen. Saitan solle dem Sulthano in die 200 tausent Cronen schuldig sein.

Datum Constantinopl, 18. Iulii 1576.

(Staatsarchiv, Wien. Turcica. Cifra.)

89.

Istambol, 29 Iulie 1576.

Giovanni Corraro bailo către dogele Veneţiei.

Plângerile Românilor în Divan, cari fiind primite cu bănuială s'a trimes un judecător cu un sangiac în Ţara-Românească pentru a le verifica la faţa locului. Întemniţarea lui Cantacuzino.

Nelli penultimi Divani passati seguirono parole fastidiose fra Sinan et il Magnifico Mehemet Bassà. La causa, dicono, che procedesse [è] perchè essendo comparsi forse 40 Vallachi, dolendosi, che da Alessandro Vaivoda siano fuor di modo angarizzati, et all' incontro dicendo il suo checagià, con molti altri, che quelli non erano veramente Vallachi, ma gepite che habita da novo nel paese, et di mal a fare, il Bassà disse che non haveva da credere al loro detto, ma che si manderìa a far inquisitione, che li scacciò con volto et con parole piene di severità.

A questa licentia parve che Sinan dasse fuori un gran scopio di riso, il qual sentito dal Magnifico Bassà, voltatossi a lui, disse „Che vole dir questo ridere, non è vergogna ridere così in questo loco" al che rispose Sinan, che non sapeva che fosse prohibito il ridere; poi intrato in furia, senza alcun rispetto, soggiunse che 'l vedeva a far cosa molto più vergognose, et simile altre parole tutte pongenti, volendo inferire, che Sua Magnificentia non ascoltava volentieri querele contro quelli, che dependeno da lei, come ha fama questo Alessandro. Mostrò il Bassà molta patienza, pur disse verso gl'altri Bassà, che non havea da dolersi di altri che di se medesimo, che haveva cercato sempre di aggradirlo, et egli udito ciò rispose che se 'l credesse di essere in quel loco per causa sua non ci starebbe un'hora, ma che se

lo havea acquistato con la spada, et stesse sano Sultan Amurat, Principe pieno di giustitia.

In questo Piali et Acmet si interposero mostrando tutti di restar scandalizzati del tanto ardire di Sinan, ultimo di tutti loro. Fu poi detto, che l'uno et l'altro di essi lo facesse sapere al Signor, ma non si vidde uscire ordine di sorte alcuna. Vero è che la fortuna condusse qui di là a tre giorni Saitan Cantacusinò chiamato per debiti di Signoria, et subito di ordine del Signor fu mandato alle Sette Torre, et perchè costui ha fama di esser stato causa col mezo del Bassà, del qual è stato sempre favorito grandemente, che fosse scacciato l'altro Vaivoda et messo questo Alessandro, si cominciò a mormorare che'l Signor con questo segno havesse approbate le parole dette da Sinan Bassà nel Divano; pure di là a tre dì fu levato esso Cantacusinò dalle Sette Torre et posto in mano di chiaus, et poi ancor concessogli, che andasse a casa ben con ordine, che si faccia inquisitione contra di lui, et ne è stato dato il carico a uno che già fu Cadileschier, qual non si intende bene col Bassà, et ancor dicono a Mustafa Bassà, onde si dubita, che non sia per farla bene, sì perchè è homo, che si è intromesso in molte cose, et non manco sono quelli, che si dolgono di lui, che quelli che si laudano poi per esser creatura del Magnifico Bassà, si giudica che la censura sarà severissima, essendo in mano di persone non ben disposte verso di lui.

Mandano ancora a far inquisitione in Valachia sopra la querela di coloro, che forono in Divano, et vi anderà dicono un Cadi, et un sanzaco di quelli confini.

(R. Arch. di Stato. Venezia. Dispacci di Costantinopoli. Cifra.)

90.

Istambol, 4 August 1576.

Oratorul David Ungnad către împăratul Maximilian II.

Cantacuzino mereu închis. Ambii Domni din Moldova și Țara-Românească sunt citați la Poartă unde vor fi înlocuiți cu doi vechi Domni, internați la Alepo și pe insula Cipru.

Saitan Ogli Cantacusinos ist noch in des Mustapha Vesier Handen, über ihn wird heftig inquiriert. Mehemet Bassa kann ihm, wie gern er wollt, nit helfen, doch spür ich noch nit, dass Mehemet Bassa hiedurch ein Gefahr zustehen sollte; etc.

Ich werdt vergewisst, dass Alexander Walach und Peter Moldawer hieher citiert sein, sie möchten ab und an Ihr statt, wie man sagt, ein Patrasco, so jetzt in Cypern confiniert ist, in die Moldaw, und ein junger Iovan, so jetzt zu Halepo ist, in die Walachei gesetzt werden.

(Staatsarchiv. Wien. Turcica. Cifra.)

91.

Istambol, 10 August 1576.

Oratorul David Ungnad către împăratul Maximilian II.

Se adevereşte ştirea schimbării Domnilor din Moldova şi Ţara-Românească. Afacerea Cantacuzino.

D[octor] Salomon und andere vergwissen mich, dass Alexander Wallach und Peter Moldawer hieher citiert sein, sie möchten ab und an Ihr statt, wie man sagt, ein Patrasco, so icz in Cypern confiniert ist, in die Moldaw, und ein junger Iovan, so icz zu Halepo ist, in die Walachey gesetzt werden. Gott verhüet, dass sie nit aber zum Herrn Rueber fliehen, dass auch nicht die Türken Beglerbegen in dieselben Länder ordnen; etc.

Über den Saitan Ogli Cantacusino wirdt durch den Mustapha Vysier noch ernstlich und scharf inquiriert. Mehemet Bassa ist fast unmuetig drüber, kann ihm aber nicht helfen, niemandt will ihm das Leben ertheilen; ich sorg er werde zum Türken werden, so einige Hoffnung das Leben zu erhalten vorhanden.

(Staatsarchiv. Wien. Turcica. Cifra.)

92.

Istambol, 4 Septemvrie 1576.

Oratorul Daniel Ungnad către împăratul Maximilian II.

Noui plângeri împotriva lui Alexandru-Vodă, de care oamenii cari au venit cu plânsorile având teamă de moarte, au fost îmbarcaţi pe corăbiile de cărat piatră. Cantacuzino a scăpat pe chezăşie. Chestiunea schimbării Domnilor s'a amânat.

Diese Tag hat man in die 150 Walachen, so über den Alexander klagt in die Galeren geworfen. Die Ursach soll das sein, der Sulthanus hat sie zurück in die Walachey verschafft, daselbst sollen sie und der Alexander gehört, und ihnen die Bil-

lichkeit verfüegt worden. Mit dem Abschiedt haben sich die armen Leut nit lassen abweisen, mit Fürgeben, sie sein gewiss zu erster ihrer Widerkunft, werde sie der Alexander ohne Mittl umbringen lassen. Hernach hat sie Mehemet Bassa bis gen Nicopoli heissen gehen, daselbst solle sie der Beg von Nicopoli gegen dem Alexander verhören, daran sie sich auch nicht vergnüegt, mit Anzeigen, in einer Nacht mag Alexander dem Beg von Nicopoli ein Verehrung thuen, so werden sie bei nächtlicher Weil über die Thonaw gesetzt, und dem Alexander übergeben. Darauf ist der Obrist Stallmeister, der sehr viel bei dem Sulthano gilt, aus Siebenbürgen durch die Walachey zogen, grosse Geschenk vom Alexander empfangen, der hat nun den Alexander vor dem Sulthano entschuldigt, und die armen mit dem üblisten, als Mäutmacher, Rebellen und ein verloffens Gesindel angeben. Sein also durch ihr Importunität und des Stallmeisters ungleiche Information zum Rueder verurtheilt worden, dahin sie mit mehrern Freuden als zurück heimbwerts in wissentlichem Todt gangen. Es darf hie wenig Kunst und nur des wider Gott und die Billigkeit die armen Christen verfolgt und beschwert werden.

Saitan Ogli Cantacusinos ist auf starke Purgschaft ledig. Ich sorg man wirdt ihn aufs äusserist spoliern und etwan mit unverzehner Ursach Anziehung ihm das Leben nehmen.

Von Veränderung der Vaywoden in der Moldaw und Wallachei ist der Zeit nichts mehr zu hören.

(Staatsarchiv. Wien. Turcica. Cifra.)

93.

Bretea Română, 3 Noemvrie 1576.

Gaspar More şi Petru Naláczi către principele Cristofor Báthory.

Raport despre felul cum au întrodus pe cele două surori More în stăpânirea moşiilor lor din Pâclişa şi aiurea din comitatul Hunedoarii.

Kegyelmes Urunk. Orökké való hűséges szolgálatunknak és magunk ajánlásának utánna.

Tudhatja Nagyságod, hogy Mindszentnapján, csötörtökön, hozá minekünk More Katalin, néhai Brázovai Péterné és More Anna, Boldogfalvi Miklósné az Nagyságod iktató parancsolatját, kiben parancsolja Nagyságod, hogy mik őket Poklisában, Kernesdben, Várhelyben, Brázovában, Pojénben, Galaczban és Fizesdben belé iktatnók, melyeknek békességes uraságába voltak. Azért mi alázotoson vövők az Nagyságod iktató parancsolatját

és az feljül meg irt napon menénk Poklisára, és velünk levén határos és szomszéd Totesdi János és borbátvizi nemes ember, Nagy Mihály totesdi és szomszéd népek, Brázovai Péter jobbágya Jakab Bogdanyásza és Sztanila fia Opra; másod nap pénteken menénk Kernesdre és hivók Kernesdi Stefan Kranát és Jován Karlotát, ugyan Brázovai Péter jobbágyit. Ugyan az napon menénk onnat Várhelyre és hívók Szerecsen János jobbágyit: Popa Demetert, Hrana Laczkot. Ugyan az nap menénk onnét Brazovára és ott hívók Stefan Laczkot, Román Mihályné jobbágyát és Stefan Kranát, Brázovai Péter jobbágyát. Ugyan az nap menénk onnot Pojénre, hívók Péter Dimetrászát és Mihály Pejt, Pestényi Mihály jobbágyit. Az után harmad nap, szombaton, menénk Fizécsre és ott hívók Kracson Botját, Pej Mihály jobbágyát és Duma Mihonyát, Buda Péter jobbágyát. Ugyan az nap menénk onnat Galaczra és hívók Hernye Jankult és Buda Pétert, kik nemes népek, és mi harmad nap az felyül meg irt jószágban levén, minket senki sem tilta. Az után mi az felyül meg irt személyeknek meg olvasván az Nagyságod parancsolatját, tudományt tőnk, hogy minket senki sem tiltott. Azért mi More Katalint és More Annát békességesen hagyók az jószágban birni, kit mi Nagyságodnak hitünk szerént meg iránk. Isten tartsa Nagyságodat jó egészségben.

Költ Olá Brettén, Mindszentnap után való szombaton. Anno Domini 1576.

Nagyságod hív és alázatos szolgái

More Gáspár és Naláczi Péter

(Coll. Sólyom-Fekete Ferencz. Budapest. Copie din veacul XVIII.)

Trad. Milostivul nostru Domn! Incredințându-te despre slujba noastră credincioasă și despre închinarea noastră înși-ne.

Să știi Măria Ta că în ziua tuturor sfinților, Joi, ne-a adus Cătălina More, văduva lui Petru Brázovai, și Ana More, soția lui Nicolae Boldogfalvi, porunca de întroducere, în care poruncești Măria Ta, ca noi să le întroducem pe dânsele în Pâclișa, Cârnești, Grădiște, Breazova, Poieni, Galați și Fizeș, cari le-au fost în pașnică stăpânire. Din care pricină, noi cu supunere luarăm acea poruncă de întroducere a Măriei Tale și în ziua scrisă în ea am mers la Pâclișa, și fiind cu noi megieșul și vecinul Ion Totesdi și nemeș din Râu-bărbat, Mihailă Nagy din Toteșdi și norod din vecini, jobagiul lui Petru Brázovai, Iacob Bogdaneasă și Opra, fiul lui Stănilă; a doua zi, Vinerea, merserăm la Cârnești și chemarăm pe Ștefan Krana Cârneșteanul și pe Iovan Karlota, așijderea iobagi de-ai lui Petru Brázovai. In aceeaș zi merserăm de acolo la Grădiște și chemarăm pe iobagii lui Ion Szerecsen: pe Dumitru Popa (și) pe Lațcu Hrana. In aceeași zi merserăm de acolo la Breazova

şi chemarăm acolo pe Laţcu Ştefan, iobagiul văduvei lui Mihail Roman, şi pe Ştefan Krana, iobagiul lui Petru Brázovai. In aceeaş zi merserăm de acolo la Poieni şi chemarăm pe Petru Dimetrasa şi pe Mihail Pej, iobagii lui Mihail Pestényi. După aceea, în a treia zi, Sâmbătă, merserăm la Fizeş şi chemarăm acolo pe Crăciun Botea, iobagiul lui Mihail Pej şi pe Mihonya Duma, iobagiul lui Petru Buda. In aceeaş zi merserăm de acolo la Galaţi şi chemarăm pe Iancu Hernye şi pe Petru Buda, cari sunt nemeşi şi noi a treia zi fiind în moşia sus numită, nimeni nu ne-a împiedecat. După aceea, cetind noi inşilor mai susnumiţi porunca Măriei Tale, am înţeles, că pe noi nu ne-a împiedecat nimeni. Pentru aceea, noi am lăsat ca moşia să o stăpânească în pace Catalina More şi Ana More, ceeace noi am scris Măriei Tale, după credinţa noastră. Dumnezeu să ţină pe Măria Ta în bună sănătate.

Făcut în Bretea-Română, în Sâmbăta după Ziua tuturor sfinţilor. Anul Domnului 1576.

Slugi credincioase şi plecate ale Măriei Tale

Gaşpar More şi Petru Naláczi

94.

Istambol, 5 Decemvrie 1576.

Oratorul David Ungnad către împăratul Rudolf II.

Un medic italian, zicând că e nepot al unui fost Vodă din Ţara-Românească, umblă să fie numit acolo Domn, dar dovedindu-se că n'are dreptate, nu mai este ascultat.

Es hat sich hie ein Lombardischer Arzt, den man sonst „Medico Rosso" nennt, understehen dürfen bei dem Mehmet Bassa mit Fürgeben sein Grossvater sei Vayda in der Walachey gewest, aber vertrieben vorden, umb die Waydaschaft in Wallachey anzulangen und 20 Tausent Ducaten Ihme Mehmet Bassa zuzusagen. Nun aber höre ich Mehmet Bassa find seine Betrug und will Ihn weiter nicht sehen, noch hören. So viel ich verstehe, von Venedig wirdt man schreiben, er sei schon Wayda in der Wallachey. Ich kann, dass es müglich sei nicht glauben.

(Staatsarchiv. Wien. Turcica. Cifra.)

95.

Praha, 7 Fevruarie 1577.

Nunţiul Delfino către Tolomeo Galli, secretar de stat.

Regele Ştefan Báthory iertând pe fostul său rival Gaspar Bekes, acesta — fiind chemat — a plecat la dânsul şi astfel Curtea împărătească, temându-se să nu facă împreună ceva împotriva Ungariei, împăratul Rudolf a rugat nunţiul să intervină la colegul său din Polonia în privinţa păcii dorite.

Dominica il Signor Beber venne in nome de lo Imperatore a dirmi che io dovevo haver intesa la andata in Polonia del Beches, [1] quale biasimò assai di ingratitudine verso questa Serma Casa: et perchè Sua Maestà Cesarea era avvisata che il Re di Polonia per mezo suo et d'altri cercava di sollevare tumulto in Ungaria et desiderando essa di vivere in pace mi pregava, confidandosi nell'amore di Nostro Signore et ne le offerte fattegli da me in questo proposito in nome suo, che con la debita secretezza io volessi eshortare Monsignore nuntio del Mondevi ad interporsi, acciocchè non segua qualche disordine mostrando che questi ufficii venissero da Sua Santità, il che io gli promisi di fare molto prontamente, et subito scrissi al sudetto Monsignore in cifra ne la forma che V. S. Illma vedrà qui sotto.

Quì s'intende che dopo l'arrivo del Beches in Polonia si vanno seguitando molto gagliardamente le prattiche con gli Ungari per levarli da la devotione de l' Imperatore,[2] al quale dispiacceno quei trattati quanto la si può imaginare per li cattivi effetti che possono partorire, et perchè non vorrebbe, nè manco è espediente, esser sforzato a procedere contra i suoi sudditi, sarebbe molto profittevole che Vostra Signoria operasse con quelli hanno auctorità appresso il Re perchè lo eshortassero a non voler metter disordine in paese d'altri, dovendosi contentare di quello che tiene.

(Arch. Vat. Roma. Nunz. di Germania vol. 74 pag. 59.)

96.

Praha, 16 Martie 1577.

Nunţiul Delfino către Tolomeo Galli, secretar de stat.

Permisiunea împăratului Rudolf ca Gaspar Bekes să se poată căsători cu o femee din Ungaria.

L'huomo mandato dal Re di Polonia all'Imperatore fu rispedito martedì con una lettera nella soprascritta della quale

---

1 Bekes a plecat pe la mijlocul lunii Ianuarie în Polonia „a trovare il sodetto Re, da cui è stato ricevuto molto amorevolmente, cosa che non è piaciuta niente a questa Corte" raportează nunţiul Delfino (din 26 Ianuarie 1577) şi împăcarea această a lui Báthory cu Bekes e un act de mărinimie din cele mai însemnate din istoria lumii.

2 Se vorbia chiar (conform raportului nunţiului Laureo din Varşovia, 17 Fevruarie 1577) che il Beches tratti col re di Polonia il modo di fargli aver il regno d'Ungheria, con isperanza di poter aver per se il palatinato di Transilvania, ovvero quello di Valachia. (Wierzbowski, *op. c. pag.* 505.)

gli dà questo titolo „Ser^{mo} Domino Stephano Regi Poloniae, Magno Duci Lithuaniae etc. Vicino Carissimo" et poi concede al Beches facoltà di pigliare la moglie che è in Ungaria et di condurla dove gli piace. [1]

(Arch. Vat. Roma. Nunz. di Germania vol. 74 pag. 91.)

97.

Istambol, 30 Aprilie 1577.

Anonim confidenţial către oratorul David Ungnad.

Se vorbeşte că dacă ar murì Cristofor Báthory, i-ar urmà fără îndoială Gaspar Bekes, favorizat acum şi de către regele Ştefan Báthory, care însă cerând mereu bani din vistieria Ardealului, nobilimea se plânge mult împotriva lui.

Si Christophorus Bathori mortuus fuerit Casparo Bekes superstite, omnis opes est Bekesium futurum vayvodam Transylvaniae, inquit Gruio. Nam nullus in Transylvania est, qui vicem regni gerere possit. Rex Poloniae autem maxime nunc favet illi, sed illud est in manibus imperatoris nostri, cui voluerit, dabit. Nunc quadraginta aureorum milia Rex Poloniae ex Transylvania petit, sumptus enim illum deficit, unde isti Hungari Transylvanienses multum conqueruntur, quod duos Principes alere non possint, et veremur — inquiunt — ne regnum hoc pacto pereat, nam indies tributum augetur, regnum autem hoc ferre nequit, et sine dubio etiam sulthano significabunt, inquiunt. Sunt hic nobiles quidam, qui equorum gratia huc venerunt, et cum hoc heri ex Petro Gruio audivissent, multum erant turbati.

(Staatsarchiv. Wien. Turcica. Cifra.)

98.

[Sătmar, Mai 1577.]

Ştefan-Vodă Mâzgă către căpitanul Ioan Rueber.

Slujind de 15 ani cu multe suferinţi trupeşti, îi cere intervenţia la Curtea împărătească pentru un mandat de plată către Camera Scepusiană, pentru ca să-şi poată primì salariul restant.

---

[1] Ana Sárkándi, după moartea lui Bekes, măritată cu Francisc Wesselényi, maiordomul regelui Ştefan Báthory.

Credo Do. V. M. satis constare me summa cum miseria ac detrimento corporis, tam per quindecim annis post Suas Maiestates sub ditionem ac fidelitatem Suorum Maiestatum inservire; *iar după moartea împăratului Maximilian şi plecarea căpitanului Lazar Schwendi mi s-au dat* ad equites 8 et ad singulos quinque quinque Renenses et unum vas vini et decem cubulos frugi ad angariam. *Însă o jumătate de an înainte de moartea împăratului n'am primit* ne quidem obulum, şi *după moartea lui alte şase luni iarăş nimica dela Camera Scepusiană, care zicând că n'are ordin, Vă rog a interveni la Curtea împărătească pentru acel mandat ca să nu fiu* miserum exulem et peregrinum inter caeteros suos fideles *lăsat de împărat, ci să mă ajute, căci neavând* nec locum, neque domum, neque jobagiones quibus me sustentem, *ar trebui să-mi caut un alt remediu.*

Stephanus Wayvoda in Sakmar existens

Стефан воевод своюо рѫкꙋ положил

Notă. Căpitanul Ioan Rueber înaintând această petiţie (la 21 Mai 1577) arhiducelui Ernest recomandă pe Vodă cu următoarele cuvinte: Is quia ab eo toto tempore quo hic est, prompte, strenue et fideliter in ditione M^{tis} Sacrae se gessit, armis quoque, ubi opus fuit, se alacrem praestitit: dignus videtur qui in gratia per Divum quondam Caesarem, genitorem Ser^{tis} V^{rae} piae memoriae, concessa, etiamnunc manuteneantur; nam cum magne sit in sua patria familiae et existimationis, plurimosque adhuc ibi habeat viros praecipuos qui eius partibus multum faveant, multum etiam eius causa velint: poterit adhuc, suo tempore, cum suis et Maiestatibus Vestris, et reipublicae christianae inservire *şi astfel recomand să i se dea şi pe viitor provizia ordinată, căci* consultius enim esse iudico, viros eiusmodi in fidelitate conservare, quam prorsus a Maiestatum Vestrarum fide abalienare.

(Hofkammerarchiv. Wien. Ungarische Hoffinanz.)

99.

[Wien, 7 Iunie 1577.]

Ştefan-Vodă Mâzgă către arhiducele Ernest.

Slujind de 15 ani curtea împărătească, unde a fost chemat de împăratul Ferdinand din Polonia cu 300 călăreţi ai săi cu cari a servit sub căpitanul Schwendi, neprimind dela moartea împăratului Maximilian provizia sa fixată, cere dispoziţie ca să i se achite salariul regulat în Sătmar.

Ill^{me} Princeps Domine, Domine michi semper benigne atque clementissime.

Post fidelium ac perpetuorum servitiorum meorum in gratiam M^{tis} V^{rae} humillimam promptissimamque subiectionem.

Credo M^{tem} V^{ram} Ill^{mam} satis constare de statu meo ex patria mea waiwodatus Moldwayensi privatum fore, atque exulem et peregrinum esse, cum venerim Poloniam cum trecentis equitibus, audito Divo Ferdinando, patruelo M^{ti} V^{rae}, domino, domino nostro clementissimo sic litteras miserit, ut venirem ad Suam M^{tem}, in quibus cum omni benignitate atque clementia michi Sua Maiestas una cum meis sese obtulerat, et ego tempore Lazaro Swendi cum propriis meis sumptibus cum trecentis equitibus per annos tres, ubicumque necessitas ipsa expostulavit, semper quoque fidelia exhibuerim servitia. Idcirco Ill^{me} Princeps, iam praeterierunt quindecim anni, postquam exspectans benignitatem atque clementiam Maiestatum Vestrarum, post discessum Swendi sic parens M-tatum V-rarum Divus Maximilianus, Dominus, Dominus noster clementissimus atque benignissimus sic statuerat michi annuatim stipendium ad equites 8 ad singulos Renenses florenos quinque, et ad propriam personam meam trecentos florenos Renenses, provisionem rursus decem cubi frugem et vinum unum ad tres menses ad angariam, de quibus et litteras habeo, foenum et ligna competentem, donec Sua Maiestas alias ex sua innata benignitate atque clementia providere poterit ex parte introductionis patriae. *Această leafă şi deputaţiune am primit-o regulat până la moartea împăratului dela Camera Scepusiană,* sed iam post obitum Suae M^{tis} nichil dare voluerunt, neque volunt *până ce nu vor avea mandatul nou, pentru care Vă rog cu umilinţă,* ne in maiorem cogar devenire paupertatem; omnique iam habuerim coactus sum exponere, ego minime possum hic amplius perseverare *dacă nu voiu avea mandatul de plată ca să mi se dea salariul* ex proventibus Sakmariensibus.

Ill^{mae} M^{tis} V^{rae} quam humillimus servitor exul et professus ex patria

Stephanus Waywoda Molduayensis

Стефан воевод свою рѹкѹ положила

Adresa: Ser^{mo} Principi Domino, domino Ernesto Dei gratia archiduci Austriae, duci Burgundiae, comiti Tyrolis etc. Domino meo semper clementissimo.

Adnotaţia oficiului: In die Hofcamer, die wölle bei der Zipserischen Camer die Verordnung thuen, auf dass diesem Moldauischen Weyda sein Gebühr wie zuvor gereicht werde. 7. Junii 77.

Per Archiducem fiat. Expeditus 9. Junii.

Anexat o altă suplică, în care Ştefan-Vodă repetând arhiducelui cele de mai sus mai zice că *iam quindecim anni praeterierunt postquam ego ex waywodatu Moldwayensi sum exclusus* şi ajungând în Polonia fu invitat de împăratul Ferdinand prin scrisoare ca să vină în serviciul său, până îl va putea întroduce în patria sa. A şi venit *cum trecentis boeronibus* ai săi, cu cari a slujit cu cinste supt Lazar Schwendi pe banii săi proprii, până ce s'a lipsit de argintărie şi bani, când apoi primi deputaţiunea amintită, care însă nu i se mai dă dela moartea împăratului.

(Hofkammerarchiv. Wien. Ungarische Hoffinanz.)

100.

Wien, 10 Iunie 1577.

Arhiducele Ernest către Camera Scepusiană.

Mandat de plată pentru Ştefan-Vodă Mâzgă.

Conqueritur apud nos humiliter Stephanus Waywoda Moldauiensis exul, *că nu voiţi a-i da proviziunea sa anuală* sine speciali nostra commissione *şi dupăce conform raportului căpitanului Ioan Rueber* ipsum se in ditione Suae M^tis^ prompte, strenue et fideliter gerere, hacque provisione non indignum esse, *ordonăm să i-o daţi regulat şi mai departe din venitul Camerei.*

(Colecţiune particulară. Ungaria.)

101.

Wien, 17 Iunie 1577.

Arhiducele Ernest către Landhauptmannschaft in Steiermark.

Despre măsurile de luat împotriva neorânduielilor locuitorilor „Valachi" depe teritoriile dela Lyka in Croaţia.

Was bisher wegen der Walachen, so sich ein kurze Zeit herumb in dem Ländl oder Gegendt Lyka nunmehr stark angesetzt und dann das in zwainzig oder mehr öde Gschlösser an derselben Granicz mit Türggen besetzt worden sein sollen einkummen und continuirt worden, was wir auch dem Durchläuchtigen Fürsten Carln Erzherzogen zu Österreich, unserm freundtlichen geliebten Vettern, und sein Lieb uns entgegen destwegen zuegeschrieben, dessen werdet Ihr wo nit alle, doch zum theil guet wissen, und Euch noch wol zuerindern haben. *Intretimp primind şi răspuns* von zwölften dies neben etlichen Guetbedunken *în privinţa felului* solche Abtreibung straks ins

Werk zu richten, *vă facem de ştire că am ordonat* dem Obristen Leutinandt Crabatischer Gräniczen die Verrichtung anzubefehlen, und daneben ein Ehrsame Landschaft in Crain, als deren nit wenig gelegen, umb nützliche Hilf und Vorschub.

Geben in der Stadt Wien, am 17-den Tag Junii. Anno etc. im Siebenundsiebenczigisten.

(Colecţiune particulară. Ungaria.)

102.

Istambol, 26 Iunie 1577.

Oratorul regelui Ştefan Báthory către sultanul Amurat III.

Punctele privitoare la Moldova şi comerţul ei prezentate pentru reînoirea tratatului de pace dintre Polonia şi Turcia.

Articuli ad constituendum foedus et pacem formandam inter Potentissimum Imperatorem Turcarum et Ser^mum^ Regem Poloniae necessarii Illmo principi domino Memhet Passae per Mag^cum^ Dominum oratorem oblati Constantinopoli, die 26. Iunii Anno 1577.

Quod vero Valachiae palatinum attinet Ser^mus^ Rex meus petit serio, ut palatinus Valachiae consueta officia, quae praestabat aliis olim regibus Poloniae Ser^mo^ Regi meo reddat, iisque omnibus satisfaciat, quae in foedere continentur. Palatinus vero Moldaviae manifeste contra foedus Tartaros et alios Turcas, quos secundum pacta finibus suis arcere debebat et per terram suam transitum illis prohibere, tamen anno Christi Messiae 1575 in Novembri, contra foedus Tartaros ex terra Ser^mi^ Regis mei cum praeda omni revertentes suscepit et a nostris hominibus tutiores reddidit in terra sua, quo illos persequi contra foedus nostri homines non sunt ausi, ita ut in ungula quidem equorum nostrorum tetigit terras Potentissimi imperatoris. Si enim illi in terram suam non recepisset cum omni praeda aufugere nullo modo potuissent. Idcirco Ser^mus^ Rex meus petit, ut palatinus Valachiae pro fremore ita per Pot^mum^ imperatorem puniatur et damna, qua per susceptionem Tartarorum subditi Ser^mi^ regis mei patiuntur compenset. De recto Pot^ma^ Imperatoria Maiestas serio illi ut imperet Ser^mus^ Rex postulat, ne per terram suam eiusmodi homines in terras Ser^mi^ regis mei transire permittat aut praeda onustos suscipiat. Imo turbatores pacis foederisque violatores finibus suis arceat.

Caeterum, quia ex mercatoribus utriusque partis vectigalia et sumptus augeri solent, Ser^{mus} Rex meus petit, ne subditi eius M^{tis} Armeni et alii tam in Turcia, quam in Valachia iniustis officiantur modis, neque cogantur ad solutionem debitorum, quae illi non tenentur; sed alii, quos ipsi ignorant, prout hactenus est factum. Iniustum est enim hominem innocentem pro reo puniri, cum et divino iure filius iniquitatem patris non portat. Tum etiam ne mercatores Ser^{mi} Regis mei iniustis vectigalibus et theloneis exagitentur tam in Turcia, quam in Valachia Ser^{mus} Rex meus postulat. Idem facturus semper mercatores Pot^{mi} imperatoris; in quo negotio ut et literae Imperatoriae M^{tis} ad palatinum Valachiae dentur.

Praeterea palatinus Valachiae superioribus temporibus iussu Pot^{mi} imperatoris, ut asserit, civium Leopoliensium, subditorum Ser^{mi} regis mei, in Hoczyn duodecim equos iugales proprios, qui currus trahunt, et alios, quos e Turcia eduxerunt, vi ademit, sine ulla iusta causa, quod antea nunquam est factum. Postea equos decem civium Camenecensium idem palatinus Valachiae in Jasz vi accepit, mandato Imperatoris Pot^{mi} ut dicit. Igitur Ser^{mus} Rex meus petit, ut subditis ex parte Pot^{mi} Imperatoriae M^{tis} satisfiat, praetiumque horum equorum illis solvatur secundum manifestam foedus; etc.

Conqueritur etiam gravissime coram Pot^{mam} Imp. M^{tem} Ser^{mus} Rex meus, ne Bialogrodienses et Silistrienses sangiacos, qui manifeste contra foedus fluvium Danubium et Nester transire permittunt Bialogrodienses, Ociacovienses, Dobrwcensesque Tartaros et complures Turcas, navigiisque suis eos superare fluvios sinunt, cum prohibere possint, idque propter partem praedae aperte contra expressa pacta et foedus faciunt. Quandoquidem illi etiam sunt in causa huius tyrannidis, quam Tartari in homines Ser^{mi} Regis mei exercent, qui precatur, ut dignis afficiantur poenis isti, qui clarissime permissu suo sanctissimum foedus rumpunt. In posterum vero serio Pot^{mus} Imperator illis mandet, literasque suas ad illos in hoc negotio mittere dignetur, ne amplius talia audeant, eaque re ipsa exequantur; etc.[1]

Ioannes a Syenno Castellanus Haliciensis
Consiliarius S. R. M^{tis} orator ad Pot^{mum} Imperatorem
Turcarum manu propria s(cripsi)t

(Protocollum Bathorianum. Budapest. Fol. 30—31.)

1 Cfr. un alt exemplar şi text al acestei păreri în Hurmuzaki: Documente vol. XI pp. 597-598.

103.

Istambol, 26 Iunie 1577.

Oratorul regelui Ştefan Báthory către sultanul Amurat III.

Cere desfiinţarea nouilor biruri şi vămuri introduse în Moldova de patru ani încoace, despre cari se plâng negustorii din Polonia. Tratatul să nu fie schimbat.

Articuli ad confirmandam pacem et foedus stabiliendum inter Potentissimum Caesarem Turcharum et Ser^mum^ Regem Poloniae per Ioannem Sienzkii Capitaneum Haliciensem Illmo Mehmet Passae supremo vezirio Caesareae Celsitudinis oblati 26. Iunii. Anno Messiae 1577.

Conqueruntur item mercatores regni Poloniae, quod diversa et nova genera teloniorum et tricesimarum in Moldavia et Turcia sint excogitata, quae ante annos solum quatuor non fuerunt, quibus tantum iugum mercatoribus est impositum, ut ferre nequeuntes aliud genus vitae sibi eligere cogantur. Petit itaque Rex meus Ser^mus^ ut Caesar potentissimus talia teloniorum genera studiose examinari et in pristinum reduci ordinem mandet. Rex enim meus Ser^mus^ mercatoribus Caesaris potentissimi nedum telonia augeri sineret, sed potius ne quid contra consuetudinem pristinam, teloneatores agere audeant, serio mandat; etc.

Postulat etiam Rex meus Ser^mus^ ut Caesar potentissimus palatino Moldaviensi serio mandare et committere dignetur, ne conditiones illas, quibus praedecessores ipsius palatini Moldaviensis erga regnum Poloniae utebantur, immutare praesumat, nec quid contra foedus agere audeat; etc.

(Staatsarchiv. Wien. Polonica.)

104.

Istambol, 30 Iulie 1577.

Sultanul Amurat III către regele Ştefan Báthory.

Confirmarea punctelor cerute de rege privitoare la comerţul negustorilor din Polonia şi Moldova şi ştergerea dărilor nedrepte introduse acolo de Domnul ţării, cu prilejul reînoirii tratatului.

Foedus inter Ser^mos^ et Pot^mos^ principes et dominos Sulthan Murad Han, Turcharum imperatorem et Ser^mum^ Stephanum

Dei gratia regem Poloniae, Magnum Ducem Lithuaniae Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Livoniae, Podlachiae, Kioviae, Voliniaeque etc. initum et constitutum per Mag^{cum} dominum Ioannem a Sienno et in Rimano, castellanum Haliciensem ad imperatorem Turcharum Magnum oratorem allatum. Anno Magni et Sanctissimi Iesu 1577. Machumedi vero Sancti 985.

Ex parte palatini Moldaviensis aut incolarum regni Moldaviae subiectis ditionis regni Poloniae nihil inferatur damni; damnum vero illatum et certo cognitum mandato meo resarciatur. Ex parte quoque regis Poloniae aut subiectorum eius quicquid damni ditioni aut subditis palatini Moldaviensis Tartarisve illatum fuerit, damnum resarciatur et damni illatores puniantur.

Ex regno autem Moldaviae fugientes in Poloniam sese recipere, furtaque et diversa scelera latrociniaque in Moldaviam exercere consueverunt tales ad petitionem meam aut palatini Moldaviensis restituantur, neve abnegentur; etc.

Item mercatoribus debitam tricesimam legitimumque theloneum solventibus nemo vim inferre aut eos retinere audeat; etc.

Item latrones et fures aut predones latrocinia aut furta exercentes studiose inquirantur, inventique severe puniantur, remque ablatam citra defectum ab illis exigentis domino reo seu haeredi restituant; etc.

Item Begi seu Szanchiagbegi Zilistrienses et Bialogrodienses tricesimatoresque portum tenentes et teloniatores neminem per fluvium Twrly id est Nezter et Danubium praeter mercatores et in nostra servitute existentes transmittere audeant. Et si transeuntes aliquod mancipium secum ex parte Ser^{mi} regis Poloniae adduxerint non traiicientes remittant; etc.

Palatini Moldavienses qualicunque conditione erga praeteritos reges Poloniae fuerint, eadem nunc quoque et in futurum sint.

Utriusque partis tricesimae et telonea in pristino ordine maneant et ne augeantur.

Item Ser^{mi} regis Poloniae subditi mercatores, sive sint Armeni, sive alterius cuiuslibet nationis, quandocunque Moldaviam aut quamcunque partem ditionis nostrae Caesareae Celsitudinis mercatum venire voluerint, non per ignotas et incertas vias, sed per iter publicum consuetumque, quod mercatores in genere tenent, recta via veniant: in qua, si bonis aut personis illorum damnum aliquod illatum fuerit, damnum inferentes quaeri

et puniri debebunt, mercatoribusque venientes aut euntibus absque iniuria, tricesima accepta, iter liberum detur et dimittantur. Neve ob alterius debitum aere alieno obstricti mercator capietur, neve Cyausii aut Spahii, Janicerique subditorum Sermi regis Poloniae equos in itinere accipiant; etc. [1]

Constantinopoli, Anno Sancti Mahumedi nongentesimo octuagesimo quinto, die decimo quarto mensis Csumasi zumel. [2]

(Staatsarchiv. Wien. Polonica.)

105.

Košice, 11 August 1577.

Ştefan-Vodă Mâzgă către Consiliul Impărătesc.

Expunând istoricul slujbei sale de 15 ani, cere să fie trimes fără răgaz în Ţara-Românească, unde a ajuns la domnie „un străin" împotriva căruia el e chemat într'una de către partizanii săi de acolo, cari îl doresc. Dacă însă acest lucru nu s'ar putea face acuma, să i se dea măcar o moşie în împrejurimea castelului stricat din Erdőd, unde locuesc Români de limba şi legea sa.

Edlen, wirdigen, Hochgelehrten, Gestrengen Herren etc. Euer Gnaden mit Erpittung meines armen willigen Gehorsambs, allerlei Leibs und der Seelen Wolfart von Herzen, wie mir selbs, wünschend.

Hieneben füg ich E. G. zu wissen gehorsambst, dass nun 15 Jahr vorlaufen, dass ich Ihro K. und K. Mt. treulichen, dessengleichen der Christenheit gedienet. In solchen Dienst aber noch beim Kaiser Ferdinand, Hochlöblicher Gedächtnus, getreten, derentwegen, dass Ihro K. und K. Mt. mich widerumb in mein Land und nämlich Sitz in die Wallachei bringen; dazumal zu Caschau Zay Ferencz, zum Zakmar Balassi Menihart Obersten gewesen. Wo mich Ihro Mt. in gedachtes mein Land gepracht, ich alsdann pflichtig worden jederzeit neben Ihro Mt. wider derselben alle Feind zu stehen.

Die Sach sich aber verzogen der Ursachen wegen, denn Kaiser Ferdinand mit Tod gar zu geschwind abgangen, [3] darnach Kaiser Maximilian, desgleichen Hochlöblicher Gedächtnus, mit den Türken Fried gemacht, und nit lang hernach mit

1 Articolul acesta luat din copia cealaltă (a lui Sienski) aflătoare în Protocolul Bathorian, citat mai sus. 2 Recte: Dzemaziül-evvel.

3 Mort în 25 Iulie 1564.

grossen, des ganzen Reichs Verlangen aus diesen Jammerthal in die Ewige Fried und Ruh genommen.[1] Nun aber die Regierung Gott der Allmächtig dem Allerdurchläuchtigisten Herrn, Herrn Rodolf verliehen, darzu den Ihro Mt. sampt allen Christen ich Weisheit von Gott und Macht wider alle seine Feinde wünsche.

Zwo Sachen Ihro Mt. nit bergen kann. Erstlich, wo es Gottes Willen war, Ihro Kais. Mt. sampt derselben Ihro Mt. zugethanen Gutdunken, wollen Ihro Mt. in Ansehen meiner treuen Dienst, darin ich 15 Jahr wesend viel böses erlitten, mir zugleich Freithumb und Hilf geben, dass ich also mein Land widerumb einkriegen khunt. Denn jetzund Zeit verhanden, dieweil der jetzige Oberster in der Wallachei nit ein Erbling, sondern von der Fremd,[2] darnach so ist der Leut aus meinem Land, als nach ihren natürlichen Herrn, gross Verlangen, welches sie semptlich sehen lassen in dem, dass sie stets Amissaten und Brief an mich senden, mit welchen sie mein hinein begehren. Solches aber nit im Willen bin zu thuen, ohne Ihro K. und K. Mt. gnädiges Zugeben und Willen, dieweil ich Ihro Mt. geschworen. Dessen nun von Ihro Mt. gnädigste Antwort gewartend, wo Gott mich wollte durch billige Mittel widerumb ins Land bringen, wären auch ander der Wallachei beinachparte Länder, so Ihro Mt. zufallen und hulden würden. Auch wo es Ihro Mt. Notdurft erfordern, jederzeit Ihro Mt zuziehen und Beistand thuen will. Da ich vor längst ins Land gebracht worden, stunde es in Ihro Mt. Lande in diesen Kreis 10 Mal besser etc.

In Fall mir aber solches dieser Zeit nit widerfahren khunt, bitt ich gehorsamblichst Ihro Mt, meinen allergnädigsten Herrn, dieselbe wollten für die treuen Dienst und so ich 15 ganzer Jahr darin böses ausgestanden, mich gnädigst bedenken mit etlichen Jobagien auf der Gegend Erdőd, dem alten zerstörten Schloss gelegen, denn daselbst unserer, der wallachischen Religion und Sprach Leute sind, auf dass ich auch in meinem gegenwärtigen Alter möcht Unterhalt haben under dem Schutz und Gepiet Ihro Mt. und desbequemer solches zwischen unseren Leuten thuen möcht. Da mich denn Gott dermal eins väterlichen ansehen und in mein Land einführen, gern Ihro Mt. sampt meinen Gütern und Leuten dienen. Solche 2 Sachen Ihro Mt.

---

1 Decedat în 12 Octomvrie 1576.

2 Numeşte „străin" pe Mihnea Turcitul abia suit pe scaun.

treulichest und aufs gehorsambst nit vorhalten kunnen. Gewartend auch darauf von Ihro Mt, mein allergenädigesten Herrn gnädiger Antwort.

Datum Caschaw, den 11. Augusti. Anno 1577.

Стефан воевод

Adresă: Den Edlen, Hochgelehrten, Gestrengen Herren, Herren Hofmeister und Rät Ihro K. und K. Maiestät etc. Meinen gepietenden gnädigen Herren.

Pe foaia a doua a petiţiunii: Rescriptul căpitanului Ungariei de Sus, Ioan Rueber, în care recunoaşte, că „dieser vertriebene wallachische Herr beiden vorigen Römischen Kaisern und auch Euer Kais. Mt. hierinbenennte Zeit, mit Erduldung Trüebsal und Noth treulich gedienet, darumb er dann mit einer Provision allergnädigist begnaden worden, mit welcher er sich gleichwol gar kümmerlich erhält, însă căpitanul nu are iobagi pentru el, iar Camera Scepusiană având multe cheltuieli, propune, ca de astă dată să i se dea ceva bani şi postav „seinen zweien Dienern" cari prezintă petiţia de faţă cu care plocon pribeagul de sigur va fi mulţumit.

Pe dos: Ad Consilium Bellicum. Ex Consilio Secreto, die 7. Septembris 1577.

Herrn Hansen Rueber zu dem vorigen, so Ihme übergeben, auch dies umb Rath und Guetbedunken zuzustöllen. Ex Consilio Bellico, 10. Septembris 1577.

Auf die Hofkammer, die wirdet die Sachen der Gnad halber, und was dieselb eigentlich sein soll, Ihro Mt. fürzubringen und zu erledigen haben. Ex Consilio Bellico, 13. Septembris 1577.

Anexa 1. Referatul Camerei Ungare (die 20. Octobris 1577) prin care propune împăratului, că deoarece „man hält Ihn für ein redlichen Mann" să i se dea voivodului 100 fl. în Tuech und 100 fl. in Geld.

Anexa 2. Memoriale Matthiae Boeris, servitoris Stephani Waivodae profussi, în care expunând, că au trecut şase săptămâni de când a predat Maiestăţii Sale petiţiunea domnului său „nunc in Sakmar existens" şi alte două săptămâni de când petiţiunea a trecut prin Consiliul de Răsboi, roagă să i se facă grabnic răspunsul, să nu cheltuească aci degeaba. (Latineşte, cu mână străină.)

(Hofkammerarchiv. Wien. Hungarn fasc. 14373.)

106.

Istambol, 4 Septemvrie 1577.

Oratorul David Ungnad către împăratul Rudolf II.

Sosirea solului regelui Poloniei, Martin Berzeviczy producând nelinişte, oratorul imperial cere lămuriri dela marele vizir. De altfel se aude că solul a venit pentru afacerile de bani ale doctorului George Blandrata.

Den ersten September sein hie zur Nacht ankommen der Berzovitzki, so mit dem Blandrata in Poln gewest. Der Kusdi Miclosch hab vermeint, sie kamen vom Kunig in Poln etwan wider Eure Mt. die Türken aufzuwieglen und sich zu beschweren. Darauf hab ich den Mehmet Bassa den dritten dies ansprechen lassen. Da diese Leuth kommen wären sich wider Eurer Mt. zu beschweren oder sonst Uneinigkeit zu stiften, so welle er, Bassa mir's nicht verhalten Eure Mt. freundtlich dessen erinnern und derselben freundtlichen Antwort, wie es die Capitulation in sich hält, erwarten; das sei seinem vielfältigen Erbieten gemäss damit er sein treu wohlmeinend Gemüet Eurer Mt. andeuten hätt lassen; und auf solchen Fall werde Eure Mt. ihrer angebornen Mildigkeit auch nicht manglen. Mehemet Bassa hat geantwort, er hab sie noch nit gesehen, und ich wollte ohn Sorgen sein.

Ich vernimb für gar gwiss, dass Berzovitzki nur her sei kommen des Doctor Blandrata, den der Bapst in Bann gethan, in Venedig vom Pabst verboten Geld also sollicitiern, ob der Mehmet Bassa den Baylum Venetum dahin dringen möchte, dass er's ihm hie erlegen müesste. Er soll sich nit lang hie aufhalten. Kusdi soll Ross kaufen. Bisher stimmen meine Avisi all in dem überein; will weiter fleissig aufmerken Berzovitzki wirdt hart was erhalten.

(Staatsarchiv. Wien. Turcica. Cifra.)

107.

Istambol, 14 Septemvrie 1577.

Oratorul David Ungnad către împăratul Rudolf II.

Neputând afla nimica despre tratativele lui Berzeviczy cu vizirul Mehemet paşa, oratorul continuă a pismui pe regele Ştefan Báthory, pe care-l crede mai rău ca un păgân.

Der Berzoviczki ist noch hie, fährt hin und her spazieren; soll itzt gen Brussa in Asia hinüber ziehen. Dieweil mir dann solche Leuth von Eurer Mt. wegen billich verdacht sein, hab ich wieder an Mehmet Bassa gesetzt und gebeten er, Bassa well offenbar, und nicht under dem Hüetl wider Euer Mt. mit dergleichen Leuthen handlen. Wie ich dann vor etlich Tagen darfür gebeten Bassa erzeigt sich als hör er nichts ungleichs aus Siebenbürgen, Berzowiczki sei einer Privatsachen halber nur hie. Es sein vier der Siebenbürger und Polaggen Dolmätschen hie, die hab ich

all zu Eurer Mt. Dienst gewunnen und überwunden. Einer ist itzt mit dem Achmat Chiausen in Polen, die drei stimben über eins, Er, Berzowiczki sollicitier des Blandrata Schuldt bei dem Mehmet Bassa, wollt gern ein Venedischen Kaufmann hie drumb arrestiern. Die Hauptsumma ist 6000 Ducaten. Die Haubtsumma erbeut sich der Baylo bei seiner Herrschaft zue sollicitiern. Das Interesse gestehet er, Baylo nicht, und Mehmet Bassa kann's auch der Türkischen Justitia nach dem Baylo nicht aufladen.

Ein Danziger ist mit dem Berzowiczki hie, der hat mir vertraut die Bathorianer rüehmen sich, Bathori Stefan hät sich mit Eurer Mt. durch sein Orator zu Breslaw verglichen, und auf sein Begehrn hab Eure Mt. aus Danzki das Teutsch Kriegsvolk, so under das Römisch Reich gehört, abgefordert. Die Kriegsleut aber sollen sich mit ihrem Eid, den sie der Stadt geschworen entschuldigt haben, vorhabens bei den Danczkern zu leben und zu sterben. Berzowiczki hat vor dem Mehmet Bassa gesagt, die Danzker hätten des Bathori Volk sehr geschlagen. Eure Mt. haben grosse Ursach gehabt dem Bathori seinen Mutwillen wider Danzig nicht gar zuzusehen. Ist ihm dieselb Schancz das Gott verhüet, und nimmermehr wol gerathen, so wirdt er die ganze Christenheit mit Türken und Tartarn bedrohen, den Moscowiter von Eurer Mt. und dem Reich absondern und in Ober Ungern, auch wider Sch lesien, sein böse Practiken desto stattlicher und beherzter ins Werk setzen; darüber Eurer Mt. und des ganzen Reichs Reputation, neben Eurer Mt. Privatschaden und Schmälerung ein harten Stoss leiden darf. Gott wöll den gottlosen Menschen stürzen. Er ist der Christenheit nichts besser, als ein ungläubiger Türk zu achten.

Gesetzt, dass Berzowiczki etwas hie mit dem Mehmet Bassa gar heimblichs tractiert, so kann's doch nichts anders sein, als dass die Bathorianer Rücken, Beistand und Hilf zu Fortsetzung ihrer gottlosen Anschlag bei dem Türken suechen; davon ist nun Eurer Mt. so oft von mir gehorsamist erinnert, dass sie für sich selbst nunmehr der Türken betriglich Gemüeth verstehen können, offentlich glaub ich werde Mehmet Bassa nichts zuegeben noch zur Zeit, was aber Eurer Mt. die Bathorianer dextre abstricken mochten darbei würde sie der Türk nur handthaben, es wäre auch zuegangen, wie es wollte, wie die Bathorianer gegen Eure Mt. gesinnt sein davon zweifelt mir nicht, kommen Eurer Mt. täglich unzahliche Bericht ein.

(Staatsarchiv. Wien. Turcica. Cifra.)

108.

Alba-Iulia, 13 Octomvrie 1577.

Principele Cristofor Báthory pentru Margareta Maylad.

Confirmă testamentul Doamnei Margareta Maylad, fiica fostului voevod al Ardealului, Ştefan Maylad, şi soţia lui Andrei Báthory de Somlyó, iar după moartea acestuia a comitelui comitatului de Alba, Ioan Iffiu, testament făcut în faţa principelui, care îi era cumnat.

Memoriae commendamus per praesentes, quod Generosa et Magnifica Domina Margaretha Maylad, filia quondam Spectabilis, Mag^{ci} Domini Stephani Maylad, olim vaivodae regni Transylvaniensis etc., antea vero Spectabilis Mag^{ci} domini quondam Andreae Bathori de Somlyó, fratris nostri charissimi, piae memoriae relicta, nunc consors Mag^{ci} domini Iohannis Iffiu, comitis comitatus Albensis, coram nobis personaliter constituta, matura primum intra se deliberatione praehabita, sponte et libere confessa est, pariterque retulit coram nobis in hunc modum quomodo ipsa licet tam corpore, quam mente et animo per omnia sana, tamen considerans et diligenter perpendens, nihil certius morte, nihil item hora mortis incertius, volens igitur de bonis et rebus suis propriis, a Deo altissimo ex sua benedictione sibi collatis mature disponere, ne scilicet post mortem ipsius inter liberos suos diversos, a duobus maritis procreatos, dissensiones oriantur; proinde matura inter se deliberatione praehabita, talem ultimae voluntatis suae condidit dispositionem : quod cum liberi sui ex praefato quondam domino Andrea Bathori suscepti, nepotes scilicet nostri charissimi et aetate provectiores existant, et consanguinitas nostra, qua proxime eis iungimur, spem non dubiam illis facultatum sufficientium fore auxilio et ope nostra apprehendendas faciat, adeo ut de bonis maternis consequi nihil sit eis necesse meditari, itaque Magnificis puellis Annae et Catharinae filiabus et Bartholomeo filio, suis a praefato domino Iohanne Iffiu susceptis, qui et aetate, et sexu familiaque praescriptis liberis suis, a dicto quondam domino Andrea Bathori susceptis imbecilliores existant et materna ope indigeant, eadem dicta domina Margaretha Maylad universas et quaslibet res suas mobiles, aureas videlicet et argenteas, ac cuiusvis materiei pecunias paratas, monetas, cuiusvis generis gemmas, lapides pretiosos, vestes, vasa, supellectilia, pecudes, pecora et alias

quaslibet res mobiles, quocunque nominis vocabulo vocitatas, dictis liberis suis Annae, Catharinae et Bartholomeo Iffiu a praefato domino Iohanne Iffiu procreatis dedit, contulit et reliquit iure perennali. In cuius memoriam fidemque praesentes literas nostras memoratae dominae Margarethae Maylad dandas duximus et concedendas.

Datum Albae Iuliae, decima tertia die Octobris. Anno Domini Millesimo quingentesimo septuagesimo septimo.

(Muzeul Brukenthal. Sibiu. Coll. Schmid vol. III pag. 870. Copie.)

109.

Roma, 26 Octomvrie 1577.

Papa Grigorie XIII către Grigorie Bornemisza, episcopul din Oradea.

Îl îndeamnă să fie energic împotriva protestanţilor, numiţi de dânsul „eretici" cari tind să cucerească cât mai mulţi dintre catolici.

Venerabili fratri episcopo Varadini.

Gregorius PP. XIII.

Venerabilis frater, salutem et Apostolicam benedictionem. Quid maxime moliantur haeretici, perspicuum est; nihil enim aliud laborant, nisi ut quam plurimos possint a catholica ecclesia, atque ab eius sponso Christo abducere: id autem illa maxime ratione assequi se posse intelligunt, si suas sectas quam firmissimas ac munitissimas habeant, hoc illos omni studio curaturos vero simile est in eo conventu, qui isto in regno brevi futurus est. Nobis autem committendum non est, ut illi diligentiores ac acriores sint in catholica religione evertenda, et Christi grege perdendo, quam Nos in tuendaque igitur maiorem spem habemus in tua praestanti pietate, eo rogamus magis, ut si quid tale illos moliri cognoveris obsistas, quantum possis; praesto erit Deus ipse, tuaeque optimae voluntati aderit sua gratia. Omnia fusius ex Venerabili fratre episcopo Torcellano, nuncio nostro cognosces, eique fidem tribues.

Datum Romae apud Sanctum Petrum sub annulo Piscatoris, die XXVI. Octobris M. D. LXXVII. Pontificatus nostri anno sexto.

(Arch. Vat. Roma. Arm. 44 Vol. 23 fol. 397. Copie of.)

Notă. Aceeaş scrisoare s'a trimes tot atunci şi episcopilor din Agria şi Zagabria.

110.

Istambol, 6 Noemvrie 1577.

Oratorul David Ungnad către împăratul Rudolf II.

Ştiri dela Domnul Moldovei despre regele Ştefan Báthory şi despre faptul că au năvălit Cazacii iarăş în Moldova.

Vom Moldawer sein den 3-ten Novembris Zeitung dem Mehemet Bassa kommen, Bathori Stefan sei vor Danzickh abzogen, komb gen Cracaw ein Landtag zue halten. Man will an grossen Orten davon reden, er möcht aus Poln entfliehen wollen. Item die Cosacken sein wieder in die Moldaw gefallen. Der Moldawer stell sich für Wehr. Mehmet Bassa ist fast darüber erschröcken und wirft ein Aug auf Euer Mt. Gott welle alle Gelegenheit zu Euer Mt. Hochlöbliches Haus aufnehmen fügen, derer sich ohne Zweifel Euer Mt. seitemal die Geltsmittel wider dieser Feindschaft unmüeglich zu erheben sein wöllen.

(Staatsarchiv. Wien. Turcica. Cifra.)

111.

Wien, 7 Noemvrie 1577.

Împăratul Rudolf II către Camera Scepusiană.

Orânduirea salariului restant al boierului Petru Drăgşan.

La cererea credinciosului Petrum Dragiselum *ca salariul său să i se plătească din* Tricesima Homonnaiense[1] *vă ordonăm,* ut priorem quidem deputationem retineatis, ceterum operam detis, ut imposterum supplicanti solutio fiat expeditior, quam hactenus fuit.

(Colecţiune particulară. Ungaria.)

Notă. E de observat, că această rezoluţie s'a luat pe baza unei cereri vechi a lui Drăgşan lipsit mereu de bani, ca şi tovarăşii săi.

112.

Košice, 22 Noemvrie 1577.

Ştefan-Vodă Mâzgă către căpitanul Cristofor Teuffenpach.

Aflând că merge la Curte, îl roagă să intervină acolo în privinţa unui mandat de plată, căci aci la Camera Scepusiană n'a

[1] Citit şi scris greşit: Gomoriense.

putut obţine nici o lăscaie, aşa că abia are ce să dea de mâncare familiei sale. Roagă totodată pe împăratul să-l introducă în ţara sa, unde l'ar sluji mai bine ca aci, ori măcar să-i dea voie să meargă la dânsul, ca să-şi poată expune necazurile.

Spectabilis et Mag^{ce} Domine et patrone mihi semper observandissime. Post perpetuorum servitiorum meorum in gratiam V^{rae} Sp. et Mag^{cae} Dominationi debita cum oblatione commendationem.

Cum V^{ra} Sp. et Mag^{ca} Dominatio in curiam Suae M^{tis} ascendere vellet, tunc eadem cor meum exhilaravit, nam mihi bonam spem iniecit in eo, quod apud Suam M^{tem} Caesaream pro me stare atque intercedere vellet Eadem se gratiose obtulit meaque negotia apud Suam M^{tem} promovere ac maturare velle; qua spe ductus servitores meos expedivi erga Suam M^{tem} pro certis meis negotiis (eidem V^{rae} Sp. et Mag. Dominationi non incognitis) expediendis, qui utrum debeant aliquam expeditionem aut aliquod responsum a Sua M^{te} penitus sum incertus, nam ne famam quidem illorum quo devenerint audire possum. Ego iam multum diuque hic Cassoviae illorum adventum exspectans, apud Cameram iusto pro meo deputato salario, sed ne obolum quidem extorquere possum. Dicunt se nihil habere, nec dare posse quicquam, quamobrem summa egestate ac paupertate vexor, ita ut vix pane quotidiano me et familiam meam saturare possum, non ut debita quibus obligor hactenus persolvere potui, propter nimiam paupertatem. Quare supplico Sp. et Mag. Do. V^{rae} ut eadem dignetur apud Suam M^{tem} pro me stare atque intercedere, quo Sua Maiestas Caesarea dignetur clementem curam mei habere, ne hic tanta egestate ac paupertate premar, ac ne ad ultimam necessitatem devenire cogar. Nam si Maiestas Sua me in regnum meum statui facere dignabitur cum maximo commodo Christianae reipublicae et Suae M^{tis} regno futurum erit, nam ibi quoque una cum regno dies et noctes Suae M^{tis} servitor ero ac serviam, dum ad vixero cum larga professione sanguinis et morte, tempore sic postulante. Caeterum si servitores mei nondum acceperunt responsum (scio enim eandem requirere) dignetur V^{ra} Sp. et Mag^{ca} Dominatio pro me interpellare, quo maturo ac gratioso responso expediantur.

Caeterum noverit V^{ra} Sp. et Mag^{ca} Dominatio, quod proximis elapsis diebus Mag^{cus} dominus Ioannes Rueber dederat ad me litteras, in quibus mihi consulit, ut solus personaliter in curiam Suae M^{tis} ascendam ac personaliter cum Sua M^{te}

de meis negotiis una cum Dominationis V^{ris} tractarem; quod quidem libentissime fecissem et facerem (quamvis expensis maxime indigeam) sed timeo, ne in indignationem Suae M^{tis} incidam, si sine speciali mandato Suae M^{tis} ascendero, nam antea saepe saepius petivi ascendendi licentiam, sed nunquam sum admissus hactenus.

Ideo Eandem oro, ut me in hoc consilio suo iuvare velit, quid mihi faciendum sit, audeamne ascendere, nec ne. Nam si mihi id sine indignatione Suae M^{tis} liceret quam primum possim, nacta occasione, etiam si omnia, quae habeo vendere cogar, statim ascendam sine dilatione; quo iure citum et maturum consilium V^{rae} Sp. et Mag^{cae} Dominationis exspecto, extra illud enim ne latum quidem unguem (ut aiunt) discedere volo. Quam gratiam V^{rae} Sp. et Mag^{cae} Dominationis perpetuo dum ad vixero reservire adnitar ac benignum exspecto responsum. Eandem cum his feliciter ad annos Nestoreos salvum et incolumem valere exopto ac faxit Deus Ter Optimus Maximus, ut Eandem una cum sua familia salvum et incolumem videre possim.

Datum Cassoviae, 22. die Novembris. A. D. 1577.

Eiusdem Sp. et Mag. Do. V^{rae}

addictissimus servitor

Stephanus wayuoda et Haeres terrae Moldauiensis

Стефан воевод

Adresa: Sp^{li} et Mag^{co} Domino Christophero a Tiefenbach militi aurato ac Sacrae Caesareae et Regiae M^{tis} consiliario et partium Cis Tibiscanarum et in Zatmar supremo capitaneo etc. Domino et patrono mihi semper observandissimo.

(Colecţiune particulară. Ungaria.)

113.

Wien, 27 Noemvrie 1577.

Împăratul Rudolf II către Camera Scepusiană.

Neputând îndeplini cererea lui Petru Drăgşan, ordonă să i se dea o gratificaţie de 50 fiorini.

Cum hisce diebus fidelis nobis dilectus Petrus Draxin, miles Tokaiensis, porrecta supplicatione demisse a nobis petiisset, ut suo salario menstruo certum frumenti et vini numerum cum pecunia numerata provisionis loco quotannis adiicere dignaremur,

deoarece cele cerute sunt rezervate in usum arcium, *hotărîm şi ordonăm să-i plătiţi* florenos Hungaricos 50 *odată pentru totdeauna din venitul Camerei.*

(Colecţiune particulară. Ungaria.)

114.

Wien, 11 Decemvrie 1577.

Împăratul Rudolf II către Camera Scepusiană.

Aşteaptă informaţie despre cererea lui Ştefan-Vodă.

Qua de causa Stephanus Waywoda de Moldauia pagum Sackas cum subditis sibi iure emptionis conferri et solutionem sibi debitam singulis mensibus imperari petat, *veţi înţelege din petiţiunea sa, despre care ordonăm să-mi daţi informaţiunea cuvenită.*

(Colecţiune particulară. Ungaria.)

115.

[Sătmar, Decemvrie 1577.]

Ştefan-Vodă Mâzgă către împăratul Rudolf II.

Cere să-l ajute pe el şi pe boierii săi cu ceva haine şi cheltuială de trai, precum avuseră dela împăratul decedat Maximilian.

Maximilianus Hochlöblicher Erdächtnus Röm. Kaiser, haben mich stetiges Pflegen sampt meinen Herren und Boyern aus der Wallachei vorsehen was Kleidung und Zehrung belangend. Dieweil denn Euer K. und K. Mt. Gott der Allmächtig der ganzen Christenheit zum Kaiser unter allen sonderlichen erwählet und in seiner Stell gesetzet,[1] bitt unterthäniglichen Euer K. und K. Mt. wollten mich auch mit gnädigisten Augen ansehen und jetzund mit irgend einen Zeig mich und meine Boiern zu kleiden; daneben auch, dieweil ich für meine und der meinigen Person einer Zehrung nottürftig, mich gnädigist mit einer Zehrung bedenken, damit ich unter Euer K. und K. Mt.

[1] După ce împăratul Rudolf II ajunse la tron în 12 Octomvrie 1576, pare că această petiţiune a zăcut mai mult de un an în cancelaria împărătească până a ajuns să fie rezolvită în modul de mai sus.

Schutz und Flügel auch hinfüro bleiben; darinen ich den Euer K. und K. Mt, so lange ich leben, dienen und Gott in meinem Gebet umb Weisheit, Kraft und guete Gelegenheit seine Feind zu überwinden Euer K. und K. Mt. zuverleihen, fleissig anruefen; etc.

Стефан воевод

Pe dos: December. Anno 77. Ihme also anderlich angezeiget werden.

(Hofkammerarchiv. Wien. Hungarn fasc. 14373.)

116.

Wien, 11 Ianuarie 1578.

Sigismondo di Cavalli ambasciator către dogele Veneţiei.

Intronarea lui Ioan-Vodă Potcoavă, gonind de pe tronul Moldovei pe Petru Şchiopul.

Di Cracovia è scritto a ultimo del passato... che un Signor Potkova, di nation Polaccha, coll'aiuto di certa gente bellicosa, che pur habita in quel regno alli confini d[el] fiume Nistro, havea scacciato il vaivoda di Moldavia ovvero --- superior et lasciato certo suo parente in governo, et s' era inviato a Constantinopoli con presenti per haver il stendardo et la confirmation da quel Signore. Il cacciato cercava di far gente per ritornar in casa, ma forse prima anderià ancor lui a Constantinopoli a ricercar aiuti et dolersi de' Polacchi, per il che si dubitava che da questo ne potesse ancora occorrer qualche travaglio al regno.

Di Vienna, a 11 Gennaio 1577.

(R. Arch. di Stato. Venezia. Dispacci di Germania.)

117.

Kochticz, 16 Ianuarie 1578.

Hans von Kochticz către împăratul Rudolf II.

Cazacii intrând în Moldova, au biruit pe Turci şi gonind pe Vodă au pus un altul din sânul lor, numit Potcoavă, care trimiţând solie la regele Poloniei, acesta a primit-o rău, aşa că Potcoavă îşi pune toată nădejdea în ajutorul Moscovei.

Ich trage keinen Zweifel, Euer Kais. Mt. werden allergnädigst vor dem längst wissen, wie der König Bathori ein Bot-

schaft an den *Precopiensem* grossen Tater abgefertiget, ihme auch Geldt mitgegeben undt handlen lassen, er wollte die Freindschaft undt Gutwilligkeit dem itzigen gleichfalls er den vorigen Königen in Polen gethan, erzeigen undt ihme 30,000 Mann wider den *Moschum* ins Feldt bringen, da denn der König persönlich sein will.

Wie nur der Abgesandter (so Taranowski genannt) alles zuwegen bracht und zurückzaicht, sindt die polnischen Gräntz- oder limitum-Custodes, so Nisowy Kosaken genannt, dem Tarter ins Landt gefallen, mit Todtschlägen undt Wegtreiben gewaltigen Schaden gethan, da wird der Abgesandte ereilet, gebunden und gen Prekop gefüert, da er noch auf heut sitzt. Seindt eben diese Kosaken, welche der nächste Türkische bei dem König Abgesandter nicht allein angeklagt, sondern hat gesagt, sein Kaiser hab ihm befohlen, er soll bei der Execution sein und viel stolzer Wort wider den König führendt übel conten [t] weggezogen.

Itzunder aber ungeachtet, dass ihnen der König das vorige hoch und scharf vorgezogen, sind sie wiederumb in die Walachei eingefallen, haben die Türken, so sich drinner zur Wehr gestellt, erlegt, das Landt erobert und aus ihrem Mittl (so grosser Thaten halben hoch berühmt) einen mit Namen Podkova, das ist Hufeisen, zu einem Waiwoda mit des Landes Bewilligung in Wolachay eingesetzt. Derselbige schickt an den König umb Gotteswillen umb Volk bittendt, er wollt nicht allein das Landt erhalten, sondern mit Gottes Willen noch weiter rücken. Wie aber der König seinen Abgesandten übel undt mit grosser Bedrohung abgefertiget und durch eigenen Currier den Podkova aus dem Land ihnen ernstlich auferlegt, der Podkova den Inhalt wohl vernehmen können; von den seinigen hat er den Brief vom König nicht annehmen wollen mit Vorwendung er hätte noch zur Zeit keinen Cantzler, er selbst auch mehr mit dem Säbel umbgegangen, als mit der Feder, hätt er nichts mündlichs, er solle nur wider seinem Herrn, der Polaken König den Brief bringen undt schickt wieder umb Hilf an die Proceres regni.

Wie mir aber heut von Krokaw geschrieben wird, so sollte der Moschowiter ihm etlich Tausendt Mann schicken, er sollt das Landt wider den Türken erhalten. Ihr viel sind der Meinung, dass die palatini Kioviensis et Podoliensis, dieser beider wider den Türken Einlegung Ursacher auch, die Kosaken darin befehdet; sie künnen auch beide nicht auf den Landtag mit Vorbringung der Gefahr auf den Gräntzen; warumben sie aber

solches thuen, ist Ursach die Suspicion, so sie auf den König, wegen der mit dem Türken Practica geworfen haben und wollens zeitlich wissen; etc.

Datum auf Kochticz, den 16. Ianuarii. Anno 1578.

(Staatsarchiv. Wien. Polonica.)

118.

Wien, 1 Fevruarie 1578.

Sigismondo di Cavalli ambasciator către dogele Veneţiei.

Turcii trimet oaste în Moldova pentru gonirea Domnului şi punerea în scaun din nou a lui Petru Şchiopul.

Mandano hora in Valachia molta gente per ritornar al possesso il vaivoda che ne fu scacciato, et l 'huomo nostro che ha portato le lettere, ha veduti molti cavalli, et anco de Gianizzeri, camminar a quella volta, et quando vadino, che vi sia maggior bisogno, era voce che'l bellerbei della Grecia potria ancor lui marchiar a quella parte, che non sarà per noi o Transilvani troppo buona nova.

Di Vienna, 1 Febbraio 1577.

(R. Arch. di Stato. Venezia. Dispacci di Germania.)

119.

Breslau, 9 Fevruarie 1578.

Matthes Poley zum Tiergarten către împăratul Rudolf II.

Voevodul Potcoavă a fost prins în Podolia şi trimes regelui Poloniei la Varşovia.

Weiter, so ist der Walachische Weiwode, Podkowa genannt, welchen die Nisowsker Kosaken eingesetzt gehabt und des Türken Weiwoden, den Pietro aus der Walachei vertrieben, von dem Starosten zu Bratzlaw in Podolien gefangen worden und wird dem Könige gen Warschaw geschickt. Man sagt er soll überaus ein dapfer Mann sein, der wider den Erbfeind wohl zu gebrauchen stünde. Wie aber geschrieben wird und männiglich davon redet, wird seiner in gratia imperatoris Turcici übel gewardt werden.

Datum Preslaw, den 9. des Monats Februarii. Anno im 78 in grosser Eil.

(Staatsarchiv. Wien. Polonica.)

120.

Wien, 14 Fevruarie 1578.

Împăratul Rudolf II către Camera Scepusiană.

Mandat de plată pentru Ştefan-Vodă Mâzgă.

La repeţitele petiţiuni ale lui Ştefan Vodă *ordonăm să-i plătiţi* quamprimum *salariul său restant,* ut iis in locis perseverare possit, ne in aulam usque nostram, quod se facturum non obscure significavit, migrare cogatur.

(Colecţiune particulară. Ungaria.)

121.

Roma, 15 Fevruarie 1578.

Secretar de stat Galli către nunţiul Salviati la Paris.

Papa Pius V neputând refuză lui Petru Cercel îndeplinirea cererii lui, ordonă în numele Sfântului Părinte să-l prezinte regelui Franţei, recomandându-l bunăvoinţei sale.

Pietro Demetrio legitimo successore, per quanto egli dice, et herede del Principato di Valachia, con l'alligata informatione, Sua S[tà] per natural charità sua, et per l'uso di questa Sta Sede, non ha potuto ricusar di far quanto egli chiede; perciò mi ha ordinato di mandar a V. Sig[ria] l'informatione, et dirle che a nome de la S[tà] Sua ella debba presentar il prefato Sig[r] Pietro a Sua Maestà et raccomandarlo a la benignità et protettione de la Maestà Sua, acciò la favorisca in quello, che la conditione de presenti tempi comporta.

(Arch. Vat. Roma. Nunz. di Francia vol. II fol. 305.)

122.

Košice, 17 Fevruarie 1578.

Camera Scepusiană către Rudolf II, regele Ungariei.

Ştefan-Vodă Mâzgă, cere moşia Szakács care aparţinând cetăţii Sătmar, nu i se poate da.

Stephano Wayuodae petitio sua deneganda.

Stephanum Wayvodam Moldaviensem pro pago Sakaz sibi conferendo instare, ex supplicatione eius, et benignis M[tis] V. S.

literis die 11. Decembris nuper transacti ad nos datis demisse intelleximus. Cuius quidem pagi, quis sit status ab inclusa informatione provisoris Zathmariensis ex Hungarico in Latinum versa, et his adiecta, patet. Nostra autem ea est demissa hac de petitione opinio, quod praefata possessio, cum arx Sathmar alioquin pauca habeat bona, et proventus exiguos, ab ea commode et citra arcis Zathmar detrimentum avelli non potest: itaque supplicantem a sua petitione dehortandum humiliter existimamus. Stat tamen in benigna M^{tis} V. S. voluntate, quid cum supplicante hac in parte facere dignabitur.

Cassoviae, 17. Februarii. Anno LXXVIII.

(Colecţiune particulară. Ungaria.)

123.

Bratislava, 24 Martie 1578.

Sigismondo di Cavalli ambasciator către dogele Veneţiei.

Ioan-Vodă Potcoavă, gonit, se află întemniţat în Polonia.

Di Cracovia sono avisi de 5 del passato che ... il Potcova scacciato di Valacchia era ancor in ferri, et si diceva che un altro di simil cognome [1] per agiuto di quella gente, che favorì lui, era intrato in Valacchia, et fatto uscir il vecchio, che haveano rimesso i Turchi, ma di ciò non vi era gran certezza. [2]

Possonio, 24 Marzo 1578.

(R. Arch. di Stato. Venezia. Dispacci di Germania.)

124.

Bratislava, 28 Martie 1578.

Împăratul Rudolf II către Camera Scepusiană.

Ordonă să se achite lui Ştefan-Vodă Mâzgă ce are de primit ca salar şi provizie.

Conqueritur fidelis nobis dilectus Stephanus Vaiuoda Moldauiensis stipendium et provisionem suam sibi ex eadem Camera non exsolvi: oratque, ut respectu paupertatis suae, vobis in mandatis demus, ut ea, quae sibi debentur, numeretis, quemadmodum

---

1 Ioan Sasul, care acum însă nu reuşi să restoarne pe Petru Şchiopul.
2 Vestea nu era adevărată.

ex ipsius supplicatione, quam hisce inserimus, intelligitis *şi astfel Vă ordonăm ca să fie satisfăcut.*

Anexat: petiţiunea lui „Stephanus Waywoda professus ex Moldauia" *în care se plânge că înaintase până'acum împăratului* binas supplices libellos ... ex parte unius villunculae, quae attineat ad arcem Sakmar, *unde să se retragă* vita durante *sau măcar până ar putea intra* in patriam Moldaviae *cu voia împăratului, fără să fi avut răspuns la ele, iar acum cere să i se plătească stipendiul, deoarece se află* penitus exhaustus; omnia mea substantia, quae attuleram ex patria, exposui, ut vix dietim me sustentare possum, aliquando vix iusculo una cum meis, qui iam a sedecim annis summam intolerabilem famem, paupertatem passi sunt *şi astfel Vă rog să-mi daţi şi ceva lemne de bucătărie.*

(Colecţiune particulară. Ungaria.)

125.

Istambol, 31 Martie 1578.

Oratorul David Ungnad către împăratul Rudolf II.

Tumult în Moldova, de unde se aude că noul Vodă va sosi aci cu mulţi prizonieri.

Sonst ist von dem neuverwerkten Moldawischen Tumult anders der Zeit nicht, als Euer Mt. in angeregtem Einschluss wir gehorsamist bericht. Allein dass man noch fürgibt, der neu einkommen Wayda soll mit einer ziemblichen Anzahl Gefangnen hieher in Kurz gebracht werden. Ebenmässig continuiert, dass die Tartarn mit grossem Raub aus Poln abgezogen. Die Particularia sein noch nit hieher kommen, deren man aber in wenig Tagen erwartet. Under den Juden wirdet das Gegenspiel spargiert, nämblichen, dass die Tartarn grossen Schaden und Abbruch erlitten.

(Staatsarchiv. Wien. Turcica. Cifra.)

126.

Roma, 9 Aprilie 1578.

Papa Grigorie XIII către principele Cristofor Báthory.

Recomandă pe episcopul Caligari, trimes ca nunţiu în Polonia, la fratele său, regele Poloniei.

Dilecto filio nobili viro Christophoro Bathorio Transylvaniae Principi.

Gregorius Papa XIII.

Dilecte fili nobilis vir, salutem et apostolicam benedictionem. Dedimus has literas ad Nob[tem] Tuam dilecto filio Ioanni Andreae Caligario, utriusque nostrae signaturae referendario. cuius prudentiam atque integritatem multis gravibusque in rebus perspectam habemus. Fecimus illum nostrum et Sedis Apostolicae nuntium ordinarium apud Poloniae regem, fratrem tuum, Gratissimum nobis facies, si omnibus in rebus, de quibus cum Tua Nob[te] et hoc tempore, et in posterum aget nostro nomine, summam, ut Nuntio nostro par est, fidem tribues.

Datum Romae apud Sanctum Petrum sub annulo Piscatoris, die IX. Aprilis MDLXXVIII. Pontificatus nostri anno sexto.

(Arch. Vat. Roma. Armario 44. Vol. 23 fol. 477. Copie of.)

127.

Wien, 3 Iunie 1578.

Împăratul Rudolf II către Camera Scepusiană.

Ordonă să se plătească salariul restant lui Ştefan-Vodă Mâzgă.

Significavit nobis Stephanus Waiwoda Moldauiensis provisionem annuam antehac sibi clementer concessam iam a biennio et eo amplius ab eadem Camera cum maxima rerum suarum iactura exolvi desiisse, petens humillime, ut cum ipsi 969 floreni cum denariis 85 debeantur *ordonăm să se facă socoteală* cum eodem Waiwoda *şi să-i plătiţi ce i se cuvine.*

(Colecţiune particulară. Ungaria.)

128.

Istambol, 8 Iunie 1578.

Mehemet paşa-visir către regele Ştefan Báthory.

Auzind că a primit plocon dela hanul Tătarilor, îl sfătueşte să-l dea înapoi, căci altfel nu-l va mai susţine în faţa sultanului. Apoi să trimeată la Poartă viu ori mort pe „tâlharii" Ioan şi Constantin, refugiaţi în ţara sa din Moldova.

Significatur amicissime, quod princeps Tartarorum Hanus, cuius imperium Deus augeat, litteras suas ad portam excelsam Caesaris potentissimi mittens, significavit se oratorem vestrum,

Andream Taranowskium, ad mandatum Caesaris potentissimi dimisisse, in Poloniamque remisisse cum Zuleiman czausio, qui Taranowski spopondit, statim post eius ad nos reditum, donativum Hano debitum sine mora et defectu remitti; et conqueritur Hanus, quod nedum donativum remisissetis, sed instructis quibusdam latronibus oves et equos Belogradiensium abigi curassetis; etc. Si principi Tartarorum donativum non remiseritis et latrones ditionem Caesaris potentissimi infestantes non cohibueritis, quid Caesar quoque potentissimus efficere possit prope diem sentietis; etc. Si igitur, ut regnum vestrum in pace maneat, vultis, statim principi Tartarorum donativum remittite, et fines vestros ita ordinate, ne damnum aliquod ditioni Caesaris potentissimi et principis Tartarorum ex parte vestra inferatur, neve quaerela ad portam Caesaris potentissimi de vobis feratur, cavete. Nam pro certo credite, in posterum me causam vestram non suscepturum, et coram Caesare tractaturum.

Caeterum, iuxta mandatum Caesaris potentissimi Moldavia aufugientes latrones Iuanum et Constantinum, aut vivos, aut capita eorum ad portam Caesaris potentissimi mittere non negligite, si in pace manere cupitis. Valete.

Datum Constantinopoli, 8. Iunii. Anno 1578.

(Staatsarchiv. Wien. Turcica. Copie.)

129.

Lwów, 17 Iunie 1578.

Scrisoare în formă de „aviz" din Polonia.

Execuţia lui Potcoavă-Vodă, plâns de întregul norod şi de nobili, după care a fost îngropat în biserica rusească cu mare pompă.

Zeitung aus der Reussischen Lemberg.

In Briefen von 17. Iunii aus der R. Lemberg wirdt unter anderm vermeldet, dass gestern vor dato umb Zeigers 14 der Edle Ritter Podkowa mit dem Schwert gerichtet worden. Den hat der ganze Pöffel von Adel und gemein Mann, gross und klein beweinet. Die Stadt ist auch denselben Morgen versperret gewesen und ein Fähndlein Heiducken über 400 stark und wohlgerüst auf dem Platz gestanden, durch welche gemelter Podkowa bis auf den Platz zum Gericht gegangen. Nach vollendeter Execution aber hat man Ihme den Kopf wiederumb angeheftet,

auch fein sauber angezogen und in die Reussische Kirchen getragen; alda ihn jedermann hat sehen können und von allen grossen Herren Adelspersonen, auch gemeinen Mann und Weib sehr beklaget und beweinet worden, und heut dato in gemelter Kirchen herrlich und sehr stattlich begraben worden.

(Staatsarchiv. Wien. Polonica.)

130.

Sătmar, 4 Iulie 1578.

Ştefan-Vodă Mâzgă către Camera Scepusiană.

Aflând că a primit Cămara bani, roagă să-i dea măcar o sută de fiorini din ceea ce are să ia, împreună cu două butoaie de vin.

Szolgálatomat ajánlom Kegyelmeteknek, mint bizodalmas uraimnak.

Továbbá hiszem, hogy Kegyelmetek jól rea emlékezhetik mennye ideje immár annak, hogy mikor az szölősi harminczadosnál deputált vala Kegyelmetek két száz forintot énnekem az én szolgálatomban meg fizetni és adatni, mely pénznek meg adása közel esztendeig haladott, azt is hol egy forintot, hol kettőt, hol többet aprónként csepergetve adogatta meg, ugy annyira, hogy majd az felét az utánna való járásra kellett költenem; enmagam is egy nehánszor voltam Kassán érette Kegyelmeteknél, ki miatt nagy szükségbe és szegénsigben vagyok. Azért miért hogy értem és tudom, hogy mostan Kegyelmeteknek vagyon pénze és a' sok jámbornak mindenüvé fizet Kegyelmetek: kérem tü Kegyelmeteket és ugyan könyörgök is tü Kegyelmeteknek, hogy tü Kegyelmetek ez mostani nagy szükségemben engemet is ne hagyjon, hanem eztől az én szolgámtól küldjön Kegyelmetek, ha többet nem is mostan, akar csak száz forintot addig, mig Kegyelmetek többet adhat és én is en magam fel mehetek Kegyelmetekhez; hogy én is mostan takarodhassam vélle az télhez. Mert Isten után és császár ő Felsége, az mi kegyelmes urunk után, nincs egyebüvé bizodalmom, hanem csak Kegyelmetekhez. Azért Kegyelmetek ne hagyjon, hanem az mi lehet, akar csak az száz forintot küldje meg ettől az én szolgámtól, Nagy Pétertől.

Továbbá ennek előtte immár egy nehány kommissiót adott Kegyelmetek ez udvarbiróra, hogy énnekem egy kántorra egy

hordó bort, provisio-bort adjon. De még mind ez ideig Kegyelmeteknek ennyi sok parancsolatjára és énnekem sok kérésemre meg nem adta és hiszem, hogy ugyan nem akarja meg adni; annak előtte mig az borokat meg nem hozák, mind avval tartott, hogy még nem hozták meg s nem adhatja. Annak utánna, hogy meg hozák, azt veté bele, hogy az hordók igen nagyok, többet teszen annál, az mit az kommissio tart. Én kértem, hogy tudja meg, mennyivel teszen többet, én arról vagy kész pénzzel, vagy penig Kegyelmetek által meg elégitem, vagy penig hogy adja az pénzét meg, az mit egy hordó bor tenne; de egyiket sem akarja és nem adja semmiképpen. Kérem azért Kegyelmeteket, mint bizodalmas uraimat, hogy miért hogy immár nyolcz holnapja el mult, hogy énnekem egy hordó bort sem adtanak Kegyelmetek, adasson immár kettőt avval, a' kit ez előtt hagyott volt Kegyelmetek udvarbiró uram által adatni, és parancsolja meg Kegyelmetek neki, hogy ha bort nem ad vagy nem akar adni, adja ottan az pénzét meg, az mit két hordó bor teszen; én az pénzen bort találok, csak pénzem legyen. Kegyelmetek énnekem meg bocsássa, nám ez elmult napokban, mikor ott fenn valék, ugyan rea felele Kegyelmetek, hogy nem leszen egyéb benne, hanem meg adja. Azért adasson Kegyelmetek kettőt vélle két kántorra, hogy ne vegyen avval mentséget, hogy nagyok az hordók; többet teszen annál, az mit egy tenne az kommissio szerént, hiszem mind kettő teszen egyet. Ezekre ugyan igen kérem Kegyelmeteket, mint bizodalmas uraimat. Ha Isten életemet parancsolja, meg erőködöm szolgálni Kegyelmeteknek. Az Uristen éltesse és tartsa jó egészségbe Kegyelmeteket nagy sok esztendeig.

Datum Zathmar, 4. die Iulii. Anno Domini 1578.

Jó választ várok Kegyelmetektől.

Kegyelmeteknek szolgál

Moldoway Istwan wayda Moldowanak eörököse etc.

Стефан воевод свою ρѹкѹ положил.

Adresa: Generosis ac Egregiis Dominis N. praefecto et ceteris Sacrae Caesareae et Regiae Maiestatis Camerae Schepusiensis Consiliariis etc. Dominis et patronis mihi observandissimis.

(Colecţiune particulară. Ungaria.)

Trad. Gata să slujesc pe Domniile Voastre, ca pe stăpânii mei cu credinţă.

Mai departe cred că Domniile Voastre vă aduceţi bine aminte, câtă vreme este de atunci, când aţi poruncit hărminţarului din Szőlős[1] să mi se plătească şi să mi se dee în slujba mea două sute fiorini, plata căror bani a ţinut aproape un an şi pe aceea mi-a dat-o când un fiorin, când doi, când cea mai multă cu ţârîita, întru atâta, încât am fost nevoit să o cheltuesc aproape jumătate umblând după ea; şi eu însumi am fost de câteva ori în Caşovia la Domnia Voastră pentru ea, pentru care pricină sunt în mare nevoinţă şi sărăcie. Pentru aceea că înţeleg şi ştiu că Domnia Voastră aveţi bani şi că Domnia Voastră multor credincioşi plătiţi, rog pe Domnia Voastră şi mă milcuesc Domniilor Voastre, ca Domniile Voastre să nu mă lăsaţi în această nevoinţă mare de acuma, ci să-mi trimiteţi Domnia Voastră prin această slugă a mea, dacă nu mai mult acum, cel puţin o sută de fiorini, până când Domnia Voastră puteţi să-mi daţi mai mult şi voiu puteà să merg şi eu la Domnia Voastră; ca şi eu să mă pot acoperì cu ei pentru iarnă. Căci după Dumnezeu şi după Maiestatea sa Impăratul, milostivul meu domn, nu am altundeva încredere, ci numai în Domnia Voastră. Deaceea să nu mă părăsiţi Domnia Voastră, ci să-mi trimiteţi ceeace se poate, măcar o sută de fiorini prin această a mea slugă Petru Nagy.

Mai departe, mai înainte de aceasta, Domnia Voastră aţi dat câteva încredinţări acestui jude de curte, ca să-mi dea pe o angarie[2] o bute de vin, vin de provizie. Dar cu toate multele porunci de până acum ale Domniilor Voastre şi cu toate multele mele rugăminţi, nu mi l-a dat şi cred că nici nu vrea să mi-l dee; mai înainte, până când nu aduseseră vinul, m'a tot amânat cu aceea, că nu l-au adus şi nu mi-l poate da. După aceea, dacă l-au adus, a găsit că butoaele sunt prea mari, sunt mai mari decât e orânduit prin comissie. Eu l-am rugat să vază cu cât face mai mult, despre aceea îl mulţumesc fie cu bani număraţi, fie prin Domnia Voastră, sau să-mi dee banii, cât ar face o bute de vin, dar el nu se învoeşte cu nici una din acestea şi nu-mi dă de loc. Vă rog pentru aceasta pe Domnia Voastră, ca pe stăpânii mei cu credinţă, că din pricină că iată au trecut opt luni de când nu mi-aţi dat nici o bute de vin Domnia Voastră, să mi se dee două cu aceea, pe care aţi poruncit Domnia Voastră să mi se dee prin judele de curte şi să-i porunciţi Domnia Voastră, că dacă nu dă vin sau nu vrea, să-i dee preţul în bani, cât fac cele două butoaie de vin; eu cu acei bani găsesc vin, numai bani să am. Să mă iertaţi Domnia Voastră, căci în zilele trecute, când am fost acolo, mi-aţi răspuns Domniile Voastre că nu va fi altceva, ci mi le dă. Pentru aceea, să faceţi să 'mi se dea prin el două buţi pe două angarii, ca să nu-şi găsească pricină de izbavă, că sunt mari butoaele, că fac mai mult decât ar trebui să tragă unul după comissie, căci amândouă fac unul. Pentru acestea vă rog stăruitor pe Domnia Voastră, ca pe Domnii mei cu credinţă. Dacă Dumnezeu îmi orândueşte viaţă, mă voiu osteni să vă slujesc pe Domnia

---

1 Oraşul Nagyszöllős, reşedinţa comitatului Ugocsa, cam vreo 50 Km. de Sătmar spre răsărit.

2 Termin de plată de trei luni, expresie cunoscută *şi azi* de Românii ardeleni.

Voastră. Să vă dea Dumnezeu viaţă şi să vă ţină pe Domnia Voastră în sănătate deplină mulţi ani. Dat în Zathmar, 4 Iulie. A. D. 1578.
Aştept răspuns bun dela Domnia Voastră.
Slujeşte Domnielor Voastre
Ştefan Voevodul Moldovei, Moştenitor al Moldovei etc.

131.

Kraków, 12 Iulie 1578.

Filippo Talducci către Giambattista Concini.

Trimite în taină descrierea largă a decapitării lui Ioan-Vodă Potcoavă, aşa precum a avut-o dela un om de încredere. După această execuţie Cazacii s'au liniştit, iar solul voevodului Moldovei aşteaptă la Lemberg timpul prielnic să se întoarcă acasă.

Scrissi a Vostra Signoria a' 12 del passato in risposta di due sue lettere, et le dissi quel che ci era da dir da conto; di poi non ho hauto nè comodità, nè occasione di scriverle prima che questa, per la quale intenderà primieramente come in Leopoli fu finalmente tagliata la testa a quel Potcova, del quale ho scritto a Vostra Signoria più volte, che occupò già lo stato de Valacchia;[1] qual cosa è horamai vicino a quattro settimane che è seguìta.[2] ma son pochi giorni che io ne ho saputo l'historia, appunto perchè sendo ciò cosa che passa con poco honore di questa natione et con qualche carico del Re, non vien narrata molto volentieri, et io harò caro di non esser mai per tempo alcuno mentionato d'haverne scritto. Holla distesa come m'è stata referta da persona degna di fede et la mando a Vostra Signoria con dirle di più sopra di questo, che doppo questa morte non si sente però motivo alcuno, et massime da Cosacchi nisovi, quali minacciavano grandemente che se costui era fatto morire si sarien dati al Moscovito, et sarieno stati al regno più molesti che' Tartari, et forse sul fondamento di queste minaccie, qui si è detto che havevano affrontato il ciaus et ammazzatolo; ma questa nuova non si è poi verificata, ma l'ambasciator del Valacco che temeva da senno, si stava in Leopoli, aspettando il tempo di potersene passar sicuramente.

Di Cracovia, a' 12 di Luglio 1578.

---

1 Nu există, din nefericire, nici una din aceste scrisori.

2 Intr'adevăr Potcoavă a fost decapitat în ziua de 6 Iunie potrivit chiar relaţiunii de sub No. 129.

La Maestà del Re partendosi di Varsavia fece condurre in Rava, terra di Masovia, il Potcova già principe di Valachia, et quivi tenerlo sotto buona guardia, donde finalmente l' ha fatto menare a Leopoli, nel qual luogo era arrivato un ciaus non ad altro effetto, per quanto si diceva publicamente, chei per richiedere la testa di questo Potcova, et per il medesimo effetto comparse ancora di poi uno ambasciatore del Valacco, quale presentò al Re 50 buoi, 4 botte di moscadello, due botte di limoncelli salati et un bel cavallo. Per il che il Lunedì, che fummo a' 16 di Giugno, Sua Maestà a buon hora uscì della città sotto pretesto d'andare alla caccia per star fuori due giorni, et partendosi lassò ordine che tutti que' della città si mettessero in arme, così fece ordinare gli Aiducchi della sua guardia, et che la città stesse serrata, havendo prima fatto partire il ciaus, sì per sicurtà della persona di esso ciaus, come per levare il pensiero in parte di quel che doveva seguire, non sendo senza qualche sospetto, stante l'esservi concorso assai buon numero di gente da guerra, parte per far riverenza a Sua Maestà, et parte forse per havere hauto avviso che il Potcova era stato condotto in Leopoli.

Partita Sua Maestà et messi tutti quelli ordini che bisognavano, circa le XIIII hore fu menato in piazza il misero principe, ma però menato talmente che non era legato, nè nessuno le teneva le mani addosso, havendo egli ciò ottenuto per gratia, quando le fu data la sententia della morte; et arrivato in piazza, dove il rumor de' tamburi et lo strepito delle persone era grandissimo, doppo haver dato due passeggiate maneggiandosi la barba, et guardando al popolo, senza mostrare alcun segno di timor della morte, pregò che fusse fatto silentio, il che ottenuto, disse queste parole: „Signori Polacchi, io sono condotto alla morte, nè so per che causa, perchè non conosco d' havere alla mia vita commesso cosa per la quale io dovessi fare questa fine. Questo so bene, che io ho sempremai combattuto virilmente et da cavaliero honorato contro agli inimici del nome Cristiano, et mi sono adoperato sempre per comodità et in favore di questa patria, et haveva questa ferma intentione di doverle essere un muro et un bastione contro agli infedeli, et di far tanto che eglino si ritenessero dentro a' lor termini, nè potesser passare il Danubio. Ma questa mia buona intentione non ha potuto havere efeftto, et Dio sa lui per che causa; ma particularmente è stata impedita da colui, sotto la fede del quale io sono las-

sato condurmi a questo passo, [1] ma spero in Dio che non passerà molto tempo che lui, come can traditore, patirà la pena del mio sangue innocente. Non so conoscere altro, se non che io son condotto a termine di dover morire per le mani di costui (mostrando il boia) perchè il Turco, can pagano, ha comandato al vostro Re, suo suddito, che faccia far questo, et il vostro Re lo comanda a costui; però la cosa alla fine per me solo non importa niente, ma tenete a mente che non passerà molto tempo, che quel che hora vien fatto a me, sarà fatto anche a voi, et che le vostre facultà, le vostre teste, et quelle de' vostri Re, ogni volta che quel can pagano lo comanderà, saranno portate a Costantinopoli;" et havendo alquanto taciuto et voltosi verso a circa otto suoi huomini che gli erano attorno, soggiunse: „Pregovi che questi miei servitori e compagni, li quali sono così honorati come sono io, doppo la mia morte non habbiano impedimento alcuno, perchè sono prima huomini da bene et poi benemeriti di questa republica, onde non solo non si conviene che ricevano ingiuria alcuna, ma convenevol cosa è che loro sieno rimunerati, come meritano le loro virtuose operationi." Soggiunse ancora: „Di questo ancor vi prego, che così come questo huomo dishonorato (accennando al boia) non è degno di toccare il mio corpo in vita, non li concediate il toccarlo doppo la morte, ma sia lassato far ciò a questi miei, li quali son qui, non per altro che per farmi questo ultimo servitio." Et con ciò si tacque havendo ripieno il popolo di lacrime, et particularmente di molti di quei soldati, quali dovevano esser venuti quivi solo per causa sua, et stanti le gran provisioni che erano state fatte non li potevan dare alcuno aiuto, ma si scorgeva ne' lor volti il dispiacere che havevan nel cuore. Mossesi un di loro con un gran bicchiere di vino, et ci è chi dice che lui lo domandò, et havendoliene presentato, egli lo prese con buon animo, et ne bevve una gran tirata, volto a colui da chi lo haveva ricevuto con dire, secondo l'usanza del paese, che bevea a lui per memoria sua et di tutti i suoi compagni. Il che fatto dette di nuovo due passeggiate, et volendosi accomodare al supplitio, vedde apparecchiato un fascio di paglia acciò che vi si inginocchiasse sopra; il che veduto, subito con voce alta disse: „Oh Dio, non sono io degno d'inginocchiarmi sopra qualche cosa più nobile di questa!" et vòlto a' suoi huo-

[1] Qui intende d'uno general di Russia, sotto la fede del quale fu mandato al Re con promessa che non harebbe nocumento alcuno. (Talducci.)

mini disse: „Andate fra le mie cose et portatemi un tappeto che pure ancora mi è rimasto." La qual cosa sendo stata fatta con molta prestezza, egli si inginocchiò, et facento sue orationi et segni di croce, alla usanza rutena, sendo lui stato di quella religione, chiuse gli occhi aspettando il colpo mortale; et non menando il boia il colpo, se li voltò con dir: „Che fai"? A che il boia disse: „Signore, egli è necessario accomodare i vestimenti in modo che non impedischino il colpo, il che sentendo egli disse: „Molto bene." Et così da sè stesso havendoseli accomodati, et detto al carnefice che facesse l'uffitio suo, et raccomandandosi a Dio, ricevè il colpo mortale con gran costanza, et da uno che era quivi, per quanto si crede a quello effetto, et per far vedere che la iustitia era seguita, fu presa la testa et mostra' al popolo tre volte. E in quello stante fu sentito tra 'l popolo un dolore et un mormorio così grande, che se non era fatta così gran provisione, si poteva temere di qualche tumulto, et gli Aiducchi temendo di qualcosa di già abbassavano gli archibusi; pure alla fine tutto si risolvè in niente. Ma di questa cosa si sente per tutto cattivissima satisfattione, et si vede che ogni cosa si accomoda et tutto si scorda. Li huomini del Potcova havendo preso il suo corpo et ricucitavi la testa lo messono in una cassa verde, quale dicono che egli stesso si haveva fatto apparecchiare et lo portorno a una chiesa rutena lì vicina; nè altro se ne parla.

Adresa: All'Illustre et molto Magnifico Signore, il Signor Cavaliere Giovan Battista Concini de Conti della Penna, mio Signore osservandissinio in Firenze.

(R. Arch. di Stato. Firenze. Carte Strozziane filza 301 pag. 144—146.)

Notă. Această descriere a morții crude a lui Potcoavă e nu numai cea mai largă și autentică, dar scrisă într'un fel atât de dramatic, că impresionează orice cititor al ei. In relațiunile nunțiului Laureo găsim însă atâtea alte amănunte relative la Potcoavă — rămase cu totul necunoscute în literatura istorică română — în cât trebue să le înșirăm aci pe scurt. Așa aflăm că Potcoavă, gonit din Moldova, fu prins în Polonia de către Ianusius duce de Zbaraz, palatinul de Brazlavia, iar urmașul său, Petru Șchiopul abia suit în scaunul domnesc, trimise solie la regele Poloniei pentru ca Potcoavă să fie pedepsit. Solul avu audiență în Varsavia în ziua de 1 Fevruarie 1578 și într'adevăr peste zece zile Potcoavă fu adus acolo și predat haiducilor unguri ai regelui. E descris ca om de 35-40 ani, blond „di bello aspetto e porta al uso dei principali Moldavi una barba lungissima" având numele de Potcoavă pentru că rupea potcoava cu mânile. În primele zile ale lunii Martie sosi veste din Moldova, că fratele lui Potcoavă cu ajutorul a 1500 de

Cazaci ocupând Suceava a fost declarat Vodă, dar asediat de către Turci, cari nu l-au recunoscut. Regele Báthory, temându-se însă ca Turcii nu cumva să pună în Moldova vre-un paşa în locul lui Petru Şchiopul, îi trimise în ajutor din Ardeal (prin Cristofor Báthory) o armată de 400 călăreţi şi 600 puşcaşi, cu cari el luă întreg teritorul moldovean ocupat de către Cazaci, prinzând chiar pe fratele lui Potcoavă ; după care mulţumi regelui printr'o scrisoare „dicendo di riconoscer la vita e lo stato da Sua Maestà." Primind această veste bună, regele trimise pe Potcoavă (la mijlocul lunii Aprilie) în cetatea din Rawa, iar după alte două luni fu condus în Lemberg, unde ceauşul sultanului insistând să fie omorît, fu decapitat, [1] cu toate că soldaţii cereau dela rege să fie iertat ca un om viteaz de valoare, [2] aşa că se poate stabili cu siguranţă că regele Báthory a stat supt influenţa inevitabilă a ceauşului când a dat ordin ca Potcoavă, iubit de contimporanii săi, cărora le impunea prin tăria şi vitejia sa, să fie decapitat, care lucru a adus jale mare în Polonia şi (precum cetim în raportul de faţă al lui Talducci) chiar ruşine asupra regatului, naţiunii şi regelui.

132.

Sătmar, 20 Iulie 1578.

Ştefan-Vodă Mâzgă către Camera Scepusiană.

Aflând de învinuirile aduse împotriva lui de către ispravnicul de acolo, roagă să-i fixeze termin de judecată pentru a-i putea zice în faţă că n'are dreptate, iar de nu i s'ar îndeplini această cerere, e gata a merge în faţa împăratului, căci cu toate că e sărac, dar e cinstit şi fiu de boier, care nu poate îngădui să fie pismuit pe nedrept, căci acest lucru nu-l va suferi.

Szolgálatomat ajánlom Kegyelmeteknek, mint bizodalmas uraimnak.

Ez elmult napokban küldtem vala Kegyelmetekhez egy szolgámat az én szükséges dolgaimról való könyörgő levéllel, hogy Kegyelmetek ez mostani szükségembe ne hadna, hanem ez takarásra azon én szolgám által küldene, ha többet nem, akar csak száz forintot, hogy lenne mivel ez mostani üdőben élnem és takarodnom és hogy mostan lenne mi-

---

[1] Pe baza relaţiunilor nunţiului Laureo (dintre 1 Fevruarie şi 19 Iunie 1578) la Wierzbowski, *op citat*, pag. 649, 653, 662, 685, 706 şi 711.

[2] Iată cuvintele duioase ale nunţiului Laureo din 19 Iunie 1578 : Il Podkowa era stato nel suo arrivo in Leopoli consegnato al maresciallo di Lituania, per esser decapitato. Tutti i soldati dimandano, per quanto s'intende, al Re la grazia, per liberar un uomo così valente dalla morte, ma la prudenza del ciaus valerà più in questo caso, che l'instanza dei soldati. (Wierzbowski, *op. citat*, pag. 711.)

vel télre való abrakot lovaimnak szerzenem. De tü Kegyelmetek az én szolgámnak semmi jó választ nem tött, sőt igen is pirongatta tü Kegyelmetek és oly szókat mondott Kegyelmetek, kit én Kegyelmetektől nem vártam volna. De azt is meg értettem az én szolgámtól, hogy udvarbiró szólt volna valami dolgokból én reám és arra való képest haragudnék Kegyelmetek én reám. Azért Kegyelmetek énnekem meg bocsásson, Kegyelmeteket becsüllöm és tisztelem, mint császár ő Felségének, az mi kegyelmes urunknak tanácsit és országa jövedelminek gondviselőit, de valamit udvarbiró ott az én szolgám előtt Kegyelmeteknek és én reám szólott, azt hamissan, nem jól s nem igazán mondta, hanem méltatlan mondta és ha törvény adna, ugyan azt mondanám, hogy tisztességem tékozló és árulóul mondotta, valamit mondott, mert én az nem vagyok s nem is miveltettem azt, az kit mondott, semmi vétkem sincsen benne, mint Kegyelmetek ettől ez levél mutató emberemtől, Lenárt Mihály deáktól mindeneket jobban és nyilvábban meg érthet, ki itt volt egy falka üdőtől fogva velem, mindeneket látott, hallott és tud. Kegyelmeteket kérem, higyje meg Kegyelmetek szavát.

Ezen is kérem Kegyelmeteket, hogy tü Kegyelmetek adjon napot és üdőt hozzája, mely napra mind én s mind udvarbiró, mind ketten Kegyelmetek előtt compareáljunk és Kegyelmetek ez dologból én köztem és udvarbiró között lásson igaz törvént. Ha én az vagyok vagy én azt miveltettem, az kit mondott és reám bizonyitja, az törvénnek én engedek, Kegyelmetek engemet bátor meg büntessen azval az büntetéssel, az mit törvény szerént talál Kegyelmetek, ha penig reám nem bizonyithatja, hát azt kévánom, hogy őtet is Kegyelmetek törvény szerént ugy meg büntesse, hogy másnak is példa legyen, hogy valamely jámborra olyat szóljon, kinek ura lehessen. Mert ha Kegyelmetek ez dologból mi közöttünk törvént nem teszen, nem leszen mit tennem, császár ő Felségét, az mi kegyelmes urunkat is meg találom érette, mert én ezt semmiképpen el nem szenvedhetem, hogy akár csak ki is az én tisztességemben praktikáljon, mert én jámbor vagyok és noha most szegény vagyok és Kegyelmetek között ő Felsége szárnya és oltalma alatt és segitségével nyomorgok, de én is urnak és urfinak tartom magamat.

Azért én ezt semmiképpen el nem szenvedhetem, hanem Kegyelmetek előtt ezből ki akarok tisztulnom és jámbor hirt,

nevet akarok viselnem, ha szegény vagyok is. Szép dolog az tiszta orcza és az igaz mondás. Annak okáért kérem Kegyelmeteket, hogy Kegyelmetek énnekem meg bocsásson és én reám Kegyelmetek ne haragodjék, ne is büntessen Kegyelmetek engemet mindeneknek akar kinek szavához kipest, mert én immár szakálos szolga vagyok, szó is nagy vereség énnekem, nem is illenék immár én hozzám az féle apróságos dolog.

Továbbá im ő Felsége mandatomát küldöttem Kegyelmeteknek ezen én emberemtől, Myhály deáktól, azból meg értheti Kegyelmetek, mit parancsol ő Felsége az én fizetésem felől; kérem Kegyelmeteket, mint bizodalmas uraimat, hogy Kegyelmetek az én emberemet bocsássa jó válaszszal és ha többet nem, küldjön Kegyelmetek ő tőlle akar csak fl[orenos] 150, hogy szerezhessem szükségemet vélle addig, mig én magam is az számvetésre fel mehetek, és Kegyelmetek vétessen quietantiát tőlle arról, az mit Kegyelmetek kezében ad. Én mikor fel megyek, kezem irásá és pecsétem alatt való quietantiát adok Kegyelmeteknek rólla; megszolgálom Kegyelmeteknek, mint bizodalmas uraimnak. Az Uristen tartsa és éltesse Kegyelmeteket minden jovaival nagy jó egészségben.

Datum Zathmar, 20. die Iulii. Anno Domini 1578.

Kegyelmeteknek szolgál

Moldovay Istwan wayda

Стефан воевод де Молдова с(вою) роукоу

(Colecţiune particulară. Ungaria.)

Trad. Incredinţez pe Domniile Voastre, ca pe Domnii mei de încredere despre slujbele mele.

In zilele trecute am trimis la Domniile Voastre, pe o slugă a mea cu o scrisoare în care mă rog despre nevoile treburilor mele, ca Domniile Voastre să nu mă părăsiţi în nevoinţa mea de acum, ci să-mi trimiteţi pentru acoperirea ei prin sluga mea, dacă nu mai mult, cel puţin o sută de fiorini, ca să am pentru traiu în această vreme şi să mă îmbrac şi să am cu ce să strâng nutreţ pentru iarnă cailor mei. Dar Domnia Voastră nu aţi dat nici un răspuns bun slugei mele, ci l-aţi ocărît Domnia voastră şi Domnia Voastră i-aţi spus vorbe ca acelea, pe cari eu nu le-aşi fi aşteptat dela Domnia Voastră. Dar am mai înţeles şi aceea dela sluga mea, că ispravnicul m'ar fi bârfit pentru cevaşi pricine, şi pentru aceea v'aţi fi mâniat Domnia Voastră pe mine. Pentru aceea să mă iertaţi Domnia Voastră, eu preţuesc şi cinstesc pe Domnia-Voastră, ca pe sfetnicii şi chivernisitorii veniturilor ţării Maiestăţii Sale împăratului şi Stăpânului nostru milostiv, dar ceeace a pârît Domniei Voastre, ispravnicul acolo înaintea slugei mele, aceea a spus-o viclenind şi nu

bine și nu adevărat, ci necinstit și dacă s'ar da judecată, i-aș spune că a spus-o într'adins ca un clevetitor și ca un trădător, orice a spus, căci eu nu sunt astfel și nici nu am putut făptuì ceeace a spus el, nu am nici o vină, precum le puteți înțelege pe toate mai bine și mai lămurit dela omul acesta care înfățișează scrisoarea Domniei Voastre, dela diacul Mihail Lenárt, care a fost aici de o bucată de vreme prins cu mine, le-a văzut toate, le-a auzit și le știe. Mă rog Domniei Voastre să credeți Domnia Voastră spusele lui.

Și mai rog pe Domnia Voastră, ca Domnia Voastră să sorociți ziua și vremea, în care ziuă, atât eu, cât și ispravnicul, amândoi să ne înfățișem înaintea Domniilor Voastre și Domniile Voastre în acest lucru să faceți judecată adevărată între mine și ispravnic. Dacă eu sunt sau am făcut aceea ce a spus el și o dovedește asupra mea, eu mă supun acelei judecăți, Domnia Voastră să mă pedepsiți batăr cu acea pedeapsă, pe care o găsiți după lege, iarăși dacă nu va puteà dovedi, atunci doresc ca și pe el să-l pedepsiți după lege astfel, ca să fie și altora pildă, ca toți să spună despre oameni fără prihană numai lucruri pe cari le stăpânesc. Pentrucă dacă nu veți face Domnia Voastră lege pentru pricina aceasta dintre noi, nu am ce să fac, îl voiu rugà pentru ea și pe Maiestatea Sa Impăratul milostivul nostru stăpân, căci eu nu pot să rabd în nici un chip, ca oricine ar fi să-mi pângărească cinstea, căci eu sunt cinstit și deși acum sunt sărac și tânjesc printre Domnia Voastră și sub aripa și apărarea și cu ajutorul Maiestății Sale, dar și eu mă țin că sunt Domn și fiu de Domn.

Pentru acea pricină, în nici un chip nu pot să rabd aceasta, ci vreau să mă curăț de aceasta în fața Domniei Voastre și vreau să port faimă, nume fără prihană, deși sunt sărac. Frumos lucru ieste obrazul curat și spunerea adevărului. Pentru acea pricină, rog pe Domnia Voastră, ca să mă iertați Domnia Voastră și să nu vă mâniați pe mine și să nu mă pedepsiți Domnia Voastră după vorbele oare căruiva, căci eu iată sunt slugă cu barbă, și vorba îmi este destulă bătaie, nici nu mi s'ar mai potrivi astfel de pricini mărunte.

Mai departe iată am trimis Domniei-Voastre mandatul Maiestății sale prin acest om al meu, diacul Mihail, din acela puteți înțelege Domnia Voastră, ce poruncește Maiestatea Sa despre plata mea; rog pe Domnia Voastră, ca pe Domnii mei cu credință să-mi înapoiați Domnia Voastră omul cu răspuns bun și să-mi trimiteți prin el, dacă nu mai mult, cel puțin 150 fiorini, ca să-mi strâng cele de nevoe cu ei, până voiu puteà veni și eu pentru socoteli și să luați Domnia Voastră dovadă dela el, despre ce îi dați Domnia Voastră în mână. Și când viu, dau Domniilor Voastre dovadă cu iscălitura și cu pecetea mea despre ei, vă slujesc pe Domnia Voastră ca pe niște Domni cu credință. Să vă țină și să vă trăiască Dumnezeu pe Domniile Voastre cu toate bunurile în bună sănătate. Dat în Zathmar; etc.

Sluga Domnielor Voastre

Ștefan Voevodul moldovean.

133.

Istambol, 19 Septemvrie 1578.

Nicolò Barbarigo bailo către dogele Veneţiei.

Despre transportul vinului grec (de Candia) prin Chilia şi Moldova în Polonia şi birurile ce se iau pentru el de către voevodul Moldovei.

Sogliono venir qui a Constantinopoli forse 1000 e 1200, fin 1500 botte di vini di Candia ogni anno, e la maggior parte di queste, e forse i dui terzi, vengono noleggiate per la scala del Chieli in Mar maggiore, ove si mettono sopra i carri e vanno in Polonia ... Appresso essendo informato, che il Signor di Bogdania, per lo stato del quale passano i detti vini nell'andar in Polonia, cava almeno di utile di detto transito a cecchini 4 per botte da cecchini 3/m all'anno, oltre gl'utili che ne ritraggono infiniti pover huomini, sui sudditi, del solo essercitio di condurli, per l'importanza di sei o sette mille cecchini all'anno, per quanto si fa conto da quei che hanno pratica di quel viaggio, [1] e io ho dato ordine che sia anco informato il checaia di detto Signor Bogdano, che si trova a questa Porta, di questa novità, et persuasolo a far quei officii che giudicherà espedienti per la indennità del suo Signor, li quali potranno esser di qualche profitto, essendo favorito le cose sue da questo Magnifico Bassà; ma perchè per li favori di D. Giosef questo negocio conviene haver molta difficoltà, et portar seco molte dilationi di tempo con molta speranza di bona riuscita, ne ho voluto fra tanto dar aviso alli Chiarissimi reggitori et proveditor general di Candia, ricordando alle lor Signorie, che io giudico che sii ben che sotto quei pretesti, che paressero alla loro prudenza, operassero che non venisse alcun vassello di quella isola con carico di vini in queste parti, fin a tanto, che non si veda il fine di questo negocio, o che non s'intenda il voler di Vostra Serenità, perchè venendo et havendo a pagar detta gravezza a Don Giosef. Sono stato poi informato da più bande che è stata anche messa dal Re di Polonia una nuova impositione di circa 6 di quei taleri, che possono importar intorno a cecchini

---

[1] Această propoziţie (dela cuvântul „essendo" până aci) e tipărită — plină de greşeli — şi în Hurmuzaki: Documente IV/2 pag. 106 fără ca să aibă vre-un înţeles, pe care îl dau numai părţile anterioare şi posterioare ei, aşa cum publicăm acuma întregul raport.

tre e mezzo per ogni botte di vini che si conduce in Polonia, la quale s'intende oltre quella che fin hora si è pagata in Leopoli, dove tutti li vini Candioti dell'investita per Polonia si finiscono.

Dalle vigne di Pera, li 19 Settembre 1578.

(R. Arch. di Stato. Venezia. Dispacci di Costantinopoli.)

134.

Alba-Iulia, 13 Octomvrie 1578.

Cancelarul Volffgang Kowachoczy către Don Giorgio Fabio cappellano maggiore et confessore del Re di Polonia.

Linişte cu vecinii. Moartea silnică a paşii din Buda.

Qui havemo pace et riposo, et non si sente da nessuna banda tumulto alcuno. Questi nostri vicini stanno in pace con noi, credo non tanto per amore, quanto per bisogno, havend'hora da fare assai con il Persiano, qual non li lassa dormire, anzi fa ogni dì maggior sforzo contra di loro. Dio faccia, che questa contesa sia causa della ruina loro et che li Christiani hormai si destino da sì lungo dormire.

Havemo ancora la nova, che il Bassà di Buda è stato fatto morire. Lo volevano li capozzi mandati dalla Porta, secondo il comandamento del Gran Signore, strangolare, ma egli tagliò il nervo et così un di quei capozzi li mozzò poi la testa. Così è morto questo nemico di Dio, et pensa che anco alcuni altri di questi zanczakbegi gli debbino andar dietro, et forsi ancora il Memet Bassà non camperà.

(Arch. Vat. Roma. Nunz. di Polonia vol. 14 fol. 330. Copie.)

135.

Paris. 1 Fevruarie 1579.

Petru Cercel-Vodă către papa Grigorie XIII.

In urma recomandaţiunii Papei, a fost primit bine de către regele Enric III. Cu toate acestea, îl roagă să-i dea din nou un „breve" către rege ca să-l ajute în afacerea sa de a-şi câştiga iarăş scaunul domnesc.

Sanctissimo Domino Nostro. Beatissime Pater.

Con ogni humiltà, post oscula pedum tuorum, per gratia del Signore son gionto qui in Parigi, et presentatomi a Sua Maestà

Christianissima mi raccolse humanamente, tanto più per raccomandatione di V^{ra} Beatitudine: mi ha promesso di totto quello poteva farmi assistenza et di favori, et d'effetto lo farebbe; donde baciai le mane a Sua Maestà di tanta cristiana benignità, et perchè le cose di qui vanno più a longo di quel che ha bisogno, ricorro di nuovo ai Santissimi piedi di V^{ra} Beatitudine, vero pastore degli principi cristiani, et Vicario di Christo, humilissimamente supplicando V^{ra} $S^{tà}$ a voler commetter che sia scritto a Sua Maestà che non voglia mancare con ogni prestezza raccomandare et far opera che io possa rihavere il stato mio; che prometto a V^{ra} Beatitudine, et spero in Dio salvatore di poter far opera tale in servitio de la Santissima Sedia Apostolica, che non solo il presente secolo, ma tutto il futuro ne havrà eterna memoria. Per tanto supplico humilissimamente rinovar con un breveto quanto è il suo desiderio et mio, a beneficio della Santa madre chiesa; et con ogni humiltà gli bacio li Santissimi piedi.

Da Paris, il primo di Febraio 1579.

Sanctitatis V^{rae}

Humilissimus Servus et Orator

Petrus Demetrius Princeps et

haeres Magnae Valachiae mpr.

(Arch. Vat. Roma. Nunz. di Francia vol. 13 fol. 62. Autograf.)

Notă. Scrisoarea e autografă adică scrisă de mâna lui Petru-Vodă şi chiar felul de scris arată că e scrisă de un Român, întrucât omite consonantele duble, scriind *racolse* în loc de raccolse, *asistenza* în loc de assistenza, *scrito* în loc de scritto, *vano* în loc de vanno, *prometo* în loc de prometto şi ceeace e mai caracteristic — *totto* în loc de tutto; ceeace dovedeşte că cugetă româneşte pe când scria italieneşte, care limbă Petru Cercel o vorbea şi cunoaştea de altfel foarte bine.

Odată cu aceasta, Petru-Vodă mai scrise şi cardinalului Comendone (publicat în Hurmuzaki: Documente vol. III/2 p. 375) şi aceea trebue să fie autografă sau cel puţin scrisă de un Român, deoarece acolo unde în ea ar fi trebuit să scrie „si voglia degnare tener la mano" cetim *mana* ceeace nu poate deriva de cât dela un Român.

136.

Bucureşti, 4 Aprilie 1579.

Mihnea-Vodă către principele Cristofor Báthory.

Îi comunică, că mulţi din boierii săi trimiţând în taină bani la Poartă, au fugit de frica sa în Ardeal; îl vesteşte să nu le ţină parte, căci vor prăpădi şi ţara sa la fel.

Mihnie Dei gratia vaivoda, dominus verus et heres perpetuus regni Transalpinensis.

Spectabilis et Magnifice domine, vicine et pater mihi honorande. Saluten et felicium quorumcunque prosperum successum.

Továbbá ezt akarom Nagyságodnak tudására adnom, néminemű boéroknak rendek felől, kik ebbe az mi országunkba főboérok és rendek voltanak az én bódog emlékezetű atyámnak, Alexander vajdának idejébe, kik birtak ötszáz hatszáz jobbágyokkal, többel is, azok az boérok engemet uralni nem akartak, hanem idegen urat kévántak és annak alattomba, jövendőbe való reménségért kencset küldtenek. Mi azoknak az boéroknak leveleket, melyeket idegen vajdának küldtenek, megtaláltuk és emberit más vajdának házoknál megfogattuk és ugyan önnön magok leveleit és árultatásit, kik miá ez nyomorult ország teljességgel el akart veszni és török lábok alá jutni, megmutattuk. Azoknak árultatások és igéretekhez képest az törökök ez országot nagy summába vetették, kik miá Isten ő Felsége oltalmunk lévén nagy nehezen az szegénségnek esmét nyugodalmot és békességet szerzettünk. Mi azt az summát és igéretet, melyet azok az árulók igirtek az törököknek ő velek akartuk megfizettetni, mivelhogy ő árultatások miatt annak az summának fizetése lött mi rajtunk. Mi azoknak az boeroknak és jószágoknak megkegyelmeztünk, csakhogy annak az summának megfizetésébe ők is fizetnének, melyet ők igértek jövendőbe való reménségért más vajdának és törököknek adóba, hasznokhoz és jószágokba menvén jószágokat eladták és usurára pénzt az cselepektűl[1] felvöttek, az pénzzel Nagyságod országába futottak. Ezek miá ez nyomorult ország teljességgel el akart veszni és törökök lábok alá jutni. Mely ha lött volna (kitül Isten oltalmazzon) Nagyságod országának is nagy ártalmára lött volna. Azokba mostan az árulókba Nagyságod országában vadnak, kiknek nem szükség volna Nagyságodnak oltalommal lenni és országába tartani, mert azok menémű árulói ez országnak és minekünk, ugyan olyan árulói Nagyságodnak is. Ezt akarám Nagyságodnak tudására adnom. Tartsa meg Isten Nagyságodat.

Datum ex Bucurest, 4. die Aprilis. Anno Domini 1579.

Adresa: Spectabili, Magnifico domino Christophoro Bathori de Somlio, Vaivodae Transsylvaniensi et Siculorum comiti etc. Vicino et tanquam patri honorando.

(Colecţiune particulară. Ungaria.)

---

1 Scris: Chyelepektwl = cselepektül, însemnând: dela gelepi.

Trad. Mihne etc... Mai departe vreau să dau de ştire Măriei Tale despre oarecari feţe boereşti, cari în această a noastră ţară au fost boeri mari şi slujbaşi în vremea tatălui meu de fericită pomenire, a lui Alexandru Voevod, cari stăpâneau cinci-şase sute de iobagi şi mai mulţi. Acei boeri nu au vrut să fie sub stăpânirea mea, ci au poftit Domn străin şi i-au trimes aceluia în taină, pentru nădejdea în cele de mai apoi, comoară. Noi am aflat acele scrisori ale acelor boeri, pe cari le trimiseră voevodului străin şi am prins oamenii lor la casele altui voevod şi am arătat chiar scrisorile lor şi trădările lor, din pricina cărora această sărmană ţară erà să piară cu desăvârşire şi să ajungă sub călcâiul turcesc. După acele trădări şi făgăduinţe, Turcii au aruncat această ţară în mare preţ, din pricina cărora, fiindu-ne într'ajutor Prea Puternicul Dumnezeu, cu mare greutate am izbutit să aducem sărăcimei pace şi linişte de iznoavă. Noi am vrut să plătim dela dânşii acea sumă şi făgăduinţă pe care acei trădători au făgăduit-o Turcilor, căci din pricina trădării lor a căzut plata sumei aceleia asupra noastră. Noi ne-am milostivit faţă de acei boeri şi averile lor, numai să fie părtaşi şi ei la plata sumei aceleia, pe care au făgăduit-o pentru nădejdi în viitor altui voevod şi Turcilor în dajdie, mergând la câştiguri şi averi şi-au vândut averile şi au luat bani cu dobândă dela gelepi, cu acei bani au fugit în ţara Măriei Tale. Din pricina acestora, această sărmană ţară erà să piară cu desăvârşire şi să ajungă sub călcâiul turcesc. Dacă s'ar fi întâmplat aceea (de ce Dumnezeu să ne ferească), ar fi fost spre mare stricăciune şi ţării Măriei Tale. Faţă de acei trădători cari acum se află în ţara Măriei Tale, faţă de cari nu este nevoe să fii Măria Ta ocrotitor şi să-i ţii în ţară, căci aceia precum sunt trădători ai acestei ţări şi Nouă, tot astfel sunt şi trădătorii Măriei Tale. Aceasta am vrut să o spun Măriei Tale. Dumnezeu să te ţină, Măria Ta.

137.

Istambol, 20 Aprilie 1579.

Petru Cercel către cardinalul Gio. Francesco Comendone.

Îi exprimă mulţumiri pentru favorurile avute la Roma.

Illmo et R^{mo} etc.

S'io havessi pensato che per conservation della mia humilissima servitù verso V. Signoria Illma et Rev^{ma} fosse stato mestieri usare l'opera et continoatione del scrivere, io li sarei molte volte stato molesto. Il desiderio nondimeno d'avisarli una volta il compimento del negotio per qual sono in queste parti, m'ha trattenuto di giorno in giorno, onde mi trovo tanto avanti che non ho voluto più ritardare et farli la dovuta riverenza di basiarli umilmente le mani et supplicarla che cossì come li sono obligatissimo et divotissimo servitore, per tal mi voglia sempre tenere e farmi degno della sua bona gratia, aspettando che 'l

tempo mi porga occasion, onde possa con evidenti segni della mia grandissima volontà farli cognoscere la prontissima servitù che li devo per tante cortesie et favori da V. Signoria Illma ricevuti, dimorando in Roma. Et assicurato della sua innata cortesia et umanità, ardirò supplicarla che offerendosi occasion, voglia nominarmi a Soa Santità, a quale humilissimamente baso li Santissimi piedi et sono divotissimo et obbedientissimo figliuolo; pregando la Divina Maestà poterlo presto mostrar con effetti. Con che facendo fine, prego il Sopremo Signore per la longa et felice vita de V. Signoria Illma et Rev^{ma} col compimento de' suoi giusti et santi desideri.

Dalle vigne di Pera, 20 Aprile 1579.

Di V. Signoria Illma et Rev^{ma}

Obligatissimo et umilissimo Servitore
Il Prencipe di Vallachia
Petrus etc.

Adresă: All' Illmo etc. Cardinale Comendone. Roma.

(Arch. Vat. Roma. Principi e titolati. Vol. 26 fol. 132. Autograf.)

138.

Paris, 21 Aprilie 1579.

Regele Enric III către Mehemet marele-vizir.

Voind a ajuta prinţul pe Petru, îl recomandă rugându-l să dea crez a tot ce va auzi despre el dela ambasadorul său dela Poartă, Germigny.

Très Illustre et Magnifique Seigneur.

Entre les choses principales et que nous avons le plus à coeur à l'exemple des rois nôtre très puissants et très dignes progeniteurs vers les quels les princes speliez ou affligez ont eu recours et protection, est de voir le prince vrai et naturel et legitime heritier et successeur de la Grande Valaquie remis et restitué au lieu et siège de ses ancètres, en reconnaissant toutefois le Grand Seigneur, nôtre très cher et parfait ami et la couronne de Constantinople, et lui payant les droits et tributs accoutumez, comme faisait feu son père. Nous en fait sous presentement une bonne et expresse depèche à sa dit hautesse, de la quelle pour ce que nous savons que vous avez occasion, ne vous en ferons redite, nuos emrettant aussi à la suffisance de

nôtre aimé et feal le Sieur de Germigny, nôtre conseiller et maître d'hôtel ordinaire et ambassadeur par de là, lequel nous vous prions de croire, comme nôtre personne mêmement de ce qu'il vous temoignerà bien particulièrement. Outre que ce serà un oeuvre digne de la grandeur de sa hautesse et de vôtre prudence à la conduite et direction des grandes affaires, nous en reçeverons infini plaisir et contraitement pour le vous faire paraître par vrai effets à quelque bonne et notable occasion; nous remettant comme dit est du surplus à nôtre dit ambassadeur, priant Dieu Très Illustre et Magnifique Seigneur qu'il vous ait en sa très sainte et digne garde.

Ecrit à Paris, le 21 jour d'Avril 1579.

Henry De Neufville

(Arch. Vat. Roma. Prencipi e titolati. vol. 26. fol. 14.)

139.

Roma, 4 Mai 1579.

Secretarul de stat Galli către nunţiul Dandini la Paris.

De va fi rugat de către Petru Cercel, îl va putea recomanda regelui Franţei.

Come N. Sig^re^ sa, si ritrova costì in Corte il Principe di Valachia, privo del stato, che ricerca la protettione di Sua Maestà, appresso la quale ha havuto l'intercessione di N. Sig^re^ et ne ha riportato buona intentione, per quanto scrive esso, ricercando insieme nuovo ricordo a Sua Maestà; a la quale perciò doverà V. Sig^ria^ raccomandarlo a nome di Sua B^ne^ se ne sarà richiesta da esso.

(Arch. Vat. Roma. Nunz. di Francia vol. 11 fol. 432.)

140.

Paris, 24 Mai 1579.

A. Protonotario Dandini către card. Galli secretar de stat.

Favorizând cauza lui Petru Cercel pe lângă rege, acesta hotărît să-l ajute pe lângă sultanul, a trimes un ambasador special la Constantinopol, unde a plecat de câteva zile.

Il negotio del Principe di Valachia è stato spesso raccomandato da me al Re in nome di Nostro Sig^re^ per l'ordine che

V.S. Illma me ne diede molti mesi sono; et li offitii che ho fatti io con quelli, che egli medesimo ha fatti da se, et co'l mezzo d'altri, hanno operato tanto, che Sua Maestà ha abbracciata molto bene la sua protettione, et ha ispedito l'ambasciator suo per Constantinopoli, [1] che partì pochi giorni sono, con ordini così caldi, et con lettere di così buona maniera al Turco, che se 'l mezzo di Sua Maestà è d'autorità, egli può sperare d'esser consolato della gratia, che desidera; et in ogni evento resta grandemente obligato a i favori, che N^{ro} Sig^{re} gli ha fatti, da chi mostra di riconoscere tutto questo bene, et sodisfatto de li offitii fatti da me.

Di Parigi, a' 24 di Maggio 1579.

(Arch. Vat. Roma. Nunz. di Francia vol. 13 fol. 241.)

141.

Paris, 23 Iunie 1579.

Petru Cercel-Vodă către cardinalul Comendone.

A primit scrisori de recomandaţie dela regele Enric către sultanul şi viziri-paşa, deoarece însă cererea sa pentru un ajutor bănesc trebuie să treacă prin Consiliu, unde lucrul să tărăgăneşte mult, îl roagă să scrie în favorul său aci la Curte persoanelor numite în scrisoare.

Illmo et R^{mo} Mons^{re} et Patron mio honorandissimo.

Io ho più volte scritto a V. S. Illma et R^{ma} a la giornata i casi avvenutomi per darli conto di me, non solo perchè la possa, come mio patrone, rallegrarsi di quelle cose che mi danno speranza d'un felice successo, come ancora per domandarle e consiglio, e favore in quello che mi fa di bixogno: questo Cristianissimo Re, a cui Iddio dia ogni contento, mi è stato tanto favorevole et tanto benigno, ch'io potrei difficilmente dirne quanto io ne sento, et quanto io ne provo. Sua Maestà mi ha fatto una lettera per al Gran Turco, et un'altra per al maggior bascià che l'ha da negotiare, et l'ha mandata che in questa ne mando la copia a V. S. Illma et R^{ma}; et è vero che se Sua Maestà mi havesse dato licentia ch'io l'avessi scritta a mia fantasia non harei domandato a gran pezzo di quei favori che Sua Maestà mi ha fatto, perchè io le resto con tanto obbligo ch'io prego Iddio che mi dia gratia poterlo a qualche tempo riconoscerlo. Sua Maestà spontaneamente dette ordine

---

1 Acesta era Germigny Seigneur de Germolles.

che mi fusse proveduto certa somma di danari per potermi trattenere finchè venissi la sperata gratia di Constantinopoli: e tal caso fu rimesso al Consiglio, com' è l'uso di qua, che è lungo a determinare; io al vero ci sono stato un poco freddo; fui consigliato cercare favore di costà perchè ne sia scritto a questa felice Corte per cotesto Illmo Signor Ambasciatore, et da altri, che ai giorni passati ne scrissi a Monsr Illmo e R^{mo} Ramboglietto, che con questo le mando copia di quella lettera; e V. S. Illma e R^{ma} prego humilissimamente che faccia opera per me presso di detto Illmo Signor Ambasciatore perchè ne scriva et mi raccomandi al Re l'Ecc^{mo} Signor Duca di Nevers; e la mia stella Sua Eccellenza, non solo ha caldamente parlato di me, et volontariamente, et dove si è offerto l'occasione, ma mi ha cortesissimamente sovvenuto ne' miei bixogni, e promesso di nuovo avisarmi e favorirmi, che posso dire in vero che ogni mio bene dependa dal Consiglio et aiuto che Sua Eccellenza et V. S. Illma et R^{ma} mi farà favore a farle fede per me di quel ch'io ne sento; et di nuovo raccomandarmeli, quantunque io sappia l'amore che Sua Eccellenza mi porta, pregando Nostro Signore per ogni contento di V. S. Illma et R^{ma}, a la quale humilmente bacio le sacre mani.

Di Parigi, a li XXIII. di Giugno 1579.

Di V. S. Illma et R^{ma} in Christo figliuolo e servitore
Petrus Demetrius Princeps
et haeres Magnae Valachiae mpr.

Adresa: A lo Illmo et Rev^{mo} Monsignore, Il Cardinale Comendone, mio [par]ticular Signore.

(Arch. Vat. Roma. Principi vol. 26 fol. 247.)

142.

Praha, 27 Iulie 1579.

Sigismondo di Cavalli ambasciator către dogele Veneției.

Domnul Moldovei trebue să meargă în ajutorul Turcilor.

E' scritto ancora che'l Valacco per comandamento della Porta si preparava d'andar con quattro mille cavalli in agiuto de' Turchi contra il Persiano.

(R. Arch. di Stato. Venezia. Dispacci di Germania.)

143.

Dzisna, 4 August 1579.

Regele Ștefan Báthory către nunțiul Ioan A. Caligari.

Aflând că Albert Laski strânge armată la Viena pentru a ocupa Moldova, terorizând acolo pe Vodă, îi comunică această știre fiind gata a i se opune spre menținerea liniștei țării sale.

Stephanus Dei gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lituaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Livoniaeque etc. Princeps Transilvaniae.

Rev^{me} in Christo pater, sincere nobis dilecte.

Gratae nobis ea fuerunt, quae Paternitas V^{ra} ad nos de plurium revocatione ad auctoritatem Ecclesiae Catholicae perscripsit, optamusque ut omnia tandem ad eius Ecclesiae unitatem, obedientiamque se referant. Nos in singulos dies certioribus nunciis rumoribusque accepimus Albertum Laski Viennae militem cogere, ac Moldaviam dominatus occupandi causa oppugnare velle, idque se Turcarum imperatoris concessione facere perhibere. Quod quidem similitudinem vero nullam habet, neque enim aliter facere Moldaviae palatinus posset, quam ut mandati decedere de provincia imperatori Turcico pareret, etiam si armorum metum nullus adhiberet : plane igitur statuimus eam (nisi occurratur) rem per magnos non modo Moldaviae, verum etiam finibus regni nostri motus, atque adeo pericula allaturam esse, si itaque tranquillitati nostrae consulemus, videri id mirum nemini debebit, neque difficilis coniectura est a quibus haec cudantur studio fortasse interpellandi ab incepto Moscici belli conatus nostros, verum viderint illi, ne quae aliis incommoda machinantur, ea retro prolapso, eo se lapsu suo referant unde profecta videntur. Nos haec, quod nobis molesta acciderent, eorum Paternitatem V^{ram} esse nesciam noluimus, quam bene valere exoptamus.

Datum Drisnae, die 4. mensis Augusti. Anno Domini M. DLXXIX. Regni vero nostri anno quarto.

Stephanus Rex mpr.

Adresa: Rev^{mo} in Christo Patri Domino Ioanni Andreae Caligario Referendario et nuncio apostolico, syncere nobis dilecto.

(Arch. Vat. Roma. Nunz. di Polonia vol. 16 fol. 193.)

144.

[Sătmar, Octomvrie 1579.]

Ştefan-Vodă Mâzgă către arhiducele Ernest.

Împlinindu-se 17 ani de când slujeşte cu ai săi Casa Habsburgică împotriva vrăjmaşilor ei pe cheltuiala sa proprie cu mari pierderi pentru averea sa, ajungând la sărăcie îl roagă să dispună să i se achite restanţele de salariu, conform listei anexate.

Iam septendecim anni integri praeterire, ex quo una cum Boyariis et proceribus regni mei Moldaviensis, nunc mecum hic existentibus, et aliis quam plurimis, quorum iam multi et mortui sunt, alii vero et adhuc superstites sub alis M[tatum] V[rarum] versamur, Eiusdemque M. V. una cum ipsis mea servitia contra hostes et emulos Earundem fideliter exhibeo, *prăpădindu-mi în această slujbă întregul tezaur şi avutul meu* partim eo, quod propter et in spem restitutionis meae in regnum Moldaviae patrimonium meum aviticum per continuos et fere ultra tres annos nunc ducentos, nunc trecentos et plures equites in propriis meis expensis alui et intertenui, ac tempore necessitatis contra duplices hostes sub Sacrae Caesareae M[tis] generali capitaneo, Sp[li] et Mag[co] Domino Lazaro a Schuenda, cum morte multorum militum, servitorum et boyarorum sanguinis profusione et discrimine vitae fideliter servivi consumpsi; partim vero eo tempore cum aemuli et rebelles huius inclytae Domus Austriacae oppidum et castrum Zathmar a Mag[co] quondam Domino Melchiore Balassa clandestim duce Stephano Bathorii receperant et expugnaverant amisi et perdidi; nam tum ibidem in oppido Zathmar in hospitiis nostris magna vi suppellectili et pecuninae relicta cum eodem Domino Balassa versus Halmi contra Hustienses profecti eramus, tandem cum iam omnibus essem exhaustus, dilata restitutione mea, pro qua magis serviebam et nunc servio, *răposatul împărat Maximilian* post tertium vel quartum annum, secundum limitationem praefati domini Lazari a Schuenda mihi et boyariis meis certam quandam pensionem annuam et militare stipendium ad certos equites levis armaturae per Cameram Scepusiensem ex proventibus eiusdem Camerae singulis mensibus et statis terminis dari et exsolvi clementer constituere et mandare dignata erat, *caresti pendiu şi pensie anuală mi-a fost dată împreună cu boierii mei regulat de către Camera susnumită*, alii vero ex ordi-

naria solutione bellica, a solutore bellico inter alios milites sua stipendia acceperunt et emeruerunt. *Deoarece însă* iam a duobus integris et ultra retroactis annis Camera praefata et solutor bellicus (propter paupertatem, prout ipsi dicunt) *nu mi-a dat nimica, i-am prezentat un extract al datoriei Camerei, dela care am avut răspuns ca să mă adresez Măriei Voastre pentru achitarea ucelei restanțe. Astfel dupăce* propter diuturnum exilium, *suferit de mine* per tot continuos annos *din pricina întârzierii proviziei mele, măncându-mi banii* ita ut saepe summam et maximam paupertatem et famem una cum familia nostra pati cogimur, *făcându-mi și datorii grele, Vă rog* una cum boyariis mecum hic existentibus, *să dați ordin să ni se achite suma cu care Camera ne-a rămas datoare,* quo habeamus cum quibus necessitati et paupertati nostrae, quam patimur subvenire, creditoribusque nostris satis facere ac ad loca nostra in Hungariam, secundum benignum V^{rae} Ser^{tis} mandatum citius et alacriori vultu redire possimus et valeamus; etc.

Clemens et ⌜maturum a V^{ra} Ser^{ma} M^{ti} exspecto responsum.

Stephanus Electus wayuoda et legitimus Heres Regni Moldauiae, nunc exulis in Zathmar pro se et Boyariis secum existentibus et exulantibus.

Pe dos: Zusehen wes diese füer Undterhaltung haben und was man Ihnen schuldige; 2. Novembris 79.

Anexat: Kriegszahlmeisters gehorsamber Bericht, etlicher wallachischen Dienstleuth in Ober Hungern Kriegs-Anstandt betreffendt (4. Novembris 79) din care reiese că Camera Scepusiană datora lui.

Steffan Waywoda, welcher selbst alhie, so von Haus aus mit acht Pferdten zu dienen bestellt, până la 31 August 1579 cu suma de 1247 fl. ung. 22 cr. adică 1559 fl. Rh. 1 cr. și 2 denari;

Peter Traxin[1] 288 fl. Rh. 1.5 cr. și alți 182 fl. Rh.

Traxin Peter seines Sohns Traxin Janusch, so zu Toggey dient 419 fl. 2 cr.

Flayckho[2] Michel dient unter den 200 Pferdten zu Feldt 200 fl. 34 cr. și

Ratto Istvan, welcher unter den Husserischen Pferdt zu Saggmar dient 166 fl. 36 cr., datorind tuturora în total cu suma de 2815 fl. 28 kr. 2 denari, achitarea căreia se recomandă arhiducelui.

(Hofkammerarchiv. Wien. Ungarische Hoffinanz.)

---

[1] Recte: Drăgșan. [2] Fără îndoială: Vlaicu.

145.

[Wien, Noemvrie 1579.]

Ştefan-Vodă Mâzgă către Camera Aulică.

Fiindcă la ultima sa petiţie n'a primit decât 600 fiorini, roagă să se dea ordin oficiului de tricesimă dela Nagyszöllős să i se achite restul ce mai are de luat.

Fiindcă la cererea mea în privinţa achitării sumei ce mi se cuvine din partea Camerei Scepusiane potrivit extractului prezentat am primit răspuns, quod nunc certas ob causas *nu-mi poate da mai mult* quam trecentos florenos Rhenenes in pecunia et trecentos in mercibus, *cu toate că* hoc responsum mihi satis onerosum et plane luctuosum esse videatur, *căci din pricina lipsei de bucate, care bântue de patru ani în Sătmar, sufăr mult, atât în de ale mâncării, cât şi în de ale băuturii, rog consilierii Camerei Aulice, să daţi ordin Camerei Scepusiene să-mi achite cât mai curând restul datoriei, iar dacă Camera n'ar avea bani, să mi se plătească* ex proventibus tricesimae Zölösiensis *prin tricesimatorul din* Szöllős, *ca şi altă dată, dându-se ordin aceluia* (Paul Kökényesdi) *sau ajutorului său* (contrascribae Ioanni Wörös) *să-mi plătească în bani gata restul de* 787 fl. ung. *cu celelalte deputaţiuni,* ne in ultimam paupertatem et oppressionem devenire aut fame et inedia in hac mea aetate me macerare cogar, sed habeam cum quibus me et meos in hac caristia vini et frumenti alere et intertenere possim et valeam.

Stephanus Electus wayuoda
et haeres legitimus terrae Moldaviensis profugus exul.

Pe dos: Befelch an die Zipserische Camer, solle Ihme im eheisten möglich zufrieden halten; 14. Novembris 79.

(Hofkammerarchiv. Wien. Ungarische Hoffinanz.)

146.

Roma, 12 Decemvrie 1579.

Secretarul de stat Galli către nunţiul Caligari.

Provincialul Iezuiţilor a plecat spre Ardeal împreună cu părintele Ştefan (Arator) Szántó şi alţi tovarăşi ai săi.

Il Padre Provinciale de Giesuiti è partito a la volta di costà et viene seco il Padre Stefano Aratore[1] con altri de la Compagnia et al detto Provinciale s'è consignata una cassa di libri per dar a V. S^{ria} da distribuere, come meglio intenderà dal duplicato d'una mia lettera, et de la lista de libri, che si manda con questa.

(Arch. Vat. Roma. Nunz. di Polonia vol. 15 fol. 72. Concept.)

147.

Warszawa, 31 Decemvrie 1579.

Abatele Ioan Cyrus către împăratul Rudolf II.

S'a hotărît războiul împotriva Moscovei şi poate şi împotriva Turcilor, cari chemând ambii Domni ai Țărilor române la Poartă, e de temut să nu le prefacă în provincii turceşti.

Belli tamen contra Moscum continuatio iam omnino decreta est. Hodie aiunt de contributione, eius nervo, etiam conclusum miri eo odo, quo in proximis comitiis de eo constitutum fuisse dicitur, nisi quod vectigalia augere velint, et nescio quam etiam in hominem capita talem collectam sciscere, quae una cum adaucto telonia tam diu duret, quam diu bellum non modo contra Moscum, sed etiam Turcam duraturum sit. Frequenti enim et communi fama iactitant certum regno huic a Turca meminere gravissimum belli periculum, cuius iam haec ante oculos sint initia, quod aestate praeterita arcem quandam in ipsa Podolia et fundo, qui sit iuris Polonici ad Tiram fluvium aedificare coeperint: et ante paucos dies tam Walachiae, quam Moldaviae regulos ad Portam vocaverint; missis, qui eos principatus in formam provinciae redigant et nomine Sultani illis praesint duobus bassis nomini Christiano infensissimis.

Datae Warsauiae caligantibus oculis, ultima die anni M.D.LXXIX.

(Staatsarchiv. Wien. Polonica.)

---

[1] Trimiterea acestui învăţat Iezuit ungur se hotărîse încă din vara trecută cu termenul să plece în ultima săptămână a lui August, însă plecarea s'a amânat pân'acuma, cu toate că regele Báthory zoria mereu să intre Iezuiţii cât mai curând în Ardeal.

148.

Alba-Iulia, 1 Ianuarie 1580.

Principele Cristofor Báthory către nunţiul Caligari.

Mulţumeşte pentru scrisoare şi bunăvoinţa arătată faţă de promovarea cultului catolic în Ardeal.

Reverendissime Domine nobis honorandissime. Salutem et nostri benevolam commendationem.

Gratissimae nobis fuerunt litterae D. V. Rev^mae^, ex quibus intelleximus id, quod nobis minime dubium erat, D. V. Rev^mam^ non solum de victoria Ser^mi^ Regis, fratris nostri, quam proxime ex devicto Moschorum tyranno reportarit, summopere laetari, sed nostram etiam hanc in Deum pietatem, quam in amplectendis et fovendis iis, qui eius cultui et honori serviunt, cupidissime profitemur, maximis pro sua humanitate laudibus efferre. Nos autem, etsi omnes actiones nostras ad divini inprimis illius numinis, a quo omnia accepimus, gloriam, uti debemus libentissime referimus, non possumus tamen in hoc nostro iuvandae religionis proposito, Rev^mae^ D. V. tanti scilicet viri auctoritate, e cohortatione quadam non vehementer confirmari. Itaque D. V. Rev^mae^ gratias agimus, quod hoc pium studium, institutumque nostrum, tanta benevolentia prosequatur, et in posterum etiam ita se erga nos animatum esse ostendat, ut spem inde non obscuram nobis iniiciat, posse nos omnia, quaecunque ad coepti huius operis perfectionem desiderari videbuntur, ope atque consilio D. V. Rev^mae^ conficere.

Quod ut D. V. Rev^ma^ faciat, ac nos provinciamque hanc nostram, cura atque sollicitudine sua, qua plurimum potest iuvare non desinat, D. V. R^mam^ etiam atque etiam rogamus. Hoc et nobis apprime gratum, et dignitati ac muneri suo, conveniens ante omnia atque consentaneum erit. D. V. R^mam^ bene valere optamus.

Datae Albae Iuliae, 1. die Ianuarii. Anno Domini 1580.

Christophorus Bathorj de Somljo
Vaiuoda Trans[ilva]nus mpr.

Adresa: (Reverend)issimo domino Ioanni An(dreae Caligario el)ecto episcopo Britonoriensi, (nuntio) apostolico in regno Poloniae. (Domino) et amico nobis honorandissimo.

(Arch. Vat. Roma. Nunz. di Polonia vol. 17 fol. 1.)

149.

Paris, 1 Ianuarie 1580.

A. Protonotario Dandini către card. Galli secretar de stat.

Ajută pe Petru Cercel-Vodă care acum primeşte prima bună veste dela Constantinopol în afacerea sa de acolo.

Raccomandai all'una et all'altra delle Maestà loro il credito del Sig^r Cesare Brancatio, et in tempo a punto che tutti gli altri creditori Italiani fanno instanza d'esser pagati, ma questa è cosa difficile; tuttavia la Regina aiuta, et ha promesso di favorire quel gentil huomo in particolare: come il Re di seguitare nella protettione che ha del Principe di Valachia, havendo io pregata Sua Maestà a richiesta di lui di dare nuovo ordine per il caso suo al suo ambasciatore in Constantinopoli, hora che scrive haver buona speranza del primo offitio che ha fatto.

(Arch. Vat. Roma. Nunz. di Francia vol. 14 fol. 4.)

150.

Istambol, 4 Ianuarie 1580.

Comunicantul anonim către oratorul Ioachim von Sinczendorff.

Ceauş trimes spre întâmpinarea lui Petru-Vodă.

Petrus palatinus Moldaviae ut cito veniat mandatur, ideoque hesterna die chiaussius quidam est missus in illius occursum.

(Staatsarchiv. Wien. Turcica.)

151.

Roma, 9 Ianuarie 1580.

Secretarul de stat Galli către nunţiul Caligari.

Se bucură de buna primire ce s'a făcut Iezuiţilor.

Nostro Signore ha udita molto volentieri la relatione mandata circa il buon ricevimento degli Padri in Transilvania, et il luogo commodo et ameno che li è stato assegnato, et quel che più importa, la speranza che havevano di far profitto nelle cose del servitio di Dio et aumento della santa religione. Il P. Stefano Aratore partì alla volta di costà già buon pezzo fa con altri compagni, come all' hora scrissi, la venuta de' quali sarà a tempo, et tuttavia s'attenderà a far provvisione d'altri operarii.

(Arch. Vat. Roma. Nunz. di Polonia vol. 15 fol. 75. Concept.)

152.

Wien, 14 Ianuarie 1580.

Arhiducele Ernest către Camera Scepusiană.

Să plătească lui Ştefan-Vodă Mâzgă salariul restant, iar despre provizia lui să-i raporteze.

Supplicavit nobis Stephanus electus Waiuoda Moldauiae, ut solutionem stipendii sui, et provisionis annuae 300 florenorum, ex proventibus Camerae istius a Divo quondam imperatore Maximiliano decretorum vobis imponere et ... de vectura ligni et defalcatione foeni providere dignaremur *şi văzând că aceste venituri i-au fost deputate încă din* 28 Martie 1578 *Vă ordonăm să-i plătiţi salariul, iar despre lemne şi fân să-mi daţi informaţie.*

(Colecţiune particulară. Ungaria.)

153.

Paris, 24 Ianuarie 1580.

A. Protonotario Dandini către card. Galli secretar de stat.

Favorizând afacerea lui Petru Cercel pe lângă rege, află că acesta a avut promisiunea regelui şi a reginei-mume de a-l ajuta.

Il Principe di Vallachia mi ha pregato instantemente di ricercare dal Re nuove lettere et nuove concessioni per il suo particolare all'ambasciator suo in Constantinopoli; in che mi è parso dovere compiacerlo, come et per l'honestà del suo desiderio, et in gratia di N[ro] Signore. La Maestà Sua et la Regina madre hanno promesso di consolarlo.

(Arch. Vat. Roma. Nunz. di Francia vol. 14 fol. 41.)

154.

Istambol, 25 Ianuarie 1580.

Oratorul Ioachim von Sinczendorff către împăratul Rudolf II.

Petru-Vodă va fi trimis la Alepo, iar urmaşul său în Moldova a început să tiranizeze norodul pentru ca să-şi scoată banii cu cari a ajuns pe tron.

Peter gewesner Vayvoda in der Moldaw wirdet nach Alepo geschickt; lässt doch, als man höret, Weib und Kindt hie, viel-

leicht der Hoffnung, ob Er mit der Zeit wieder im vorigen Standt revociert würde. Hat dem Sulthano neuen Sämb-Gelts offeriern und Reverenz thuen wöllen, aber der Sulthanus hat Ihn nicht fürgelassen, doch das Gelt Ihm und den seinen zu Underhaltung nebens unangenommen, auch verpleiben lassen; soll 40 oder gar 60 Asperl täglicher Underhaltung haben.

Der neue hinein in die Moldaw geschickte soll bereit weidlich mit seinen armen Undersässen tyrannisiern, ohne Zweifel damit Er das Gelt wieder zusammen karge, was Er alhie verschenkt und zu Erlangung der Weydaschaft aufgeborgt.

(Staatsarchiv. Wien. Turcica. Cifra.)

155.

Istambol, 25 Ianuarie 1580.

Gabriel Cavazza bailo către dogele Veneției.

Petru Șchiopul, adus aci, nu putu avea audiență la sultanul, iar oamenii noului Vodă voind să fie internat, peste puțin va fi trimis la Alepo, de unde fu chemată sora lui Vodă din Moldova (văduva lui Mircea-Vodă) o femee de mare autoritate.

Pietro dismesso vaivoda di Bogdania fu condutto qui con 18/m ducati trovatili; li quali questo Signore ha voluto che li restino: egli voleva pur presentarli a Sua Maestà per baciarli la mano, ma non ne ha havuto gratia.

Li agenti del novo Vaivoda hanno procurato con gran sollecitudine, che esso fosse confinato in qualche loco; perchè già camminava ad occupar favori appresso i grandi, onde è stato confinato in Aleppo, dove sarà mandato fra pochi giorni, et di là è stata richiamata la sorella del presente vaivoda di Bogdania, che pur vi era confinata, che fu moglie di un Mirtola vaivoda di Vallachia, et governò quella provincia alcuni anni in nome di un suo picciolo figliuolo; la qual, come ricca, che è per haver accresciute mercantando le facultà che portò seco in Aleppo, ha speso gran somma di danari per esser liberata da quel confine. E' donna, come vien detto, di molto valore et industria; et per haver il favore del Magnifico Acmet bassà, di cui il marito fu grande amico, si crede, che sarà rimesso nel governo di Valachia.

Dalle Vigne di Pera, li 25 Gennaro 1579.

(R. Arch. di Stato. Venezia. Dispacci di Cosp. Cifra.)

156.

Roma, 22 Fevruarie 1580.

Secretarul de stat Galli către nunţiul Dandini la Paris.

Ordonă în numele Papei ca să continue recomandarea afacerii principelui Petru Cercel în Curtea regală de acolo, de va fi rugat de dânsul.

E' similmente piaciuto a Sua B^ne^ l'offitio da V. Sig^ria^ fatto con le lor Maestà a requisitione del Principe di Valachia, a favor del quale doverà V. Sig^ria^ continuar di parlar' in quel proposito quando et come dal medesimo Principe sarà ricercata, che così è mente et ordine de la B^ne^ Sua.

(Arch. Vat. Roma. Nunz. di Francia vol. II fol. 528.)

157.

Bratislava, 7 Martie 1580.

Arhiducele Ernest către Camera Ungară.

Să dea o gratificaţie de 20 fiorini văduvei lui Bogdan-Vodă şi fiului ei.

Bogdani Weywodens nachgelassnen Wittib 20 fl. aus Gnaden raichen zu lassen.

Clementer attendentes humillimis precibus relictae quondam Boghdani Waywodae uxoris vestrae annuentes eadem de re opinioni demissae vobis benigne mandamus, ut pro commodiori et matris decrepitae, et filii eius sustentatione eidem semel et simul viginti florenos menses numerari curetis. Satisfacturi sic nostrae benignae voluntati.

Posonii, 7. Martii. Anno 80.

(Hofkammerarchiv. Wien. Oesterr. Gedenkbücher 149 fol 345.)

158.

Istambol, 17 Martie 1580.

Gabriel Cavazza bailo către dogele Veneţiei.

Fiind chemaţi la Poartă toţi acei boieri internaţi cari au drept la scaunul Ţării-Româneşti, fu ales Pătraşcu, însă ambasadorul Franţei susţine că adevăratul fecior de Vodă este Petru Cercel, protejatul regelui său.

Il Signor ha fatto richiamar qui quei che pretendeno la Signoria di Vallachia, che si trovano confinati in diversi lochi, per elegger il più legitimo a quel governo, et di già è gionto di Cipro uno che si fa chiamare Petrasco, che pare che ne habbia maggior pretensione degli altri, ma perchè il Signor ambassator di Franza afferma il vero Petrasco esser in Corte del suo Re, vuol far conoscer questo per falso et favorir quello; si stima però che di tutti quelli che si metteranno inanzi quello sarà preferito che haverà più da spendere.

(R. Arch. di Stato. Venezia. Dispacci di Costantinopoli. Cifra.)

159.

Roma, 21 Mai 1580.

Secretarul de Stat Galli către nunțiul Caligari.

Papa consimte să se facă un seminar la Cluj, însă numai după ce va fi informat că Iezuiții trimiși acolo sunt bine prevăzuți cu toate ce le trebuie.

Quanto a l'eriger un seminario d'Hungari in Colosvar ho già scritto a V. S^ria^ che N^ro^ Signore non se n'è mostrato alieno, ma che le pare che si debba veder prima, che siano ben provisti, fermi et contenti in quel luogo li Padri Giesuiti, inanzi di far altra deliberatione circa il seminario, et così aspetteremo d'intendere quando ciò sia fatto, per poter poi meglio risolversi Sua S^tà^ a quel che habbi a fare.

(Arch. Vat. Roma. Nunz. di Polonia vol. 15 fol. 89. Concept.)

160.

Sătmar, 12 Iulie 1580.

Ștefan-Vodă Mâzgă către Camera Scepusiană.

Dupăce în timp de un an n'a primit de cât 100 fiorini din salariul său restant, din care a cheltuit mult și cu drumul său la Viena, roagă să i se dea măcar alți 200 fiorini și ceva din provizia ce i se cuvine, căci e lipsit cu totul de bani și mijloace.

Generosi ac Egregii Domini et patroni clementissimi. Post salutem et servitiorum meorum commendationem.

Erről akarám Kegyelmeteket meg találnom, hogy emlékezhetik Kegyelmetek arra, hogy immár egész esztendeje leszen, hogy miolta Kegyelmetek nem adott énnekem az én szolgálatomban többet száz forintnál, meg azt is mind egy pénzig az

adósoknak fizettem, az kiknek mind én magam s mind szolgáim adósultanak az mig Bécsbe jártam, ki miatt mostan az nagy szűk üdőn és takaradásnak idején csak egy pénzem is nincsen. Kérem tü Kegyelmeteket, mint bizodalmas uraimat, hogy tü Kegyelmetek mostan, ha többet nem, ezen én szolgám által küldjön két száz forintot vagy penig annyit, a mennyi lehet mostan onnan az kamoráról, mert tudom és nyilván hiszem, hogy ha valahonnan pénznek kell az kamorára menni, mostan vagyon annak az ideje. Ha penig mostan az kamoráról annyit nem adhatna is, hát az többit az két száz forintnak deputálja Kegyelmetek az szöllősi és az károlyi harminczadakon, hogy legyen énnekem is mivel magamat az télhez készitenem és egy napról másra mivel élnem szolgáimval egyetemben, mert látja Isten, teljességgel el untam az sok koplalást ez nagy sok drága és szűk üdőben.

Továbbá emlékezhetik Kegyelmetek arra is, hogy udvarbiró uramnál deputált vala Kegyelmetek énnekem husz köböl buzát és commissiót is adott vala Kegyelmetek rea, de énnekem azt mind ez téltől fogva ez ideig meg nem adta. Immár miért hogy az uj hamar be kezd jőni és az üdőközben az esztendő is elő közelget, kérem ezen is tü Kegyelmeteket, hogy mostan immár adjon Kegyelmetek mind az negyven köbölről, kivel ez esztendőre tartoznék Kegyelmetek commissiót adni, hogy mostan idején, mig udvarbiró uram az gabonát az németek kezibe az várban be nem adja, addig adja meg, mert ez előtt az husz köböl felől avval excusálta magát, hogy azért nincsen, hogy immár mind az profont mester kezébe adta az várba, azért immár mostan, hogy leszen, adja meg mind az negyvent, kivel ez esztendőre Kegyelmetek tartozik adni.

Továbbá meghadta vala Kegyelmetek szemtől szembe udvarbiró uramnak ez télben, hogy az ő Felsége mandatoma szerént énnekem fát és szénát adjon, de nem hogy énnekem az ulta vagy csak egy szál fát avagy csak egy marok szénát adott volna, de még rétemet is, az kit az ulta, miolta itt ez helyen vagyok ez ideig birtam és éltem, azt is hatalmasul őmaga rea menvén tőllem elvötte és az szegénség barmával, az ki az császárnak ő Felségének számára szántottanak, az füvet mind el etetteté, fegyveres kézvel őket rea szabaditván, hogy ha szolgáim oltalmazni fogják, mind le vágják mind lovaimat s mind szolgáimat. Immár mostan soholt semmi kaszáló füvem nincsen. Nem tudom télbe mivel kell lovaimat tartanom. Kérem azért

Kegyelmeteket ezen is, hogy tü Kegyelmetek parancsolna udvarbiró uramnak, hogy ha immár igy esett, hát mostan miért hogy annak mostan vagyon ideje, az mint ő Felsége parancsolatja tartja, adjon és hordasson télre való szénát, kivel lovaimat megérjem, hogy télben ne kellessék se tü Kegyelmeteket aznak kéréseért, se udvarbiró uramat bántanom és untatnom, lovaim is ne fogyatkozzanak meg éhség miatt. Mert ha rétemet torkom verve meg nem etetteti vala, hát én ott annyit kaszáltattathattam volna, hogy nem kellett volna szénáért sem Kegyelmeteket, sem udvarbiró uramat untatnom, hanem csak segitségért.

Kegyelmeteket ezen is kérem, hogy Kegyelmetek hadná meg azt is valóban udvarbiró uramnak, hogy adjon fát is az mint az ő Felsége parancsolatja és az kamora deputatiója avagy limitatiója tartja, minden hétre két szekér fát vagy szakasszon valahol egy barmos jobbágyot valamely faluból, akar Batizból, akar Udvariból, az ki meg hordja és azt egyéb szolgálatval ne bántsa, hanem az mi adaja vagy jövedelme a'kivől volna, azt vegye be attól ő Felsége számára, hogy ezért is ne kellessék mind untalan rea futtatnom és Kegyelmeteket is untatnom.

Továbbá ezen is kérem Kegyelmeteket, hogy miért hogy az kamoráról is ilyen lassan és nehezen adhat Kegyelmetek, miért hogy nem mindenkor vagyon az kész pénz, Kegyelmetek parancsoljon profont-mester uramnak, hogy az én szolgálatomnak és provisiómnak fizetése fejében adjon házam szükségére való kenyeret annyit, kivel szolgáimat be érjem, mikor kéretek és adjon korpát is, azt is el veszem fizetésem számában, csak Kegyelmetek parancsoljon neki, hogy adjon a' mikor kéretek, hogy ha nem lehet mindenkor az kész pénz avagy akar csak az legyen mindenkor elég.

Mindezekre ugyan felette igen kérem Kegyelmeteket, hogy Kegyelmetek meg olvasván, minden articulusára adjon jó választ, kit köszönhessek és szolgálhassak meg Kegyelmeteknek. Meg is köszönöm és meg szolgálom Kegyelmeteknek, ha Isten életemet parancsolja. Jó választ várok Kegyelmetektől, mint bizodalmas uraimtól. Isten tartsa és éltesse Kegyelmeteket minden jovaival jó egészségben.

Datum Zathmar, 12. die Iulii. Anno Domini 1580.

Gen. ac Eg. Do. Vestrarum

servitor paratissimus
Stephanus Electus waywoda
et legitimus haeres Moldaviae etc.

(Colecţiune particulară. Ungaria.)

Trad. Vreau să aflaţi Domnia Voastră, că poate vă aduceţi aminte Domnia Voastră, că iată se împlineşte un an deplin, decât Domnia Voastră nu mi-aţi dat în slujba mea mai mult de o sută de fiorini, încă şi pe aceea, până la un ban am plătit-o celor cărora le eram dator, acelora către cari atât eu însumi cât şi slugile mele ne-am îndatorat, când am fost în Viena, din care pricină, în această vreme strâmtorată şi în a strângerii, nu am nici un ban. Rog pe Domnia Voastră, ca pe Domnii mei cu credinţă, să-mi trimiteţi Domnia Voastră acum prin această slugă a mea, dacă nu mai mult, două sute de fiorini sau atât cât se poate acum de acolo din Cămară, căci ştiu şi cred de bunăseamă, că dacă trebue să meargă de undeva bani în Cămară, acum e vremea pentru aşa cevà. Iară dacă acuma din Cămară nu aţi puteà da nici atât, ce mai este până la două sute de fiorini, să o trimiteţi Domnia Voastră pe hărminţiile dela Szöllős şi Carei, ca să am şi eu cu ce mă gătì de iarnă şi să trăiesc de pe o zi pe alta cu slugile mele împreună, căci ştie Dumnezeu că mi s'a urît cu flămânzeala cea multă în această vreme foarte scumpă şi strâmtorată.

Mai departe, poate vă aduceţi aminte Domnia Voastră şi de aceea că mi-aţi hotărît Domnia Voastră la ispravnic douăzeci de câble de grâu şi aţi dat şi comisie despre aceasta Domnia Voastră, dar nu mi le-a dat din iarnă şi până acum. Pentru că iată cel nou în curând începe să vină înăuntru şi în acest timp şi anul se apropie, mai rog pe Domnia Voastră ca să-mi daţi Domnia Voastră acum despre patruzeci de câble, despre cari sunteţi datori Domnia Voastră să daţi commisie pe anul acesta, ca acuma, până când nu dă ispravnicul grâul în cetate în mâna Nemţilor, să mi-l dee, căci mai înainte despre cele douăzeci de câble s'a desvinovăţit cu aceea că pentru aceea nu are, căci l-a dat la mâna meşterului de profont în cetate, pentru aceea acum când este, să mi le dea toate patruzeci, cu cari îmi sunteţi datori Domnia Voastră pe acest an.

Mai departe aţi poruncit Domnia Voastră de-adreptul domnului ispravnic în iarna aceasta, ca după porunca Maiestăţii Sale, să-mi dee lemne şi fân, dar nu numai că acela nu mi-a dat nici o bucată de lemn sau vre-o mână de fân de atunci, dar mergând samovolnic asupra luncei, pe care am stăpânit-o şi am trăit de atunci, de când sunt în acest loc, până acum, mi-a luat-o şi a păscut-o cu vitele sărăcimei, care a arat pentru Maiestatea Sa, slobozându-i cu mână armată asupra ei, că dacă slugile mele vor ocroti-o, să-i taie pe toţi şi pe caii mei şi pe slugitorii mei. Iată că acum nu am nicăeri iarbă de cosit. Nu ştiu cu ce va trebuì să-mi ţin caii la iarnă. Rog iarăş pe Domnia Voastră şi pentru aceasta, ca Domnia Voastră să porunciţi domnului ispravnic, că dacă aşa s'a întâmplat să fie, apoi acum, că acum e vremea pentru aceasta, după cum orânduеşte porunca Maiestăţii Sale, să dea şi să care fân pentru iernat, cu care să-mi ţin caii, ca să nu fiu nevoit la iarnă să vă supăr şi să nu vă las în pace pe Domnia Voastră şi pe domnul ispravnic cerând şi nici caii să nu mi se împuţineze din pricina foamei. Pentrucă de nu mi-ar fi păscut lunca „până în gât" apoi eu aş fi putut să cosesc acolo atâta, că nu aş fi nevoit să vă supăr pe Domnia Voastră, nici pe ispravnic pentru fân, ci numai pentru ajutor.

Şi mai rog pe Domnia Voastră, ca Domnia Voastră să porunciţi cu dinadinsul domnului ispravnic, să-mi dee şi lemne, precum porunceşte Maiestatea Sa şi după cum îl îndatorează deputaţia sau limitaţia Cămarei, în fiecare săptămână două care de lemne, sau să facă rost undeva de vre-un iobagiu cu vite din vre-un sat, sau din Batiz sau din Udvari, care să le aducă şi pe acela să nu-l mai îngreuneze cu altă slujbă, ci darea sau venitul pe care-l are, să-l iee dela acela pe seama Maiestăţii Sale, ca să nu trebue şi pentru aceasta să alerg mereu şi să nu vă supăr şi pe Domnia Voastră.

Mai de parte vă mai rog pe Domnia Voastră, că dacă şi din Cămară numai cu atâta zăbavă şi atât de greu puteţi să daţi Domnia Voastră, căci nu totdeuna se află bani număraţi, să porunciţi Domnia Voastră domnului meşter de profont, ca în socoteala de plată a slujbei şi provisiei mele, să-mi dee atâta pâine pentru nevoile casei mele, câtă să-mi fie destulă pentru slujitorii mei când cer şi să-mi dee şi tărâţe, o primesc şi pe aceea în socoteala plăţii mele, numai Domnia Voastră să-i porunciţi să-mi dee când cer, sau, dacă nu poate totdeauna să-mi dee bani număraţi, măcar aceea să fie totdeuna destulă.

Pentru toate acestea rog peste măsură de mult pe Domnia Voastră, ca Domnia Voastră cetind, să-mi daţi răspuns bun fiecărui articol, pentru care să vă pot mulţumi şi slujì pe Domnia Voastră. Vă mulţumesc şi vă slujesc pe Domnia Voastră, dacă îmi dă Dumnezeu viaţă. Aştept răspuns bun dela Domnia Voastră ca dela domnii mei cu credinţă. Dumnezeu să vă ţină şi să vă trăiască pe Domnia Voastră cu toate ale Domniei Voastre în bună sănătate. Dat în Sătmar; etc.

161.

Praha, 26 Iulie 1580.

Alberto Badoer Cavalier ambasciator către dogele Veneţiei.

Poarta cerând principelui Cristofor Báthory să-i predea două castele şi să-i trimeaţă în ajutor armată, la sfatul regelui Poloniei, nu i-a îndeplinit cererea răspunzându-i că Ardealul nu-i este vasal. Dar în acelaş timp a pus armată la graniţele ţării.

Questi giorni passati vidi in mano di un principal ministro una copia di una lettera scritta da un loco di Ongaria, con aviso che Turchi havevano ordine dalla Porta di scacciar il Transilvano da quel Dominio et di ponervi un Valacco, et che il Transilvano haveva fatto provisione di gente per difendersi, perciò ho procurato intendere questa cosa di radice, et da bon loco mi è stato detto che il Turco haveva fatto dimandar al Transilvano doi castelli, et comandatoli ancho che li mandasse per questa guerra di Persia buon numero di cavalaria, il che il Transilvano

fece intendere al re di Polonia, suo fratello, il quale rispose subito che egli si provedesse alla difesa et facesse intendere a Turchi il suo desiderio essere di conservare il suo stato con la loro buona amicitia, et che però li pregava a non li dimandar quei castelli che erano suoi, et sarebbono come tali difesi sempre et conservati da lui. Quanto alle genti poi comandate, che li facesse dire egli non essere obligato mandarli gente d'alcuna sorte, non essendo suo vassallo, ma che come quello che tiene in molto la loro amicitia, quando non fosse in tempo di mandar ogni giorno aiuto al re di Polonia, suo fratello, per la guerra che ha col Moscovito, mostrerebbe segno manifesto del desiderio che ha di dar satisfattione al Gran Signore, facendo per buona voluntà quanto havesse potuto, quando per obligatione non sia tenuto far alcuna cosa; il che fu eseguito dal Transilvano, et mal inteso da Turchi, li quali avisorno alla Porta, di dove è poi venuto quest' ordine al beglierbei della Grecia, ma si crede che non tenterà neancho di eseguirlo, poi chè il Transilvano è già provisto alli confini di buona gente per difendersi, et in questo mentre il re di Polonia potrà a Constantinopoli accomodar la cosa con trattatione in questo tempo che sono Turchi impediti in altra parte.

(R. Arch. di Stato. Venezia. Dispacci di Germania.)

162.

Praha, 23 August 1580.

Împăratul Rudolf II către arhiducele Ernest.

Să comunice căpitanului Rueber la Caşovia, ca să ţină cu vorbe pe Iancu-Vodă din Moldova, până ce va hotărî în privinţa cererii lui.

Wir haben neben dem von Euer Liebden, ferner von unserm Rath und Feldobristen dem Rueber, von wegen des Iancola Weyda in der Moldau Zukommen derselben Guetbedunken empfangen und vernommen. Wöllen darauf der Sachen nachgedenken und zu unser Hinauskunft uns darin resolvieren; mittlerweil aber würdet dem Rueber zu befehlen sein, dass er gedachten Iancola Weyda mit gueten Worten aufhalten und contentieren wölle.

(Staatsarchiv. Wien. Hungarica. Concept.)

163.

Istambol, 6 Septemvrie 1580.

Sultanul Amurat III către Petru Cercel-Vodă.

La intervenția regelui Franței, fiind gata a-l pune pe scaunul Țării-Românești, îl invită să vină la dânsul.

Re Murad figliuolo di Re Selim sempre Augusto.

Primo fra li Principali delli fideli al Messia. Necessitato delli Signori delli populi Jesuini, esistenti nelli paesi di Francia, filiolo di Petrasco vaivoda Pietro, dapoi il ricevere del segno alto imperiale si saprà come al presente l'imperatore di Francia ha mandato alla mia felice Porta lettere honorevoli, supplicando che nel paese di Valachia nel luoco del tuo padre sii fatto Vaiuoda, [1] et perchè tu venghi alla mia felice Porta, ho fatto il comandamento et comando, che secondo la supplica del sopranominato si adempischi il desiderio suo, non tardando alla mia felice Porta aggiungerai, così saperai; et al segno nobile fede prestarai.

E' scritto nelli fini della luna di Reggiepp, l'anno 988, nella custodita habitatione di Constantinopoli, che fu alli 6 di Settembre 1580.

Adresa (în capul scrisorii) Proprio originale della lettera, overo salvocondotto, che il Gran Turco scrisse al Principe di Valachia in favore del Christianissimo.

(R. Arch. di Stato. Modena. Stati varii, filza 193. Copia.)

164.

Praha, 12 Septemvrie 1580.

Împăratul Rudolf II către arhiducele Ernest.

Consimte ca Iancu-Vodă să-și cumpere moșii în Ungaria, deoarece însă vrea să le ia pe numele altuia, așteaptă opinia sa despre acest lucru.

Wir haben Euer Liebden Schreiben vom 6-ten dieses laufenden Monats, betreffendt unsern Kreishauptmann Simon Forgatschen, den Iancula Weyda aus der Moldaw . . . empfangen und alles Inhaltes vernommen. Betreffendt dann den bemelten Iancula Weyda, lassen wir uns Euer Liebden Antwort wohl ge-

---

[1] A se înțelege că vrea să-l pună în scaunul avut pe vremuri de tatăl său.

fallen, und ob wir gleich der Güeter halben, so er undter uns zu kaufen begehrt, kein sonders Bedenken hätten, zuvorab da es undter eines andern dritten Namen beschehe, jedoch dieweil darmit gewärsemblich zugehe, so wöllen wir desselben Begehrnus halben, Euer Liebden ferneren Gutachtens gewärtig sein.

(Staatsarchiv. Wien. Hungarica. Concept.)

165.

Sătmar, 19 Octomvrie 1580.

Ştefan-Vodă Mâzgă către Camera Scepusiană.

Roagă să i se dea grâul şi vinul ce i se mai cuvine pe anul curent şi ghindă pentru hrana porcilor săi, precum şi lemne, fân şi ceva din salariul său restant.

Generosi [Domini] etc. Salutem etc.

Nyilván vagyon Kegyelmeteknél, hogy az ultától fogva, az miolta Kegyelmetek ez el mult esztendőben, az mikor Bécsbe fel menék, ez esztendőre, ki el mulék, az ő Felségétől el rendelt limitatiója szerént énnekem az cantor buzában és borban többet meg nem adatott husz köböl buzánál és egy hordó bornál; még husz köböl buza és három hordó bor volna ez esztendőre való hátra. Miután penig miért hogy látom, hogy Isten mind bort s mind buzát annyit adott, hogy ezt ez el mult esztendőre valót, ki még hátra vagyon, az husz köböl buzát és az három hordó bort meg adathatja Kegyelmetek, kérem azért Kegyelmeteket, mint bizodalmas uraimat, hogy Kegyelmetek meg gondolván az én nagy szükségemet és ez idegen helyen való nyomoruságomat, parancsoljon Kegyelmetek az szakmári udvarbirónak, hogy azt az husz köböl buzát és az három hordó bort mostan énnekem meg adja; ha bort nem ad, adjon pénzt helyette, azt is el veszem.

Továbbá ezen is kérem Kegyelmeteket, hogy mint ennek előtte való udvarbirák idejében minden esztendőben, mikor makknak ideje volt, Kegyelmetek adatott az én fizetésemnek le szállitására annyi szalonnának való disznót, az mennyivel be értem házam népe szükségét; mostan is, miért hogy Isten ide ez földre elég makkot adott és elég tized disznó esik ő Felsége számára, Kegyelmetek parancsoljon udvarbiró uramnak, hogy az én szolgálatom fejébe adjon tizenegy disznót szalonnának valót, hogy legyen esztendő által szolgástól, magostól énnekem is mivel élnem.

Továbbá eznek előtte is panaszképpen meg találtam volt Kegyelmeteket, hogy az minemő rétet ennek előtte való esztendőkben birtam és kiből szénát az mennyire szükségem volt és értékem minden esztendőben ennyit takartattam és lovaimat nyaratszaka mind hideg őszig rajta tartottam, az mikor valami árviz kárt nem tött benne, azt ez esztendőben udvarbiró uram hatalmasul tőllem el vevé és az ő Felsége jobbágyit fegyveres kézzel rá szabaditván az füvet barmokval mind el etetteté, ki miatt ez esztendőre semmi szénát nem csináltathattam, mert nem volt honnan csinálnom; tudja penig Kegyelmetek azt, hogy ő Felsége kegyelmes commissiója tartja, hogy Kegyelmetek az kamora jövedelméből minden hétre [1] két szekér szénát és két szekér fát adasson. Kérem azért Kegyelmeteket, mint bizodalmas uraimat, hogy Kegyelmetek parancsoljon ez felől is udvarbirónak, hogy az szénából, az kit ő Felsége számára takartatott, adjon minden lovamra egyikre egyikre másfél fél öl szénát; avval ha meg érem jó, ha nem hát az felét pénzen veszek szükségemre valót, az mennyivel megérem, legyen mivel lovaimat ez előttünk való sötét télből ki tartanom.

Annak felette vagyon immár öt esztendeje közel, hogy az ő Felsége kegyelmes limitatiója és commissiója szerént énnekem csak egyik udvarbiró is, az ki az ulta volt, csak egy szál fát is ez ideig nem adott, noha Kegyelmetek egy nehán commissiót adott mindenikre, hanem mind pénzen kellett fát vennem. Miért hogy immár teljességvel elfogyatkoztam és immár nincsen min vennem, könyörgök Kegyelmeteknek, hogy Kegyelmetek ez felől is ugyan serio parancsolna udvarbiró uramnak, hogy ne halogatná el ennek utánna, mint eddig, hogy Kegyelmeteknek egy nehány commissióját elhallgatta és elmulatta és nem adott egy szál fát is, hogy ennek utánna adná meg minden hétre az két két szekér fát, hogy legyen akar csak teletszaka mivel melegednem. Meg szolgálom Kegyelmeteknek, mint bizodalmas uraimnak.

Továbbá erről is emlékezhetik Kegyelmetek, hogy ennek előtte való könyörgésemre az költség felől, az szöllősi harminczadosnál deputált vala Kegyelmetek száz forintot, mely száz forint felől mind szolgáim által s mind én magam személyem szerént megtaláltam és kértem tőlle, de énnekem mind nyelvűl személye szerént és levele által is az választ tevé, hogy karácsonyig ő meg nem adhatja, mert az övét kell ki vennie, ozton

---

[1] Scris greşit: hétra, ca când ar fi scris de vreun străin.

több deputatiók, kik az enyim előtt valók, azokat kit meg adni és meg elégiteni először, annak utánna az mit adhat ad, az mint az ő maga leveléből meg érti Kegyelmetek. Jóllehet valami keveset adott meg benne, de azt immár régen el költöttem és az karácson még messze üdő ide, annyi üdőt nehéz költség nélkül várnom. Könyörgök azért Kegyelmeteknek, mint bizodalmas uraimnak, hogy Kegyelmetek ne hagyjon, hanem ez én szolgámtól mostan küldjön Kegyelmetek akar csak ötven forintot avagy a'mi lehet, hogy legyen valami kevés költségem, mert csak egy pénz költségem nincsen, és parancsoljon Kegyelmetek az károlyi harminczadosnak, hogy az adjon ötven forintot, hogy az legyen költségemre, mig az szöllősi harminczados az száz forintot ki teljesiti. Ha Isten életemet parancsolja meg erőködöm szolgálni Kegyelmeteknek, mint bizodalmas uraimnak. Jó választ várok Kegyelmetektől ennek mindenik részére. Generosas ac Egr. Do. V[ras] cum his feliciter valere exopto.

Datum Zathmar, 19. Octobris. Anno Domini 1580.

Gen. ac Egr. Do. Vestrarum

servitor

Stephanus Electus waywoda

et legitimus haeres Moldaviae etc.

(Colecţiune particulară. Ungaria.)

Trad. Este cunoscut Domniilor Voastre că de atunci, de când Domnia Voastră în anul trecut, când am mers la Viena, nu mi-aţi dat pentru anul acesta, care a trecut, după limitaţia orânduită de Maiestatea Sa, din grâu şi din vin mai mult de 20 câble de grâu şi o bute de vin, mai este rămăşiţă pe anul acesta încă douăzeci de câble de grâu şi trei buţi de vin. Apoi, iarăş fiindcă văd că a dat Dumnezeu atâta vin şi atâta grâu, încât puteţi Domnia Voastră să-mi daţi acele douăzeci de câble de grâu şi acele trei buţi de vin, cari mai sunt rămăşiţe pe anul acesta trecut, rog deci pe Domnia Voastră, ca pe Domnii mei cu credinţă, ca Domnia Voastră gândindu-vă la strâmtorarea mea cea mare şi la nevoinţa din acest loc străin, să porunciţi Domnia Voastră ispravnicului dela Sătmar, ca să-mi dea acuma acele douăzeci de câble de grâu şi trei butoae de vin; dacă nu-mi dă vin să-mi dea în schimb bani, îi primesc şi pe aceia.

Mai departe şi de asta rog pe Domnia-Voastră, ca precum erà în vremea ispravnicilor dinaintea acestuia, în fiecare an, când erà vremea ghindei, DomniaVoastră mi-aţi dat în scăderea plăţii mele atâţia porci, pentru slănină, câţi îmi ajungeau pentru nevoile oamenilor curţii mele şi acuma, pentrucă a dat Dumnezeu ghindă din belşug pe acest pământ şi este şi destulă dijmă de porci pe seama Maiestăţii Sale, să porunciţi Domnia Voastră domnului ispravnic, să dea în socoteala plăţii mele unsprezece porci pentru slănină, să-mi fie mie şi slugilor pentru trai peste an.

Mai departe, v'am vestit pe Domnia Voastră printr'o plângere că lunca pe care am stăpânit-o în anii trecuţi şi din care am strâns atâta fân, cât am avut nevoie în fiecare an şi mi-am ţinut caii în ea în vreme de vară până în toamna cea rece, când nu o stricau niscai revărsări de ape, aceea (luncă) domnul ispravnic mi-a luat-o cu puterea în anul acesta şi slobozind în ea pe iobagii Maiestăţii Sale cu mână armată, a păscut iarba din ea cu vitele lor, din care pricină în anul acesta nici nu am putut face fân, căci n'a fost de unde să fac, iară Domnia Voastră ştiţi că comisia Maiestăţii Sale orândueşte, ca Domnia Voastră să daţi din venitul Cămarei în fiecare săptămână două care de fân şi două care de lemne. Rog deci pe Domnia Voastră ca pe Domnii mei cu credinţă, să porunciţi Domnia Voastră despre acestea ispravnicului, să dee din fânul strâns pentru Maiestatea Sa, pentru fie care cal al meu câte un stânjin şi jumătate; dacă îmi ajunge acela e bine, dacă nu cumpăr pe bani cât e de nevoie, cât să-mi ajungă, să am cu ce să-mi scot caii din iarna întunecată de dinaintea noastră.

Afară de acestea, sunt iacă aproape cinci ani de când nici un ispravnic, care a fost de atunci, nu mi-a dat până acum nici un fir de lemn, după limitaţia şi comisia milostivă a Maiestăţii Sale, cu toate că Domnia Voastră aţi dat câteva comisii fiecăruia, ci am fost nevoit să cumpăr tot pe bani. Pentrucă iată i-am isprăvit cu desăvârşire şi nu mai am cu ce să cumpăr, mă rog Domniilor Voastre, ca Domnia Voastră şi despre aceasta să porunciţi *serio* domnului ispravnic, ca să nu mai uite şi de aici înainte, precum a uitat până acuma şi nu a îndeplinit câteva comisiuni ale Domniei Voastre şi nu a dat nici un fir de lemn, ca să-mi dea de aici înainte în fiecare săptămână cele două care de lemne, ca să am cel puţin în vreme de iarnă cu ce să mă încălzesc. Vă slujesc pe Domniile Voastre ca pe Domnii mei cu credinţă.

Mai departe, poate vă aduceţi Domnia Voastră aminte, că la rugarea mea de mai înainte despre acea cheltuială, aţi deputat Domnia Voastră la hărminţia dela Szöllős o sută de fiorini, despre cari o sută de fiorini, atât prin slujitorii mei, cât şi eu însumi l-am vestit şi i-am cerut dela el, dar mi-a dat răspuns şi cu vorbă vie şi prin scrisoare, că nu mi-i poate da până la Crăciun, căci trebue să şi-i scoată pe ai lui, apoi sunt mai multe deputaţiuni, cari sunt dinaintea celei a mele, pe cari să le scoată şi să le mulţumească mai întâi, după aceea dă ce poate da, precum puteţi şti Domnia Voastră din scrisoarea lui. E adevărat că a dat ceva din aceea, dar i-am cheltuit de mult şi Crăciunul e departe încă, îmi este greu să aştept atâta vreme fără cheltuială. Mă rog de aceea Domniilor Voastre, ca Domnilor mei cu credinţă, să nu mă părăsiţi Domnia Voastră, ci să-mi trimiteţi Domnia Voastră prin sluga mea acuma numai cincizeci de fiorini sau cât se poate, ca să am ceva de cheltuială, căci nu am nici un ban de cheltuială, şi să porunciţi Domnia Voastră hărminţiei dela Carei, să dea 50 de fiorini, să-mi fie de cheltuială, până când împlineşte hărminţia dela Szöllős cei o sută de fiorini. Dacă îmi orândueşte Dumnezeu viaţă, mă silesc să slujesc pe Domniile Voastre ca pe Domnii mei cu credinţă. Aştept răspuns bun dela Domnia Voastră la toate părţile din această scrisoare.

166.

Paris, 20 Noemvrie 1580.

A. Protonotario Dandini către card. Galli secretar de stat.

Petru Cercel-Vodă primind scrisoarea sultanului, nu prea are încredere în el şi doreşte să aibă un salvconduct dela regele Franţei, în urma unei noui recomandaţiuni a Papei.

Il Principe di Vallachia dopo haver aspettato qui molto tempo il fine del suo negotio, con speranza che gli officii fatti dal Re co'l Turco a suo favore facessero effetti totalmente a sua sodisfattione, ha havuto lettere, et da lui medesimo, che vada alla sua Corte, che cercarà di consolarlo della reintegratione nel suo stato: di che egli non si contenta parendogli troppo pericoloso il mettere la vita nelle sue mani, senza qualche sicurezza, et vorrià che questa gli fosse procurata da Sua Maestà a nuova intercessione di N. Signore; per il che scrive a V. S. Illma: et credo anche al Sig^{r} Card^{le} Comendone, acciocchè la favorischino presso Sua S^{tà} et mi ha ricercato che io accompagni con questo motto la lettera sua.

(Arch. Vat. Roma. Nunz. di Francia vol. 14 fol. 495.)

167.

Istambol, 26 Noemvrie 1580.

Oratorul Sinczendorff către împăratul Rudolf II.

Plecarea solilor ardeleni, după ce au obţinut puţin în privinţa stăpânirii celor câteva sate pe cari le au avut până acum la graniţa turcească.

Die Siebenbürgischen Gesandten sein wieder verreiset. Haben Verneuerung des vor bei Achmat Bascha erlangten und umb zehen Tausent Taler ankauften Mandati ihrer Dörfer halb, so ihnen die Türken entziehen wöllen nit bekommen mögen. Wollten sich mit vorigem lieber bemüegen, als diesem, welches allein dahin vom Cantzler verfasst worden, dass sie die Dörfer hinfüro gebrauchen sollen, wie sie die vor gebraucht. Das hat ihnen bedenklich sein wöllen, weil es dem Inhalt voriges etwas zu wider.

(Staatsarchiv. Wien. Turcica. Cifra.)

Notă. Despre această afacere mai aflăm (în raportul oratorului din 10 Decemvrie 1580) următoarele amănunte: Die Siebenbürger haben fürnemblich ihrer Dörfer halb angehalten, doch schlechten Bescheidt erlangt, dann ihnen 6 Schlösser ihrer Zuegehör und Dörfer dardurch entblösset worden.

168.

Roma, 12 Decemvrie 1580.

Secretarul de stat Galli către nunţiul Dandini la Paris.

Primind astăseară scrisoarea principelui Petru Cercel, îl asigură că-l va ajuta şi în viitor, în ce priveşte însă chestiunea, dacă e să plece ori nu la Poartă, nu-i poate da niciun sfat, deoarece nu cunoaşte împrejurările de acolo, aşa că va trebui să facă cum îl inspiră Dumnezeu.

Intorno al desiderio del Principe di Vallachia questa sera al tardi ho ricevuta la sua lettera, et ho detto a quello che me l'ha presentata ch'io non mancherò di prestargli ogni aiuto et favore che per me si potrà; ma che quanto al consiglio, se egli debba andar o no, non ardirei di consigliarlo, non havendo io tanta cognitione di quelli humori barbari et infideli, ch'io non dubitassi di poter errare.

Se egli vorrà che V. Sig^{ria} lo raccomandi di nuovo a Sua Maestà Christ^{ma} N. Sig^{re} si contenta che lo faccia. Nel resto farà lui quel che Dio l'inspira. Et con questo resto offerendomi a lei de core.

(Arch. Vat. Roma. Nunz. di Francia vol. 11 fol. 184.)

169.

Blois, 18 Decemvrie 1580.

A. Protonotario Dandini către card. Galli secretar de stat.

Petru Cercel-Vodă fiind hotărît să meargă la Poartă, doreşte să aibă câteva scrisori de recomandaţie dela Papă către principii italieni, pe unde va trece.

In ultimo pregai le Maestà loro d'accompagnare con lettere il Principe di Vallachia, che è risoluto di passare a Constantinopoli con speranza di rihavere il suo stato; come credo che sarà supplicato N. Sig^{re} per parte sua di favorirlo con Brevi presso qualche Principe d'Italia acciochè l'aiutino per fare il suo viaggio.

Di Bles, 18 Decembre 1580.

(Arch. Vat. Roma. Nunz. di Francia vol. 14 fol. 520.)

170.

Blois, 1 Ianuarie 1581.

Agentul Ferrante Guisoni către duca di Mantova.

Petru Cercel-Vodă nu poate pleca spre Constantinopol, până ce nu capătă dela regele Franței bani de călătorie, din cari să-și achite și datoriile.

Qui è il Prencipe di Vallachia, il quale ha ottenuto salvocondotto dal Turco col favore del Re di potere andare liberamente a quella Porta a dire le sue ragioni, et mediante quelle rihavere il suo stato, ma egli domanda in gratia a Sua Maestà quattro mila scudi per pagare alcuni debiti et porsi in cammino, senza il quale aiuto non può fare il viaggio.

Di Bles, il primo d dell'anno 1581.

(R. Arch. di Stato. Mantova. Francia, filza 659.)

171.

Blois, 2 Ianuarie 1581.

A. Protonotario Dandini către card. Galli secretar de stat.

Petru Cercel-Vodă oferindu-se de mai multe ori să pornească o campanie împotriva Turcilor îndată ce ar ajunge acasă, protonotarul trimite proiectul lui, despre care se va consfătui și cu nunțiul din Veneția, fiind gata a merge chiar și la Papa, de va fi chemat în această afacere.

Il Principe di Valachia molte volte m' ha discorso sopra il modo di fare qualche impresa contro al Turco, con mostrar desiderio d'esservi impiegato, et prontezza di farlo, se gli riuscirà di *ripatriare come spera*; sopra di che io lo pregai finalmente di fare un poco di scrittura, dalla quale ho ritratto questa che mando a V. S. Illma alligata.[1] Egli pensa *di partir presto di qua,*[2] et si fermarà in Venetia, dove se N^{ro} Sig^{re} vorrà far sapere a Monsig^{r} Nuntio l'intentione et la mente sua in questo particolare gli farà motto per intenderla da lui; et se pure Sua S^{tà} volesse anche saperne meglio di bocca sua, se ne verrà fin a Roma, se gli sarà comandato.

(Arch. Vat. Roma. Nunz. di Francia vol. 15 fol. 2.)

---

1 Din nefericire nu se mai află nici anexat, nici altundeva.

2 Cuvintele tipărite cu cursive sunt scrise cu numere.

Notă. Ştirea acestui proiect a lui Petru Cercel de a porni cu ajutorul Papei o campanie împotriva Turcilor e cu totul nouă. Aducerea la iveală a acestui proiect — cât de frumos va fi fost — era însă timpurie, aşa că nu e exclus ca el să fie ajuns şi la urechile dregătorilor dela Poartă, poate odată cu vorbăreţul şi imprudentul Vodă şi că pricinui mai târziu moartea sa tristă de acolo, ca a unuia care în taină lucra la slăbirea imperiului turcesc sau cel puţin se fudulea cu acest lucru.

172.

Roma, 14 Ianuarie 1581.

Papa Grigorie XIII către ducele de Savoia.

Recomandă bunăvoinţii sale pe Petru Cercel-Vodă care va trece prin ţara sa.

Dilecto filio Nobili Viro Duci Sabaudiae.

Gregorius Papa XIII.

Dilecte fili, Nobilis vir. Salutem et Apostolicam benedictionem. Decrevit Princeps Vallachiae sese Constantinopolim conferre ad Turcam, ut suam ab eo provinciam ac ditionem recipiat. Dicitur enim ille eam se restituturum pollicitus esse. Cum autem per loca Nobilitatis Tuae iter facturus sit, gratissimum Nobis facies, si eum omnibus in rebus, ut aequum est, Principem Tyranni iniuria eiectum, commendatum habueris, eique adiumento fueris; pollicetur hoc insignis humanitas tua.

Datum Romae apud Sanctum Petrum sub Annulo Piscatoris, die XIII. Ianuarii. M. D. LXXXI. Pontificatus Nostri Anno Nono.

P. S. Duci Ferrariae, Duci Venetorum eodem exemplo.

(Arch. Vat. Roma. Arm. 44 tomo 24 fol. 376. No. 89. Copie of.)

173.

Blois, 17 Ianuarie 1581.

Enea Rinieri da Colle către Mr. Jacopo Dini da Viterbo.

Petru Cercel-Vodă a plecat de câteva zile la Paris, iar deacolo spre Constantinopol, primind câte o mie de taleri dela rege şi dela ducele de Guise.

Il Principe della Vallacchia, il quale è stato in questa corte lungo tempo impiegando il favor di Sua Maestà verso il Gran Si-

gnor, per rimetterlo nel suo stato, finalmente l'ha ottenuto, et pochi dì fa partì di qui verso Parigi per dopo haver dat'ordine a qualche affari de Hala avviarsi a Constantinopoli. Sua Maestà per ultima mano gl'ha donato mille scudi, el Duca di Guisa altrattanti.

Da Bloys, giorno di XVII di Gennaro 1581.

(R. Arch. di Stato. Firenze. Francia, filza 4610 fol. 290.)

174.

Roma, 23 Ianuarie 1581.

Secretarul de stat Galli către nunţiul protonotario Dandini.

Să comunice în numele Papei lui Petru Cercel-Vodă, că „discursul" său privitor la campania împotriva Turcilor e bun şi frumos, dar efectuarea proiectului cere multe lucruri, cari azi lipsesc. Să vază însă să ajungă acasă căutând să facă opere binecuvântate de Dumnezeu.

Se il Principe di Valachia ricercarà risposta da N^{ro} Sig^{re} intorno la proposta sua potrà ella dirli, che il discorso suo è buono et bello, ma che per l'essecutione mancano molte cose principali, de le quali, quando piacerà a Dio di dar comodità, non si lascierà passare. Tra tanto che egli procuri pur di rimettersi in casa : ne la qual prattica N^{ro} Sig^{re} l'ha aiutato volentieri con brevi, lettere et raccomandationi, secondo che per parte d'esso Principe la S^{tà} Sua è stata ricercata : confidando Sua S^{tà} che se Dio farà gratia al Principe di ripatriare, riconoscerà la gratia da Dio, et farà opere convenienti al servitio di Sua Divina Maestà.

(Arch. Vat. Roma. Nunz. di Francia vol. 16 fol. 10.)

175.

Blois, 12 Fevruarie 1581.

Protonotarul Dandini către card. Galli secretar de stat.

Petru Cercel-Vodă pleacă la 6 Fevruarie cu poşta spre Constantinopol.

Il Principe di Vallachia partì sei giorni sono da Parigi per la posta ; ond' io non ho potuto fargli sapere ciò che V. S. Illma mi scrive. Et a lei non ho altro che dire, se non basciarle con ogni riverenza le mani.

(Arch. Vat. Roma. Nunz. di Francia vol. 16 fol. 40.)

176.

Venezia, 11 Martie 1581.

Nunțiul Alberto Bolognetti către card. Galli secretar de stat.

Primind din mâna principelui Petru Cercel scrisoarea de recomandație către doge, a intervenit la dânsul în interesul lui și Petru se arătă foarte recunoscător față de Sfântul Părinte, zicând că de își va dobândi scaunul domnesc, va face mult în privința religiunii.

Non prima di questa settimana ho ricevuto dal Principe di Vallachia la lettera di V. S. Illma scritta sino di Gennaro passato, dove mi commette ch'io raccomandi questo Signore a Sua Serenità, ricercandola a dargli quell' aiuto et favore, che sarà di bisogno, conforme al tenor del Breve, et così ho fatto. La risposta è stata buona, ma però succinta et generale, che la Signoria non mancherà di fare quel poco che potrà. Ho poi riferto il tutto ad esso Principe, il qual resta obligatissimo a Sua S^{tà} et m'ha detto più volte con parole di molt'affetto che, se piacerà a Dio ch'egli ritorni allo Stato suo, si porterà di maniera circa le cose della Religione, che forse Sua S^{tà} per quello che ne sentirà, si risolverà di mandarlo a visitare.

Di Venetia, alli XI di Marzo M. D. LXXXI.

(Arch. Vat. Roma. Nunz. di Venezia vol. 22 fol. 142.)

177.

Venezia, 11 Martie 1581.

Agentul Ottavio Albizo către Granduca di Toscana.

Petru Cercel-Vodă fiind prezentat Colegiului statului venețian de către ambasadorul Franței, i s'a făgăduit o galeră până la Raguza, dar sunt mulți cari zic că mai vârtos va ajunge capul său fără bust în Țara-Românească, cu tot salvconductul sultanului, în care îl numește Domn jeluit al lui Cristos.

Il Prencipe di Valacchia espulso già dal suo stato, si trova qui con un comandamento del Signor Turco, il quale chiamandolo afflitto Signore del nome Nazareno, le significa, che vada a Constantinopoli, perchè a supplicatione del l'imperatore de

Francesi misericordiosamente inclinarà a farlo riporre nel suo dominio. Et perchè è risoluto di andar quantoprima a Constantinopoli, questi Signori le daranno comodità di una galera sino a Rauga. E' stato in Collegio condotto dal Signor ambasciatore di Francia. Et non manca chi dicesse, che in Valachia possa esser mandata la testa, senza il busto di questo prencipe.

(R. Arch. di Stato. Firenze. Venezia, filza 2987 fol. 386.)

178.

Venezia, 11 Martie 1581.

Agentul Annibale Ariosto către duca di Ferrara.

Petru Cercel-Vodă așteaptă hotărîrea senatului pentru galera și banii ce are să primească dela doge.

Il Principe di Valachia aspetta la rissolutione che si farà questa sera in Senato circa la galea che addimanda per farsi andare a Ragusi, et il donativo che aspetta da questo Principe, havendo Monsignore il Nontio parlato in Collegio a suo favore.

Di Vinegia, li XI Marzo LXXXI.

(R. Arch. di Stato. Modena. Dispacci da Venezia, busta 61.)

179.

Venezia, 15 Martie 1581.

Agentul Camillo della Corte către duca di Ferrara.

Senatul a oferit o galeră și 1000 de taleri pentru Cercel-Vodă până la Raguza.

V. S. Illma saprà che nel Senato tenuto Sabbato passato [1] fu risoluto d'accomodar d'una galera con la spesa sino a Ragusi il Principe di Vallachia, et di donarli anco mille scudi in tante piastre d'argento battute dopo certo tempo in qua, et per ringratiar Sua Serenità di tal buona risolutione, il Signor ambasciator con esso principe andoron non hier l'altro verso quest'Illustrissimo.

(R. Arch. di Stato. Modena. Venezia, busta 80.)

---

[1] Adică în ziua de 11 Martie 1581.

180.

Wien, 25 Martie 1581.

Arhiducele Ernest către Camera Scepusiană.

Ştefan-Vodă cerând în locul salariului său moşioara Hodoş, aşteaptă opiniunea Camerei.

Supplicatum nobis fuit ex parte Stephani Waivodae Moldaviae adiectis his literis, ut eius quod sibi apud Cameram istam debetur solutionem clementer ordinare, aut praedium Puzthahodossa vita durante illi conferre dignaremur. Cum itaque dignum sit, ut illi ob paupertatem et decrepitam ipsius aetatem dictis suis literis allegatam quamprimum subveniatur, benigne vobis mandamus, ut solutionem pensionis restantis dicto waivodae quamprimum fieri curetis, nihilominus etiam de praedio per ipsum petito consilio vestro nos edoceatis. Satisfacturi hoc modo nostrae voluntati benigne.

(Colecţiune particulară. Ungaria.)

181.

Venezia, 25 Martie 1581.

Agentul Camillo della Corte către duca di Ferrara.

Petru Cercel-Vodă stă imbarcat la Lido aşteptând vânt favorabil pentru a pleca spre Raguza.

La galera co'l Principe di Vallachia ne sta al lito, non potendo levarsi per il tempo contrario. Hieri sera doppo l'uffizio il Principe volse entrar a veder il Tesoro con tutta la Signoria et in quell'occasione fu introdotto anco quel baron ongaro o croato che vien qui molto honorato et accarezzato per la sua gentil maniera. [1]

(R. Arch. di Stato. Modena. Venezia, busta 80.)

Notă. Dintr'un alt raport din aceeaş zi (al lui Annibale Ariosto) aflăm „che il Prencipe Valacco è in galera al lito già tre dì et sta aspettando che i venti contrarii cessino per andar al suo viaggio" lucru repetat şi de un al treilea raportor, Coriolano Vizdomini, după care — fireşte — nu mai avem alte ştiri veneţiene despre soarta lui Petru Cercel de cât numai indirecte prin bailii republicei dela Constantinopol.

---

[1] Numele acestui baron ungur nu-l cunoaştem, dar ştim dintr'un alt raport din aceeaş zi că: era nipote del già Cardinale di Strigonia, venuto veder la città.

182.

Roma, 6 Mai 1581.

Medicul Marcello Squarcialupo către principele Cristofor Báthory.

Aflând că fiul său Sigismund, băiat de opt ani, i-a fost desig-nat de succesor, îl felicită lăudând virtuţile copilului, cunoscute de dânsul personalmente.

Illustrissime, atque Clementissime Princeps.

Quod sum ex animo discedenti Celsitudini Tuae precatus, ita ut optavimus cecidisse, magna sane causa est cur omnes, et privatim, et publice, cum illustrissimis nostris Principibus, tum senatui amplissimo, tum aliis omnibus aulicis, et universae Transilvaniae gratulemur. Optavimus diu. Taciti sperabamus. Verum fuit semper, cum ipsa spe formido nonnulla coniuncta. Futuri enim, non praesentis est boni haec exspectatio. Iam vero rebus transactis, pronunciatoque nostro Principe filio [Tuae] Celsitu-[dini] dulcissimo, ac illustrissimo, sunt omnia gaudii certissimi plena.

Et profecto, bonis aliis multis nunc omissis, quanta est Dei erga Tuam Celsitudinem munificentia, in hoc uno filio? Sanus, robustus, fermosus, hilaris, mitis, ingeniosus. Non assenter. Verissima haec esse norunt omnes. Ad haec doctrinae cupidus, et uti ad principatum (ut dixi antea) fictus, ita nunc tam feliciter octo annorum puer evectus. Quid honestius? Quid iucundius? Quid optatius? Gratias ergo clementissimo et omnipotenti, qui eam donet vitae incolumitatem Serenissimo Poloniae Regi, et illustrissimis nostris principibus: Patri ac filio, quam nos fideles Tuae Celsitudinis servi desideramus. Amen, amen.

Ex Urbe, VI. die Maii 1581.

Illma D[omina] bene valet. D. Lencius nondum a calculo liberatus. Dies placidior. Nox gravior. Non decumbit.

Celsitudinis Tuae servus fidelis, ac humilis

Marcellus Squarcialupus

Adresa: Illustrissimo et clementissimo Domino, D. Christophoro Bathoreo de Somlio, Transilvaniae Principi, et Siculorum Comiti etc.

Pe margine cu mâna lui Szamosközi acolo unde scriitorul laudă pe Sigismund Báthory: Male divinasti, bone Squarcialupe. Debebas illud Ciceronis considerare: Est causa difficilis laudare puerum; non enim res laudanda, sed spes est.

(Litterae originales. Budapest. No. 144.)

Notă. Sigismund Báthory fiind ales și proclamat succesor al tatălui său bolnăvicios (după eventuala moarte a acestuia) în dieta generală din Cluj, deschisă în ziua de 1 Mai 1581, este uimitor pentru cunoașterea bunei organizației a poștei, că autorul scrisorii să fi avut la Roma știre despre acest eveniment important chiar în șase zile.

183.

Wien, 19 Mai 1581.

Arhiducele Ernest către Camera Scepusiană.

Voind să îndeplinească cererile lui Ștefan-Vodă, ordonă să-i plătească salariul, iar în privința cedării moșiei Hodoș, așteaptă opiniunea Camerei.

Requisivit nos humillime per literas suas Stephanus Waiwoda Moldaviae, quod cum facultates suas iam consumpserit, ac ad inopiam redactus, neque aliud quo se suosque deinceps alere et sustentare possit, praeter stipendium suum habeat, dignaremur, proinde tum fidelium ipsius servitiorum, tum ingravescentis aetatis benignam rationem ducere vobisque iniungere, ut vel salarium suum debitum sibi exsolvatis, vel eius ratione praedia quandam Pusztahodos et Zakacz in comitatu Zathmariensi existentia clementer conferatis. Nos itaque supplicantem praedictum in hac rerum suarum difficultate quoadusquam fieri poterit, iuvandum ac sublevandum clementer cupientes, vobis mandamus, ut quod ipsi ratione salarii sui debetur, exsolvi curetis, ac de praediorum, quos sibi conferri petit, qualitate, nos obsequenter informetis; etc.

(Colecțiune particulară. Ungaria.)

184.

Wilno, 10 Iunie 1581.

Regele Ștefan Báthory către Săcuii din Ardeal.

Știrea morții fratelui său, a principelui Cristofor Báthory l-a atins greu, dar o suferă bărbătește, cu gândul și grija la Ardeal, pe care-l iubește ca pe un părinte. Ordonă așadar tuturor să fie uniți între dânșii, menținând liniștea patriei și îngrijind ca toți să-și facă datoria. Apoi să nu aibă grije de războiul său împotriva Moscovei, căci acesta e pe sfârșite și îndată ce va face pace, va trece în Ardeal spre a da sfetnicilor sfaturile trebuincioase țării.

Stephanus Dei gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lythuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Livoniaeque etc. Dominus, necnon Transsilvaniae Princeps.

Egregii et agiles fideles nobis dilecti. Salutem et gratiam nostram Regiam.

Non potuimus non acerbe ferre Ill^{mi} principis, fratris nostri charissimi obitum. Verum cum hac lege naturae teneamur, cui nobis obsequendum sit, ferimus hoc grave sane vulnus, ut homines decet humaniter, hocque magis, quod ex Dei Optimi Maximi arbitrio, quo omnia in rebus humanis recte atque ordine administrantur evenisse perspiciamus. Quo etsi desiderio nostro otius ereptus sit, tamen ea aetate, ac valetudine, vitae virtutique suae satisfecisse videatur; reliquum est, ut et illius optimis manibus bene praecemur, et orbati fratre amantissimo, nobis quam maxime sit curae ipsius posteritatis et regni salus. Hoc enim patriae debemus, quae familiam nostram, incredibili benevolentia et studio complexa, ad summos honorandos gradus evexit. Itaque etsi hoc tempore a Fidelitatibus V^{ris} longe absumus, tamen Fidelitates V^{rae} sibi persuadeant, nos toto animo isthic esse, id unicum dies noctesque agere, ut illam provinciam, quam nos tanquam alterum parentem amamus, salvam et incolumem praestemus; vitam ipsam, si opus erit, pro eius salute effundere non recusemus. Neque Fidelitates V^{ras} hoc bellum Moschoviticum perturbet, nam Dei beneficio illi iam finem imposuimus, hoste in conditiones nostras adacto, ut tota nobis Livonia decedat, cuius recuperandas gratia bellum hoc gessimus, quod per legatos suos, qui hoc tempore nobiscum sunt, se facturos recipit. Quare ubi his in locis ea constituerimus, quae ad pacis istius plenam firmitatem pertinebunt, quod brevi futurum confidimus, ad propiora Transylvaniae loca iter nostrum convertemus, omniaque nostra consilia ex propinquo ad Fidelitatum Vestrarum securitatem retinenda conferemus. Cum autem ad eam, praeter caetera, maxime requiratur pietas, fides et studium concordiae, Fidelitatibus V^{ris} mandamus et per ipsarum salutem ab ipsis contendimus, ut in haec per quam diligenter incumbant, ac concordes et unanimi, ad patriae tranquillitatem conservandas et principis nuper designati observantiam ora et animos suos convertant; sic fiet, ut et optimum regni statum retineant, et nos, qui aliquo in id ipsum toto animo ferimur, earum officio, obsequendique studio promptiorem alacrioremque reddamur.

Hoc enim vere Fidelitates V^{rae} persuasum habere possunt, qui nos pietate erga patriam vincat, esse neminem; qui viribus plus nobis possint, aut saltem velint, forte paucissimos. Porro consiliarios admonuimus, ut omnium, et ordinem, et statum, et munera, et dignitates, pristino in modo conservent, dentque operam, ut quisque suo muneri summa fide, diligentiaque satisfaciat, senatusque auctoritatem et consensum sequitur. Quod Fidelitates V^{ras} cum sponte sua, tum nostro hortatu facturas non dubitamus, quas bene valere optamus.

Datum in arce nostra Regia Vilnensi, 10. die mensis Iunii. Anno Domini 1581. Regni vero nostri sexto.

Stephanus Rex mpr Martinus Berzeuiceus
per Transsylvaniam Cancellarius

Adresa: Egregiis agilibus universis et singulis Trium generum Siculicalium partium regni nostri Transsylvanarum etc. Fidelibus nobis dilectis.

(Arch. Com. Rhédey. Budapest. Copie contemp.)

Notă. Această scrisoare — frumoasă și din punctul de vedere al stilului — e una din cele mai importante ale regelui Ștefan Báthory, care cu tot dorul ce avea, împărtășit ardelenilor și prin acest document, nu s'a mai putut întoarce niciodată în Ardeal, reținut de evenimentele Poloniei, din pricina cărora nu și-a părăsit locul, murind fără să-și mai fi putut revedea patria vreodată. De altfel scrisoarea a fost trimisă tuturor autorităților din Ardeal și exemplarul adresat „Prudentibus et circumspectis magistris civium iudicibus et iuratis, caeterisque civibus et senioribus, ac universitati Saxonum nostrorum septem et duarum sedium Saxonicalium, ac Brassoviensium et Bistriciensium, terraeque Barcza etc." se păstrează în Arhiva Națională Săsească în Sibiu sub No. IV. 1179.

185.

Wien, 20 Iunie 1581.

Arhiducele Ernest către Camera Scepusiană.

Ștefan-Vodă zorind din nou îndeplinirea cererilor sale de mai înainte, ordonă să i se plătească salariul, așteptând opiniunea Camerei în chestiunea moșiei Hodoș.

Iniunximus quidem vobis cum antehac aliquoties, tum vero in mense Martio et Aprili proxime elapso, ut Stephano Waivodae Moldaviae id quod illi ratione stipendii restantis debetur, exsolveretis, ac etiam super possessione Puztahodos ab eo petita nos quam primum informaretis.

Quia vero neutrum horum per vos adhuc factum esse is nobis denuo exponendum curaverit, simulque petierit, quandoquidem facultates suas omnes iam consumpserit, nec unde vel se suosque sustentare diutius possit, quicquam amplius habeat, dignaremur ipsi clementer auxilio esse, hacque alterutra gratia benigne affulgere, ut vel stipendii sui restantis solutionem absque longiori dilatione consequatur, aut sibi praenominata possessio in eius rationem conferatur. Ut autem supplicantis huius tum ob paupertatem, tum quoque ingravescentem aetatem debita ratio habeatur, vobis quapropter denuo mandamus, ut modum aliquem inveniatis, quo de eo quod ipsi stipendii restantis nomine debetur, contentus reddetur; nihilominus tamen nos quoque de supradictae ab illo petitae possessionis statu et qualitate vestro addito consilio informetis; etc.

(Colecţiune particulară. Ungaria.)

186.

Sătmar, 30 Iunie 1581.

Ştefan-Vodă Mâzgă către Camera Scepusiană.

Referindu-se la porunca adusă anul trecut de dânsul dela împărat, roagă să i se achite salariul restant, iar fiindcă a primit şi două sate româneşti dela împărat, să facă relaţie bună despre ele ca să le capete cât mai de grabă, căci altfel va fi nevoit să părăsească slujba împărătească.

Generosi Domini, nobis semper plurimum observandissimi. Servitiorum nostrorum paratam atque debitam commendationem. Kivánom az ur istentűl uraságtoknak sok esztendeig való éltét, jó egészségben.

Továbbá levelem által és szolgám által ennekokáért kölleték uraságtokat meg találnom, meg emlékezhetik rólla Uraságtok, hogy ez el mult esztendőben, mikoron az mi kegyelmes urunktul és császárunktul haza jövék, adott vala ő Fölsége egy parancsolatot uraságtokra, hogy Uraságtok mindenben oltalommal és segétséggel legyen, főképpen az én fizetésem felől, mely ő Fölsége kegyelmességébűl rendöltetett. Jóllehet uraságtok adott vala egy commissiót az szöllősi harminczadoshoz, melyben parancsolt volt Uraságtok, hogy száz foréntot adjon, immáron esztendeje el mult, mind azultátul fogván többet nem adott 50 forintnál és egyik időrűl másra haladt felőle. Uraságtoknál nyil-

ván vagyon az én szegény állapatom és sok rendbeli szükségem. Mostan kellene embernek télére valót takarnia, könyörgek és kérem uraságtokat, az istenért is ez mostani nagy szükségemben ne hagyjon uraságtok.

Továbbá Uraságtok emlékezhetik rea, hogy ő Felsége kegyelméből adott vala két puszta olá falut, Zakmárhoz tartozandót, melyből mind magamat és szolgáimot segétsem és tápláljam, uraságtok nem érthetöm miben hagyá; könyörgek uraságtoknak meg emlékezvén rólla, tegyen uraságtok jó választ felőle, melyet életömben szolgálhassak meg uraságtoknak.

Továbbá erről is kölleték meg találnom Uraságtokat, emékezhetik rea uraságtok, hogy még Thyeffenpach Christof kapitánságának és Soklyossy István udvarbiróságának idejében Zakmárt, Uraságtoktul rendöltetött volt énnekem valami egy kis szigetöcske, melyben lovaimat jártattam és ugyan ottan kaszáltattam lovaimnak. Ez esztendőben azt is el vötték tőllem, nem tudhatom ki akaratjábul, avagy parancsolatjábul; ugy annyira jutottam, hogy ha ő Felsége és uraságtok rajtam nem könyörül, ő Fölsége szárnya alól el kölletik bujdosnom etc. Mostan érkeznik lovaimnak télére egy hitván hajlékot avagy istálót csináltatnom, de udvarbiró uram is semmi segétséggel nincsen, annak okáért könyörgek, uraságtok meg tekéntvén előszer az istent, annak utánna az én nyomorodott állapotomat, ő Felsége után, ő Fölsége parancsolatja szerint legyen segétséggel: ugy anynyira jutottam ő Fölsége mellett, hogy immáron szolgát sem tarthatok, mert nincs mit nekik fizetnöm. Uraságtoknak könyörgek mind ezökre tegyön jó választ uraságtok. In reliquo eandem Generosas ac Egr. Do. V^ras^ diutissime bene valere optamus.

Datum Zathmarini, ultima die Iunii. Anno Domini 1581.

Eiusdem Gen. ac Egr. Do. Vestras

Semper paratissimus servitor

Стефан воевод

(Colecţiune particulară. Ungaria.)

Trad. Generosi etc. Doresc dela Domnul Dumnezeu viaţă la mulţi ani, cu sănătate, Domniei Voastre.

Mai departe, sunt nevoit să vă caut pe Domnia Voastră prin scrisoarea mea şi prin slujitorul meu din acea pricină, căci poate vă aduceţi aminte Domnia Voastră, că în anul trecut, când am venit acasă dela Milostivul nostru Domn şi Împărat, a poruncit Maiestatea Sa Domniei Voastre, ca Domnia Voastră să-mi fiţi întru toate sprijin şi ajutor, mai ales despre plata, pe care mi-a orânduit-o Maiestatea Sa

din milostivire. Cu toate că Domnia Voastră ați dat o comisiune hărmintiei dela Szöllős, în care ați poruncit Domnia Voastră să dea o sută de fiorini, iată că a trecut anul, din acea vreme nu a dat mai mult de cincizeci de fiorini și a amânat-o de pe o zi pe alta. Domniilor Voastre vă este cunoscută starea mea sărmană și nevoințele mele de multe rânduri. Acum trebue să-și strângă omul pentru iarnă, mă rog și mă milcuesc Domniei Voastre, pentru numele lui Dumnezeu, nu mă părăsiți Domnia Voastră în această mare nevoință a mea de acuma.

Mai departe, poate vă aduceți Domnia Voastră aminte, că din mila Maiestății Sale mi s'au dat două sate românești pustii, ținătoare de Sătmar, din cari să mă ajut și să mă hrănesc pe mine și pe slujitorii mei, nu pot ști cum le-ați lăsat Domnia Voastră, mă rog Domniei Voastre, aducându-vă aminte, să faceți răspuns bun despre ele, pe care să-l pot răsplăti în viața mea Domniei Voastre.

Mai departe trebue să vă amintesc Domniei Voastre și de aceea că încă în vremea căpităniei lui Cristofor Tieffenpach și a isprăvniciei lui Ștefan Soklyossy în Sătmar, mi s'a rânduit din partea Domniei Voastre un ostrov mic, în care îmi duceam caii și tot acolo am pus să cosească pentru cai. In anul acesta mi l-au luat și pe acela, nu știu din voința cui sau din a cui poruncă; atât de rău am ajuns, în cât dacă Maiestatea Sa și Domnia Voastră nu vă milostiviți de mine, trebue să pribejesc de sub aripa Maiestății sale etc. Acum ar trebuì să fac pentru caii mei pentru iarnă un adăpost nemernic sau un grajd, dar domnul ispravnic nu-mi este de nici un ajutor, din acea pricină mă rog, ca gândindu-vă mai înainte Domnia Voastră la Dumnezeu, apoi la starea mea anevoioasă, după Maiestatea Sa, după porunca Maiestății Sale să fiți întru ajutor: atât de rău am ajuns pe lângă Maiestatea Sa, că nici slujitori nu mai pot să țin, căci nu am ce să le plătesc. Mă rog Domniei Voastre să-mi dați Domnia Voastră răspuns bun la toate acestea.

Notă. Satul cerut de către pribeagul Ștefan-Vodă Mâzgă se numia Puszta Hódos și erà (conform raportului provizorului din Sătmar, Leonhardus Thynger) într'adevăr pustiu, neavând mai mult de 5—6 locuitori săraci, cari tăiau lemne în cetate și primeau pentru această muncă ceva pâine dela profont-maistru, căci altfel ar muri de foame, neavând nici livadă, nici pădure cum se cade, din care ar rezultà ceva folos pe seama stăpânirei. Oamenii din sat fără vite lucrau ca clăcași, nefiind de mare folos provizorului. (21 Iunie 1581)

187.

Istambol, 1 Iulie 1581.

Oratorii Sinczendorff și Breuner către împăratul Rudolf II.

Sosind veste despre moartea principelui Cristofor Báthory, Paul Márkházi vrea să ajungă principe, însă solii veniți din Ardeal cer confirmarea fiului decedatului: Sigismund, băiat de abia șapte ani.

Aus Siebenbürgen und Polen ist dieser Zeit anders nichts, allein dass man anzeigt, der König in Poln wolle den Krieg mit dem Moscowiter continuiern, darzu ihm sein Brueder, Weyda in Siebenbürgen Hilf zu Ross und Fuess, nemblichen Tausendt Pferd, und zwey Tausendt zu Fuess schicke. Gestern aber ist gewisse Zeitung kommen, dass der Weyda in Siebenbürgen todt. [1] Marok Hazi [2] wirdet diese Gelegenheit meines Erachtens nicht versäumen; wölches wohl einen Tumult in Siebenbürgen erregen mächte.

Von der Landschaft in Siebenbürgen sein zwen Potschaftweis herkommen einer mit Namen Balog Ferencz und der ander Forro Janusch. Diese halten in Namen der Landschaft an, dass Sulthanus des verstorbnen Sohn zum Weyda confirmiern solle. Sie zeigen an, er seie schon über 12 Jahr, aber wie ich von anderen vernehmb, ist er erst sieben Jahr alt.[3] Wie man davon redt, so wird dieser des Verstorbnen Sohn auf Intercession der Landschaft das Waywodat bekommen, und müesse Marokhazi abziehen; unangesehen er sie sich grosser Geschenknus und Present erbeut, als nemblichen anfangs dem Sulthano hundert Tausend Ducaten rund, hernach doppleten Tribut zu geben. Was hernach folgt bericht Eurer Mt. ich gehorsambist.

Datum Constantinopel, 1. Julii 1581.

Der Schweiczerische Jud ist diese Tag mit den Walachischen Tribut-Wägen darvon.

(Staatsarchiv. Wien. Turcica.)

188.

Istambol, 8 Iulie 1581.

Oratorii Sinczendorff şi Breuner către împăratul Rudolf II.

Intrigile lui Márkházi împotriva solilor ardeleni pentru a dobândi tronul Ardealului, oferind îndoit tribut şi împărţind însemnate ploconuri.

So hab ich Eurer Mt. auch in negstem vorgehenden Schreiben underthänigist bericht, dass Christof Bathori Wayda in Sybenburgen mit Tod abgangen, darauf die Sybenburger alsbald

---

1 Principele Cristofor Báthory muri în Alba-Iulia în ziua de 27 Mai 1581 între orele 4—5 după amiazi.

2 Scris greşit în loc de Márkházi.

3 A avut dreptate, căci era născut în anul 1573.

hie angehalten, der Sulthanus wollte dasselbe Waywodat des verstorbnen Sohn Sigismundo, so noch ein junger Knab ist, verleihen. Darüber ihnen zu Bescheid worden sein solle, wofern sie den jührlichen Tribut steigern, würde dem Sulthano nicht zuwider sein gemelten jungen Bathori seines verstorbnen Vaters Stell zu lassen und ihne darauf zu confirmieren. Dies gefällt nun dem Markhasi Pauln gar nicht, opponiert sich wo er kann, und ob er wohl die ganze Zeit hie immerdar darauf umbgangen, wie er hinder dies Waywodat, es sei durch was Mittel es wolle kommen möchte, derwegen er auch allwegen und iczo den Sulthanum und andere nicht allein grosser stattlichen Presenten vertröstet, sondern auch doppleten Tribut zue reichen zuegesagt, wie dann hievon schon vielmals vorher Eurer Mt. undterthänigiste Erinderung von uns beschehen, würdet doch nicht gehört, dass er, Hasi [1] noch bishero etwas erhalten, sondern er noch wohl ein Weil so anderst die Siebenbürger wegen gedachtes jungen Bathori einiger Tributs Steigerung sich erbieten und die reichen, also wirdet müessen sitzen bleiben.

(Staatsarchiv. Wien. Turcica. Cifra.)

189.

Istambol, 18 Iulie 1581.

Oratorul Friedrich Breuner către împăratul Rudolf II.

Márkházi se socoteşte tare să primească scaunul Ardealului, fiind favorizat de către însuş paşa-vizir şi de nu i-ar reuşi încercarea, ar fi numit episcop turc ori şef al băiaşilor. Mahmut aga trimis cu stindardul în Ardeal pentru confirmarea lui Sigismund Báthory, s'a oprit în Ţara-Românească, până ce se limpezeşte lucrul.

Die siebenbürgischen Sachen sein in eodem statu, wie Euer Mt. ich zuvor gehorsamist geschrieben. Ist der Chiaus und siebenbürgische Agent, den Sinan Bassa in Siebenbürgen geschickt noch nit wieder kommen. Man hat vergangner Tag in dem gemein sagen wöllen, der junge Weyda in Siebenbürgen, des verstorben Bathori Christof Sohne, solle auch mit Todt abgangen

1 E interesant, dar totodată ciudat, că oratorii divid numele lui „Márkházi" în două, în presumpţiunea — foarte proastă — că prima parte a numelui (Márk) ar însemna eventual Marchiz, lucru cu atât mai imposibil, cu cât acest aprig pretendent la tronul Ardealului nici nu era măcar nobil, ci un om de rând.

sein, aber solches ist wiederumb still, und glaub, das hab Markhasi aufbracht, sein Sachen hiemit besser zu machen. Der Obrist Bassa erzeigt sich gegen Ihm geneigt und günstig, hat ihm auch eigentliche Zusage getan. Im Fall die Siebenbürger das nicht bewilligen, so er sich erboten, soll er gewiss Wayda werden. Entgegen hat Markhasi über die hunderttausent Cronen jährliches Tributs aus Siebenbürgen und 100 Tausent Cronen dem Sulthano alsbaldt zu Antritt des Palatinats, dem Sinan Bassa aber sechzigtausend Cronen zu schicken anboten. Das macht ihn, den Markhasi zu befürdern lustig. Er, Hasi bewirbt sich schon allhie under den Kaufleuthen, sonderlich den Griechen, umb Gelt, wills mit starkem Interesse aufnehmen, aber wie ich vernimb, finden sich wenig die ihm leihen wöllen. Und kann er nicht aufkommen mit angebotner Summa, darf es ihm leichtlichen den Kopf kosten, und dörften ihn die Türken anstatt des Waywodats zu einen Ckumsul Basch oder Nothuet machen. Sein Vorhaben aber ist aintweder Bischof oder Bader, wie man sagt, zu werden.

Der Sinan Bassa besorgt sich in dieser Sachen allein Eurer Mt. und des Königs zu Polen, die möchten sich zusammen schlachen und Siebenbürgen mit Gwalt an sich bringen. Was mir deswegen von einer vertrauten Person zukommen, die mit dem Sinan Bassa selbst derhalben geredet, haben Eurer Mt. gehorsamist zu vernehmen. Dieser Communicant ist des Markhasi *fac totum*, ist etwas sonderlichen in sein, des Hasi Sach appassioniert, ist aber sonst beim Sinan Bassa wohl angesehen, kann auch allerlei erfahren.

Mahmut Aga, so (wie Eurer Mt. zuvor unterthänigist ist fürkommen) mit dem Stendardo vor des Sinan Bassa Herkunft ist weggefertigt worden, den dem jungen Wayda in Siebenbürgen in Namen des Sulthani zu überantworten, hält sich mittlerweil, bis diese Sach erörtert wirdet, und man eigentlich weiss, wer Weyda sein soll, in der Wallachei, bis auf ferrern Bescheidt auf.

Diese Sachen möchte leichtlich, meines Erachtens, einen grossen Missverstandt zwischen der Porten und dem König zu Poln machen, sonderlich da sich der König deren annehmen, welches er aber hart underlassen wirdet, wollte. Ich trag starke Fürsorg, der Sulthanus werde entlichen einen Türken mit Gewalt hinein setzen, welches dann Eurer Mt. auch zum höchsten beschwerlich wäre, wegen der Gränizen in Ober Ungern, die dann deswegen viel in grösserer Gefahr stehen würden; derhalben dann auf diese Sachen gleichwohl guet Achtung zu geben, insonderheit,

da Eure Mt. was in Siebenbürgen practicieren lassen wöllen, das solches in höchster Geheimb, damit die Türken es nicht erfahren, geschehe, dann ist ein Sachen, die Ursach, meines Erachtens, zum Friedbruch geben kann; so ist diese, derhalben wohl gewahrsamb in diesen Sachen zu gehn.

Datum Constantinopel, 18. Augusti. Anno 1581.

P. S. Transylvanica stehn gefährlich genueg, wie ich hie oben Eurer Mt. gehorsamist ausgeführet, dann dieser herein entsprungene Markhasi, da Gott nicht ins Mittel kombt, leichtlich viel Übels, sonderlich Eurer Mt, ja ganzer Christenheit, höchstschädlich durch solche seine Practicken stiften und anrichten darf, wie solches gueter massen auch aus beiliegenden Bericht sub littera G) welche mir erst von meiner vertrauten Person, einer die sonderlich und vor andern hievon guet Wissen haben kann, auch in diesen Sachen meistenteils gebraucht wirdet, und oftermals darvon mit dem Sinan Bassa selbst redet und causiert, zukommen, abzunehmen. Welches dann sondern Aufmerkens und Nachdenkens höchst notwendig, zuvorab bei dieses schieferigen Sinans noch zur Zeit so böser Affection gegen Eure Mt; welches mir dann auch noch ein ander geheime Person affirmieret.

Datum 20. August. Anno 1581.

(Staatsarchiv. Wien. Turcica. Cifra.)

190.

Košice, 5 August 1581.

Camera Scepusiană către arhiducele Maximilian.

Ştefan-Vodă, cerând să i se dea în schimbul salariului său restant satele Pusztahódos şi Szakács, se recomandă donarea primului sat, pe viaţă, deoarece Camera îi datoreşte 1112 fiorini, însă cu condiţiunea, primită şi de Vodă, ca să populeze satul cu noi colonişti iobagi.

De supplicatione Stephani Wayuodae Moldaviensis suum salarium vel pagum Puztahodos petens.

Ex binis literis Ser[mi] principis Ernesti, domini mei clementissimi, die 25. Martii et 19. Maii praeteritorum mensium ad Cameram hanc datis, humiliter cognovi Stephanum Wayvodam Moldaviensem aut emeritum suum salarium exsolvi, aut praedia Puztahodossa et Zakazt ad arcem Zathmar pertinentia,

vita durante sibi conferri humillime petere. De quorum praediorum statu, cum Sua Serenitas Camerae huius informationem benigne postulaverit, requisiveram provisorem Zathmariensem, ut Cameram hanc de statu ac qualitate illorum bonorum informaret. Cuius informationem de praetacto praedio Puztahodossa ad Cameram hanc scriptam et ex Hungarico translatum, cum praesentibus Ser^{ti} V^{rae} misi, ex qua cum appareat id praedium desertum esse, ac a paucis tantum inhabitari, parumque utilitatis ad arcem Zathmar inde accedere, supplicantis vero Stephani Wayvodae emeritum salarium, ut ex adiecto computu videre est, ad mille centum duodecim florenos hungaricos summam se extendere, quae ex Camera hac persolvi minime potest, humili meo iudicio dictum praedium Puztahodosa supplicanti Stephano Wayvodae pro praetacta summa, quae ei debetur, vita durante conferri posset, ut, sicut ipse facturum se promittit, locum illum colonis compleret, ipsoque e vivis excedente, illud iterum ad arcem Zathmar Sacrea M^{tis} Caesareae devolveretur, et sic locus quoque ille cum tempore cultior et utilior ad Suam M^{tem} rediret, et a solutione supradicti debiti 1126 flor. hung. Sua Maiestas liberaretur. Ad alterum praedium Zakazt quod attinet, cum intelligam id ab arce Zathmar, citra detrimentum Suae M^{tis} avelli non posse, denegandum supplicanti humiliter existimarem. Quod erat Ser^{ti} V^{rae} demisse rescribendum.

Cassoviae, 5. die mensis Augusti. Anno 1581..

(Colecţiune particulară. Ungaria.)

191.

Istambol, 2 Septemvrie 1581.

Oratorul Friedrich Breuner către împăratul Rudolf II.

Sol din Ardeal cu vestea nobililor că mai bine vor muri, de cât să primească principe pe Paul Márkházi.

Aus Siebenbürgen ist der Chiausch und Siebenbürgisch Agent, so verschiener Zeit durch den Sinan Bassa sein hinein geschickt worden, noch nicht widerkommen mit der Antwort. Vorgestern ist ein ander Chiausch mit Namen Mehmeth, so von des Sinan Bassa Herkunft mit der Zeitung, dass der Sulthanus des verstorbnen Sohn das Palatinat verliehen hat, hinein abgefertigt worden, widerkommen. Der solle anzeigen, dass die Sie-

benbürger alle ehe sterben, als den Markhasi zum Wayda annehmen wellen ... und möchte leichtlich aus dieser Sachen ein gross Feuer entzundt werden, sonderlich da sich der Künig in Poln in den Handel (welches er hart underlassen wirdet) schlagen wollte. Der Sinan Bassa besorgt sich allein, dass Euer Mt. sich mit dem Künig in Poln diesfalls nicht vereinigten und Siebenbürgen einnehmen. Siaus Bassa ist dem Sinan sonderlich in dieser Siebenbürgischen Sachen sehr zu wider; soll gesagt haben, er Sinan, habe noch ein Feuer (damit Persien verstehendt) nicht gelescht und wolle schon ein anders anzunden. Dieser Siaus Bascha (solle Sinan des Ambts entsetzt) würde immediate Obrist Visier werden.

(Staatsarchiv. Wien. Turcica. Cifra.)

192.

Istambol, 15 Septemvrie 1581.

Comunicantul anonim către oratorul Friedrich Breuner.

Ceauşul întors din Ardeal spune că nobilimea nu vrea să primească de principe pe Márkházi, care era un vizitiu de rând.

Crede mihi, quando materiam habuero, non negligam quin ad te scribam. Ille chiaussius, qui missus fuerat cum Petro Ratz, agente Transylvaniensi, ut interrogaret, utrum vellent dare hanc summam quam Transfuga promittit, heri reversus dicit Transylvanos habere bonum exercitum, et respondisse se antea omnes una cum filiis et uxoribus suis debere mori, quam hic transfuga illis dominaretur, nam esse agazo quidam, et se hactenus censum non dedisse sulthano, sed tantum munus honorarium; si sulthanus acceperit, quod antea solebant dare, bonum, sed illam summam se nescire dixerunt. Responsum sane bonum et intellectu facile, videat iam supremus vezirius, si bellum vult movere, iam non enim literis potest et minis eos territare.

Markhazi hic erat in senatu, homo, meo iudicio, parvi momenti, et dicit decem milibus hominum opus esse et non pluribus, et his posse capi Transylvaniam. Hic et talis futilis vult bellum moveri contra Transylvanos et literis etiam talibus credit, sed vix credo bonum finem habere posse eos factorum suorum.

Communicatum, 15. Septembris 1581.

(Staatsarchiv. Wien. Turcica. Cifra.)

193.

Wien, 20 Septemvrie 1581.

Arhiducele Ernest către Camera Scepusiană.

Aprobând raportul primit, ordonă să predea satul Hodoş lui Ştefan-Vodă Mâzgă în locul salariului său restant, spre a-l stăpâni până la moartea sa, însă cu condiţiunea să colonizeze satul.

Stephano Weywodae de Moldauia das Dorf Pusztahodossa an statt seiner Besoldung auf sein Leben lang zu verlassen.

Informationem vestram super petitionibus Stephani Vaywodae Moldaviae nobis quinta praeteriti mensis Augusti transmissam benigne intelleximus. Cum itaque dicto Waiwodae salarium ipsius propter multiplices alias erogationes hoc tempore exsolvi nequeat, ac ad Suam M^tem ex praedio Puztahodossa vel nihil aut parum utilitatis redundet, vestrae sententiae adstipulantes benigne annuimus, ut eidem Waywodae praedium dictum pro ipsius salario iam decurso conferatur, ea tamen conditione, ut vita duntaxat durante illud possideat, ac colonis compleat. Vobis proinde benigne mandantes, ut eundem Waywodam huius nostrae resolutionis certiorem faciatis, eidemque saepe nominatum praedium Puztahodossa assignari, at ea, quae porro superinde necessaria fuerint expediri curetis. In quo expleturi estis nostram voluntatem benignam.

Datae in civitate Vienna, die 20. Septembris. Anno 81.

(Hofkammerarchiv. Wien. Oester. Gedenkbücher 149 fol. 592.)

194.

Istambol, 20 Septemvrie 1581.

Comunicantul secret către oratorul Breuner.

Audienţa lui Márkházi la paşa-vizir, ardelenii însă au trimis vorbă că mai bine mor cu toţii de cât să primească pe Márkházi de principe.

Hodie, Serenissime Domine, cum Markhasio fuimus apud supremum bassam vesirium, qui per spatium duarum integrarum horarum nobiscum de rebus Transylvanicis est collocutus, miraturque temeritatem Transylvaniensium: Revertatur Capitschi Bassa, videamus, quid ille quoque adferat. Transylvanienses dicunt, se et liberos suos malle mori et gladio consumi, quam Markhasium recipere, sed sit iuxta votum illorum,

si ipsimet parati sunt mori, et nos parati sumus interficere — inquit Bassa — Transylvani auxilio regis Poloniae freti, sese sulthano opposuerunt, ut videant quid rex Poloniae illis prosit, ait.

Caeterum ostendit literas regis Poloniae ad principem Tartarorum datas, ut a Sulthano impetret, cum Hungari propria sponte velint a Romanorum imperatore ad me deficere, ne sit molestum Sulthano, si det illis licentiam, et ne turbet illos Sulthanus. Ego quoque fratres tuos restituam, et non solum restituam, sed etiam munus annuum tibi debitum ex regno Poloniae augens, eam benevolentiam declarabo, quam nullus unquam principum Christianos erga principem Tartarorum declaravit. Vide insolentiam hominis, Deus maledicat Mehemeti Bassae, quia illi dedit regnum Poloniae gratis, cum alii certam etiam summam annuatim promiserint ex regno Poloniae; sed si Deus vitam meam prolongaverit, ordiar ego bellum a rege Poloniae, sciens, quod Deus illum, propter ingratitudinem suam, puniat. Scripsimus ad Tartarum ne pro illo intercedat, et ne huius rei amplius mentionem faciat, sed petat fratres suos, nec quicquam pro illis regi Poloniae det, aut promittat, si dederit bonum, si negaverit, sit paratus et ipse, nos quoque adiungemus illi exercitum, quantum voluerit, et gladio illi eripiat fratres suos, non protrahetur negotium, exspectamus tantum alterum chiausum apud Persam manentem. Nos hic Transylvaniam aggrediemur, ille Poloniam invadat, speramus, ut Transylvanienses propter temeritatem suam, et regem Poloniae propter ingratitudinem suam divinitus per manus et arma puniri, inquit Bassa.

Agens Budensis quoque ingressus ad Bassam fecit mentionem civitatum Montanarum et quantum utilitatis sulthano ex illis habere possit, exagerare coepit. Bassa respondit, sulthanum non utilitatis solum habere rationem, et si aliquid a servis Imperatoris Romanorum patietur, non est tam grave, nam scimus illos hostes esse, et nullum beneficium sulthanus in illos contulit, at cum beneficio sulthani ille ingratus et nequam rex Poloniae est factus, iustum et dignum ne est, ut ingerat se in regnum sulthani, et iniuria sulthanum afficiat, sciens maiores sulthani regem Transylvaniae arces coepisse, ille det rationem sanguinis illorum et ipsorummet temeritas. Expecta tu parum Markhasi nos habebimus tui rationem, inquit.

Datum vigesima est praesentatum vigesima quarta Septembris. Anno 1581.

(Staatsarchiv. Wien. Turcica. Cifra.)

195.

Wien, 25 Septemvrie 1581.

Arhiducele Ernest către Camera Scepusiană.

Ştefan-Vodă primind aici în două rânduri bani din salariul său, ordonă să se trimeată contra-chitanţa cerută de Contabilitatea de războï.

Cum Suae M^tis consiliarius ac solutor bellicus Egidius Gattermair, fidelis nobis dilectus, iuxta quietantiam praesentibus inclusam, Stephano Waywodae Moldaviae ultra iam ante solutos sexingentos florenos rhenenses adhuc noningentos florenos cum uno crucifero et duobus denariis persolverit, nosque ob id demisse petierit, ut commutationem quietantiarum, cum perceptore Camerae istius de more fiendam vobis iniungere vellemus, Vobis quapropter benigne mandamus, ut apud dictum perceptorem efficiatis, quatenus is accepta praesente suam vicissim quientantiam solutori bellico quam primum huc mittat, eumque hoc modo de praedicta summa quietum reddat; etc.

(Colecţiune particulară. Ungaria.)

196.

Istambol, 30 Septemvrie 1581.

Oratorul Friedrich Breuner către împăratul Rudolf II.

Petru Rácz, agentul Ardealului, întors, se plânge că n'a fost primit bine de către nobili, cari nu vreau să ştie nimica despre urcarea tributului şi nu vreau să primească nici pe Márkházi. Astfel s'a şi trimes stindardul noului principe, Sigismund Báthory.

Aus Siebenbürgen ist diese Tag Räcz Peter, so Siebenbürgischer Agent bei dieser Porten ist, widerkommen und solle der Capitschi Bassa mit dem Stendardo von hi‑nen hinein geschickt worden, auch in Kurz hie sein. Wie ich ve‑·imb, hat man Ihm in Siebenbürgen wenig Ehr erzeigt, und nicht nach seinem Willen und Verhoffen presentiert. In Summa die Siebenbürger wollen von Steigerung des Tributs nichts hören, viel weniger aber, dass man ihnen den Markhasi Pauln zum Wayda einsetzen solle. Haben sich auch austrücklich erklärt, ehe mit Weib und Kindern zu sterben, als solches zuzugeben und zu gedulden, welches den Sinan Bassa nicht wenig verdräust, dem-

nach ihme Markhasi ein starke Summa Gelts versprochen im Fall er ihme zum Weyda in Siebenbürgen mache. Was er deshalben mit gemeldtem Hasi für ein Gespräch gehalten, ist mir von einer geheimen Person, so darbei gewest, zugeschrieben worden, haben Euer Mt. abermals sub D zu sehen; [1] auch wie übel Sinan Bassa mit dem Künig in Poln zuefrieden und widerumb etwas die ungrischen Pergstädt, die sie hart in die Augen stehen, betreffendt.

(Staatsarchiv. Wien. Turcica. Cifra.)

197.

Istambol, 7 Noemvrie 1581.

Oratorul Friedrich Breuner către împăratul Rudolf II.

Soli ardeleni au sosit de cinci zile cu tributul anual şi mari plocoane, cari mai întâi n'au fost primite. Dela ardeleni se cere consecvent tribut îndoit, ameninţându-i că altfel li se va trimite Márkházi de principe, însă solii s'au ţinut bine zicând că n'au autorizaţie să făgăduiască tribut mai mare ca pân'acuma, nici nu primesc pe geambaşul Márkházi. A doua zi Turcii însă au mai lăsat din manevra lor, primind până şi plocoanele, duse iarăş în serail.

Wes Eurer Mt. ich vom 28. Octobris jüngst hin durch das ordinari auf Venedig gehorsamist zuegeschrieben, das haben sie aus hiebeiliegenden Duplikat wiederumb allergnädigist zu sehen. Iczo bei dieser fürgestandnen Gelegenheit durch Ofen hab Eurer Mt. ich auch so viel kürzlich underthänigist berichten wollen, dass den anderen dieses gegenwärtigen Monats zwen Siebenbürgische Gesandte mit dem Ordinari Tribut der fünfzehen tausent Taller hieher ankommen. Der Gesandten Namen sein Apafi Istwan und Czygir [2] Janusch, neben ihnen ist noch einer kommen mit Namen Margai Istwan, dieser solle anstatt des Racz Peters alhie an der Porten Agent bleiben.

Den 4-ten dies haben die Siebenburgischen Gesandten etliche vergulte Pecher als ein Geschenk im Divano überantwortet, aber sie sein für den Sulthanum nicht, wie sonsten gewohnlicher Brauch, fürgelassen worden, und seindt ihnen hernach ihre Pecher wiederumb zugestellt und durch den Sinan Bassa auf den Abend dieses Tags fürgehalten worden, als er gesagt hat im Namen

---

[1] Raportul comunicantului anonim din 15 Septemvrie 1581, de sub No 192.

[2] Recte: Siger, un Secui din Ardeal.

des Sulthani, das einer verhanden, so sich erboten im Fall ihme Sulthanus das Waywodat Siebenbürgen verlassen wolle, so erbiet er sich jährlichen von derselben Provinz hundert Tausent Ducaten zu bezahlen, und iczunden alsbald zum Anfang hunderttausent Ducaten zu erlegen. Da hat er den Markhasi Pauln baldt verstanden, welcher sich dessen, als Eurer Mt. von mir zum ofternmal undterthänigist bericht worden, vor längst erboten, welchen auch Bassa wegen seines Particular Nutz, dann ihm gemelter Hasi eines ansehenlichen Presents vertröstet, zum höchsten favorisiert und befürdert hat. Im Fall nun sie, die Siebenbürgischen Gesandten in Namen ihres Herrn obbenannte Summa zahlen wollen, sei auch Sulthanus nicht Vorhabens das Vaywodat von ihrem Herrn zu alienieren, oder ihm das zu nehmen, wofer aber sie das zu geben nicht Willens, so hab Sulthanus diesem Markhasi schon Siebenbürgen geben und verlassen. Auf dieses sich die Gesandten beständiglich, und guet rundt erklärt. Anfänklichen, künnen sie sich wegen Steigerung des Tributs mit dem wenigisten nicht einlassen, dann sie von der ganzen Landschaft endtlichen und ausdrücklichen Befelch, den weder wenig noch viel zu mehren, noch steigern. Da man nun das ordinari annehmen welle, mit Heil, wo nicht, kunnen sie auch ausser ferrern Befelch sich nichts bewilligen, sein gleichwohl der getrösten Zuversicht und Hoffnung, der Sulthanus werde sie wider altes Herkommen und sein gethane Zuesag nicht dringen, noch weiter beschweren. Betreffendt aber den Markhasi, sollen ihr Hoheit eigentlich und gewiss wissen ehe sie den ins Landt annehmen wollen und für ihren Herrn oder Waywoda erkennen, ehe wöllen sie sampt ihren Weib und Kinder sterben, auch ehe alle andere Mittl und Weg für die Handt nehmen. Er mag zusagen, was er wölle, ihnen aber sei ausser äusseristen Verderbnus, mehr Tribut als sie bisher geben (geschweige denn so sich dieser, der bei ihnen ein schlechter Mann, ein Rossverkäufer oder Rosstauscher gewest, erbeut) zu reichen unmüglich.

Damit sein die Abgesandten mit grossem Braviern und Drohen des Bassa von ihm geschieden. Den fünften hernach (weiss nicht, was sich mittlerweil zugetragen) hat man erstlichen umb die Present der Pecher geschickt, sollen die wiederumb in das Serraglio geben, und stehet iczunder darauf, dass man sie bei dem alten gewöhnlichen Tribut verbleiben lasse. Sie haben etlich Tausent Taller extraordinari jährlichen über den gewohnlichen Tribut hinfüran zu geben verwilligt.

Diesen Handl hab Eurer Mt. ich in Eil kürzlich gehorsamist berichten sollen, mit künftigem ordinari, will's Gott, soll Eurer Mt. deswegen ausführlicher davon unterthänigist geschrieben werden und mehrere Particularität. Sonst sagt man für gewiss, welches diese Siebenbürger auch confirmieren, es solle in wenig Tagen ein stattliche Potschaft vom Kunig zu Polen kommen; wer er aber ist oder wes sein Anbringen sein würdet, hab ich bis dato noch nit erfahren können.

(Staatsarchiv. Wien. Turcica. Cifra.)

198.

Istambol, 25 Noemvrie 1581.

Oratorul Friedrich Breuner către împăratul Rudolf II.

Solii ardeleni au plecat acasă fără să li se fi mărit tributul. Márkházi astfel n'a reuşit cu toate făgăduelile de tribut îndoit şi bani. Energia solilor ardeleni a impresionat mult dregătorii delv Poartă, mai cu seamă, când li-au declarat pe faţă că în caz, când li s'ar trimite un principe fără voia lor, îşi vor alege un alt suveran dintre Domnitorii vecini.

Die Siebenbürgischen Abgesandten, Apafi Istwan und Zigir Janusch sein den 23-ist dies wiederunb nach Haus gereist, und ist der Tribut unangesehen, dass der Bassa viel gedrohet und von grossen Streichen gesagt, ohne Steigerung auf diesmal verblieben. Dann die Abgesandten beständiglich auf dem verharrt, sie haben den zue steigern weder wenig, noch viel von den Ihrigen keinen Befelch, können sich auch ausser dessen mit dem wenigisten nichts underfangen. Man hat ihnen anfänglichen, wie ich's denn gleichfalls Eurer Mt. gehorsamist bericht, ihr Present, so sie ausserhalb des Tributs jährlichen dem Sulthano mitzubringen pflegen, wieder geben und zuegestellt, derwegen dann ein gross Geschrei worden, und ist menniglich der Meinung gewest, Sulthanus sei über sie heftig erzürnet und werde gewisslichen was mit Gewalt gegen ihnen fürnehmen. Aber dies alles ist ein lauter Spiegelfechten und *Bravada in credenza*, wie man sagt, gewest. Den anderen Tag hat man wiederumb umb gemeltes Present geschickt und das sampt dem ordinari Tribut angenommen, und glaub wohl die Siebenbürger haben *per indirectum* durch den Mahmut Aga, so neulicher Zeit bei ihnen gewest, und dahin vom Sulthano mit dem Stendardo geschickt worden practiciert, und der alten Sulthanin, des Sulthani Muetter ein extraordinari Pre-

sent gethan. Dardurch dann ihre Sachen umb so viel schleuniger haben ihren Fortgang gewunnen. Hat also Markhasi Paul müessen auf diesmal seinen Abzug nehmen und hat unangesehen seines hohen Erbietens, nämblich von Siebenbürgen jährlichen hundert Tausend Ducaten zu geben, und von Stundt an zu Antritt des Waywodats hundert Tausend bar zu erlegen und presentiern, auch dass ihme Bassa so viel müeglich favorisiert und befürdert, repulsum gelitten. Mir zweifelt nicht demnach Er Hazi dem Bassa in Particular ein ansehnliche Summa zu verehren zugesagt, im Fall er ihm zu seinem Intent verhülflich sein werde, er, Bassa werde noch allerlei Intrigi suechen, und wider die Sybenbürger machinieren. Aber im Fall es anderst dem Künig zu Poln mit dem Moschowiter nicht unglückhaftig gehet, dürfen sie sich, da sie einig und friedlich under ihnen selbst verbleiben, meines Erachtens, diesfalls wenig oder gar nichts besorgen; dann sie die Türken sich gleichwohl etwas deshalben, wiewol sie sich dessen gar nit wollen vermerken lassen, besorgen, sonderlich weil man alhie für gewiss sagt, er, der König fahre mit Krieg in der Moscaw immer fort, und gehn ihm alle Sachen glücklich und nach Wunsch von statt, so müessen die Türken mit Siebenbürgen gleichwohl ein Aug auf Euer Mt. haben. Dann dessen sich die Abgesandten austrüglich und klärlich vernehmen lassen, werde man sie wider altes gewöhnliches Herkommen, auch gethane Zuesage, wie sie dann dessen schriftlichen Schein fürgelegt haben, dringen und beschweren, oder mit Gewalt einen Wayda wider ihren Willen ihnen einzusetzen sich understehen, so werden sie auch verursacht werden, dass sie gleichwohl lieber umbgehen wollten, aus ihren benachbarten einen andern Schutzherrn zue suechen; das glaub ich hat den Türken etwas in die Nasen geruchen.

Datum Constantinopol, den 25. Novembris. Anno 1581.

(Staatsarchiv. Wien. Turcica. Cifra.)

199.

Sătmar, 7 Decemvrie 1581.

Ştefan-Vodă Mâzgă către Camera Scepusiană.

Să dea ordin ispravnicului cetăţii Sătmar să împlinească mandatele primite şi astfel să-i dea lemnele şi fânul ce i-a fost hotărît încă de decedatul împărat Maximilian. Intrând în stăpânirea satului Hodoş, a constatat că o livadă a sa e uzurpată de locuitorii satului Sándorfalva şi asfel roagă să i se dea înapoi potrivit legii.

Generosi ac Egregii Domini, fautori observandissimi. Salutem ac servitiorum meorum paratissimam oblationem.

Non dubito D. V. Generosas recenti tenere memoriam Maximilianum Secundum huius nominis, Imperatorem ac Regem quondam nostrum felicissimae recordationis, Camerae mandasse benignem, ut (tanquam exul) ex proximis villis ditionis Suae M^tis^ ad arcem Zathmariensem pertinentiis, vectura lignorum ac foeni iuvarer. Illa autem vectura ex servitiis gratuitis ad arcem alias praestandis deberet exemi. Postquam vero hactenus plane nullo auxilio mihi provisor Zathmariensis fuit, impellor exigente necessitate, D. V. Generosas hac de re (licet invitus) molestari. Rogo itaque D. V. Generosas obnixe, Eaedem dignentur provisori serio committere et mandare, ne in posterum commissiones et mandata D. V. Generosarum (prout hactenus solitus est) postponere, sed potius debitae executioni demandet.

Ex benigna Suae Ser^tis^ collatione, praedium Puztha Hodos per provisorem Zathmariensem manibus meis est assignatum; sum in pacifico dominio, proventus autem administrati utcunque. Pratum enim, quod pertinebat ad possessionem, vel praedium supradictum, per Paulum Boghnar provisorem quondam est abalienatum, inhabitatoribus Sándorfalwensibus collatum. Ne igitur proventus Suae M^tis^ ita dispersim alio, contra antiquam consuetudinem conferantur, Eaedem hac de re similiter provisori scribant, quo (examinatis inhabitatores praedii Puzta Hodos) informationem superinde D. V. Generosas mittat; intersint tamen huic examinationi etiam alii, hoc est ex vicino pago. In reliquis D. V. Generosas feliciter valere opto.

Zathmar, 7. Decembris. Anno 1581.

D. V. Generosarum

servitor

Стефан воевод

Litterae provisoris una cum responso D. V. Generosarum rogo mihi transmittant.

(Colecţiune particulară. Ungaria.)

200.

Făgăraş, 9 Ianuarie 1582.

Cosma Horváth Petrittievith prefectul cetăţii şi ţării Făgăraş către femeia Dobra (Boba) Stan din Veneţia de Jos.

Carte de judecată între cele două surori Dobra şi Neacşa (fetele decedatului Grigorie Stan) pentru stăpânirea unei pătrimi de „boieronat" al lor părintesc din Veneţia-de-Jos.

Nos Cosma Horuath Petrittieuith, provisor ac praefectus arcis terraeque Fogaras etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis, quod cum nos feria tertia proxima ante festum Beati Viti martiris, [1] una cum duodecim iuratis Boiaronibus, huius sedis districtus iudiciariae assessoribus, pro discutiendis causis litignatium, in sede iudiciaria consedissemus, tunc honesta mulier Dobra iam nunc Boba vocata, filia Agilis quondam Ztan Gregor de Also Venetia, consors Agilis Petrasconis Albulye de Nagy Berivoy, vicecomitis pertinentiae superioris, ut actrix, contra honestam mulierem Naxam, sororem suam carnalem natu maiorem, filiam eiusdem iam dicti quondam Ztan Gregor, consortem vero Agilis Man pencz de Also Venetia, assessoris huius sedis iudiciariae, ut in causam attractam, proposuit in hunc modum : quod una quarta integri Boieronatus possessionis Also Venetia, parentis earum iam dicti Ztan Gregor, fuisse avitica, quae parente ipsarum decedente iure haereditario, pervenit in manus Agilium quondam Salomonis Monie et Stephani More fratrum ipsarum carnalium, filiorum iam dicti Ztan Gregor, parentis earum, cuius quartae aequalem medietatem in praesenti posteritates iam fati Salomonis Monie possiderent, alteram vero medietatem partem scilicet Stephani More praescripti, Spectabilis et Magnificus dominus Gabriel Maylath ipsis ambabus, actrici scilicet et in causam attractae donasset eas et pro sexu virili in ea statuendo propterea, quod cum ipse Gabriel Maylath Siculos, qui contra Serenissimum dominum Ioannem Secundum electum Regem Hungariae etc. insurrexerant, debellaret, tunc ipse Stephanus More in bello ad latus ipsius Gabrielis Maylath crudeli extinctus funere cecidisset. Quam medietatem quartae, portionem videlicet utrarumque sola Naxa in causam attracta teneret, in praeiudicium et damnum ipsius manifestum, velletque ipsa actrix eiusdem medietatis quartae, aequalem divisionem, et partis suae demonstrationem iure admittente. Quo audito in causam attracta Naxa respondit ex adverso, quod Magnifica domina Anna de Nadasd, Spectabilis et Magnifici quondam domini Stephani Maylath etc. relicta, fratre ipsarum extincto, tali compositione ipsas, actricem scilicet, et ipsam in causam attractam concordasset, ut universas res domesticas, et supellectilia, res etiam argenteas fratris ipsarum iam dicti Ste-

[1] Adică 12 Iunie (1581) în care caz însă e curios, că sentința s'a dat în scris numai peste o jumătate de an, ori eventual ea este o nouă emitere a sentinței vechi, pe semne prăpădite.

phani More actrici dedisset habendas, ut ipsa illis contenta esse deberet, haereditates vero et Boieronatum solae ipsi in causam attractae in perpetuum, tenendas et possidendas dedisset, unde non esset via, actrici eam causandi; quod etiam testimoniis proborum fide dignorumque se probaturam assumpsit. Hoc audito, actrix replicavit ex adverso, se talem compositionem, quam in causam attracta recitat, nunquam cognovisse, quin cum per Salomonem Monie dictum fratrem ipsarum carnalem in diebus Spectabilis et Magnifici quondam Casparis Bekes liberi domini terrae Fogaras etc., pro ipsa medietate quartae Boieronatus causarentur, tunc quoque ipsa cum suis laboribus et expensis aeque ipsi in causam attractae adfuisset, causamque ipsarum iure unanimi defendissent, ita ut quinquaginta florenorum sub vinculo ipsi Salomoni Monie et eius posteritatibus silentium imposuissent, ut, ut cognitum sedi iudiciariae, et etiam toti districtui est et quid adhuc soror sua divisioni obstaret, se ignorare. Nos igitur ambarum partium, propositionibus et responsis auditis, ex consilio assessorum sedis iudiciariae iudicante commisimus eo modo: ut decimoquinto die a die praesenti numerando in causam attracta sua adferat testimonia, responsionem suam probatura, quo interveniente expectata in causam attracta, suae responsioni nihil firmitatis addere potuit, nec sua probare responsa potuit. Quia autem iure consanguineitatis, unam, ut et alteram illa pars Boieronatus, quam usque huc in causam attracta, pacifice possedisset concernere cognoscebatur, manifeste iudicando decrevimus et commisimus, aeque inter ambas partes dividi, simul cum cunctis suis utilitatibus et pertinentiis quibuslibet, terris scilicet arabilibus, cultis et incultis, agris, pratis, fenilibus, pascuis, nemoribus, campis, montibus, vallibus, aquis, fluvii piscaturis, molendinis, eorundemque locis, generaliter vero quarumlibet utilitatum, perceptione seu percipi factione, prout etiam per Assesorum fidem et operam divisa inter eas et rectificata est ac per publicas proclamationes, in tribus sedibus continuis factas, pro more et consuetudine huius districtus Fogaras etiam introducta in eam est statuenda, et statuta est iutroducenda. In cuius reî testimonium, firmitatemque, perpetuo duraturam, praesentes literas nostras, ipsi actrici, ac suis haeredibus, dandas duximus et concedendas, praesentibus Boiaronibus, sedis iudiciariae iuratis assessoribus Ztoyka Balie de Kopachel, Wladimer de Also Wcza, Ztoyka de Vaad, Dobrin de Voyla, Ilia de Synka, Barb de Zaratha, Synka de Zeszczeor, Halmag de Zkore, Nago de Gryd,

Serban de Bessymbak, ac Markuly de Also Wist, comitibus vero Antonio Nagy de Fogaras pertinentiae superioris, inferioris vero Man Kabuz de Vaidafalwa et Komsa Zerbwly de Lwdissor.

Datis ex Fogaras, feria tertia proxima post festum Epiphaniae Domini. Anno Domini Millesimo quingentesimo octuagesimo secundo.

Nicolaus Besseniei

(Archiva Muzeului Ardelean. Cluj. Transumpt din 1587.)

Notă. Acest interesant document păstrându-ne modelul unei judecăţi între boierii din Făgăraş, trebuie să observăm, că ,,boierii" numiţi într'ânsul ni-au fost pân'acum necunoscuţi adică nu figurează în publicaţiunea lui Ioan Cav. de *Puşcariu* cu titlul: Fragmente istorice despre boerii din Ţara Făgăraşului. Sibiiu, 1907.

201.

[Sătmar, Ianuarie 1582.]

Ladislau Bogdan către regele Rudolf II.

Slujeşte încă de pe timpul decedatului Ferdinand I făcând două campanii în Moldova, întâi cu Despot-Vodă şi apoi cu Bogdan-Vodă, când acesta expulsat a fost restituit în scaunul domnesc cu ajutorul lui Maximilian; şi după aceea în Ungaria, suferind şi ca prizonier căzut în mâna Turcilor. Având să ia dela visterie o restanţă din salariul său precum şi nişte bani ce i-a avansat întru întreţinerea celor 44 călăreţi pe cari i-a avut sub comandă, cere să i se achite aceste sume prin Camera Ungară.

Sacra^{ma} Caesarea Regiaque Maiestas. Domine, domine clementissime.

Fidelium servitiorum meorum in gratiam Sacra^{mae} Caesareae M^{tis} V^{rae} humillimam subiectionem.

A primis annis meis, nihil prius et antiquius mihi duxi, quam clementissimis dominis meis, divis imperatoribus Ferdinando avo et Maximiliano genitori, felicissimarum recordationum, ac M^{tis} V^{rae} Sacra^{mae} mea servitia praestare. In diversis itaque confiniis et expeditionibus plerumque versatus, in Moldaviam bis expeditus fui: cum Despote primum, deinde Vaiwoda Bogdan, tunc videlicet, cum Waywoda Moldaviensis expulsus, gratia et auxilio domini Maximiliani imperatoris potenter pristinae restitutus fuit dignitate. Post id temporis, non sine sanguinis effusione, in aliis locis quoque honeste functus, demum in expugnatione castrorum Nagyfalw, Pwthnok et Zakmar per hostes, ego

quoque interceptus, non nisi et dira captivitate maceratus sum. Tamen pro republica christiana et in M^{tis} V^{rae} Sacra^{mae} debita fidelitate vitam meam nunquam contra hostes in periculum adducere dubitavi. Sub strenuissimo quoque ac Magnifico domino Suendio in superioribus partibus militarem operam meam navavi: Unde mihi adhuc ratione mei stipendii emeriti debentur florenorum Hungaricalium ducenti et triginta quinque, super quibus litteras quidem obligatorias habui, sed per combustionem cuiusdam domus, Iaurini, non ita diu factam, eisdem privatus sum. Servivi praeterea ibidem Iaurinii, Palotae, Wesprimii, ad postremum Canisae, ubi etiam temporum resignationis capitaneatus huius loci per Spectabilem ac Magnificum dominum Georgium Zrinium, nimirum eidem, ipsique officio Egregius Ioannes Bornemizza dum successit, mihi locus ad 50 equites cum capitaneatu oblatus fuit, quibus ob alias certas et arduas M^{tis} V^{rae} Sacra^{mae} necessitates stipendia numerare nequivisset; loco vero nihil minus, quam per necessarium expostulans per dominos commissarios tunc ibidem praesentes iussus, huic numero providi ac aere alieno mutuo contracto 44 equitibus distribueram florenorum Hungaricalium 378, prout iidem domini commissarii et Ioannes Bornemizza testes esse possunt; ex quibus etiam hactenus omnino nihil rehabere potui. Quare M^{tem} V^{ram} Sacra^{mam} humillime supplico, ut ob respectum fidelium servitiorum meorum plerisque in locis praestitorum, et in futurum ad ultimum usque spiritum praestandorum, praedicta mea exigua emerita stipendia, ac debita clementer exsolvi facere demandari dignetur. In eo quoque M^{tem} V^{ram} Sacra^{mam} humillime supplico, ut praemissis omnibus fidelibus ac diuturnis meis servitiis, benigno subsidio clementer providere dignetur et annuatim ex Camera Hungarica Posoniensi aliquam summam expensarum ordinari iubere, quia viribus exhaustus ac bonis quibusvis in confiniis consumptis, non aliter, quam benigna M^{tis} V^{rae} Sacra^{mae} clementia mihi vivere restat. Clemens M^{tis} V^{rae} Sacra^{mae} exspecto responsum.

Eiusdem M^{tis} V^{rae} Sacra^{mae}

humilis ac fidelis servitor
Ladislaus Bogdan

Pe dos: Humillima supplicatio Ladislai Bogdan. Gehört auf die Hofcammer. 24. Ianuarii 82.

Camerae Hungaricae pro informatione et consilio. Camera Aulica, 29. Ianuarii 82.

Notă. Camera aulică transferând petițiunea Camerei Ungare, aceasta (în raportul ei din 1 Fevruarie 1582) declară că nu are cunoștință de serviciile petentului și astfel se cere referatul căpitanului Ungariei de Sus, Ioan Rueber și de se va constata că Bogdan e „veteranus servitor" se va putea trece la rol. Nesosind însă timp îndelungat niciun răspuns, sărmanul Bogdan și-a reînoit (în Fevruarie 1582) cererea, câștigându-și recomandația căpitanului Andrei Kielmann, care îl cunoștea de mult și declară oficial că la început Bogdan era căpitan peste 50 de călăreți, dar sărac cum era și-a redus ceata la 8 și chiar la 3 călăreți, fiind „allzeit ein frommer und gueter Kriegsmann" cu toate că acum îmbătrânit nu mai poate sluji.

Mai observ că numele de Bogdan fiind destul de rar la Unguri, slujbașul nostru pare a fi Român și purtând numele de botez Ladislau poate chiar ceangău din Moldova; dar ori cum ar fi, ca unul care a luptat în Moldova, merită să aibă loc aci.

(Hofkammerarchiv. Wien. Hungarn fasc. 14382.)

202.

Istambol, 3 Fevruarie 1582.

Oratorul Friedrich Breuner către împăratul Rudolf II.

Uneltirea lui Márkházi ca să ajungă pe scaunul domnesc al Ardealului. Regele Ștefan Báthory i-a trimes însă vorbă că de s'ar abține dela acest al său scop, să meargă la dânsul, căci îl face boier mare și îi dă de nevastă pe văduva lui Gaspar Bekes.

Mit Siebenbürgen stehet es im alten Wesen und ist noch Markhazi in starker Practiken dasselbe Wayvodat zu bekommen, dessen er dann von Sinan Bassa auch guete Vertröstung und Zusag hat. Ob ihm nun diese Sachen angehen wirdet oder nicht, das kann ich nicht wissen. Ich bin der Meinung die Türken gehen auf dem umb, dass sie etlichen einen Türken hinein bringen wöllen. Christof [1] hat in Namen des Künigs zu ihm geschickt mit diesem Erbieten, im Fall er von seiner Praetension wegen Siebenbürgen ablassen und zum König kommen wolle, erbiete sich der Künig ihne zum grossen Herrn in ganz Poln zu machen, und mit des Bekesen Wittib zu verheirathen; das aber Markhazi keines Wegs hat thuen wollen, dann er dem Künig nicht trauet, et prudenter meo quidem iudicio.

(Staatsarchiv. Wien. Turcica. Cifra.)

---

1 Christof Drziezek, solul regelui Poloniei.

203.

Sătmar, 18 Fevruarie 1582.

Ştefan-Vodă Mâzgă către Camera Scepusiană.

Cere din nou să i se înapoieze livada care aparţine proprietăţii sale Hodoş, precum se dovedeşte prin documentul ce le trimite.

Szolgálatomat ajánlom ti Kegyelmeteknek, mint bizodalmas uraimnak. Az úr Istentől Kegyelmeteknek minden jó egészséget és hosszu életet kivánok.

Továbbá im egy szolgámat bocsáttam ti Kegyelmetekhöz néminemő dolgaimért, főképpen penig a falu felűl, Pusztahodos felől, kit ti Kegyelmetek énnekem fizetésemben adta minden hozzátartozó határival egyetemben; de a falut nem minden határival adták én kezemben, mert még Bognár Pál foglalt volt el tőlek egy kaszálú rétet és sándorfalusiaknak engedte volt addig, mig magoknak mezőt ortanak. Azért most Pusztahodosnak egy szál kaszálú rétek sincs; kérem annak okáért ti Kegyelmeteket, hogy ti Kegyelmetek adattassa meg a' rétet az udvarbiróval, mert sok vén emberekkel megbizonitottam, hogy mindenkoron az a rét Pusztahodoshoz való volt, kit im Kegyelmetek a jedzésből megért. Én magam is, ha az Ur Isten egészségemet adja, husvétra felmegyek Kegyelmetekhöz. Isten tartsa meg ti Kegyelmeteket jó egészségben nagy sok jó esztendeig.

Ex Zathmar, die 18. Februarii. Anno 82.

Ti Kegyelmeteknek szolgál

Moldwai wayda István

Стефан воевод рѫкѫ положил

(Colecţiune particulară. Ungaria.)

Trad. Gata să slujesc pe Domnia Voastră ca pe Domnii mei cu credinţă. Doresc dela Dumnezeu sănătate bună şi viaţă lungă Domniei Voastre.

Mai departe, iată trimit un slujitor de-al meu la Domnia Voastră în rostul treburilor mele, mai ales în rostul satului Pusztahodos, pe care Domnia Voastră mi l-aţi dat în plata mea cu tot hotarul care ţine de el, dar nu mi-au dat satul cu tot hotarul, căci apucase dela ei Paul Bognár o luncă de cosit şi-a îngăduit-o celor din Sándorfalu până când îşi fac lor vre-o câmpie. Astfel cei din Pusztahodos neavând nici un fânaţ de cosit, rog din această pricină pe Domnia Voastră să-mi

daţi fânaţul prin ispravnic, căci am dovedit cu mulţi bătrâni că acel fânaţ a ţinut totdeauna de Pusztahodos, ceeace înţelegeţi Domnia Voastră din însemnare. Şi eu, dacă îmi dă Dumnezeu sănătate, la Paşti vin la Domnia Voastră. Dumnezeu să ţină pe Domnia Voastră în sănătate bună mulţi ani. Din Sătmar, etc.

Slujeşte pe Domnia Voastră

Ştefan-Vodă al Moldovei

204.

Wilno, 18 Fevruarie 1582.

Regele Ştefan Báthory către municipiul oraşului Braşov.

Răspunde la cererile oraşului şi între ele despre deschiderea drumului-mare la Oituz şi despre trecerea negustorilor armeni prin Ardeal în Ţara-Românească, ceeace interzice bucuros, aflând că e jignitor privilegiilor oraşului.

Stephanus Dei gratia Rex Poloniae, etc.

Prudentes ac Circumspecti fideles nobis dilecti. Salutem et gratiam Nostram Regiam.

Litteras Fid. Vestrarum Legatus noster ex Transilvania reversus nobis reddidit. Quia autem brevi futurum speramus, ut confectis negotiis provinciae nostrae Livoniae, qua Magnus Moscorum Dux armis nostris coactus ex pacto decennalis pacis nobis cessit, ad propiora loca Transilvaniae accedamus, tum civitatis istius rationibus, si quo modo poterimus providebimus, 1. Ne autem interim in Vigesima locanda pro vetere pensione ad alterum annum consiliarii nostri Transilvanici Fid. Vestris deserit, scripsimus ad eos. 2. De via Uthas, quam in Transalpinam proximis superioribus annis capitaneus noster Varhegyiensis cum nonnullis nobilibus illius sedis, non sine incommodo ac periculo illius regni nostri aperuit, ut plenissimam eius rei cognitionem habeamus, postulavimus a Fidelibus nobis dilectis Mag^co^ et Egregio Stephano Apafi consiliario nostro et Cosmo Petrithyewitth arcis nostrae Fogaras praefecto, ut quibus olim Ill^mus^ Princeps defunctus, frater noster desideratissimus, in perlustranda illa via commissariis usus est, revisionis ipsorum informationem. Quare ubi nos de tota re edocuerint, statuemus id, quod ad commodum et securitatem illius provinciae spectabit. Neque enim nobis probantur viarum multitudines, maxime ea in parte provinciae, quae hostium iniuriis magis quam ulla alia, exposita est. 3. Armenis quidem liberum transitum in Vallachiam ex nostra

Russia concedere nobis animus erat, sed quia id libertatibus Fidelitatum Vestrarum repugnare intelligimus, nos quoque hoc consilio libenter supersedebimus. Id certe Armenis non magis nostra, quam vestra causa indulgere cogitabamus, quod existimaremus mutua illa cum exteris gentibus negotiatione non exiguum commodum ad vos perventurum. Conqueruntur denique Fidelitates Vestrae de telonio quodam, quod nobiles possessionis Birkös, propria auctoritate, in praeiudicium non tantum vestrum, sed etiam aliorum erexissent. Scripsimus ea quoque de re ad nostros consiliarios, ut nos quam primum certiores faciant. Si enim recens propriaque authoritate illud erectum esse cognoscemus, curabimus, ut aboleatur. Bene valeant Fidelitates Vestrae.

Datum in arce nostra Regia Vilnensi, 18. die mensis Februarii. Anno Domini 1582. Regni vero nostri sexto.

Stephanus Rex

(Bibl. liceului Honterus. Braşov Hermann: Collectanea miscellanea historica tom. I. p. 177. Copie.)

205.

Riga, 14 Aprilie 1582.

Regele Ştefan Báthory către Prezidiul ardelean.

Cere informaţie despre satul Oláhság dăruit lui Ştefan Stepan pentru bunele sale servicii militare.

Stephanus Dei gratia rex Poloniae, etc.

Magnifici fideles nobis sincere dilecti. Salutem et gratiam nostram regiam. Könyörgött minekönk Stepan István egy Oláhság nevő falu felől, ki Karánsebes tartományában Magna Zakattul mi reánk szállott volna, hogy az ő jámbor szolgálatjának tekintetiért, melyet ez elmult hadainkban megmutatott, azt kegyelmesen neki conferálnók. De mivelhogy mi azt nem tudjuk, az jószág szakadott-e reánk avagy nem, és mi állapatban ligyen mind haszna, mind jövedelme, és annakfelette neki conferálása lehessen-i valami fogyatkozás neköl, hagyjuk azért Kegyelmeteknek, hogy annak az falunak dolga miben legyen bizonyoson adja értésönkre. Tartsa meg Isten Kegyelmeteket.

Datum in arce nostra Regia Rigensi, 14. mensis Aprilis. Anno Domini 1582.

Stephanus Rex mpr.

(Arhiva Capitulară. Alba-Iulia. No. 1153.)

Trad. Stephanus etc. S'a rugat nouă Ştefan Stepan despre un sat numit Oláhság, care în provincia Caransebeşului a trecut dela Magna Zakat asupra noastră, ca să i-l conferim milostiv lui pentru slujbele sale bune pe cari le-a făptuit în războaiele noastre din trecut. Dară din pricină că noi nu ştim dacă acea moşie a căzut asupra noastră ori nu şi în ce stare se află, ce folos şi ce venit aduce şi pentru ca, mai cu seamă conferirea ei să fie fără zminteală, poruncim Domniilor Voastre să ne înştiinţaţi lămurit, cum stau lucrurile cu acel sat. Dumnezeu să ţină pe Domnia Voastră.

206.

Mesola, 10 Mai 1582.

Alfonso II duca di Ferrara către principele Petru Cercel.

Răspunzându-i la scrisoare, îl măngâie pentru multele sale necazuri suferite.

Illmo et Eccellentissimo Signore,

Ho ricevuto la lettera di V. Eccellenza portata dall' huomo suo, e può credere che m' incresce de' suoi travagli de' quali voglio sperare e desidero che il Sig^{r} Iddio habbia finalmente da liberarla, di che io sarò per sentire sempre molto piacere. Quanto al resto ch'ella m' ha scritto, ho ordinato all' Ariosti che a bocca le riferisca quel che m' occorre, onde rimettendomi alla sua relatione le baccio le mani.

Dalla mesola, il di 10 Maggio 1582.

Adresa: Al Principe della Gran Valacchia.

(R. Arch. di Stato. Modena. Levante. Minuta ducale.)

207.

Wien, 30 Iunie 1582.

Arhiducele Ernest către Camera Scepusiană.

Aşteaptă opiniunea Camerei în afacerile lui Ştefan-Vodă care îşi cere restituirea livezii aparţinătoare moşiei sale Hodoş şi altele.

Qualiter Stephanus Waida Moldaviensis pratum quoddam ad praedium Puztahodos cum omnibus territoriis et metis suis in rationem salarii sui a Sacra Caesarea M^{te} Domino et fratre nostro observandissimo sibi ante hac collatum pertinens, sed

per Paulum Boghnar, provisorem olim Zathmariensem, inde avulsum restitui sibi, nec non deputationem apud Felicianum Liberum baronem ab Herberstein centum, vel ducentorum florenorum Ungaricalium in rationem stipendii sui clementer sibi dari petat: id ex adiectis literis intelligetis. Itaque vobis benigne mandamus, ut vestrum superinde consilium nobis demisse communicetis; etc.

(Colecţiune particulară. Ungaria.)

208.

Wien, 11 Iulie 1582.

Arhiducele Ernest către prefectul Camerei Scepusiane.

Îl roagă să-l reprezinte la nunta lui Ştefan-Vodă în ziua de 1 August, oferindu-i ploconul cuvenit.

Cum Stephanus Waiuoda Moldaviae demisse nobis supplicarit, ut nuptias suas ad primam futuri mensis Augusti celebrandas per legatum nostrum ornare dignaremur, nosque ipsius petitioni benigne annuerimus, clementer abs te requirimus, ut ad diem nuptiarum te in locum solemnitati huic constitutum conferas, personam ibidem nostram repraesentes, ipsisque sponsis consueta adhibita gratulatione, poculum argenteum deauratum, per Cameram Suae M^tis^ Scepusiensem tibi assignandum, dono exhibeas; etc.

Notă. Odată cu aceasta s'a comunicat Camerei ca valoarea paharului de argint suflat să fie între 40—50 fiorini.

(Colecţiune particulară. Ungaria.)

209.

Wien, 12 Iulie 1582.

Arhiducele Ernest către Camera Scepusiană.

Ştefan-Vodă cere o „sesiune" de pământ cu preţ eftin.

Qualiter Stephanus Weiuoda pro conferenda sibi sessione quadam, eiusdemque pretio mitigando demisse instet: ex adiecta ipsius supplicatione cognoscetis. Quare vobis benigne mandamus, ut superinde consilio vestro nos informetis; etc.

(Colecţiune particulară. Ungaria.)

210.

Orăştie, 14 Iulie 1582.

Episcopul Românilor din Ardeal Mihai Tordaş către enoriaşii săi.

Le recomandă citirea Sfintei Scripturi în limba românească, manuscrisul căreia a fost predat de principele Sigismund Báthory căpitanului Francisc Geszthy spre tipărire, din mâna căruia s'a primit de către tipografii români Şerban şi Marien.

Encyclica episcopi Valachici in Transsilvania Tordas Mihály commendantis sacerdotibus suae dioeceseos lectionem Bibliorum in vernaculam linguam versorum, cum huc pertinentibus documentis.

Divina favente gratia, auxilio Filii et perfecti Spiritus Sancti accedente, ego Tordas Mihaly, electus in Transsilvania Romanorum Episcopus una cum Hercse Stephano, Evangelii Christi in civitate Karansebes praedicatore, Zakán Ephremo doctrinae docentium Doctor Sabesiensis, Pestise Moyse, aeque Evangelii in civitate Lugos praedicatore, Ahirio, comitatus Hunyadiensis archidiacono super promovendo Sacrae Scripturae negatio ideo unanimiter consultando, quod omnes gentes divinis verbis solemniter gloriantes florere, unice nos iisdem in lingua Romana carere observaverimus, magno labore et fatigio quinque Moysis Prophetae libros a lingua Iudaica, Graeca et Illyrica, et alios libros, qui nomine *Czerstva* veniunt, et desuper adhuc aliquot alios Prophetas in linguam Romanam vertimus, et eos vobis fratribus Romanis ita legendos donamus, ut antequam eos perlegeritis, iudicium vestrum desuper haud feratis; pro certo enim nobis pro amore Dei eatenus fatigantibus, magnum in iis spirituale gazophilacium, et non manum evangelicam, sed gravem peccaminosam remissam adinvenietis, et quid contra coelestem Dominum per attributum ei entis veridicentis praedicatum, erratum reperieritis, sciatis illum errorem voluntate nostra haud commissum esse, ideo namque omnem hos libros legentes benedicite, quo et Deus vos benedicat. Amen.

Nos Sigismundus Báthory, gratia Divina favente Transsilvaniae princeps ex his nostris scriptis libris primos duos, Bitiam nempe et Ischodil, domino Geszti Francisco vexillifero celebri Heroi et electo Transsilvaniae, Hungariaeque locumtenenti, ibi ubi residere volenti eo fine damus, donamus, ut quod Ter maximo omnipotenti Deo auxiliante, alii quoque Libri impri-

mentur, et in publicam lucem edentur, praefati bini Libri primitiarum loco habeantur; et quia in eorum editionem Sua Magnificentia Geszti Franciscus cum adscitis sibi etiam aliis bonis viris omnem opem, expensasque contulit, eosque tandem vobis, confratribus Valachis dono dedit, Divinum Numen pro longaeva eaque felici Suae Magnificentiae vita vestris precibus adoretis.

Ego Serban Dei gratia studiosus et magnus Typi magister, una et studiosus Marien dictus, acceptos ad manus nostras, lectosque praevie eos Libros, nobisque complacentes, Vobis confratribus Romanis scripto exaravimus, commendantes, ut in eorum lectione, in quibus pretiosi uniones et infiniti thesauri adinveniri possunt, vestram operam impendatis, quo ita virtutibus utiliter studeatis, et propositam in his Libris coelestem remunerationem consequamini.

Scribebantur hi Libri Sacri anno 7200, a Mundi creatione, a Nativitate Christi anno 1582, 14. Iulii in civitate Szászváros.

(Miller : Chartularium Hungaricum. Budapest. Tom. XV.)

Notă. Acest act copiat de „Iacobus Ferdinandus Miller de Brassó" în anul 1815 fără indicația originalului și a locului de unde a fost luat, nu e altceva de cât traducerea sfârșitului prefeței „Păliei" din Orăștie. Interesant ar fi însă de știut, dacă oare această traducere e contimporană și făcută poate spre folosul obștesc al acelora cari nu știau românește ori eventual e făcută de vreun cărturar român, la cererea și spre folosința lui Miller, care de altfel — ca brașovean — neapărat cunoștea limba românească.

211.

Sătmar, 31 August 1582.

Provizorul Niculae Zathmári către Camera Scepusiană.

Raport despre izlazul cerut de Ștefan-Vodă Mâzgă.

István vajda az mely rétet kér Puszta Hódoshoz, kit mostan az sándorfalviak birnak, nagy kára lenne ő Felségének, ha azt tőlök elszakasztanák, mert a falu elpusztul, jóllehet az a falu mostan semmit nem szolgál, mert szabadságra gyűltenek; vagyon több 50 oláh jobbágynál rajta, valami hitvánok, kik ha megértik, hogy a rétet elveszik tűlök, felkelnek és elmennek, mert még házok is nincs mindeniknek.

(Colecțiune particulară. Ungaria.)

Trad. Ar fi spre mare pagubă Maiestăţii Sale, dacă fânaţul, pe care-l cere Voevodul Ştefan la Puszta Hodos, pe care-l stăpânesc acum cei din Sándorfalva, l-ar smulge dela ei, căci se pustieşte satul, cu toate că satul acela acum nu aduce nici un folos, căci s'au adunat la slobozie, sunt mai mulţi de 50 de iobagi români în dânsul, nemernici, cari dacă înţeleg că li se iea fânaţul, se ridică şi pleacă, pentrucă nici n'au toţi casă.

212.

Istambol, 15 Septemvrie 1582.

Paulo Contarini bailo către dogele Veneţiei.

Petru Şchiopul-Vodă a plecat spre Moldova împreună cu Bartolomeu Bruti, căruia i se datoreşte în primul rând numirea sa de Vodă, favoritul vizirului, lăsându-şi băiatul (Cristofor Bruti) la Poartă pentru ca să înveţe turceşte.

E' partito anco Pietro vaivoda di Bogdania, et è stato accompagnato fuori di Constantinopoli da Limbraur bassi con più di mille cavalli. Questo Vaivoda ha havuto il governo di quella provincia col solo mezzo et intercessione di Mr. Bartolomeo Bruti, che è in molta gratia del Magnifico primo Visir. E' ancor lui andato col principe di Bogdania et haverà luogo principalissimo et di molto utile, essendo stato caldamente raccomandato dal Bassà con dirli che' l suo star longamente in quel stato dipenderà dalla bona compagnia che farà al Bruti.

Mr. Christ[ofor]o Bruti, suo figliuolo, che sta qui in casa per imparar la lingua Turca, è stato ancor lui appresentato et accarezzato dal Principe, il qual voleva condur lui ancor al suo servitio con grosso suo utile, ma ritrovandosi ancor lui nell'istessa gratia, et intratura col Magco primo Visir, et potendo perciò far altro servitio alli negotii di Vostra Serenità per partito, che li sia stato fatto, non ha voluto interromper suo dissegno, che ha fatto di viver et morir in servitio di quella Serma Republica, con tutto che sia povero et in molto bisogno, et io l'ho essortato a restare per servitio publico.

(R. Arch. di Stato. Venezia. Dispacci di Costantinopoli. Cifra.)

213.

Sibiu, 13 Octomvrie 1582.

Magistratul oraşului Sibiu către locuitorii satului Avrig.

Stabilind statutele satului, fixează prin 12 articole felul cum trebue să trăiască Saşii şi Românii din Avrig pentru a evità pe

viitor gălcevile observate, tocmai fiindcă „constituțiunea" satului nu exista în scris.

Wir, Ioannes Wayda Bürgermeister, Albertus Hueth Königs-Richter und der ganze Rath in der Hermannstadt. Thuen kund hiemit Jedermännigklichen wen es belangt: Dass nachdem öftermals grosses Gekläg für uns kommen ist wegen des wüsten, wilden und unordnigem Leben, so die zwo Nationes, Deutschen und Walachen zum Freck verführen, und oftmals dardurch grossen Würath anstiften, derowegn wir aus reifem Rath und wolbedachtem Muth bewegt und verursacht sein worden die Fürsichtige, Ehrsame weise Herren, Herrn Blasium Weiss itziger Zeit Stuels-Richter und Herrn Sebastianum Szompolium, Rathgeschwornen der Hermannstadt dahin abzufertigen, und Ihnen vollmächtiges Befelch geben, dass sie solche böse Gewohnheiten und unordenliges Leben aufheben und abstellen, und zu Erhaltung gemeines Friedens guete Ordnung müegen, Gesatz und Statuta machen und aufrichten sollten; welche auch unserer Commission genug gethan, und die hernachfolgende Artickel uns überliefert und praesentiert haben.

Erstlich. Soll allen Einwohnern der Gemein Freck bey Leibsstraf verboten seyn, dass sie mit den Edlenleuten und Ihren Jobagyen ganz keine Gemeinschaft sollen haben, Ihnen weder Behausung noch Erbschaft ausser Hattert, mit was Namen dieselbe genannt möge werden, auch kein Heu, Gras oder Vieh verkaufen, und auf ihrem Hattert frembdtes Vieh zu halten vergünnen. Auch soll kein Isztina ohne Vorwissen und Willen des Hannes und des ganzen Raths auf den Hattert gemacht werden, damit die, so fürmals in der Gemein gelebt, beschwert mögen werden, und diejenigen, so frembdling sein, überhand nehmen, und den vorigen ein Last und Bürde seyent.

2. Wer seyne Tochter eynem so von Edler Eydt bürtig ist zur Ehe geben wirdt, dieselbe soll man sampt dem Manne aussern Dorf weg weysen, und soll keiner von Edler Erden in der Gemein geduldet werden.

3. Wer am Sambstag oder sonst gewöhnligen Feyertagen, so der deutsche und walachische Pfarherren auf der Canzel zu feyeren geboten werden, ohne gewisse und gnugsame Ursachen, in der Kirchen und in der Predigt nicht erscheinen wird, und wird desselben überzeuget, derselbe soll verfallen ein Marck silbers dem Gericht in der Hermannstadt, das zwetheil, und der Gemein Freck das drittheil.

4. Es soll auch niemand bey Leibsstrafe weiter hinaussen, den das Dorf jetzt ist, und auch nur auf die Hofstellen, so jetziger Zeit gebawet sein bawen, es sey denn, dass Jemanden solches von einem Ehrsamen Rath der Hermannstadt nachgeben werde, und desselben soll er Brief und Kundchaft vom Rath aus der Hermannstadt haben, wo nicht, so soll es niemanden nachgeben werden weiter hinaussen zu bawen, und der Hann sambt den Rathgeschwornen sollen Sorg drauf tragen, dass nichts mehr dargebawet werde, sonst werden sie einem Ehrsamen Rath in der Hermannstadt in harte Strafe fallen.

5. Nach dem alhie in der Gemein Freck zweyerlei Nationes, nemlich Deutschen und Walachen seyn, und wirdt etwa ein notwendiger Baw, einsweder zue Kirchen, Pfarrhof oder Schulen gehörig einfallen, denselben sollen beyde Nationes zugleich miteinander vollbringen und die Walachen sollen das halbe theil des Bawes tragen, und sich unter Strafe einer Marck silbers mit nichten abziehen.

6. Wer etwa eine Tädigssache in der Gemein für ihme hat, derselbe soll seine Obrigkeit alhie in der Gemein Freck nit verachten, sondern alle tädigen sollen anfänglich alhie in der Gemein angefangen werden, und wo die Straf nit über fl. 1 ist, auch hie vollendet, was drüber ist, soll fürs Stadtgericht gelassen werden.

7. Der Schulmeister soll verpflicht sein alle Sambstage und Feyertage abends umb 8 zu läuten, dass sich das junge Gesindlein zu ihren Hausvätern heim füge, wer drüber sitzt soll gestraft werden umb ein Marck silbers. Es soll auch der Schulmeister mit des Pfarrers Willen angenommen werden, und in der Schul wohnen.

8. Es soll kein Spielstube nit gehalten werden, und wo der Hann sampt seynen Amptleuten nit Sorg drauf tragen werden, und also durch ihre Nachlässigkeit die Spielstuben gehalten werden, sollen sie drumb von Gericht umb ein Marck silbers gestraft werden.

9. Es sollen auch die Frecker unter Straf fl. 40 zu Weinachten keynen Hannen erwählen, ehe dann der vorige Hann vom verlaufenem Jahr von allen Einnehmungen und Ausgaben der Gemein vollkommene Rechenschaft geben habe, und dieselbe Rechenschaft soll geschehen für 32 Männern aus der Gemein, der Deutscher 16 und der Walachen auch 16. Und wenn ein, deutscher Hann erwählet ist, sollen die Walachen aus ihnen aus

freyer Wahl einen Burger erwählen, der ihnen dienstlich möge sein, und der deutsche Hann soll zugleich auch zwen Burger neben sich aus den Deutschen wählen.

10. Weil die Frecker von altersher das Recht haben gehabt, dass die Walachen (weyl sie als Frembdlinge und Gäste alda zu wohnen eingenommen sind) allerley Hirten, Stüder und Wächter, welche für die Gemein versprechen, schuldig und verpflicht sein zu schaffen, dieselbe Gewohnheit und Recht soll auch hinfort steet und fest bey ihnen gehalten werden, und die Deutschen sampt den Walachen, sollen den Lohn zugleich, einer wie der ander geben, niemands ausgeschlossen. Auch die jenigen, so ihr Vieh nit bey die Herdten treiben und sondere Herdten pflegen zu halten, dieselben sollen dennocht den Lohn den Hirten zu geben schuldig und verpflicht seyn.

11. Weyl ein Ehrsam Rath der Hermannstadt allezeit grosse Mühe und Sorg auf die Frecker muss haben und tragen, derhalben sollen die Walachen jährlich zue Dankbarkeit verpflicht sein, wenn das ein Ehrsam Rath ihrer bedarfen wird im Hew machen und abzunehmen herein zu kommen, und dasselbe Hew nach aller Notturft und Gefallen eines Ehrsamen Raths helfen versorgen und zu ratschaffen.

Diese obbeschriebene Artickel haben wir für recht und billig erkannt und sie bey all ihren Kräften erhalten, wie wir dan dieselben jetzt auch durch diesen unsern unten aufgedruckten Sigill zuer grösseren Schein und Sicherheit bekräftiget haben wollen. Und wollen, dass sie von allen Einwohnern der Gemein Freck zu ewigen Zeiten fest steet, treulich und unverrücklich gehalten sollen werden.

Actum Cibinii, 13. die Octobris. Anno Domini Millesimo Quingentesimo Octogesimo Secundo.

Isaacus Hendelius Juratus
Notarius Judicatus Cibiniensis mpr

(Arhiva Națională Săsească. Sibiu. IV. 1197).

Notă. Lângă acest act se află un altul care reglementează viața municipală dintre Ungurii și Românii din satul Săcădate de lângă Olt, aproape de Sibiu, [1] omis, fiind din aceeaș zi. Are de asemenea 12 articole, aproape identice cu acestea și tot în limba germană. Importanța neprețuită a acestui document constă în faptul, că ne dă o informație autentică de felul cum trăiau Românii împreună cu Ungurii și Sașii din aceeaș comună cu dânșii.

---

1 Conditiones inter Hungaros et Valachos inhabitatores de Zakadat. (Păstrat sub No. IV. 1196.)

214.

Košice, 24 Octomvrie 1582.

Prefectul Camerei Scepusiane către arhiducele Maximilian.

Părerea Camerei despre cele trei cereri ale lui Ştefan-Vodă, cum că livada dorită nu aparţinea niciodată satului Pusztahodos, pe care l-a căpătat în locul salariului său restant, dupăce s'a arătat şi el însuş mulţumit cu acest lucru.

De Stephani Wayvodae Moldaviensi diversis petitionibus.

Intellexi demisse inclusas supplicationes Stephani Wayvodae a Ser^te^ V^ra^ Camerae huic clementer transmissas, in quarum una queritur, pratum quoddam a praedio Pustahodos sibi collato, per provisorem Zathmariensem avulsum esse, idque sibi restitui, et simul etiam 200 fl. apud Mag^cum^ Felicianum ab Herberstein ex pensione Rivuliensi in rationem sui stipendii sibi deputari petit. In altera de pretio memorati praedii mitigando supplex instat.

Quod itaque ad pratum illud attinet, uti a provisore Zathmariensi adiecto scripto edoceor, illud non pertinuit ad saepefatum praedium Pustahodos, sed ab antiquo dominorum terrestrium fuit arcis Zathmar, eratque aliquando ad tempus saltem praedio illi applicatum, sed postea per provisores iterum adeptum, et colonis possessionis Zandorfalwa recens considentibus attributum, ad quam possessionem etiam nunc possidetur. Et quia eius incolae memorato prato carere minime possunt, meo humili iuditio supplicanti illud reddi non potest.

De deputatione vero 200 florenorum, quam apud Mag^cum^ Felicianum ab Herberstein fieri petit, cum dictus Vayuoda stipendii suae solutionem non semper convenienti tempore a Camera hac consequi possit, ideoque rerum penuria quandoque laboret, stat in benigno Ser^tis^ V. arbitrio, quid ea de re decernere clementer dignabitur.

Quod autem queritur praedium Puztahodos supramemoratum gravi pretio sibi a Camera hac assignatum, ille quidem praedium id et possessionem Zakazt pro emerito suo salario anno superiori sibi vita durante conferri petiit, sed possessione hac a Ser^te^ V^ra^ denegata, duntaxat praedium illud ei vita durante est concessum, ea conditione, ut emeritum suum salarium, quod ad 1112 fl. h. se extendebat Suae M^ti^ relaxaret, et ipso e vivis decedente praedium illud ad rationem Suae M^tis^ iterum rediret,

quam conditionem ille admisit, praediumque pro ea summa acceptavit, quae etiam ex stipendio eius iamdudum est defalcata. Cum itaque transactionem illam semel volens subiverit, existimarem humillime ab ea iam non esse recedendam.

Cassoviae, 24. Octobris. Anno Domini LXXXII.

(Colecţiune particulară. Ungaria.)

215.

Braşov, 4 Noemvrie 1582.

Primarul Lucas Hirscher către senatul oraşului Sibiu.

Ştiri sosite din Moldova, unde Iliaş-Vodă a năvălit cu o oaste de 1030 Cazaci peste Petru-Vodă, care însă l-a învins, fiind împuşcat şi căpitanul Bălică, iar Cazacii aproape toţi omorîţi.

Namhaft, fürsichtige, weise Herren, undt Freindt, unsern Gruss undt Freindtschaft, mit Wünschung alles Guets voran. Wir haben Euer v: an uns gesandten Prief empfangen, undt dessen Inhalt in allen Theilen vernommen; wollen demselben, so viel müglich sein wirdt, aller Ding nachkommen nach Gepür.

Neue Zeitung thuen wir für gewiss zu schreiben, dass in diesen Tagen, ein neuer vaida mit Namen Illyes vaida, so sich des alten Peter vaida Sohn genennt, mit 1030 Kozacken erregt undt in die Molda auf den Peter vaida kommen gewest, welchen er geschlagen, undt überwunden hat, und als die Kozacken gesehen, dass sie verlorn, der Peter vaida aber gesieget, haben sie selber den Illyes vaida Ihme Peter vaiden in die Handt geben, undt es sein unter den Kozaken etwa nur ihr 20 zu Ross undt ihrer 20 mit Handtbögen gewest, die andere aber alle Drabanten mit Pixen; aus welchen d[er] waida 300 ausgesundert bei sich behalten hat,. undt ist willens dieselbe zu besölden. Es ist d[er] Balyka Hauptmann geschossen worden, undt sonst ihr viel neben Ihme verwundt, welche zu heilen wir auf d[es] vaida Bitt wir ein Wundarczen hinein geschickt hann. Hiemit Euer v: dem lieben Gott befohlen.

Datum Cronstadt, den 4. Novembris. Anno Domini 1582.

Lucas Hirscher

Richter der Stadt Crons mpr

Adresa: Dem Fürsichtigen, Namhaft, undt weisen Herren, Bürgermeister, Richtern, undt Rath in der Hermenstadt, meinen gütigen Herren Freunden.

(Arhiva Naţională Săsească. Sibiu. V. 990.)

216.

Wien, 5 Noemvrie 1582.

Arhiducele Ernest către Camera Scepusiană.

Comunică suma de bani plătiţi din salariul lor lui Ştefan-Vodă şi boierului Petru Drăgşan.

Ex officina rationaria Camerae Austriacae nobis suggeritur, compertum esse in rationibus solutoris bellici, quod Georgius Kapronczai, perceptor istius Camerae a dicto solutore bellico 23. Augusti anno octuagesimo, ad necessitates suae administrationis et exolutionem stipendiorum militarium duorum Valachorum, Stephani nempe Waywodae et Petri Draxin Bayar octingentos octuaginta octo florenos quinquaginta cruciferos acceperit.

Cum itaque dictus perceptor eos in rationes accepti referre teneatur, eius vos rei hisce benigne certiores reddere voluimus.

(Colecţiune particulară. Ungaria.)

217.

Wien, 9 Noemvrie 1582.

Girolamo Lippomano ambasciator către dogele Veneţiei.

Ştiri despre fuga lui Iancu-Vodă din Moldova în Polonia, unde a fost prins şi decapitat în Lemberg, iar familia sa arestată, pe când tezaurul său era trimis la Varşovia.

Venne la settimana passata certi generali avvisi di Polonia, che questi si sono poi particularmente confermati, che havendo inteso Alessandro principe di Valachia, che il Gran Turco mandava per haverlo nelle mani, volendo mettere in stato Pietro, che dal Re Christianissimo et dalla Serenità Vostra è stato favorito, se ne fuggiva colla famiglia sua, et col Tesoro, accompagnato da molta gente, per passare in Ongaria, et transferirsi finalmente a questa Corte; ma vicino a Leopoli, diede il misero in una banda di soldati Polacchi et fu fatto pregione, si può dir senza combattere; di che subito avvisato il re di Polonia, ordinò che fosse immediate formato processo, come contra persona, che non havea mai prestato homaggio et debita ricognitione al Regno, anzi mostratosi sempre poco amico verso quello, con haver più volte intercette et falsificate le lettere della Maestà

Sua, che andavano et venivano da Constantinopoli, et così fu subito decapitato, facendo quelli ministri poner la moglie et due figliuoli pregioni in Leopoli, et senza dilatione fu mandato il Tesoro in Varsovia che si dice essere d'un millione d' oro, se bene alcuni vogliono di 600/m ducati solamente, oltre le gioie; cosa, ch' è stata intesa qui con molto dispiacere per più rispetti, ma principalmente, perchè dubitano, che con questi danari il re di Polonia non deliberi d' effettuare tanto più presto quei pensieri, che vivevano in lui di venire alla ricuperatione delle terre, che dimanda in Ongaria, di che hieri me ne parlò con qualche passione il Signor Dietristano, che fu meco lungamente.

(R. Arch. di Stato. Venezia. Dispacci di Germania. Cifra.)

218.

Breslau, 29 Noemvrie 1582.

Oratorul Daniel Princz către împăratul Rudolf II.

Fata lui Iancu-Vodă va fi măritată prin regele Poloniei, care vrea să pună voevod în Moldova pe Samuel Zborowski.

Bei dem Walachischen Waywoden, so enthauptet worden, hat man bei 200/M fl. funden, welche der König zu sich genommen, und confiscieret, davon aber seinem Gemahl tausent fl. auszählen lassen. Seine Tochter will er selbst nach seinem Willen ausstatten und mit einem ansehenlichen Heiratsgut versehen. Das confiscierte Gelt fordert der Türke vom König ab, wie dann auch derentwegen alrait ein Czaus unterwegs sein soll, derentwegen sich die Polen selbst besorgen, es möcht etwa ein Weitlauftigkeit hieraus entstehen. So ist der König im Fürhabens den Samuel Zborowski zum Waywoden in die Walachei einzusetzen, welchen er dann daselbst alrait soll proclamieren haben lassen.

Datum Presla, den 29. Novembris. Anno 1582.

(Staatsarchiv. Wien. Polonica.)

219.

Istambol, 12 Decemvrie 1582.

Oratorul Friedrich Breuner către împăratul Rudolf II.

Paul Márkházi pierzându-şi tot creditul, fu prins şi închiniţat în cele Şapte-turnuri, de unde cu greu va putea scăpa, cel mult făcându-se Turc..

Markhasi Paul *commutata cum Sinan Bassa fautore fortuna* ist den 7-ten dies auf vielfältig Anhalten des Künigs zu Poln und der Siebenbürger ghäling in seinem Haus von etlichen Chiauschen überrauscht, auf Befelch des Sulthani und in die Sieben Thürmen gelegt, sein Hab und Guet inventiert und verwahret, seine Diener alle auf die Galeeren geschmiedt worden. Und ob er wohl in solchem ghälingen unversehnen und unerwarteten Fall, da er gewisslichen vermeinet es würde ihm das Leben gelten sich darmit zu salviern zum Türken werden wollen, hat doch solchs, sonderlich weil Siaus Bassa ihme darumben, dass er dem Sinan Bassa offenbaret, dass gemelter Siaus Bassa in Abwesen Sinan Bassa viertausend Ducaten von den Siebenbürgern genommen und empfangen haben soll, höchlichen zuwider, wenig geholfen.

Wie man mich bericht, soll man bei ihme, Markhasi, allerlei falsche Schreiben und Sigil, als hätten ihn die Siebenbürgischen Ständt bei dem Sulthano zu Erhaltung seines Intents, und damit sie ihne zu einem Herrn haben kundten nicht allein den jährlichen Tribut zu steigern, sondern so viel es die Notturft erforderte darneben zu spendieren zuegeschrieben, und volligen Gewalt gegeben, liegt noch gefangen und ist für ihne sorglich, da Siaus Bassa Obrister Vezier werden soll aus oberzählter Ursachen, *urgentibus etiam rege Poloniae et Transylvanis,* die sich diese Sachen viel Tausent Ducaten kosten lassen. Er möchte anstatt des verhofften Waywodats nach Verdienst mit dem Tode gestraft werden, oder da es ja gar wohl gerath, möchte er zue Erhaltung des Lebens mit Verleugung christlichen Namens, als er dann bereit zu thuen sich erboten, und also als ein Türk sich salvieren. [1]

(Staatsarchiv. Wien. Turcica. Cifra.)

220.

Istambol, 2 Ianuarie 1583.

Oratorul Friedrich Breuner către împăratul Rudolf II.

Márkházi arestat a fost mutat în Turnul Mării-Negre.

Markhasi ist von den 7-Thürmen in des Schwarzen Meers Thurm geführt worden, alda er liegt, und wird schwerlich, für-

1 Rezumatul românesc în Hurmuzaki: Documente vol. XI p. 661.

derlich weil Siaus Bassa das Jus jeder Zeit verfolgt und das Regiment in Händen hat, mit dem Leben davon kommen. Seine Diener alle, wie zuvor gehorsamist angemeldt, sein auf die Stein-Galeen ihr Leben lang contrevenirt worden.

Datum Constantinopel, den 23. Decembris 82 der alten Rechnung nach.

(Staatsarchiv. Wien. Turcica. Cifra.)

221.

Kraków, 7 Ianuarie 1583.

Nunţiul Alberto Bolognetti către secretarul de stat Galli.

Audienţa solului trimes de Petru Şchiopul din Moldova.

Hebbe questo ambasciator de i Tartari l' audienza il 5 . . . La medesima mattina hebbe similmente audienza l'ambasciatore del nuovo vaivoda di Moldavia, il quale ringratiò Sua Maestà di gl'officii fatti per lui presso all'imperatore de Turchi per ottenergli quel dominio, et li promesse buona vicinanza con parole in forma.

(Arch. Vat. Roma. Nunz. di Polonia vol. 20 fol. 7.)

222.

Roma, 9 Fevruarie 1583.

Papa Grigorie XIII către Enric III regele Franţei.

Îi recomandă pe Ioan spre a-l sprijinì la Poartă, pentru ca să-i restitue provincia Moldovei, unde acum domneşte „un tiran" după spusa lui.

Charissimo in Christo filio nostro Henrico Francorum Regi Christianissimo.

Commendatur ei Ianus in recuperanda Moldavia.

Charissime in Christo fili noster, salutem et apostolicum benedictionem.

Nihil libentius facimus, quam cum Tuae Maiestati commendamus ea, quae ad Christi gloriam et Catholicae religionis amplitudinem pertinere intelligimus, nihil etiam a Tua Maiestate libentius suscipi certum habemus: hoc autem negotium, quod hoc tempore commendamus, ad totius Moldaviae provinciae salutem Catholicamque religionem, opera dilecti filii Iani viri nobilis-

simi, in ea constituendam pertinet; sic enim dicitur, provinciam illam Iano huic iure haereditario deberi, occupatam autem teneri a quodam tyranno. Speramus fore tua praestanti pietate, atque apud Turcam auctoritate, ut ei provincia Iano restituatur. Rogamus quantum possumus, ut hoc negotium suscipias. Omnia planius ac fusius ex Nuncio nostro cognoscet Maiestas Tua: cupimus ut eius verbis fidem tribuas.

Datum Romae apud Sanctum Petrum sub Annulo Piscatoris, die nona Februarii Millesimo quingentesimo octuagesimo tertio. Pontificatus Nostri Anno Undecimo.

(Arch. Vat. Roma. Arm. 44 tom. 25. fol. 228. Copie of.)

Notă. Acest nou pribeag moldovean care figurează la Roma sub numele latinizat de «Ianus» cerând să fie ajutat prin regele Franței spre a ajunge la domnie, e probabil Ioan Bogdan, care apoi trăi ani îndelungați în Curtea regelui Henric III până ce acesta (în toamna 1588) îl putu trimite la Poartă să-şi încerce norocul.[1]

223.

Wien, 14 Fevruarie 1583.

Împăratul Rudolf II către Camera Scepusiană.

Nu se recunoaşte ca Valentin Prépostvári să aibă jurisdicțiune asupra Românilor depe moşia sa din Béltök.

Valentin Prepostwari solle von seinem Begehren, dass die Walachen in der Possession Beolteok seiner Jurisdiction undtergeben werden sollen, abweisen.

Ea, quae ad petitionem Egregii Valentini Prepostwari, qua nimirum Walachos quosdam in territorio possessionis suae Beolteok considentes, iurisdictioni suae submitti petit, nobis perscripsistis, benigne accepimus et intelleximus. Sententiae itaque vestrae accedentes, benigne volumus, ut praefatum Valentinum Prepostwari a petitione eiusmodi sua deinceps dehortemini.

(Hofkammerarchiv. Wien. Ungarische Gedenkbücher 402 fol. 36.)

224.

Sătmar, 12 Martie 1583.

Ştefan-Vodă Mâzgă către Camera Scepusiană.

Având să ia aproape 700 fiorini, roagă să i se dea ceva din această restanță de salariu pentru ca să-şi poată scoate lucrurile zălogite.

[1] N. Iorga: Pretendenți domnesci in secolul al XVI-lea (Bucuresci, 1898) p. 38.

Magnifice, Generosi ac Egregii Domini et patroni michi plurimi observandissimi. Servitiorum meorum paratorum addictissimam commendationem.

A longo tempore a Camera Suae M^tis^ nulla michi data est ratione mei salarii pecunia, neque apud diversos officiales deputata. Hactenus sum [1] exsoluta, adeo ut res, quas habuerim, impignorare sim coactus, cum praeter illud salarium vel provisionem nullos alios proventus habeam, familiamque et me necessario alere debeam. Quapropter Mag^cam^ Generosas ac Egregias Dominationes V^ras^ demisse oro, dignentur michi eaedem gratiose aliquam summam pecuniae in Camera Suae M^tis^ ordinare, vel vero apud aliquem officialium certam deputationem facere, ut accepta pecunia res meas redimere, et creditores contentare valeam, quod Mag^cae^ Generosis ac Egregiis Dominationibus V^ris^ reservire studeam. Debeatur enim michi iam circiter floreni septingenti. In reliquo easdem quam felicissime diu ad vota valere cupio.

Datae in Zathmar, 12. die Martii. Anno 1583.

Mag^cae^ Gen. ac Egr. Dom. Vestrarum

Стефан воевод

(Colecţiune particulară. Ungaria.)

225.

Roma, 12 Martie 1583.

Secretarul de stat Galli către Antonio Possevino S. I.

Chestiunea trimiterii Iezuiţilor unguri în Ardeal şi reînfiinţarea episcopatului de acolo, care după gândul regelui Ştefan Báthory, s'ar da nepotului său Andrei şi pe lângă dânsul ar sluji ca sufragan Stanislau Reszka.

Quanto al mandar sacerdoti Ungheri in Transilvania, perchè io so che a li vescovi d'Ungheria ne mancano più presto che n'avanzino, et che di là difficilmente si può sperar d'haver cosa a proposito, ho pensato a questi che sono qui in Collegio Germanico, et ne ho parlato col Rettore, sì come ho fatto anco per conto d'haver Schiavoni per quelle città Sassoniche, et vederemo ciò che si potrà far.

---

[1] Scris greşit: est.

Per proveder al presente bisogno de la medesima provincia di Transilvania circa la collatione de gli Ordini sacri, et decisione di cause matrimoniali, si è considerato, ch' il mandar di qua uno, porterebbe seco molto tempo, et che con difficoltà si trovarebbe persona a proposito, ma che sarà più espedito di far' opera col Re, che vi si mandi qualche vescovo Polacco di quei più vicini, il qual supplisca a l'urgente necessità almeno circa gli Ordini sacri, et intanto si solleciti caldamente l'erettione del Vescovato, sopra di che piace a Sua S[tà] la mira che ha la Maestà Sua al S[re] Andrea, et d'aggiongerli il Rescio. Onde non si può far cosa più santa, che di dar fretta a l'espeditione di questo negotio per sovvenir quanto prima a quella provincia, che per la grandezza et fertilità sua, et per l'opportunità del sito è stimata da Sua S[tà] quanto merita per se stessa, et anco qualche cosa di più, per il rispetto di Sua Maestà.

(Arch. Vat. Roma. Nunz. di Germania vol. 13 fol. 47. Concept.)

226.

Ferrara, 20 Martie 1583.

Alfonso II d'Este duca di Ferrara către Petru Cercel.

Răspunzându-i, îi doreşte să fie întrodus în ţara sa.

Ho inteso per la lettera di V. Eccel[za] i suoi infortunii et presone molto dispiacere, si come sarò per rallegrarmi sopra modo qualvolta piacerà a Dio di rimetterla nel suo primiero stato, a cui Sua Maestà Divina intanto conceda ogni prosperità.

(R. Arch. di Stato. Modena. Levante. Minute ducali.)

227.

[Alba-Iulia, 24 Martie 1583.]

Insemnare oficială despre înmormântarea principelui Cristofor Báthory.

Descrierea ceremonialului înmormântării principelui.

Anno MCLXXXIII Dominica Palmarum et comitiis regni, et funeri principis indicta fuit.

Ad hoc curandum Georgius Fabius Dalmata, Abbas Suleioviensis a Rege ex Polonia missus, hoc modo et ordine om-

nem funeris rationem disposuit. [1] In templo Divi Stephani, olim coenobio fratrum Dominicanorum, nunc Iesuitarum proprio, [2] in eius scilicet sacrario *Castrum doloris*, in quadrata forma, panno nigro circumcirca una cum tecto pensili acuminato obductum, candelis cereis atris undique stipatum, confectum, ea nimirum forma, quam hic ex opposito depinximus. [3] Parietes itidem templi ex utroque latere pannis nigris obducti et insignibus Principis, ac carminibus in laudem demortui compositis ornati. Pavimentum quoque templi a parte postica Castri doloris ad altare usque maius pannis nigris stratum. Sedilia duo, alterum in parte templi dextra pro Principe, alterum in laeva pro oratore Ser^mi Regis Poloniae Stephani, Martino Bialobrzeskio episcopo Camenicensi et abbate Mogilensi, pannis itidem atris, contecta sua cuique cervicaria, ex panno nigro sericeo apposita.

His sic praeparatis omnes ad horam sextam matutinam in palatium Principis conveniunt, tandem ingreditur cum clero Abbas infulatus et recta ad eum locum, ubi principis corpus in conclavi ad id cum pannis atris et accensis luminibus instructo (quod quidem triduo ante eo allatum et a decem nobilibus custoditum fuit) progreditur. Ibi tribus continuis diebus ad corpus principis psalmi pro more decantati fuerant. Tunc Abbas cum aliis clericis funebre officium, preces et alias ceremonias exequitur. Postea Princeps cum oratoribus regiis, consiliariis et praecipua regni nobilitate ad eos ingreditur ac statim puer atra veste indutus in persona defuncti principis stans secus tumbam tali oratione alloquitur:

---

1 Intregul ceremonial s'a făcut conform instrucţiunii amănunţite a regelui (din 13 Fevruarie 1583) cu care abatele numit sosi împreună cu episcopul de Kameniec în Alba-Iulia; tipărită în Wolfgangi de Bethlen: Historia de rebus Transsylvanicis tom. II. (Cibinii, 1782) pp. 459–462. Textul unguresc cu titlul „Bathori Kristóf temettetésének rendje" la Kultsár: *Krónika* (Pest, 1805) pp. 47—50.

2 Pentru că catedrala din cetatea Alba-Iulia, pe vremea aceasta se afla încă în mâna reformaţilor. Biserica aceasta se găsea pe locul unde este azi liceul catolic, la edificarea căruia ea a fost dărâmată, monumentele mortuare şi statuele aflătoare în ea fiind transportate în pivniţa liceului. Scăpând atunci de peire patru fotografii ale bisericei precum şi ale Colegiului Iezuiţilor, făcute de decedatul meu prieten Prof. Dr. Albert *Cserni* în prima zi a dărâmării (25 Iulie 1898) le-am publicat în volumul meu al V-lea din *Fontes Rerum Transylvanicarum*, anexate paginei 36.

3 Desenul acesta lipseşte, deoarece documentul îl publicăm după copia sa, originalul ne mai găsindu-se nicăeri.

Iamne feror? Feror heu, capiet mea membra sepulchrum,
O, charos comites quando videbo, meas.
Iam pie Rex, o Rex mihi semper chare valeto,
O, Stephane imperes, vive, vivende Polo-
Nos quoque iam tandem mea pignora chara valete.
Dulcis nate, vale, iam pie nate vale.
Eximii proceres, fidissima turba valete,
Vitae tutamen iam domus alma vale.
En morior vobis patulum mundumque relinquo,
Sed Christo vivens versor in arce Poli!

His finitis prodeunt geruli, hi tumbam panno sericeo nigro cum cruce alba coopertam ad cuivis latera insignia principis in modum crucis appensa et supra eam corona ducalis cum sceptro et ense aureo posita erant, efferunt, et in atrio locant. Erant autem hi Ioannes Giczy capitaneus Varadiensis, Thomas Tornai banus Caransebesiensis et Lugasiensis, Balthasar Banffy, Stephanus Gyulaffy, Stephanus Bochkay, Balthasar Bornemisza, Gabriel Kendy, Nicolaus Apafi, Gabriel Ebeny capitaneus Ujvariensis, Stephanus et Paulus Perneszy, Ioannes Forró, Andreas Lázár, Wolfgangus Kornis. Hos partim praecedebant, partim utrinque latera corum cingebant quinquaginta iuvenes attrati cum cereis funalibus. Ante hos crucem sequebantur cantores et clerici induti sacris vestibus. Primi autem omnium erant duo nobiles iuvenes, alter Christophorus Banffy, qui vexillum grande in quo insignia principis auro et argento cum hac inscriptione affabri depictum

CHRISTOPHORVS · BATHORY DE SOMLYO
VAIVODA TRANSSILVANIAE ET SICULORUM COMES
PRINCEPS PIUS · IUSTUS ET BENIGNUS ·
PACIS - BELLIQUE ARTIBUS CLARUS

caetera nigrum eques atris et ipse equus ex tela nigra vestibus tecti gerebat, alter Ladislaus Boronkay principis cubicularius, qui simili modo indutus cum hasta et clipeo eiusdem coloris, ad latus sinistrum lento gradu procedebat. Iam vero corpus ipsum sequebantur hi: Princeps veste nigra cucullata et longa inter episcopum ipsum et Georgium Sibrik, Regis legatos medius. Deinde consanguinei et consiliarii principis hoc ordine: Stephanus Bathory et Dionisius Chiaky, Franciscus Geszty et Gabriel Bathory, Alexander Kendy et Ioannes Iffiu, Volffgangus Kowachoczy cancellarius et Ioannes Galffi, Franciscus Kendy et Wolfgangus Banffy, Ladislaus Sombory et Stephanus Apaffi, lugubribus omnes et praelongis togis induti.

Post hos Wolfgangus Bethlen et Ioannes Török, Ioannes Wajda magister civium Cibiniensis et Petrus Hirschel Coronensis, ac quidam alii nobiles viri et caetera turba. Huiusmodi funebri pompa deductum et comitatum fuit corpus per viam ex asseribus stratam ad templum praedictum, in eoque in Castrum doloris illatum. Ubi ad templum est perventum, eques ille, quem diximus hastam muro illisit, confractamque in aedem secum intulit, alter etiam cum vexillo eodem ingressus ante Castrum doloris ambo constiterunt, ibique ad finem usque Sacri hic cum vexillo, ille cum clipeo et hastae fragmentis stantes, permanserunt. Ubi Sacrum ab Abbate celebratum et post Evangelium habita est funebris oratio in laudem principis a Ioanne Leleszio, Societatis Iesu, moderni principis praeceptore. Post concionem princeps, deinde regius legatus ad offertorium prodeunt, finito Sacro, Abbas et clerus ad Castrum doloris veniunt et quatuor sacerdotes in quatuor eius Castri angulis sua quisque sedilia occupant, inde unus ex eis preces solitas pro defuncto auspicatur et post has circuiens aqua benedicta tumbam aspergit et altera circuitione ex thuribulo fumum iniicit. Hunc alter in parte contra apposita excipit idemque exequitur. Idem tertius et quartus faciunt. Abbas deinde eodem omnino modo et pares, et reliquas caeremonias peragit ac officium claudit. Ad extremum iuvenes ab altari conversi ad tumbam et auditores inferius scripta carmina pangunt. Denique cancellarius producit mortui sigilla eaque malleo confracta ad tumbam ponit. Inde prodit Princeps et eadem, qua venerat pompa, in palatium revertitur. Tumba autem intra monimentum, quod in parte sinistra templi subtus terram testudinis instar est excitatum cum hastae fragmentis, clipeo exuviisque militaribus illata quiescit.

(Acta publica Transsylvaniae.[1] Budapest. Fol. 1—2. Copie.)

---

[1] Titlul acesta îl poartă un volum manuscris, gros de 481 pagini, cuprinzând acte şi scrisori privitoare la istoria Ardealului dintre anii 1583—1594 de o rară însemnătate. Copiile sunt scoase de vreun funcţionar al Arhivei guberniale al Ardealului pe la începutul veacului al XIX-lea din protocolul de acte al cancelariei princiare, care protocol azi nu mai există nicăeri ori e latitent. Actele însă fiind copiate foarte îngrijit, înlocuesc bine originalele, păstrându-ne un bogat material de informaţiuni şi amănunte noui, tocmai din anii atât de importanţi ai istoriei Ardealului. De altfel originalul acestui registru pierdut formà — fără îndoială — volumul al III-lea, respectiv continuarea acelei colecţiuni, care cu numele de „Protocollum Bathorianum" există şi astăzi şi fusese publicat de *Szalay* László sub titlul de *Erdély és a Porta* (Pest, 1862) cu multe scrisori şi amănunte privitoare la istoria ţărilor române, dintre anii 1571-78.

Notă. Faptul că înmormântarea principelui Cristofor Báthory s'a făcut numai peste aproape doi ani de zile după moartea sa, pricina acestui lucru cu totul neobişnuit a fost că la înmormântare dorea să vină şi fratele său, regele Ştefan Báthory, însă ocupat cu războiul ce-l ducea împotriva Moscovitului, nu-şi putu lăsa ţara şi lucrul, amânând mereu venirea, în cele din urmă a dat ordin să se ţină înmormântarea — la care a trimis soli solemni — conform ceremonialului timpului şi dorinţei sale.

228.

Niepolomice, 30 Martie 1583.

Regele Ştefan Báthory către municipiul oraşului Sibiu.

Reînoieşte privilegiul de danie a casei din cetatea oraşului Alba-Iulia, pe care o dăruise la începutul domniei sale (în Ardeal) magistratului oraşului, ca deputaţii să aibă unde locui, când merg la dietele ţării ori cu alte afaceri.

Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus competit universis: Quod cum fideles nobis dilecti Prudentes ac Circumspecti magistri civium, iudices regii et iurati cives civitatis nostrae Cibiniensis cum ob comitia regni publica, tum aliis arduis de causis frequenter Albam Iuliam, civitatem nostram, commorare soleant, ac eo loco necessario ac idoneo destituantur hospitio, totalem et integram domum intra muros praefatae civitatis Albensis Transylvaniae, in vicinitatibus domorum Egregii quondam Gregorii Doczi et Archidiaconatus de Küköllő, olim canonicalem, sed iuxta constitutionem dominorum regnicolarum, una cum aliis ecclesiarum bonis, Fisco regio applicatum, ac per Ser^{mum} quondam principem dominum [1] Iohannem Secundum Dei gratia Electum regem Hungariae, Dalmatiae, Croatiae etc. piae memoriae, Egregio quondam Georgio Monaki collatam, rursum vero per mortem et defectum seminis eiusdem Georgii Monaki ad nos, consequenterque collationem nostram rite et legitime devolutam ac redactam, ac sub initium principatus nostri Transylvaniensis, eisdem magistris, civium iudicibus regiis et iuratis civibus praedictae civitatis Cibiniensis ex gratia nostra collatam per eosque usque ad haec tempora pacifice possessam, simul cum totali et integra area, intra veras metas curiae sive fundi eiusdem domus contenta aliisque utilitatibus ad illam pertinentibus, memoratis magistris civium iu-

---

1 Importanta constituţie a dietei din 25 Noemvrie 1556 dela Cluj prin care s'a secularizat averea Bisericei catolice.

dicibus regiis et iuratis civibus praefatae civitatis nostrae Cibiniensis ipsorumque successoribus universis denuo dandam, donandam et conferendam duximus, prout damus, donamus et conferimus iure perpetuo et irrevocabiliter tenendam, possidendam, pariter et habendam, salvo iure alieno, harum nostrarum vigore et testimonio litterarum, quas Nos in formam privilegii nostri redigi faciemus, dum nobis in specie fuerint reportatae.

Datum in arce nostra Niepolomicensi, 30. die Martii. Anno Domini 1583. Regni vero nostri septimo.

Stephanus Rex

Mart. de Berzeuice
Cancellarius

(Arhiva Muzeului Ardealului. Cluj. Copie modernă.)

229.

Kraków, 6 Aprilie 1583.

Regele Ştefan Báthory către Cosma Horváth prefectul cetăţii Făgăraş.

Ordonă să aibă grije ca iobagii români ai cetăţii Făgăraş să nu facă stricăciuni pe pământul vecin al Saşilor, cu atât mai vârtos, că acei Români au livezi îndestulătoare.

Stephanus, Dei gratia Rex Poloniae etc. nec non Transsilvaniae princeps.

Fideli nostro Egregio Cosmo Horwath arcis nostrae Fogaras praefecto, moderno item et futuris, praesentes visuris, salutem et gratiam nostram Regiam.

Expositum est Maiestati nostrae a fidelibus nostris, universitatis Saxonum legatis, gravi cum querela, qualiter subditi seu iobbagiones nostri Valachi, ad arcem nostram praedictam Fogaras pertinentes, et ipsis Saxonibus contermini, in eorum territoriis, silvis, agris, pratis, pascuis, vineis, aquis et hortis partim ipsimet, partim iumentis suis, passim multa damna inferrent. Cum tamen ipsi Valachi satis alias amplos campos pascentibus pecoribus haberent, supplicatumque nobis humiliter, ut eos, tanquam fundi nostri homines, contra omnem iniuriam et quoslibet violentos impetitores clementer defendere dignaremur; cum autem ex officio nostro Regio, subditis nostris defensionem debeamus, neque ex nostra dignitate sit nostros fundos a quoque invadi, vestrum singulis harum serie firmiter committimus et mandamus, ut omnino curent, ne iobbagiones nostri praedicti fundis nostris Saxonicis vim inferant, damnave in illis ulla dent,

sed penitus ab illis abstineant, nostros denique subditos Saxonos nulla iniuria afficiant. Alioqui nos qualemcumque eorum violentiam opportunis remediis coercendam non praetermittemus, quemadmodum aliis literis nostris praesidibus regni nostri Transsilvaniae mandavimus, ut Saxones in eorum territoriis a quorumlibet iniuria vindicent, atque defendent.[1] Secus non facturi. Praesentibus perlectis exhibenti restitutis.

Datum in arce nostra Regia Cracoviensi, sexta die mensis Aprilis, anno Domini millesimo quingentesimo octogesimo tertio; Regni vero nostri septimo.

Stephanus Rex mpr (L. S.)

Mart. de Berzeuice

Cancell(arius) mpr

(Arhiva Națională Săsească. Sibiu. IV. 1222. Patens.)

230.

Istambol, 7 Mai 1583.

Oratorul Friedrich Breuner către împăratul Rudolf II.

Poarta cere tezaurul lui Iancu-Vodă, sechestrat de către Ștefan Báthory, regele Poloniei.

Markhasi Paul ist Ihme [Nuncio Polonico] vom Bassa ea conditione zugesagt worden, wann sein Herr der Künig, das Gelt sampt allem andern, was er dem Jancola genommen, dem Sulthano zuvor hieher schicke.

(Staatsarchiv. Wien. Turcica. Cifra.)

231.

Kraków, 13 Mai 1583.

Nunțiul Bolognetti către card. Galli secretar de stat.

Raportul abatelui întors de la Alba-Iulia despre ceremoniile înmormântării principelui Cristofor Báthory. Insușirile sale vrednice, mult stimate de fratele său, regele Poloniei. Calitățile rare și marele zel ale fiului și succesorului său, Sigismund Báthory.

Volse l'altro giorno Sua Maestà, che l'abbate di Suleovia facesse in presenza mia la relatione delle cose di Transilvania,

[1] Scris din nebăgare de seamă greșit: defendant.

massime per conto delle già scritte essequie del prencipe, suo fratello, le quali se bene (per quanto esso Abbate riferse) furno molto splendide et honorate dal concorso quasi di tutta la nobiltà di Transilvania, non hebbero però alcuna singularità rispetto all'uso nostro, se non quell' entrare d'un huomo armato nella chiesa, et rompere la lancia in terra, uso anco di Polonia, et il recitare d'alcuni versi composti da i Padri Giesuiti, mostrando ch' il morto si licenziasse dalla Casa, dal Re, suo fratello, et dal Principino, suo figlio. Del qual principino poi l'Abbate disse tanto, cioè del suo sapere superiore a quella età, delle maniere discrete, dell' inclinationi a cose grandi, et disprezzo delle cose puerili, et quel che più importa, della pietà et zelo suo nelle cose della religione, che fece intenerire il Re; onde Sua Maestà entrò a dirmene essa alcune cose, che si vedea, che venivano da mera tenerezza, come del modo tenutosi in effettuare la sua elettione, et della maravigliosa sua obedienza, non essendosi mai potuto indurre, come disse, a magnar più di due volte il giorno, doppo che intese questa esser mente di Sua Maestà. Passò poi a dire del Prencipe morto, suo fratello, molte cose, lodando in lui oltre il valore la piacevolezza et moderatione d'animo, qual chiamò maniera spagnola appresa mentre servì a Carlo Quinto.[1] Et in questo proposito disse del rispetto, c' havea portato sempre a Sua Maestà, benchè fosse fratello maggiore; onde era fra loro un affetto così cordiale, che dovunque si trovavano insieme non havevano mai, disse, nè hospitio, nè servitori separati, et finalmente venne a raccontare la malatia, che fu causa della sua morte. Ne' quali particolari non m'estendo, come non necessarii.

Io m' imaginava che l'Abbate havesse essaggerato le qualità del Principino per far cosa grata al Re, nondimeno esso poi separatamente non solo mi confermò il medesimo, ma aggionse d'haver detto liberamente a Sua Maestà, che questo putto avanzarebbe lei ancora d'assai, quando fosse gionto all'età virile. Di che però molto più certa, et molto più piena informatione havrà havuto V. S. Illma dal Rev^{mo} P. Possevino. Onde lasciando il resto dirò solamente c' havendo l'Abbate essortato Sua Maestà che per sua consolatione facesse opra di vedere questo nepo-

1 Această însemnare întregeşte amănuntul cum că Cristofor Báthory se afla ca „Bereiter der Kaiserlichen Pferde“ în anii 1546-47 în curtea împăratului Carol quint. Vezi micul articol al lui Iulian *Martian* în *Erdélyi Muzeum* 1910 pp. 53-54.

tino con domandare licenza al Turco di farlo venire almeno sino a Leopoli, il Re rispondendo: „questo, disse, non sarà necessario" non so, se dicesse così perchè volesse mostrar in presenza mia non esser necessario il domandare tal licenza, o perchè non havesse animo di farlo venire.

(Arch. Vat. Roma. Nunz. di Polonia. vol. 20 fol. 222—223.)

232.

[Iaşi, Iunie 1583.]

Petru-Vodă Şchiopul către regele Ştefan Báthory.

Îl previne că sultanul îi va trimite pe Ahmet ceauş pentru confirmarea păcii, dar totodată îi va cere şi extradarea tezaurului lui Iancu-Vodă.

Imperator Turcarum castra movet contra Persas, accersitis modo auxilium Tartaris, qui id ipsum recusant, verentes interminationes suas. Hoc ipsum Imperator graviter fert, faciendae ergo pacis causa ad te, inclitum Regem, Ahmet chaussium mittit, qui Sacram Regiam M^tem^ Tuam de omnibus rebus copiosius faciet certiorem. Sed cum te sapientissimum Regem sciam, consiliis tuis heroicis, ipsemet hac in re abundare poteris ea tamen est animi mei sententia, ut in rebus his, ubi imperator Tartarorum opera plurimum opus habet, te Imperatori facilem praebeas. Quod ipsum si feceris, et Siaus Bassae in aula Imperatoria maior erit authoritas, dabitur illi copia de Regia M^te^ tua, omnibusque christianis liberius loquendi.

Caeterum cum ex ipso rescivi illi demandatum esse, ut a te, Christianissimo Principe, thesaurum Ianculae in regnum suum importatum efflagitet, facile, inclite Princeps, credo te de me id suspicari, meo hoc instinctu et opera factum, quod Deus mihi testis, a me longe est alienissimum, nec id ipsum nisi is mihi retulisset, rescivissem. Qui Iancula utrum aliquam pecuniae vim habuerit, nec ne, me habet, id tamen referentibus id fidedignis hominibus comperi illum exigamus quid habuisse. [1] Qui si inimiosus hac in re contra te essem, non immerito ingratus beneficii tui sacri, idemque Spectabilis domini palatini Transilvaniae pie

[1] Până aci se află (în rezumat italian) anexat şi relaţiunii ambasadorului veneţian Lippomano, din Viena, 14 Iunie 1583 care astfel ne orientează în privinţa datei ei aproximative. (R. Arch. di Stato. Venezia. Dispacci di Germania vol. X.)

defuncti censerer. Quocirca cum id ingenita tua sapientia vinces, rogo Sacram Regiam M[tem] V[ram] me hac in re excusatum saltem digneris.

In capul copiei: Ex litteris palatini Moldaviae ad Ser[mum] Poloniae regem.

(Arch. Vat. Roma. Nunz. di Polonia vol. 20 fol. 496.)

233.

[Istambol, Iunie 1583.]

Sultanul Murad III către principele Sigismund Báthory.

Aflând din scrisoarea lui Petru Şchiopul de plecarea Cazacilor spre Moldova, îi porunceşte că la caz de ar intra acolo, să meargă cu oaste peste ei în ajutorul lui Vodă.

Exemplum literarum Potentissimi Imperatoris Turcarum, per Hachy chauzium 22-da Iunii 1583 allatarum.

Az Jesus vallásán való urak urának, Báthory Sigmondnak, erdélyi vajdának. Köszönetemnek és magam ajánlásának utána.

Azt adom tudtodra, hogy mostonsággal az Kara Bogdan vajda, az én Portámnak levelet küldett; azt mondja, hogy Muscau országbul sok kozákok puskásak, egyenlő akarattal indultak volna Moldova országra, hogy az Moldovát el foglalják. Azért az mely ellenség most Moldovára igyekezék, mingyárást alattad való fő népeddel egyetembe készen légy, és ha rea jönnek Moldovára, te is késedelem nélkül haddal reajok menj. Ez az én parancsolatom, hogy mingyárást te magad menj rea az ellenségre, meg gondolván köztünk régtül fogva [való] barátságot és az te hivségedet, és törvényedet, minden hadakozó szerszámmal, puskával, ágyóval, dárdákkal készen légy, és azok a latrok vagy Moldovára, vagy máshova mennek kárt tenni, mihelt Bogdan vajda, Péter vajda segétségét kévánja minden haladék nélkül te magad menj rea az ellenségre és az Istennek kegyelmességébül és segétségébül romlására siess az ellenségnek, és fehér orczával és hivséggel légy. Azon igyekezzél, hogy az ellenségnek romlására légy, és az én parancsoló levelemet meg higyjed. Isten tartson meg.

(Acta publica Transylvaniae. Budapest. Fol. 22.)

Trad. Exemplum etc. După salutarea şi închinarea mea către Domnul Domnilor de legea lui Isus, lui Sigismund Báthory, Voevodului Ardealului.

Îţi dau de ştire că acum Voevodul Moldovei a trimis Porţii mele scrisoare spunând că din ţara Muscanilor ar fi plecat mulţi Cazaci cu tunuri şi cu gând asemenea ca să ocupe Moldova. Pentrucă acel vrăşmaş se sileşte acum spre Moldova, să fii gata numai decât cu norodul de sub porunca ta, şi dacă vin asupra Moldovei şi tu să mergi cu oştirea fără zăbavă asupra lor. Aceasta e porunca mea, ca de iznoavă să mergi tu însuţi asupra vrăşmaşului, gândindu-te la prietenia cea veche dintre noi şi să fii gata (să-ţi aperi) credinţa şi legea, cu toate sculele de luptă, cu puşti, cu tunuri, cu darde, şi acei lotri merg sau asupra Moldovei sau altundeva să facă pagubă, îndată ce Voevodul Moldovei, Voevodul Petru ar pofti ajutor, fără zăbavă să mergi tu însuţi asupra vrăşmaşului şi din mila lui Dumnezeu şi cu ajutorul lui să te grăbeşti spre stricarea vrăşmaşului şi să fii cu obraz alb şi cu credinţă. Să te sileşti să fii spre stricăciunea vrăşmaşului şi să dai crez scrisorii mele aducătoare de poruncă. Dumnezeu să te ţie.

234.

[Alba-Iulia, 22 Iunie 1583.]

Principele Sigismund Báthory către sultanul Murad III.

Primind porunca, îl asigură că îndată ce Petru-Vodă ar ajunge în primejdie, va pleca în ajutorul lui cu întreaga sa oaste.

Exemplum literarum Potentissimo Imperatori Turcarum per Hachy chauzium missarum.

Hatalmas Győzhetetlen Császár etc.

Az Hatalmasságod parancsolatját meg értettem, kiben énnekem parancsolja, hogy készen legyek, mivel hogy Hatalmasságodnak Bogdan vajda, Péter vajda azt adta volna értésére, hogy Moldovára Musqua felől kozákok akarnának ütnyi és Te Hatalmasságod országát meg háboritanyi. Azért az Te Hatalmasságod parancsolatja szerént én mindenkor kíszen vagyok és talpon állok, és nem csak erre az Hatalmasságod országára, hanem minden felé éjjel nappal vigyázok, és valahonnon Hatalmasságod ellensége támod, mingyárást kísz vagyok reajok indulni, ha az Bogdan vajdának ellenségét értendem, minden haladék nélkül személyem szerént, ha szükség leszen, minden népemmel, ágyóimmal és egyéb hadakozó szerszámmal el lenek indulok, az Hatalmasságod országának és birodalmának oltalmazója, ellenségének és gonosz akaróinak rontója akarok lenni, valamiben az én hivségemet és engedelmességemet Hatalmasságodnak meg tudom mutatni, az mint az én eleim, ugy én is mindenkor meg akarom

Hatalmasságodnak épen és igazán tartanyi és meg bizonitanyi. Az Ur Isten tartsa meg Hatalmasságodat.

(Acta publica Transylvaniae. Budapest. Fol. 22. Copie.)

Trad. Exemplum etc. Puternice şi Nebiruite Impărat etc.

Am înţeles porunca Atotputerniciei Tale, în care îmi porunceşti să fiu gata, căci Voevodul Moldovei, Voevodul Petru ţi-ar fi dat Atotputerniciei Tale de ştire că asupra Moldovei vreau să se năpustească Cazacii de către Muscani şi să tulbure ţara Atotputerniciei Tale. Pentru aceea, după porunca Atotputerniciei Tale, eu sunt gata totdeauna şi stau în picioare şi sunt cu băgare de seamă nu numai asupra acestei ţări a Atotputerniciei Tale ci în toate părţile, ziua-noaptea şi ori de unde se ridică vrăşmaşii asupra Atotputerniciei Tale, sunt gata numai decât să plec asupra lor, dacă aş înţelege despre vrăşmaşul Voevodului Moldovei, fără nici o zăbavă, eu însumi, dacă e nevoie, plec asupra lor cu tot norodul meu, cu tunurile şi cu alte scule de luptă, vreau să fiu apărătorul ţărei şi a împărăţiei Atotputerniciei Tale şi vrăşmaşilor răuvoitori stricător, (dacă) pot să-mi arăt credinţa şi supunerea mea Atotputerniciei Tale, aceea, ca şi înaintaşii mei şi eu vreau să o ţin şi să o dovedesc întreagă şi în adevăr Atotputerniciei Tale. Dumnezeu să ţină pe Atotputernicia Ta.

235.

Istambol, 29 Iunie 1583.

Gio. Francesco Moresini cav. bailo către dogele Veneţiei.

Petru Cercel-Vodă obţinând în sfârşit scaunul domnesc în Ţara-Românească, trimite mulţumirile sale de recunoştinţă pentru favorurile avute dela doge, pe când se afla la Veneţia.

Io ho visitato questo novo principe di Valachia, [1] essendo alloggiato in casa del Signor ambassador di Francia, qui contigua alla mia, et mi son rallegrato seco; il qual mi ha con grandissima instantia pregato di basciar per suo nome humilmente le mani alla Serenità Vostra, assicurandola, che egli conserva viva memoria delli molti favori che ha ricevuto da lei, quando fu in Venetia et che sta pregando il Signor Dio, che le dia modo da poterle fare qualche importante servitio, perchè non desidera alcuna cosa più a questo mondo. Disse anco che lui medesimo le haveria scritto sue lettere, ma che le molte oc-

1 Petru Cercel, despre venirea căruia e vorbă în rândurile anterioare ale acestui raport, tipărite în Hurmuzaki: Documente vol. IV/2 pag. 116.

cupationi, nelle quali per questo novo successo si ritrova, non le danno comodità di poterle fare, pregandomi d'iscusarlo con la Serenità Vostra. Io non mancai di corrispondere all'officio di quel modo che parve conveniente et le promessi di scrivere.

(R. Arch. di Stato. Venezia. Dispacci di Costantinopoli.)

236.

Alba-Iulia, 30 Iunie 1583.

Prezidiul Ardealului către regele Ştefan Báthory.

Ştiri dela Poartă. Scrisoarea lui Petru-Vodă cerând ajutor împotriva năvălirii Cazacilor. În Ţara-Românească va veni Pătraşcu în locul Domnului de acum şi astfel boierii au început să pribegească în Ardeal, în frunte cu Ivaşcu.

Exemplum literarum a Praesidibus per Georgium Biky Sacrae M-ti Regiae missarum.

Sacra Regia Maiestas Domine, Domine Clementissime.

Urunk ő Nagysága felől azt irhatjuk Felségednek, Kegyelmes urunk, hogy legyen Istennek hála jó egészségben vagyon és a mint illik ugy tanul, és nevelkedik. Mi is, azon képpen mind fejenként az országban, Isten kegyelmességébül békességben és csendességben vagyunk; etc.

Az portárul Thorma Christoftul emberünk, kit hozza küldettünk volt, megjöve, kitűl egynehány rendbeli szükséges dolgokrul, kikrűl az portát meg találtuk vala, választ teszen. Jelenté előszer, hogy az bassa kedvetlenűl mutatta magát hozzánk, minden dolgainkhoz csak igen könnyen szólana, kit mi is megtapasztaltunk, mert az jenei békre, ki felől panaszolkodtunk vala, hogy az ide való falunkbul gyermekeket lopatott, sok külömb-külömb féle kóborlásokat és hódlásokat tétet, csak könnyű parancsolatot adatott, azon képpen az többire is, mind bassára s mind pediglen békekre. Irja azért Thorma Christof, hogy kedvét keresnők és megengesztelnénk.

Irja azt is, hogy Podladovszky, az Felséged lovász mestere, Felséged nevével törekedett volna az bassánál Márkházy felől, kinek ily választ tett volna az bassa, hogy ha Felséged az Jankula vajda pénzében megád császárnak, hát ő is általán fogva Márkházit kézben adja, mely Márkházy csak azon fogságban vagyon, mind azelőtt, és hogy igen jó volna törekedni felőle, hogy többé

meg nem szabadulna. Errűl jelenté, hogy Podladovszky irt volna Felségednek, kirűl hiszszük, hogy Felséged gondolkodott, mint vegye Felséged ennek eleit, hogy az lator több bút senkinek ne szerezzen; az török elméjét is hisszük, hogy Felséged jól által látja, holott ők mindennél csak önnön magoknak halásznak és kereskednek. Amiben lehet Felséged Isten után e féle gondtul, és háboruságtul az szegény országot mentse és oltalmazza meg. Az bassának mint lelhessük kedvét, eléggé vagyunk érette, de kedvetlenségének okát az nagy telhetlenségét itéljük, kire mi mint lehessünk elegek, mi nem tudjuk, kit Felséged is jól ért.

Továbbá ezt is akarók Felségednek értésére adni, hogy csak most is egymás után két portai csauszt egyébb végbeliek nélkül köllött expediálnunk.

Az egyik császár levelével solymokért irt vala, de többet ötnél nem akaránk tőle küldeni, mentők magunkat, hogy még el nem hozták őket, kit két okért mivelénk: egyért, hogy evvel ennél is inkább reánk ne szoknának, másért hogy az sólyom ez idén igen szűken vagyon, és ha mit most ettűl küldtünk volna, azt azután mikor az többét beküldtük volna, ki immár nem egyszer történt, számban nem vették volna.

Az másik csausz Moldva által jött hozzánk, ki által azt parancsolja császár, hogy Peter vajdának az kozákok ellen kik Mosqua országbul jövének rea, segitséggel lennénk. Irt Péter vajda is urunknak ez dolog felől tudniillik, hogy az kozákok országára ütöttenek volna és sok kapdosást és kóborlást tettenek benne, kér azon erőssen, hogy Felségednek irnánk, Felséged lelne módot benne és állona ellene, ne lenne ilyen nyughatatlanságba miattok, mely ő kára és háborusága nekünk is ide költséget, és gondot adna, ki mért hogy igen igaz, és megpróbáltatott dolog, méltó talám, Kegyelmes urunk, ha lehet per opportuna aliqua remedia őket compescalni, lennénk mi is ide csendesek miattok. Im ő maga is Péter vajda irt Felségednek, az levelét Felségednek megküldtük. Ennek pedig az vajdának jó szomszédságát és emberségét az előtt is mindenben megtapasztaltuk, azonképen, hogy onnan kijött is, naponként tapasztaljuk. Most ilyen emberséget cselekedett, hogy valaminemű kapdosások Jankula vajda ideiben estenek, kik miatt sok nyomorusága volt ez szegény országnak, mind eligazétotta és megadatta.

Az havasalyi vajda dolgáról azt irhatjuk Felségednek, kogy most juta mind Brassóbul, mind pedig Ivácskótól levelünk, hiben irják, hogy az vajdáért az portáról két csauszt küldtek

volna és immár be is indult volna, helyette pedig más vajda jőne, kit Petráskónak neveznek. Ivácskó minden marháival, feleségével, gyermekével Szombatfalvára, kit Felséged adott neki, jött, onnan azt irja, hogy menten Felségedhez megyen; tűlünk is salvus conductust kérete, kit meg is küldénk neki. Az ország, ugy értjük, hogy igen megbódula; az boerok közül némelyek Brassóra, némelyek Szebenre tartnak, és ugy szaladoznak. Akartunk vala bizony, ha ez szerencsétlenség az szegény vajdát nem találá vala, mert mi velünk ide mindenkor jól alkudt, és az mikor köllött minden barátsággal és szomszédsággal volt. Immár nem tudjuk ez uj vajda mihez fogja magát tartanyi; félünk attul is, hogy az sok boerok kifutása nekünk is ide valami gondot az portáról ne hozzon, kinek a mennyire lehet eleit kell vennünk, hogy itt meg ne maradjanak, ha nem valahol egyebütt keressenek helyt és megmaradást magoknak. Az Ivácskó levelét ime meg küldtük Felségednek; etc.

Datum Albae Iuliae, 30-a Iunii 1583.

Maiestatis Vestrae Sacrae

Humillimi servitores

Alexander Kendy, Volffgangus Kowachoczy, Ladislaus Sombory.

(Acta publica Transylvaniae. Budapest. Fol. 26—29. Copie.)

Trad. Despre Măria Sa Domnul nostru putem scrie Maiestății Tale, Milostivul nostru Domn, că, mulțumită lui Dumnezeu, se află în bună sănătate și după cum se cuvine, astfel învață și crește. Și noi în acelaș chip, fiecare, în țară, din mila lui Dumnezeu suntem în pace și liniște etc.

A venit dela poartă, dela Cristofor Thorma, omul nostru, pe care îl trimisesem la el, dela care a adus răspuns despre câteva lucruri de nevoe, despre cari întrebasem Poarta. Mai întâi a raportat că Pașa s'a arătat neprieten către noi în toate lucrurile noastre, a grăit foarte ușor, ceeace am simțit și noi, căci pentru begul dela Ineu, împotriva căruia ne plânsesem, că a pus să se fure copii din satele de aici dela noi, a făcut multe prădăciuni, răpind chiar câteva locuri, a dat numai o poruncă ușoară, la fel și pentru ceilalți, pentru Pașale și pentru Bei. Pentru aceea scrie Cristofor Thorma, să-i căutăm voia și să-l împăcăm.

Și mai scrie și aceea că Podladowski, maestrul de călărie al Maiestății Tale, ar fi încercat la Pașa în numele Maiestății Tale despre Márkházy, căruia i-ar fi dat acest răspuns Pașa, că dacă Maiestatea Ta, dă Impăratului din banii voevodului Iancu, apoi și el, în schimb, dă în mână pe Márkházy, care Márkházy este tot în aceeaș prinsoare ca mai înainte și că ar fi foarte bine să ne silim pentru el, căci altădată nu s'ar slobozi. Despre aceasta înștiință că Podladowski ar fi scris Maiestății Tale, ceeace credem că Maiestatea Ta

te-ai gândit, cum să împiedeci Maiestatea Ta, ca acel tâlhar să nu mai facă supărare nimănui, şi credem că Maiestatea Ta pătrunde şiretenia Turcului că ei în toate pescuesc şi se neguţătoresc numai pentru ei. In cât se poate, Maiestatea Ta, după Dumnezeu, să izbăveşti şi să aperi sărmana ţară de aceăstă grijè şi dela tulburare. Destul ne silim să fim pè placul Paşei, dar socotim că pricina supărării lui este marele lui nesaţ nu ştim pentru aceasta cum să fim de ajuns, ceeace înţelegi bine şi Maiestatea Ta.

Mai departe vrem mai să dăm ştire Maiestăţii Tale, că numai acum a trebuit să trimitem unul după altul doi ceauşi dela Poartă fără alţi mărginaşi.

Intr'o scrisoare a Impăratului ne-a scris pentru şoimi, dar n'am vrut să se trimită mai mult de cinci, cerând ertare că încă nu i-au adus, ceeace am făcut din două pricini : pe de-o parte, ca prin aceasta să nu se obişnuiască asupra noastră, de altă parte, pentrucă şoimii în anul acesta sunt foarte puţini şi dacă i-am fi trimis acuma prin acesta, altă dată, când i-am fi trimis mai mulţi, cei ce nu s'au întâmplat (să fie trimişi) deodată nu i-ar fi luat în seamă.

Al doilea ceauş a venit la noi prin Moldova, prin care porunceşte Impăratul, să fim într'ajutor voevodului Petru împotriva Cazacilor cari ar venì asupra lui din Ţara Moscului. A scris şi Voevodul Petru Domnului nostru despre acest lucru, anume că s'au năpustit Cazacii asupra ţării sale şi au săvârşit într'însa multă robire şi jăcuire, şi să roagă cu dinadinsul să scriem Maiestăţii Tale, să găseşti Maiestatea Ta chipul şi să stai împotrivă să nu mai fie atât de neodihnit din pricina lor, care pagubă şi hârţuire a sa ar da de gândit şi-ar pricinuì şi-aici cheltueli, ceeace am găsit că-i vrednic de crezare pentrucă este lucru prea adevărat şi dovedit. Milostivul nostru Domn dacă se poate *per opportuna aliqua remedia* să-i înfrâne, am fi şi noi aicea liniştiţi din partea lor. Căci şi Voevodul Petru însuş a scris Maiestăţii Tale, scrisoarea am trimis-o Maiestăţii Tale. Şi mai înainte am simţit în toate buna vecinătate şi omenia acestui voevod, aşijderea de când a ieşit de acolo, le simţim în fiecare zi. Acum chiar a făptuit o astfel de faptă de omenie, că întâmplându-se ceva robiri în vremea lui Iancula-Vodă, din pricina cărora multă nevoinţă a avut această sărmană ţară, le-a îndreptat şi le-a dat pe toate.

Despre treburile Voevodului muntean putem să scriem Maiestăţii Tale, că acum a venit scrisoare atât din Braşov cât şi dela Ivaşcu, în cari scriu că au trimis dela Poartă doi ceauşi pentru acel voevod şi în locul lui ar venì alt voevod, pe cari îl cheamă Pătraşcu. Ivaşcu a venit cu toate averile, cu nevasta şi cu copii la Sâmbăta, pe care i-ai dat-o Maiestatea Ta, de acolo scrie că numai decât să meargă la Maiestatea Ta, a şi cerut dela noi salv-conduct, ceeace i-am şi trimis. Am înţeles că ţara aceea s'a turburat straşnic, dintre boieri unii pleacă la Braşov, alţii la Sibiu şi astfel fug. Am vrut să nu-l fi ajuns pe sărmanul voevod această năpastă, căci totdeauna s'a înţeles bine cu noi şi când a fost nevoie, totdeauna a fost cu prieteşug şi cu bună vecinătate. Acum nu ştim cum se va purtà noul voevod, ne temem şi de aceea să nu ne aducă şi nouă vre-o grije din partea

Porţii fuga acelor boeri mulţi, ceeace trebue să împiedecăm de mai înainte, ca să nu rămână aici, ci să-şi caute aiurea loc şi popas. Scrisoarea lui Ivaşcu iată o trimitem Maiestăţii Tale.

Notă. Principele Sigismund Báthory fiind minor (de abia de zece ani) regele Ştefan Báthory a înfiinţat o regenţă în formă de triumvirat, compus din cei trei bărbaţi de mai sus, oameni cu învăţătură şi pricepere, unul din ei — Kowachoczy — studiind la universitatea din Padova. Actul (din 6 Martie 1583) prin care regele a introdus această formă de guvern şi a dat instrucţiile trebuincioase celor numiţi, este un adevărat capo d' operă, atât ca conţinut cât şi ca stil.[1] Mai observăm că numele lui Kowachoczy îl scrim aşa precum obişnuià el să semneze.

237.

Kraków. 11 Iulie 1583.

P. Antonio Possevino S. I. către card. Galli secretar de stat.

Mulţumit de proviziunile ce i se ofere din partea Vaticanului în privinţa propagării cultului catolic în aceste părţi, doreşte să treacă în Moldova, Ţara-Românească şi mai departe. Consfătuirea sa cu cancelarul Zamoyski.

Le provisioni che con tanta prontezza non solo mi sono offerite, ma anco scritte, ch'io di nuovo proponga, se occorrerà cosa di nuovo, mi hanno tanto vivamente consolato, che certo colla Dio gratia non solo farò ogni sforzo per persuader' hoggi a questo Re che non mi sturbi con nuovo ritorno a Roma, ma anco per impiegare quel poco di vita che mi resta per penetrare molto più oltre della Moldavia et Valachia. Già poi scrissi a lungo le provisioni che convenivano per fare da vero in quel che Dio ci presentava. Si che sto con speranza certa che sarà incamminato l'effetto.

Al Sig^{r} Cancelliere, con cui hieri due grosse hore stetti con qualche frutto per se, per la nuova moglie,[2] per salute di questo regno, et per aiutare questa Università, che mi è stata raccomandata, saranno giovevoli quelle clausole, che per lui, et pe'l Re mi si scrivono nella lettera dei VII di Maggio.

(Arch. Vat. Roma. Nunz. di Germania vol. 94 fol. 197.)

1 Publicat în Monumenta Comitialia regni Transylvaniae vol. III pag. 171—177, iar în traducere latină contemporană în Istoria lui Bethlen *op c.* tom. II pag. 464—472.

2 Grizelda Báthory, nepoata regelui, măritată de acesta cu Zamoyski din motive politice pentru a legà Ardealul mai bine cu Polonia.

238.

Kraków, 23 Iulie 1583.

Nunţiul Bolognetti către secretarul de stat Galli.

Regele Ştefan Báthory despre Petru Cercel, noul Domn al Ţării-Româneşti şi despre modul cum s'ar putea mântui Moldova de năvălirea Cazacilor, printr'o oaste cazacă plătită de dânsul.

M'ha detto Sua Maestà alcuni avvisi, quali comunicherò a V. S. Illma per esser di cose rilevanti.

Prima disse haver avviso di Transilvania per questo ultimo messo, che il vaivoda della Valacchia cioè della Transalpina (che qui chiamano Valachia ancora la Moldavia) è stato levato di stato dal Turco, et ch' in suo luogo è stato fatto Vaivoda di quella provincia un Petrasco, qual, disse Sua Maestà, che credeva esser quello che fu raccomandato dal Re di Francia, et che gl'anni passati passò di Venetia a Constantinopoli, non essendo giovato a quest'altro il rispetto del zio posto al vicino governo della Moldavia. Così avviene, soggiunse il Re, a chi dipende dal Turco; il qual fa della sua volontà ragione. Ma doviamo credere esser stata volontà di Dio, che quella provincia habbia un governatore obligato a Nostro Signore, come confessa essere grandemente questo Petrasco; et credo, ch' io scrivesse a V. S. Illma di Venetia le gran promesse ch'egli mi faceva in materia di religione, con dir in specie, che se il Signor Dio gli faceva gratia d'essere restituito a quel luogo, voleva portarsi di modo che sperava che Sua Santità da i suoi portamenti si moverebbe a mandarlo a visitare, o parole simili; si che bellissima occasione s'offerisce all' andata del Rev. Padre Possevino; al quale ho comunicato l'avviso.

Passando poi dalla Valacchia a parlare delle cose di Moldavia, il Re mi disse (et non sarà, credo, se non bene il riferir questo per quello che dirò di sotto) che quel Pietro Vaivoda messovi ultimamente dal Turco, havea gran ragione di dolersi, come faceva, di questi Cosacchi, perchè gli fanno di grandi insulti; et che Sua Maestà già havea trovato un modo di rimediare a tanti ladronezzi con salariar seicento di questi Cosacchi, perchè prendessero essi l'assonto di tener netto il paese; ma che hora questi seicento non possono nulla, sendosene scoperti altri al numero di più di cinque mila. Conciosiachè quelle solitudini che sono, disse, sessanta leghe di longhezza et ottanta di lar-

ghezza, contengono il termine di varii dominii et principati, cioè del Mosco, del Turco, del Moldavo, di Lituania, di Polonia: onde qualunque fra tutte queste genti la voglia di robare, si mette in congrega con gli altri.

Di Cracovia, alli 23 Luglio 1583.

(Arch. Vat. Roma. Nunz. di Polonia vol. 20 fol. 390.)

239.

[Kraków, Iulie 1583.]

P. Antonio Possevino către nunțiul Alberto Bolognetti.

Are ordin dela Papa să viziteze ambii Domni din Moldova și Țara-Românească, însă aflând (chiar șezând în Ardeal) de bănuiala regenților cu cari sunt față de Pătrașcu-Vodă — creatura regelui Franței — și că oștile turcești stau la Dunăre cu scopul să năvălească în Ardeal și Polonia, și-a amânat această misiune. Însă a cerut autorizație dela Papa, ca medicul raguzan de aci să se poată hirotonisi și mergând ca medic pentru câteva luni în țările române, ai căror Domni îi sunt bine cunoscuți, să studieze starea lucrurilor de acolo.

Già per sei o sette lettere Monsignor Illmo di Como, di ordine di N. S^re mi ha raccomandato la Moldavia et la Valachia, lasciandomi però libero ch' io a suo tempo o vada in quelle bande, o mandi alcun altro. Et ultimamente mi ha mandato un breve di Sua B^ne et una propria lettera per Petrasco fatto Vaivoda di Valachia, acciochè per qualche strada gliela mandi.[1]

Io ho non una volta, ma specialmente ultimamente risposto a Sua S. Illma che havendo io inteso assai particolarmente in Ungheria le cose, le quali machina il Turco, et il grave sospetto che hanno i governatori di Transilvania di quel Petrasco, per essere come creatura del Re di Francia, et essendo parimente circa il Danubio un buon capo di gente del Turco per tentare qualche cosa a nuovo tempo, per andare ponendo il freno a' Transilvani, et forse invadere i confini di Polonia, per ricambiare il danno ricevuto da' Cosacchi, non pareva tempo adesso, di tentare alcuna cosa in quei paesi; massime, che o vero il Turco da ogni minimo scuoprimento suspicherebbe più di

---

[1] Patru breve (din 14 Mai 1583) publicate în „Revista Catolică" 1913 pag. 184—186.

quel che realmente può farsi, o il Re stesso di Polonia potrebbe formare diverse ombre, per la conversatione che noi pigliassimo col Petrasco. Oltre ch'il Turco havendo dimandato di me ai mesi passati, per havere inteso le cose seguite in Moscovia, et quale altra cosa ingiuntami da Sua S^{tà} pareva spediente, che si racquetassero quelle suspicioni, et per tanto si disponessero altri mezzi, pei quali potesse (colla gratia di Dio) maturarsi tacitamente ciò che si pretende per propagatione della religione christiana, et cattolica. Però procurai, che di Roma mi si mandassero altri brevi nei, quali non fosse specificato il nome mio, i quali ho havuto.[1] Da poi pregai il Padre Provincial nostro, che facendo scelta di alcuni Valacchi di Transilvania gli ponesse nel Seminario instituito, acciochè si vedesse di fare qualche operario per quelle parti. Oltre ciò ho scritto questi giorni a Monsignor Illmo di Como, che sarebbe spediente ch' egli mandasse il duplicato della Sua, et del Breve di N. S^{re} a Petrasco, per la via di Ragusi, et di Buda, poichè quei mercanti hanno commercio in Valachia. Finalmente supplicai N. S^{re} che extra tempora potesse il medico Raguseo, il quale è qui, farsi sacerdote, con potestà di medicare alcuni amici, acciocchè egli sotto pretesto di medico, potesse andare a Petrasco, et a Pietro Principe di Valachia, et Moldavia, et soggiornare alcun tempo appresso loro, dandogli i detti brevi, et alcuni doni che già Sua B^{ne} ha mandato; poichè il detto Raguseo ha molta intrinsichezza con l'uno et coll'altro di quei Principi, et mi si è mostrato ottimamente disposto, per attendere a questo negotio. Tuttavia perchè resta una sola difficoltà, di potere (almeno per tre o quattro mesi) staccarlo da Monsr R^{mo} di Cracovia, però io vorrei humilmente supplicare V. S. Illma che considerasse se in cotesta sua partita che farà di Polonia, dovesse fare l'ufficio col detto Monsr R^{mo} di Cracovia. Il che quando giudicasse, andavo pensando, che sarebbe bene di non nominarmi punto, ma pregarlo, che per un servigio di Sua S^{tà} si contentasse, ch'egli s'impiegasse alcuni pochi mesi, et che V. S. Illma lascierebbe ordine a chi gli parrebbe (quando fosse tempo) di avisare il detto Raguseo, perchè s'incamminasse al detto negotio, per il quale sarebbono denari in pronto; senza carico di detto Sig^{r} Vescovo.

Questo conseguito, pare che converrebbe fare, ch'il detto Raguseo subito si facesse sacerdote, per la dispositione del qual

---

[1] Acestea poartă data de 9 Iulie 1583 şi sunt publicate tot acolo, p. 187-188.

grado et ordine, già alcuni mesi sono, ch'io gli diedi alcuni ricordi, et libri per prepararsi. Il che facendosi supplico V. S. Illma di dare al Nostro Provinciale alcuna lettera di tutto questo successo, la quale mi si porti a Calisio, dove si farà la Congregatione delli nostri all'Ascensione, [1] dove potendo, mi sforzerò di trovarmi coll 'aiuto di Dio nel ritorno di Sassonia, et daremo indirizzo a questo negotio, secondo il corso del tempo; nè mancherò di provedere di alcune centinaia di fiorini (bisognando) al detto Raguseo, senz'altra gravezza di Sua S^tà solo converrà dirgli, che tenga la cosa secretissima. Perciò che se sarà tempo, io lo condurrò meco in Russia, et anderò costeggiando quei confini, tentando forse ad un tempo, di promuovere il servitio Divino in Ostrovia, Leopoli e Camenez.

(Arch. Vat. Roma. Nunz. di Polonia vol. 15 C fol. 134—135. Copie.)

240.

Kraków, 6 August 1583.

Nunțiul Bolognetti către secretarul de stat Galli.

Cazacii din Moldova au chemat pe Samuel Zborowski să fie Vodă, ca să gonească pe Petru Șchiopul, ceeace supără mult pe regele Ștefan Báthory, căci el a ajutat pe Petru-Vodă la Poartă ca să fie numit din nou.

Quanto al motivo del Sig^r Samuel Sborovski, il quale havea accettato l'offerta fattagli da i Cosacchi, come scrissi, di metterlo in possesso di Moldavia cacciandone questo Pietro, se voleva esser capo loro; se ben si diceva che era già entrato con buon numero di genti, non anco tuttavia si conferma: nondimeno il Sig^r Cancelliero mi disse che i fratelli d'esso Sig^r Samuele quando hanno sentito toccare il tasto della confiscatione de' beni hanno detto d'haver avviso contrario a quello di prima, cioè ch'egli non era partito ancora; come si sia, di qua si è dato ordine ad alcune genti in Russia che in ogni caso si spingano innanzi et s'apponghino ad esso Sig^r Sborovski in aiuto del Moldavo. Il che verrà a giustificare Sua Maestà presso al Turco, qual è credibile, che altrimenti ne havrebbe preso molto sdegno.

Intendo che quando il Re la prima volta parlò di questo in senato diede segno di grande alteratione, et mostrò che oltre il torto, il qual si faceva alla persona sua per haver esso fa-

[1] Adică ziua de 15 August 1583.

vorito Pietro in ottener quel stato, potere da questo motivo seguire grandissimo disturbo alle cose di questo regno dalla parte de' Tartari, et molto più anco del Turco. Doppo il qual risentimento il Sig[r] Giovanni Sborovski, castellano di Gnesna, fratello d'esso Sig[r] Samuele, disse che non poteva, nè sapeva dar conto delle cose di suo fratello, habitando l'uno in Polonia maggiore, et l'altro in Russia, ma che s'espedirebbe uno in diligenza per farlo tornare addietro. Al che replicando il Re che non bastava questo, quasi insinuando che si dovea far condurre come reo, il Sig[r] Giovanni ricordò quel che diceano le constitutioni del Regno in favore della nobiltà : *Neminem carceraveris, nisi iure victum.* Ma replicò a questo ancora la Maestà Sua non potere il Sig[r] Samuele godere il beneficio delle leggi per esser bandito già molt'anni sono : et parmi che si trattasse poi di levargli i beni, dal che seguì quanto ho detto essermi stato riferito dal Sig[r] Cancelliero. Hor l'essersi partito così repentinamente il Sig[r] Baldassar [1] subito doppo questo motivo dello Sborovski, fa credere che questa partita non sia per peregrinatione, come si presuppone.

(Arch. Vat. Roma. Nunz. di Polonia vol. 20 fol. 434—6.)

241.

Kielce, 8 August 1583.

Medicul canonic Nadali către P. Antonio Possevino S. I.

Se bucură de ştirea cum că părinţii Iezuiţi au fost introduşi în Constantinopol, chiar în prezenţa principelui Petru Cercel, pe care l-a vindicat de o grea boală. Va scrie şi lui Mihnea (Vodă) păzind ca scrisoarea sa să nu cază în mâinile lui Petru-Vodă Şchiopul.

Maggior nova io non potevo haver da V. S. R[ma] che la santa introduzione di Reverendi Padri a Costantinopoli, dove, in presentia pur di Petrasko novo principe di Walaxia, per quanto V. S. R[ma] mi scrive, più e più volte me operai per tal negotio appresso l'Illmo ambasciator di Francia, che havea potestà del Monasterio di S[to] Benedetto in Galata, ove io habitavo apposta per introdur li Rev[di] Padri, che Iddio per sua gloria, nostra

---

1 Baltazar Báthory, frate mai mic al lui Andrei, era chiar candidatul unei părţi a nobilimei de Domn al Moldovei, însă de astădată într'adevăr se dusese să vază lume în statele din apusul Europei.

salute n'ha concesso il desiato voto, che io per me havevo fatto a Sua Maestà Celeste. Hora che Signor Petrasko, mio più che amico, per haverlo medicato d'una gran malatia, me ha favorito appò Sig^{r} Giomenino, quanto più hora nel suo dominio ne favorirà. Dico più che Mixna per esser di religione,[1] et altri costumi, perchè così pare a V. S. R^{ma} che io le scriva, farò volentierissimo, pur che sappia perchè et le lettere si mandaranno acciò non capitassero in mano di Pietro Palatino di Moldavia, qual facilmente potrebbe torre qualche falsa opinione, massime ch'io non volsi restar con esso.

Da Kelz, li 8 di Agosto 1583.

Il Dottor Nadali, Canonico di Cracovia

(Arch. Vat. Roma. Nunz. di Germania vol. 94 fol. 249.)

242.

Kraków, 14 August 1583.

Nunțiul Bolognetti către secretarul de stat Galli.

Boierul Ivașcu, fugit din Țara-Românească, a sosit aci și e ajutat de rege, poate cu gândul să răstoarne pe Petru Cercel.

Fra quelli che non sanno più che tanto la dispositione del Re, si va ragionando, che quel Petrasco, il quale ha ottenuto la Valachia Transalpina per mezzo di Nostro Signore possa patire qualche difficoltà da questa parte, atteso che un certo Ivasco (per quanto dicono) già consigliero et molto favorito di Michna scacciato ultimamente da quel governo, sendo fuggito in questo rumore dalle mani de' Turchi, ha havuto ricorso qua, procurando dal Re qualche aiuto. Altri dicono che costui venga mandato prigione da' Cosacchi, i quali prima l'haveano chiamato di Moscovia, dove egli fuggì gli anni adietro, per dargli il possesso di Moldavia; poi dubitando essi Cosacchi di non offendere il Re, et cercando anco di placarlo, doppo i moti fatti da loro (come scrissi) verso Tehiniz, quali andorno poi anco ogni giorno crescendo, si siano risoluti di mandare costui a Sua Maestà. Si che se ne parla diversamente; ma intenderò, credo, il vero dal Sig^{r} Cancelliere, il quale hoggi apponto havea d'abboccarsi con costui, et poi domani andarà a far la relatione a Sua Maestà.

(Arch. Vat. Roma. Nunz. di Polonia vol. 20 fol. 447.)

1 Adică: ar fi trecut la legea catolică; lucru aproape de necrezut, știind că Mihnea-Vodă era și turcit!

243.

Kraków, 22 August 1583.

Nunţiul Bolognetti către secretarul de stat Galli.

Ivaşcu a plăcut foarte mult cancelarului Zamoyski, care zice că vrea să dobândească scaunul Ţării-Româneşti mai mult din răzbunare.

Esso Sig[r] Cancelliere m' ha confermato quel che scrissi per le altre mie di quell' Ivasco, et dice che la facilità che costui promette nell' impresa contro Turchi, nasce dal desiderio ch'egli ha di vendetta, ben che per altro si mostri huomo di qualche conto, si come è anco di bell' aspetto. Crede bene il Sig[r] Cancelliere che quel Petrasco, hora posto in luogo di Michna, habbia principiato per poco più d'un anno, havendo egli accresciuto di tanto il tributo solito a darsi al Turco, che la provincia non lo potrà sopportare.

(Arch. Vat. Roma. Nunz. di Polonia vol. 20 fol. 458.)

244.

Niepołomice, 24 August 1583.

Regele Ştefan Báthory către Prezidiul Ardealului.

Chestiunea tezaurului decedatului Ioan-Vodă. Boierului Ivaşcu a vrut să-i dea un loc de şezut în Polonia, însă neputându-se lipsi de moşia sa de acasă, nu a primit-o, iar de n'ar putea merge în ţara sa fără să fie vătămat, îi va da un loc pe la cetatea Huszt ori Chioarul.

Stephanus Dei Gratia Poloniae, Magnus Dux Lituaniae, Russiae, Prussiae etc. Princeps Transylvaniae etc.

Magnifici fideles, nobis sincere dilecti. Salutem et gratiam nostram Regiam.

Az Kegyelmetek Biky Györgytűl küldött levelére való válaszunk sok külömb külömbféle foglalatosságink miatt halada ennyi ideig; etc.

Az mi a kozákok csintalanságát nézi, nekünk is elég kedvünk ellen vagyon, ki miatt az itt való végek is alig hisszük, hogy valami kár nélkül maradhassanak. De mi ennek reprimálásában egyébbképen nem procedálhatunk, hanem az ki közöttek nemes emberek, gyűlésünk levén, citálással köll elő hivatnunk; az kik pedig paraszt népek, azokat, a hol kaphatják mindenütt

fogdosni hagytuk, össze keresvén az mit az prédában nálok találnak. Az mely uj vajdát Moldovában akartak tenni, kezünkben vagyon immár, talám senki immár meg nem búsét. Jól mévelte Kegyelmetek, hogy Moldovában segitséget készitett volt, de Kegyelmetek ezután ne bocsásson csak a székelységtűl a féle helyre, mert nyilván való kárnál és közenséges gyalázatnál egyébb nem küvetkezik bellőle, hanem udvarnál való fizetett szolgáló néppel elégétse meg a széket Kegyelmetek és hadnagyul, hallott, látottat, tudós vitéz embert bocsásson előttek.

Irja Kegyelmetek a basának kedvetlenségét, kit nem csudálunk, tudván, hogy főképpen e féle maga haszna kereső pogánnál igen igaz ama proverbium „Honores mutant mores" mi tűlünk is kérette vala az Iván vajda marháját Amhat csausz által, de mért hogy ez előtt sem volt itt szokás, hogy országbúl valakinek vagy személyét vagy marháját kiadják, mi sem akaránk semmi uj és szokatlan terhet magunkra venni. Mind az által meg izenők neki Amháttól, hogy rövédnap embereinket bocsátván a portára oly barátságunkat mutatjuk ő hozzája is, hogy nem leszen kisebb az Iván vajda marhájánál, melyet főképen izentük, s mivelünk is vele Kegyelmetekre való tekéntetünkben, látván az időnek mostani állapatját. Kegyelmetek se hadjon semmit el benne, valamivel kedvét aliceálhatja. Tudja Kegyelmetek eféle pogánnál adomány tartja a barátságot. Im mi is beküldünk Márkházi felől, és minden uton azon leszünk, hogy e hitván ember miatt való félelemtűl Kegyelmeteket teljességgel meg mentessük; etc.

Ivaczko nálunk vagyon, kinek ide be akarunk vala helyt adni, de semmi képen nem szakadna el, nyavalás, az oda való földtűl, főképen majorságtúl. Azért meglássuk mit küllessék művelnünk. Ha ugyan persequálni kezdik, Litvániában adunk helyt neki, ha pedig békével szenvedik talám vagy Huszt, vagy Kővár táján szakaszhatunk valami helyt neki. De errűl Kegyelmetek tetszését is akarjuk venni, mikor bizonyosan megértjük onnéd belől, mint szenvedjék birodalmunkban való létét, ki felől, ha mit Kegyelmetek is értenek, adják tudtunkra. Tartsa meg Isten Kegyelmeteket.

Datum in arce nostra Regia Nepolomicensi, die 24. Augusti. Anno 1583. Regni vero nostri octavo.

Stephanus Rex

Az szatmári dologrul, hogy Kegyelmeteknek nem irtunk oka ez volt, hogy még semmi vég benne nincsen, nem is vél-

hetünk mire menjen az dolog, tudván az németnek szokását; az mit eddig igértek, nem acceptáltuk, ha igy cselekednek mint eddig, nem véljük, hogy ezután is meg alkhassunk; valami vége ez dolognak leszen, értenyi adjuk Kegyelmeteknek.

(Acta publica Transylvaniae. Budapest. Fol. 32—33.)

Răspunsul nostru la scrisoarea Domniilor-Voastre trimise de Gheorghe Biky a întârziat atâta vreme din pricina a multe şi deosebite trebi ale noastre; etc.

Cât despre purtarea rea a Cazacilor, ni este destul de împotriva voiei noastre, din care pricină de abià credem că ar puteà să rămână fără pagubă şi părţile mărginaşe ale ţării de aici. Dar noi nu putem să purcedem la înfrânarea acesteia altfel, decât pe aceia cari sunt dintre ei nobili, având adunare, să-i chemăm prin citaţii înaintea noastră; iar cei cari sunt norod de rând dintre ei, pe aceia ori unde putem să-i apucăm, am poruncit să-i prindă, cercetând tot ceeace se găseşte la ei din pradă. Voevodul nou pe care au vrut să-l pună în Moldova, e în mâinile noastre, şi pentru asta nimeni nu ne va mai supăra. Bine aţi făptuit Domniile Voastre că aţi pregătit ajutor în Moldova, dar Domniile Voastre să nu mai sloboziţi în astfel de loc de aici înainte numai Săcui, căci nu se poate să răsară din aceasta altcevà, decât pagubă neîndoioasă şi nemernicie ca de obiceiu, ci să mulţumiţi Scaunul cu norod de slujitori plătiţi la curte. Şi Domniile Voastre să le puneţi căpetenie un om viteaz, cu ştiinţă, care a auzit şi a văzut multe.

Scrieţi Domniile Voastre despre supărarea Paşei, ceeace nu ne miră, ştiind că mai ales la astfel de păgâni, cari îşi caută folosul lor, este prea adevărată zicătoarea „Honores mutant mores" şi dela noi a cerut averea Voevodului Ivan prin ceauşul Amhat, dar fiindcă aceasta nu a fost obiceiu aici nici odinioară, ca să se dea afară din ţară au persoana, au averea cuivà, nici noi nu voim să luăm asupra noastră nici un fel de povară nouă şi neobicinuită. Cu toate acestea, i-am dat de ştire prin Amhat, că în scurtă vreme, trimiţând oamenii noştri la Poartă, şi faţă de el arătăm o astfel de prietenie, care nu va fi mai mică de cât averea Voevodului Ivan, ceeace i-am vestit şi am şi făptuit faţă de el, mai ales pentru Domniile Voastre, văzând starea de acum a vremurilor. Nici Domniile Voastre să nu faceţi nimic ceace ar puteà să-i înstreineze prietenia. Ştiţi Domniile Voastre, la astfel de păgâni plocoanele ţin prietenia. Iată că şi noi trimitem solia în treaba lui Márkházi şi vom aveà grije pe toate căile ca să vă mântuim cu desăvârşire pe Domniile Voastre de teama acestui om viclean; etc.

Ivaşcu este aici la noi, am vrea să-i dăm un loc aici, dar în nici un chip nu s'ar despărţi, sărmanul, de pământul lui de acolo, mai ales de măerişti. De aceea vom vedeà ce trebue să facem cu el. Dacă Turcul va începe să-l urmărească, îi dăm loc în Litvania, iar dacă îl lasă liniştit, îi rupem vre-un loc în preajma Hustului sau a Chioarului. Dar despre aceasta vrem să aflăm şi voia Domniilor Voastre,

când de bună seamă vom înțelege de acolo, cum să poartă știindu-l în împărăția noastră, despre care lucru să ne dați de știre, dacă aflați ceva și Domniele Voastre. Dumnezeu să vă țină pe Domniele Voastre.

P. S. Pricina, pentru care nu am scris Domnielor Voastre despre afacerea cu Sătmarul, a fost aceea că nu are încă nici un sfârșit, nici nu putem socoti unde va ieși acea treabă, cunoscând obiceiul Nemților; ceeace au făgăduit până acum, nu am primit, dacă vor face tot ca până acum, nu credem să ne mai târguim și după aceasta; dar sfârșitul ce-l va aveà și această afacere, îl vom da spre știrea Domnielor Voastre.

245.

Edirne, 24 August 1583.

Petru Cercel-Vodă către secretarul de stat Galli.

Fiind numit Vodă, îi mulțumește pentru ajutorul ce l-a avut dela dânsul, rămânându-i recunoscător.

Sentendomi tanto obligato verso V. S. Illma quanto io sono per le cortesie et favori da essa ricevuti, sapendo anche quanto si è per restare contenta del felice successo del mio negotio, per gratia di Dio ottenuto in favor de Sua Maestà Christianissima, ho voluto con questa con V. S. Illma congratularmene, et rememorarli la mia pronta volontà in servirla, risolvendomi a ciò fare con ogni affetto sempre che li piacerà comandarmi favorirmi, offerendomeli con tutto il cuore, mentre resterò pregando il Sommo Iddio per la longa et felice vita de V. S. Illma et R^ma^ alla quale con ogni reverenza baso le mani.

Di Andrinopoli, XXIIII di Agosto MDLXXXIII.

Obligato et aff^mo^ servitore

Il principe di Vallachia

Petrus mpr.

Adresa: All' Illmo et Illmo Sig^re^ mio, Monsr oss^mo^ il Sig^re^ Cardinal di Como.

(Arch. Vat. Roma. Nunz. di Germania vol. 102 fol. 146.)

246.

Kraków, 29 August 1583.

P. Antonio Possevino S. I. către card. Galli secretar de stat.

Recomandă pe medicul raguzan Nadali, cerând să fie ordinat de preot în mod extraordinar, deoarece fiind bun prieten cu a-

mândoi Domnii români lăsându-l ca medic pe lângă Petru Cercel-Vodă, va putea face mult pentru răspândirea catolicismului.

Supplico humilmente a V. S. Illma che impetri da N^{ro} Sig^{re} facoltà ad un medico Catholico, et fatto canonico di Cracovia, perchè possa medicare anchorchè serà sacerdote, al che si prepara. Et che parimente possa ordinarsi (quando non havesse tempo sufficiente) extra tempora, in tre giorni di festa, da qualsivoglia Vescovo catholico. Di costui, ch'è di Ragusa et sa la lingua turca, et è amicissimo di Pietro et Petrasco, l'uno Principe di Moldavia, et l'altro hora della Vallachia, penso usare quando mi incamminarò coll' aiuto Divino verso quelle parti. Et esso, come è d'ottima mente, farà quel che gli si dirà, et sotto pretesto di medico vedrà, se si potrà lasciarlo presso di Petrasco, con speranza che V. S. Illma non si scorderà già di ottener et a me, et a miei compagni nuova benedittione da N^{ro} Sig^{re} sì per la Sassonia, come per tutte le provincie dove anderò, secondo che la mano di Dio si degnerà condurmi.

(Arch. Vat. Roma. Nunz. di Germania vol. 94 fol. 292.)

247.

[Kraków,] 3 Septemvrie [1583.]

Georgius Sulima către căpitanul din Halicz.

Sosirea medicului italian al lui Petru Şchiopul-Vodă cu avizul tainic că Turcii au trecut Dunărea, dar ar putea fi opriţi cu 10—12,000 de oameni.

Magnifice domine Capitane Halicensis, salutem etc.

Die hesterna palatinus Valachiae misit huc doctorem suum Italum, cui in secretis, absque scripto, oretenus mandavit ad capitaneum et ad omnes incolas istius loci, ut sint cauti et vigilantes, nam exercitus turcicus per flumen Dunai venit, qui sub Camenecium pro die duodecima castra ponere constituit, vel in aliis locis finitimis. Qua de re eundem Italum palatinus Valachiae ad Regiam Maiestatem ablegavit, quem facile Dominatio V^{ra} in itinere poterit invenire apud Trembovlam. Id omnes affirmant constanter, maximum esse exercitum rerum imbellem, si ex nostris decem, vel duodecim milia essent, commode cum illis proelium committerent. De Tartaris cautio habenda est, id etiam dicitur, an certum sit nescio, quod P. Podladowski a flumine

Dunai non est permissus in Czarigradum. Illud etiam certo constat omnibus, quod Palatinus, sive hospodar non persuasit Zolednowi ire ad exercitum Turcicum, et satis multis verbis illi dissuadebat, sed nihil effecit, petiique pro uno ductore et ivit ex Iasz ad exercitum.

(Arch. Vat. Roma. Nunz. di Polonia fol. 20 fol. 531.)

248.

Kraków, 3 Septemvrie 1583.

Nunțiul Bolognetti către secretarul de stat Galli.

Solia lui Petru Șchiopul-Vodă, rugând pe regele să-l scuzeze la Poartă pentru învinuirea avută de acolo. Scrisoarea lui Petru Cercel-Vodă către boierul Ivașcu, care stă mulțumit la curte și trage nădejde că va intra în țară fostul său Domn, în numele căruia ar merge apoi la Roma ca ambasador.

La causa della venuta di questo Moldavo è stata che il Turco ha mandato a dolersi con lui, che sia stato poco diligente in avisarlo del motivo de' Casachi, et vuole che gli paghi tutto il danno, minacciandolo anco di peggio. Ond'esso Moldavo ha spedito subito qua per pregar il Re che sia suo intercessore, facendo fede come questo successo è seguito tanto all'improviso, che nè anco la Maestà Sua ha potuto rimediare: si che non è vero che questa mossa de' Turchi sia stata a favor suo, ma più tosto per metter in gelosia lui, come anco forse questo regno. Riferisce però questo ambasciatore, che non sono passati anchora, ma era voce publica che doveano passare verso una città del Turco, posta su la ripa del fiume che si domanda Oblucica, et ha affrettato tanto più il suo viaggio, dovendo dar conto a Sua Maestà di questo sospetto che si haveva. Il Sig^r Cancelliere sta fermo nel parere di prima, che questi Turchi non possono essere in tanto numero che se n'habbia a temere, et questo per la gran carestia che ha quello imperio hora de' soldati, doppo esserne andati tanti, et tanti morti in Persia.

Il medesimo ambasciatore del Moldavo ha portato lettere all'Ivasco del suo Signore, nelle quali gli dà speranza che Michna, il quale è suo nipote, possa restare anchora nel principato della Valachia, atteso che Petrasco non vi è anchor andato; et i baroni hanno mostrato tanto dispiacere di questa burasca patita da Michna, solamente per haver egli voluto lasciarsi sforzare ad

impor loro soverchia essattione, che molti di loro hanno abandonato la provincia, sendo parte ricorsi al zio, cioè ad esso Moldavo, et parte andati con Michna alla Porta, dove hora egli si trova insieme con Petrasco, et l'uno et l'altro sia sospeso del successo; credendosi che quando Michna voglia prometter l'istessa quantità de danaro, la qual promette l'altro, sia per restar nel suo governo.

Si mostra questo Ivasco tanto amorevole et tanto sodisfatto, che dice che, se Dio dia gratia al suo Signore di tornare in Valacchia, vuol impetrar esso d'esser mandato a Roma ambasciatore a Sua Santità; il che potrebbe esser buon mezo alla dispositione de' Ruteni; se ben queste sono speranze lontane et molto incerte.

Ho parlato doppo questo allongo al Re, onde havrei da scrivere varie altre cose, massime di Varsovia, ma mi riserbo a farlo con altra comodità. Non stima Sua Maestà molto questo uomo [nè] del passaggio de' Turchi, et conferma che non siano passati ancora.

(Arch. Vat. Roma. Nunz. di Polonia vol. 20 pag. 495.)

249.

Alba-Iulia, 10 Septemvrie 1583.

Principele Sigismund Báthory către agentul Ştefan Márgay.

Mergând cu tributul la Ţarigrad, să se oprească la curtea lui Petru Cercel şi salutându-l să-l încredinţeze că vrea să stea cu el în bună vecinătate, ca şi cu predecesorii săi, iar după aceea să-l roage să facă dreptate în treaba păstorilor, cari au suferit mari pagube în ţara sa.

Instructio Ill^{mi} principis domini Sigismundi Báthory de Somlyó vaivodae Transylvaniae et Siculorum comitis, Egregio Stephano Margai ad Portam Excelsam Potentissimi Imperatoris Turcarum cum censu expedito die 10. mensis 7-bris 1583 data Albae Iuliae.

Először, mikor Istennek kegyelmességebűl az Urunk oratora Margai István szokott adóval az Portára indul, utában térjen be havasalföldi új vajdához és ő Nagysága szovával meg köszöntetvén örvendezzen neki, hogy fölette igen kévánta ő Nagysága, hogy az Ur Isten és az hatalmas Császár ily embert eresszen

ide, ki nem csak otthon, Havasalföldébe lakott volna, hanem az kereszténységet látta, és tudja, hogy annál inkább, mint az előtte valókkal is egy értelemben lehessen ő Nagysága véle. Azután mondja meg, hogy az havasalföldi vajdák mindenkor jó szomszédsággal, barátsággal éltenek az erdéli fejedelmekkel, ő Nagysága is legyen jó szomszédunk, hogy egy akarattal, értelemmel és segétséggel szolgálhassunk az Hatalmas Császárnak.

Annak után, ugymint panaszképpen, mondja meg ezt is, hogy az elmult esztendőkben, az ő Nagysága előtt való vajdák idejében kiütvén az havasokra, nem kevés juhokat, barmokat hajtották volt el az országunkbelieknek, kirűl sokszor irtunk Mihnye vajdának, de soha el nem igazétotta, sőt helyt és napot mikor neki tettek volna is, ő rajta mult el, rea nem küldött, ki miatt ide valók is, ez el mult napokban kénszerittetének volt valamit hajtogatnyi az ő károkért, melyet mihelyt meg értett volna urunk ő Nagysága, igen kedvetlenül is vette azoktul, az kik azt mivelték, és fő emberét bocsájtván, minden az féle hajtott marhát öszve gyüjtetett és jó gondviseléssel, az mit az dög el nem vesztett bennek, öszve gyüjtette, és most is tartatja, és várta csak azt, hogy az Ur Isten ő Nagyságát székében ültesse, menten meg akarta róla találtatni és adatni. De ő Nagysága országbeliek előbbenyi szokások szerént nem várván ő Nagyságátul, számtalan sok juhokat el hajtottak, az szebeni, vingárti és sebesi, most ujonnan Hunyadvármegyei havasról; kévánja ez okáért ő Nagysága, hogy mindgyárást az marhát adják meg, ő Nagysága is kész menten meg adatni és ha valamely félnek fogyatkozása lenne meg értvén mind az két felől, napot és helyet kész volna végezni az el igazétására.

Errűl könnyen el ne mennyen Margai István, hanem ha lehet igy vigye végre, mert az marha tartása most is igen káros, az tél is rajtunk, félő hogy ne köllessék mind pénzül meg fizetnünk ezután, ha rajtunk hagyják telelnyi. Mikor erre válasza bizonyos leszen mindeneket meg irjon, nem csak az felől, hanem jól eszében vegye, mint hordozza magát az vajda, micsoda szókkal ajánlja magát, együtt jár-e szova cselekedetével, és minden szivét urunkhoz, országunkhoz, az mennyiben lehet eszében vegye.

(Acta publica Transylvaniae. Budapest. Fol. 37.)

Trad. Mai întâiu, când din mila lui Dumnezeu, oratorul Domnului nostru, Ştefan Margai, pleacă la Poartă cu obişnuita dajdie, în drumul său să se abată pe la voevodul cel nou muntean, şi salutându-l cu

cuvântul Măriei Sale, să se bucure, că foarte a dorit Măria Sa ca Dumnezeu şi puternicul împărat să trimită aici un astfel de om, care nu a locuit numai acasă în Muntenia, ci a văzut creştinătatea şi ştie, că cu atât mai vârtos, să poată fi Măria Sa în înţelegere cu el, ca şi cu cei de mai înainte. Şi apoi să spuie că Voevozii munteni totdeauna au trăit cu Principii Ardealului în bună vecinătate, cu prietenie, şi Măria Sa să ne fie vecin bun, ca să putem sluji pe Puternicul împărat cu o voinţă, cu o înţelegere şi cu un ajutor.

Apoi, ca în chip de plângere, să mai spună, că în anii trecuţi, în vremea Voevozilor de dinaintea Măriei Sale, năpustindu-se în munţi au mânat nu puţine oi şi vite, de ale celor din ţara aceasta, despre ce am scris de multe ori Voevodului Mihnea, dar nu a împlinit nici odată, ci şi când i-au sorocit loc şi ceas, el a zădărnicit, nu trimiteà la acelea, din care pricină şi cei de aici au fost siliţi în zilele trecute să mâne ceva pentru pagubele lor, ceeace îndată ce a aflat Măria Sa stăpânul nostru, s'a supărat greu din pricina acelora, cari au făcut aceea şi trimiţându-şi omul de încredere, a adunat la un loc toate vitele mânate astfel, şi le-a adunat cu mare grije pe toate cari nu s'au pustiit de boală, şi le ţine şi acum şi a aşteptat numai ca Dumnezeu să aşeze în Scaun pe Măria Sa, numai decât a vrut să-l înştiinţeze şi să le dee. Dar cei din ţara Măriei Sale, după obiceiuri de mai înainte, ne mai aşteptând, au mânat dela Măria Sa nenumărate oi, din munţii Sibiului, ai Vingardului şi ai Sebeşului, iar acum mai în urmă din munţii Hunedoarei; din care pricină doreşte Măria Sa, să dee numai decât acele vite, şi Măria Sa e gata să le dee numai decât, şi dacă în vre-o parte ar fi vre-o scădere, înţelegându-se din amândouă părţile, ar fi gata să sorocească zi pentru împlinirea acelora.

De aceasta să nu se lase uşor Ştefan Margai, ci dacă se poate să o isprăvească, căci ţinerea acelor vite acum este cu multă pagubă, soseşte şi iarna şi e de temut că vom fi nevoiţi să le răsplătim cu bani, dacă le lasă la noi să le iernăm. Când apoi va avea despre aceasta răspuns hotărît, să scrie toate, nu numai despre aceea, ci să-şi iee bine în cap, cum se poartă Voevodul, cu ce cuvinte se recomandă, oare vorba lui merge împreună cu faptele lui şi, pe cât se poate, să iea aminte toată inima aceluia faţă de domnul nostru şi de ţara noastră.

250.

Kraków, 10 Septemvrie 1583.

Nunţiul Bolognetti către secretarul de stat Galli.

Audienţa solului lui Petru Şchiopul-Vodă, raportând despre afacerea cu Cazacii din Moldova.

Alli 6 hebbero audienza li due ambasciatori, Moldavo et Tartaro. Il Moldavo fu primo et parlò conforme all'aviso che io diedi per l'altra mia, dolendosi che questi moti de' Cosacchi

havessero causato et sospetto, et sdegno nel Turco contro di lui; et domandando che fosse giustifiato uno de' principali di questi Cosacchi che è prigione. Poi privatamente ha trattato che Sua Maestà interceda per lui. Il Tartaro offerse et domandò la pace con le solite capitulationi, mostrandosi esso pronto di giurarle, et domandando al Re che mandasse similmente un suo ambasciatore all'Imperator suo a prestar il medesimo giuramento.

Sua Maestà parlandomi di questo, et presuppenendo che dall'apparecchio passato si fossero mossi i Tartari a domandar la pace, disse ch'in effetto bisognava „gladio nedum scuto (ut est adagium) sed et gladio pacem petere, nec firmiorem pacem ullam esse quam, quae armis comparatur.“ Il medesimo pur dice Sua Maestà, come sempre, delle cose di Polonia.

(Arch. Vat. Roma. Nunz. di Polonia vol. 20 fol. 504.)

251.

Kraków, 11 Septemvrie 1583.

P. Antonio Possevino S. I. către secretarul de stat Galli.

Primind micile coroane pe seama Domnilor din Țările-române, raportează că Petru Cercel nu și-a ocupat încă scaunul domnesc și până la sosirea sa; țara e guvernată de un ceauș. Plecarea sa acolo Possevino a amânat-o puțin, auzind dela regele Báthory că Cazacii au prăpădit Moldova. Regele de altfel nu credea să se poată obține vre-un rezultat în Țările-române pe terenul religiunii. Aceasta din pricina cerbiciei cu care țin Românii la legea ortodoxă și a lipsei de cultură în care trăesc; precum nu s'a obținut nici în Ardeal vreun succes, unde, în toată lunga epocă a influenții Catolicismului și a Reformei, nu s'a convertit măcar un singur Român. Zelosul Iezuit însă nu-și pierdu crezul, răspunzând regelui că prin tipărirea catehismului pe românește și înființarea de colegii și școli se poate lăți religia catolică.

Ho ricevuto la scatola colle due corone et altrettanti cavalieri mandati pei Principi di Moldavia et di Valacchia: et insieme era la lettera di V. S. Illma delli 6 del passato. Quanto poi a i lucini che pensavano, che mandandosi per la via di Milano starebbe due o tre mesi per viaggio, sappino ch'io di Vienna ultimanente in 10 o 12 giorni per l'ordinario pedone o portalettere de' mercanti a Venetia che ogni settimana parte, mandai per mezzo de Pestalozzi un hariuolo pe'l colonnello di Ma-

cerata, di peso otto o diece volte più di detta scatola, et giunse sicuramente, nè costò il porto più di un tallero. Il che sia humilmente proposto a V. S. Illma perchè hora si suggerisca questo modo mandandosi altre cose, o fagottini de Catechismi ruteni, o Concilii Greci di Fiorenza overo gli *Agnus Dei* che mostra havere commesso che si preparino, i quali sogliono essere più gravi delle corone in certi luoghi. Però supplico V. S. Illma che mi sia lecito in modo disporre di dette cose, che se a maggiore servitio divino giudicherò il fare alcuna parte di quelle cose al Sig^{r} Duca di Ostrovicz, o ad alcuno in Sassonia, serbando però la sua parte a' principi di Moldavia et Valacchia, io'l faccia con sicura conscienza poich' anco qualch' altra cosa havrò per loro.

Le cose poi di quelle due provincie sono al presente in tale stato, come per più avisi, et ultimamente il Re mi vien detto, se bene per la stagione del tempo, et per l'inondationi et pei movimenti ordinarii del Turco per conto della guerra del Persiano non fosse necessario aspettare il Gennaio o Febraio per trasferirmi a quelle parti, converrebbe però differire per gl' incendii et danni fatti da Cosacchi, per la quale cosa il Turco ha mandato (come V. S. Illma havrà inteso, et il Re mi ha detto) due mila Giannizzeri verso Bialogrado et Moldavia ; et si dubita grandemente, che come ha deposto quel Michna in Valacchia, non deponga parimente Pietro principe di Moldavia, per non havere mandato i Cosacchi a Constantinopoli, si come gli haveva comandato, con tutto che costui si scusi per l'impotenza, et cerchi di rassettare le cose con doni, et di procurare con questo Re, che faccia morir' un altro ch' è qui prigione, il quale pretendeva farsi, per mezo de' Cosachi, Vaivoda di quella provincia.

Aggiungesi che circa Petrasco ha fresca nuova questo Re, che tuttavia trovava gravi difficoltà nell'attendere la troppa promessa dalla doppia contributione al Turco ; et però egli era anchora in Constantinopoli, Michna mandato a Rodi, et un chiaus governava fra tanto la Valacchia.

Queste cose presupposte, ragionandomi Sua Maestà intorno il modo di fare qualche effetto certo per conto della religione catolica in quelle provincie, se bene essa mi promette di nuovo ogni indirizzo et spalla (per così dire) al suo tempo ; tiene però per cosa (humanamente) impossibile, che vi si possa fare cosa di momento, atteso la radicata pertinacia nello scisma loro di que' popoli, la rudezza assai barbara ; et che, con tutto che in Tran-

silvania sia stata sì lungamente la religione catolica, et poi le heresie, senza tanto timore del Turco, et con grandissima libertà, non pure si sia convertito un Valacco; che che di questa gente sieno molti villaggi in quel paese. Io però fidatomi colla Dio gratia in quello spirito che muove a queste sante imprese la Sede Apostolica, et dicendo a Sua Maestà che era necessario che si verificasse la promessa o profetia di Christo Signor nostro, *ut annunciaretur Evangelium per universam terram*, et che sola restava questa parte del Settentrione per introdurvisi il retto modo della religione; et oltre ciò conveniva che finisse questo mondo, *quia praeterit figura eius*; et per questo tutta la chiesa, et ogni veramente christiana anima pregava Dio di core ogni giorno con quelle parole „Adveniat regnum tuum" rientrò (come è capace del vero) in se stesso, et tacque. Dapoi io dicendole, che come questa propensione data da Christo N.Signore al suo Vicario non era senza volere di Dio, et che non essendosi mai tentata la via de' catechismi in quella lingua, nè il modo de' seminarii, per il qual mezo con quel de' collegii Dio convertiva l'Indie, acconsentì di volere tanto più aiutare questa santa impresa. Disse poi et rifece, ma più particolarmente, il discorso del modo che sarebbe per porse in sicuro tutte quelle provincie. Il che tutto non è, forse hora, tempo di porre in scrittura.

(Arch. Vat. Roma. Nunz. di Germania vol. 94 fol. 307.)

252.

Kraków, 17 Septemvrie 1583.

Anonim către căpitanul Koniecpolski.

Aflând dela solul din Moldova că Turcii au trecut Dunărea, îl roagă să se gătească cu oaste ca să fie gata la o eventuală năvălire a lor în țară.

Magnifice Domine Koniecpolski.

Significo D. V^rae^ Mag^cae^ per meas, et in absentia, Domino vicepraefecto in castris Dominationis V^rae^ quod die hesterna ante vesperas ad me allatus est nuncius certus ex Valachia, Turcos transivisse per flumen Dunai et recte profecturos in ditionem Suae Regiae M^tis^ Domini nostri ad bellandum. Itaque per Deum rogo, ut quam citissime Dominatio V^ra^ certiores faciat dominos capitaneos generales et alios etiam rothmagistros, ut sint parati, et militem eligant contra istum inimicum Christi;

nam, ut mi[hi] relatum est ab istis ex Turchia venientibus, exercitum habent vilissimum et imbellem exercitum, et, Deo adiuvante, dum insimul convenient, committemus cum ipsis proelium. Rogo atque iterum rogo, ne negligat Dominatio V[ra] significare omnibus, nam in dies exspectandi sunt Turcae cum exercitu et Tartaros, ex altera parte, dicunt venturos.

(Arch. Vat. Roma. Nunz. di Polonia vol. 20 fol. 532.)

253.

Wien, 27 Septemvrie 1583.

Girolamo Lippomano ambasciator către dogele Veneției.

Știri din Polonia și între ele despre solia lui Petru Vodă Șchiopul și pagubele făcute de Cazaci în Moldova.

Per lettere di Polonia di 10 di questo s'intende che quel Re andava in Lituania, verso i confini di Moscovia per ogni buon rispetto, non si sapendo veramente, se quel gran duca era vivo o morto; che il nepote di quella Maestà [1] era partito per Roma accompagnato da honoratissima compagnia, facendo la strada di Baviera, di Trento et di Milano; che un ambasciatore del Moldavo faceva gran rumore presso quel Re per li danni fatti da Cosacchi in Valacchia et nei confini di Turchi sotto la condotta di Samuele Zborowski, onde erano state mandate nuove commissioni per reprimere tali motivi.

Di Vienna, a' 27 Settembre 1583.

(R. Arch. di Stato. Venezia. Dispacci di Germania vol. X.)

254.

Wien, 29 Septemvrie 1583.

Consiliul de Război către ambasadorul venețian Lippomano.

Coloniile de „Valachi" de pe lângă râul Sf. Vit făcând multe fără-de-legi, ocârmuirea a fost nevoită a-i supune cu armele. La retragerea oștilor trimise, ele fiind atacate de către Venețieni, roagă ca pe viitor acest lucru să nu se mai întâmple, fiind vorbă în primul rând de apărarea împotriva Turcilor.

---

1 Andrei Báthory, care timp de patru ani a absolvit teologia în colegiul Iezuiților din Pultusk, a fost trimes acum la Roma spre a fi numit de papa Gregorie XIII Cardinal, lucru de cea mai mare importanță, atât pentru Polonia, cât și pentru Ardeal, unde religia catolică era în decadență, având preoți cu soții și purtări cu totul contrarii misiunii preoțești.

Sacra Romanorum Caesarea Maiestas, Dominus Noster Clementissimus, non dubitat Illmo Dominio Veneto pari itidem modo eiusdem ad Suam M^{tem} destinato oratori, Mag^{co} et Clarissimo Domino Hieronymo Lippomani constare, quantopere Sua Caesarea Maiestas hactenus elaboraverit, ne coloniae Walachorum in provinciam oppido Zegniae vicinam, Lika nominatam, per Turcas introducerentur, cum Sua Maiestas haud iniuria metueret, sedem illam non hominum agros et pecora sua tractantium, sed praedonum et plagiariorum futuram. Quod cum re ipsa Sua Caesarea Maiestas et Ser^{mus} Archidux Carolus postea evenisse cernerent, uti quidem dicti Walachi et coloni impositi per proximos hos annos ad confinia fluminis Sancti Viti,[1] Vinodal et totum illum tractum usque ad Carniolam provinciam archiducis Caroli haud contemnendum omnis generis personarum numerum, vi et dolo abripuerunt et in Turcicam potestatem vendiderunt. Unde Sua Serenitas coacta fuit id pessimum genus hominum, cum alio modo non posset, aperta etiam vi depellere et exturbare. Ad idque efficiendum peculiari conducto milite et adiunctis praesidiarius Zegniensibus sub finem Augusti in dictam provinciam Likae ad oppida Litsiky et Ostervicza capitaneum Zegniensem emisit, qui nocturno tempore, Walachos illos adorti partim occiderunt, partim vivos abduxerunt, domos etiam incenderunt et aliquot eorum ad incutiendum maiorem terrorem in flammas proiecerunt.

Quo facto cum Zegnienses ad naves suas reverterentur, turmam etiam Turcarum illos insequentium in itinere fortiter a se depulissent seque in securo esse existimarent, cum nimirum locus ille, ubi naves in statione erant, duobus milliaris ultra castrum Waag versus Zegnium, omnino in Caesareae Maiestatis ditione situs sit et iam abitum pararent subito biremis seu „Galea Veneta” cum altera celoce, quam „Sustam” vocant, apparuit. Et quamvis milites illi Zegnienses in suo portu erant, neque ditioni Venetae, vel eiusdem subditis quicumque damni intulissent, tamen Venetae illae Rostratae statim ad arma paratae, continuis tormentorum bombis usque ad noctem, Lembos illos Zegnienses impetere non cessaverunt.

Etsi quidem parum damni Suae M^{tis} et Ser^{mi} archiducis militibus dederint, tamen ex eo apparuit, quod communibus

[1] Până aci (cu data greşită de 20 Septemvrie 1583) în Hurmuzaki: Documente vol. III/2 pp. 17-18 fără să aibă vreun înţeles, pe care-l capătă numai prin urmarea raportului, publicat acum de noi.

Christiani nominis hostibus plus faverint, quam Suae M^{tis} servitoribus et militibus, a quibus quidem tum ne in minimo quidem laesi fuerant.

Quod cum non solum hac vice, sed antea saepius factum sit, ita ut Suae M^{tis} milites illis in locis constituti, quandocumque contra continuas hostium et plagiariorum istorum insidias et manifestas irruptiones prodeunt et pro vindicta aliquid attentant plus sibi semper formidandum habeant, a Venetis biremibus et navigiis, quam a Turcis aut eorum subditis et complicibus; Sua Caesarea Maiestas non parum a bonae vicinitatis iure alienum esse cognoscit et ideo haud immerito aliquantum super inde commota est. Itaque Ill^{mi} Dominii Veneti oratorem de hoc facto certiorem reddendum duxit cum benigna requisitione, ut is hoc idem sicuti Sua Maiestas se hac in parte quoque offensam arbitratur Suo Dominio declarare et efficere velit, quo huiusmodi hostilitates apud Venetos milites et Navarchas, reliquos etiam illorum subditos in posterum inhibeantur, condigna et bonae vicinitati congrua correspondentia inter Caesareanos et Venetos milites et subditos, praesertim in illis casibus, qui patriae defensionem et communis hostis propulsionem concernunt, alatur et conservetur. Dabit autem vicissim Sua Maiestas eum ordinem, ne per suos Venetae ditioni eorundemve subditis et fidelibus, quid praeter causam incommodetur.

Et in reliquo Sua Caesarea Maiestas Domino oratori benigna sua benevolentia admodum est propensa.

Ex Consilio Caesareae M-tis Bellico, 29. Septembris 1583.

(R. Arch. di Stato. Venezia. Dispacci di Germania vol. X.)

255.

Kraków, 8 Octomvrie 1583.

Nunţiul Bolognetti către secretarul de stat Galli.

Dupăce lui Mihnea-Vodă nu i-a reuşit să-şi redobândească scaunul domnesc, boierul Ivaşcu a plecat.

Doppo la speranza che fu data a quel Ivasco per lettere del Moldavo, com' io scrissi, che Michna, suo Signore, sarebbe restituito in Valachia, volendo pagare il tributo che prometteva Petrasco, non ho inteso più altro, nè spero intenderne, sendosi partito esso Ivasco, dal quale havevo ragguaglio di queste materie.

(Arch. Vat. Roma. Nunz. di Polonia vol. 20 fol. 556.)

256.

Košice, 20 Octomvrie 1583.

P. Antonio Possevino S. I. către secretarul de stat Galli.

În tratativele sale cu delegații împăratului Rudolf pentru cedarea orașelor Sătmar și Baia-Mare ne mai rămânând de cât o mică diferență la o moșioară cu vreo 50 de iobagi, roagă să intervină pe lângă regele Ștefan Báthory să renunțe la ea, căci stând uniți împreună față de primejdia mare ce amenință lumea din partea Turcilor, s'ar putea lupta cu succes ca pe vremea regelui Matia Corvinul. Defectele fortăreței din Oradea, aflate de către arhitectul Ridolfini. Cererea lui Petru Andrássi la regele Poloniei pentru a-și căpătă moșiile sechestrate după încercarea armată — nereușită — a lui Bekes.

Or io con tutto l'animo supplico V. S. Rev^{ma} che voglia stringer' Sua Maestà a risponder' subito, et a non lasciarsi per una bagattella di cinquanta rustici indurre a romper' un nodo di così importante importanza alla christianità, perciochè potrebbe avenir che l'Imperatore subornato da' suoi dicesse al fine, se il Re vuole fino ad un filo di stringa, non havendo alcun rispetto alla dignità mia, già vedrà il mondo che di me non è mancato, et potrebbe andar vedendo ciò che tenterà il Turco in Transilvania, et senza porsi a nuovo rischio per le cose della sua Ungheria stare a vedere perciochè hoggi questo generale mi ha significato che hanno nuove, che il beglerbeio della Grecia haveva dimandato diecimila Transilvani per servitio del Turco, et che quel principe gli haveva mandato diecimila scudi in dono, allegando di non haver' huomini in pronto. Et nondimeno assoldava per rispetto (come si pensa) della Transilvania qualche corpo di gente, la onde se questa cosa si accomodasse, forse, forse Dio farebbe che amendue queste Maestà mostrassero il fronte al Turco, et che il Re havendo le forze di Polonia in mano, e i Valachi et Moldavi sendo disposti a mutatione, e i Vinitiani desiderando di vestire da sè il Turco et aiutando (come facevano già Mattia Corvino) da questa parte sotto mano, e'l Re Catolico facendo in qualche parte il medesimo coll'Imperatore, per esser' più sicuro dell' armata Turchesca in quei suoi mari, riuscisse uno di quelle cose in un momento, le quali Dio sa fare quando meno ci si pensa. Si aggiunge il disiderio del Re, che non vorrebbe esser' otioso, et l'haver' egli la peritia et

l'aiuto di que' luoghi ch'altri non havevano, poichè, come diceva, Giovanni Sepusio Re di Ungheria: „Chi havrà la Transilvania, non basterà l'Ungheria et altri regni a rihaverla." Or piaccia a V. S. Rev^ma^ servirsi secondo la sua saputa del tutto.

Un architetto dell'Imperatore, che vidde la fortezza di Varadino, considerò alcuni errori di lei. Et perciochè non volle allhora rispondere, se non a quel che fu ricercato dal capitano di Varadino, mi ha, come è molto catolico et ha preso qui il Giubileo per l'Ungheria in camera nostra, ch'è la nostra chiesa, detto alcuni punti importanti. Et se bene non posso dubitar' che il Sig^r^ Ridolfini havrà considerato il tutto, nondimeno perchè anco questo importa al bene della christianità ho pensato che non può errarsi ad abondare in cautela. Gli mando dunque a V. S. Rev^ma^ supplicandola, che gli dia al Re con questo che Sua Maestà non scuopra al Ridolfino, acciochè stiamo in pace.

Supplico anco il Re che mandi pure di Transilvania un misero, de' nostri già, ma hora fatto heretico (se però debbo dir) de' nostri, et non più tosto stare forse spione, come ci è avvenuto altre volte per la carità di coloro di Gineva? Per gratia V. S. Rev^ma^ ci aiuti a procurare subito questa esecutione.

Pietro Andrassi nobile di questo regno, a cui per ribellione furono dal Re in Transilvania, confiscati i beni, mi è venuto a trovar perchè io facessi opra con Sua Maestà di condonargli il delitto di molti anni seguito col Bechesso, et che Sua Maestà voglia almeno a' suoi figliuoli conceder' o que' beni, o altri. Supplico V. S. Rev^ma^ a voler interporre la sua autorità, dicendo che io ne l'ho humilmente pregato, si come fo.

(Arch. Vat. Roma. Nunz. di Germania vol. 94. fol. 372—377.)

257.

București, 12 Noemvrie 1583.

Petru-Vodă Cercel către Albert Süveg (Huet) primarul Sibiului.

Mulțumește pentru felicitările exprimate în numele orașului prin solul Luca Enyedi.

Petrus Dei gratia Vaiuoda, dominus verus et haeres perpetuus regni Transalpinensis.

Prudens et Circumspecte domine, amice et vicine nobis honorande. Salutem amicitiae perpetuaeque vicinitatis nostrae commendationem.

Ex litteris Generosae Vestrae Dominationis nobis per Prudentem et circumspectum Lucam Enyediensem praesentatis, qui apud nos cum muneribus legati officio advenerat, et cum suam legationem promptissime respondidisset, et quid in mandatis Generosa V[ra] Dominatio dedit, nobis declaravit, quibus intelleximus Generosam V[ram] Dominationem erga nos animi candorem et singulare in nos studium amicitiamque rite colendam et observandam, quod munus et Generosae V[rae] Dominationis erga nos benevolentiam magni aestimamus perpetuaeque memoriae causa servabimus. Denique nos nostramque amicitiam cum honore paratam Generosae V[rae] Dominationi promptam et paratam commendamus, quam diutissime et felicissime Generosam V[ram] Dominationem valere in annos diuturnos et incolumes desideramus.

Datae in sede nostra Bucuresti, 12. die mensis Novembris. Anno Domini 1583.

Generosae V[rae] Dominationis
amicus et bonus vicinus paratissimus

Petrus

Adresa: Domino Alberto Sywegh, comiti et iudici Regio civitatis Cibiniensis etc. Nobis amico et vicino, summa observantia colendissimo.

(Arhiva Națională Săsească. Sibiu. No. V. 1004.)

258.

Wilno, 20 Noemvrie 1583.

Nunțiul Bolognetti către Francesco Maria, granduca di Toscana.

Audiența ceaușului la rege, căruia i se cere din nou extrădarea tezaurului lui Iancu-Vodă, după care recomandă pe Petru-Vodă Șchiopul bună-voinței sale, ca să poată trăi liniștit din partea tâlharilor dela granița țării, cari bântuie mereu Moldova.

Si trova qui un chiaus mandato dalla Porta, il qual lunedì prossimo passato hebbe audienza, et doppo haver salutato il Re et pregatogli, secondo la forma ordinaria, ogni felicità a nome del suo imperatore, fece il medesimo anco per parte di Siaus primo visir, qual disse esser stato per divina providenza inalzato a quel grado, et doversi ognuno di ciò rallegrare per la perversità di Sinan, suo precessore, hora deposto et confinato, il qual con animo maligno procurava di seminar discordie et metter i prencipi alle mani insieme. Poi espose come il suo Signore,

volendosi valere del Tartaro in questa guerra contro il Persiano, desiderava che Sua Maestà stesse in buona pace con lui, et poichè non era tenuta a restituir le cose tolte per le ragioni addotte in risposta all'altro chiaus ai mesi passati, era bene che si facesse almeno inquisitione per trovar i malfattori, et che di più si desse ad esso Tartaro il solito donativo non pagato per alcuni anni a dietro; et questo fu il primo dell' ambasciaria.

L'altro capo fu che l'imperator suo haveva inteso volontieri che quel Iancola, già vaivoda di Moldavia, havesse con la sua morte pagata la pena delle tante scelerità da lui commesse, [1] et che per tanto ammoniva la Maestà Sua [2] a restituir il thesoro di esso Iancola, che disse essere stato raccolto de' beni dell' imperator suo, al qual, oltre l'altre cose, egli havea usurpato il tributo; et che restituendo Sua Maestà questo thesoro, potria sperar d'esser ricompensato in cose molto più importanti.

Quando il Signor cancelliero per termine di complimenti mi mandò a riferire quest'ambasciata del chiaus per un suo gentilhuomo, aggionse che costui havea parlato incidentissimamente et quasi alla sfugita di questo thesoro del Iancola. Mi fece anco riferire come la lettera scritta hora dal Turco era tutta piena di rispetto, et molto diferenta da quella che portò l'altro chiaus a' mesi passati, et (quel ch'è degno di consideratione) che i Turco in detta lettera faceva mentione del libro dell'Evangelio del grand' Iddio, dicendo ch' ad esso Evangelio non conveniva la violenza et la elatione di mente. Sopra di che essendomi io rallegrato con Sua Signoria che, doppo l'haver Sua Maestà nelle guerre passate insegnato ai Mosco d'allegar così spesso il Psalterio, havesse hora con quest 'ultimo apparato contro il Tartaro insegnato ai Maometani d'allegar l'Evangelio. Esso Signor cancelliero in confirmatione di questo particolare mi mandò la lettera istessa del Turco tradotta in latino, insieme con un' altra del Moldavo, portata pur da costui, delle quali lettere amendue mando copia a V. A. Ser^{ma} et vedrà in quella del Turco come egli dà aviso d'haver confirmata la pace con l'imperatore, o (per usar i suoi termini) col Re di Vienna, per otto altri anni.

L'occasione di quest' ambascieria a favor del Tartaro (per quanto dice il Signor cancelliere veniva scritto da Costantinopoli

---

1 Iancu-Vodă (Sasul) fu decapitat în Lemberg la 28 Septemvrie 1582.

2 In exemplarul din Roma mai găsim aci următoarea notă foarte caracteristică, omisă cu tot dinadinsul: usando però un termine turchesco che, dicono, significa più tosto Serenità.

da un giovane Polacco) è stata questa : che, chiamando il Turco esso Tartaro per la guerra di Persia, egli si era scusato dicendo di dubitar che doppo la sua partita l'aquila bianca [1] non volasse sopra il suo nido, aggiongendo che se ben prima quest' aquila era già spenata, nondimeno hora havea non solamente rimesse le penne, ma indurato il rostro et fatto i denti. Per assicurarlo dunque da quest' aquila, il Turco ha mandato quest'ambasciatore.

Fece il sudetto chiaus il giorno della sua audienza un atto che diede da maravigliar a tutti, non sapendosi a che havesse da riuscire; et fu che, doppo finita la sua ambasciata, et havuta dal Signor cancelliere la risposta in forma, per la quale oltra le parole di cerimonie sempre si riserva il dar risolutione doppo la consulta fatta col senato, costui levatosi da sedere, in luogo di partirsi, s'accostò al Signor Ferenz gran favorito del Re, [2] et gli diede una poliza pregandolo in lingua Ongaresca che la volesse dar al Re, di che il Signor Ferenz, arrossitosi tutto in volto, restò come confuso di vergogna. Il Re, letta la poliza, chiamò a sè i senatori et disse loro come il chiaus dimandava di poter ragionar in lingua Ongaresca (perciochè è nato in Ongaria, et per questo forse è stato mandato qui più volte a Sua Maestà oltre la prima volta che venne in tempo dell' interregno) et doppo questo lasciò che esso chiaus parlasse Ongaresco come havea dimandato di poter fare. Partito poi ch'egli fu, la Maestà Sua riferse al senato le cose dettegli da lui, et disse che costui, doppo l'haver confirmato quanto prima havea detto per l'interprete, gli diede aviso come quel Markhasio, che, per esser portato di Sinan bassà, aspirava al principato della Transilvania in pregiuditio del fratello di Sua M-tà prima, et poi del principino suo nipote, et che per facilitar il suo dissegno prometteva 200 mila scudi di tributo, costui dico, doppo il confino di esso Sinan, era stato messo prigione; et che restituendo il Re questo thesoro di Iancola, gli sarebbe mandato qua legato, o veramente porterebbe ivi la dovuta pena; et credessi che col dir questo volesse costui non tanto allettar, quanto atterrire, per facilitar tanto più la restitution del thesoro, riducendo a memoria a Sua Maestà come non mancava chi cercasse quel principato et chi offerisse maggior tributo, et come non mancavano ancora favori dei grandi quando non mancasse l'occasione etc.

---

1 Aluziune frumoasă la stema Poloniei care reprezintă un vultur alb.

2 Wesselényi Ferencz, maestro di Camera del Re Stefano.

Per ultimo raccomandò Pietro nuovo vaivoda di Moldavia, [1] pregando il Re a far sì ch'egli potesse viver libero dal travaglio che gli danno i ladroni a' confini di questo regno. Finito poi ch'hebbe di parlare a nome del sultano et del primo visir, parlò di sè stesso, et disse che era stato sempre pronto alle cose che havea conosciuto poter risultare a servitio del Re (perciochè sta in quelle parti d' Ongheria con carico publico) et che in specie, sapendo molto bene quel Iancola essere odiato da Sua Maestà, havea fatto officio alla Porta perchè fosse rimesso, et che esso Iancola havrebbe potuto così capitare alla parte d' Ongheria, dov 'egli sta con presidii Turcheschi, et dar col thesoro in mano sua; ma poi che era piaciuto a Dio che fosse dato in mano del Re, se ne allegrava, quasi insinuando con questo qualche ragione o convenienza d'haver ad esser messo a parte di detto thesoro. La quale speranza o pretentione che mostra costui in particolare, può forse dar argomento che il Turco non vi prema tanto, che con dar una buona mano a costui non si potesse accomodar il tutto; quando anco si fosse havuto detto thesoro. Il che però si nega, come scrissi.

Soleva (dicono) il re Augusto domandar a gli ambasciatori del Turco come stava il lor Signore, et nel dir questo allo interprete, cavarsi la beretta et levarsi in piedi; ma il presente Re non l'usa; ben gli honora in fargli sedere dove finisce un grande et longhissimo tapeto che sta sotto la seggia regale. Meno honorevolmente si trattano gli ambasciatori de' Tartari, i quali s' inginocchiano innanzi al Re, buttandosi anco in terra sopra la banda del cuore, et questo perchè il Tartaro (come intendo) vuole che gli ambasciatori Polacchi facciano il medesimo con lui. [2]

(R. Arch. di Stato. Firenze. Filza Mediceo 4293 fol. 200—203.)

259.

Cluj, 2 Decemvrie 1583.

Cancelarul Volffgang Kowachoczy către Martin Berzeviczy.

Beglerbegul Greciei stă în Dobrogea şi îngrijeşte de repararea Tighinei devastate de Cazaci. Petru-Vodă din Ţara-Românească

---

[1] Petru Şchiopul numit Vodă (a doua oară) în luna August 1582.

[2] Data acestui raport o aflăm pe al doilea exemplar al său din Arch. Vat. Roma. Nunz. di Polonia vol. 20 fol. 720.

a trimes solie care a fost primită bine. Alte ştiri dela Poartă primite dela solul ardelean Márgai.

Belerbecum Graeciae Dobrocinii prope Danubium cum suis copiis non adeo magnis subsistere, qui Tehiniam civitatem a Cosacis vastatam instaurari diligentissime curat, quam ad rem Petrus Moldaviae Voyevoda operas, et reliqua sedulo suppeditat, veritus, quoniam Cosacos non arcuerit ab ea incursione insecutum in illam fatam poenasque Turcae daturum.

Petrum alterum, qui Petrascus dicitur, et studio Galliae regis, Valachiae Voyevoda est factus, iam in ea praefectura esse misisseque Transsylvano principi legationem, qua illi offerebat officia sua; responsum illi fuisse humaniter, pararique vicissim alteram a Principe ad Vayevodam simili de re legationem. Atque quidquid eius rei sit, non fideliter tamen Transsylvanos Petrasco, quin vero suspicari, ne quid lateat Temisvariensem praefectum, sive bassam animam exhalasse, qui pessime fuerat meritus de Transylvanis. Ad Graeciae belerbecum venisse, qui bassae Budensi sufficiendus erat.

De belerbei discessu, nihil rescivi. Tempore quidem hiemis prohiberi, quin si quid amplius moliri velit, ad effectum deducat, Interim Transsylvanos centum praetorianos principis Varadinum misisse, qui cum aliis praesidiariis eam arcem tueantur. Petrum Margaium, nobilem Transsylvanum, Constantinopolim a Principe missum cum tributo ordinario ad Turcam, addita esse duo tallerorum millia, quae Visiris Turcae dono dentur. Eum vero ex itinere scripsisse sibi relatum, Podladovium nobilem Polonum et regis Poloniae magistrum stabuli, qui in Asiam et Africam pulcherrimos equos emptum iverat, cum ex Adrianopoli versus Byzantium iret, fuisse a ciausio Turcae interfici iussum una cum omnibus qui secum itant. Transsylvanicae autem ditionis quattuor pagos incolis abductis nudatos, et combustos esse a Turcis, praetexentibus eos non pendere, quod debebant.

Claudiopoli mensem iam subsistere Principem ad indicia habenda.

Pe dos: Ex litteris 2. Decembris datis Claudiopoli 1583 et a Cancellario Transilvaniae scriptis ad Dominum Berzeviceium Regium commissarium Cassoviae.

(Arch. Vat. Roma. Nunz. di Germania vol. 94 fol. 413. Copia lui Possevino.)

260.

Cluj, 2 Decemvrie 1583.

Pietro Maria Quadrio medico către Antonio Possevino S. I.

Se plânge de împrejurările proaste în cari trebuie să trăiască, cu totul contrarie acelora ce i s'au făgăduit la venirea sa. Astfel va fi nevoit să plece, dacă nu i se va mări leafa şi nu va avea locuinţă cum se cade.

Molto Rev^do^ in Christo Padre, Signor mio osservandissimo.

Se V^ra^ Sig^ria^ Rev^da^ sta bene mi rallegro grandemente perchè da lei dipende la salute di molti. Io gratia a Dio sto bene del corpo, ma de l' animo gravemente infermo, perchè ho trovato il contrario de quel che io pensava. E' vero che il salario è di 200 fiorini, 4 boteselle de vino, grano, con la casa, ma il salario è poco a me che sono con la moglie e per consequentia con maggior famiglia; le robbe che si danno dalla corte bisogna mendicarle et con grandissima difficultà si caveno et per quanto intendo, il vino non si può bere per essere acerbissimo. Stantia insino ad hora non ho mai potuto havere, se non una di fango o creta, la qual non ho voluto accettare per essere da galline o porci, perchè nè mia moglie, nè io siamo usi habitar tal case. Fui sforzato poco doppo l'arrivo mio andar dal capitano Gierolimo, con il quale ho dimorato 3 settimane, poi mi partì con il Principe per Colosvar, dove hora siamo, al ritorno che farò serò sforzato ritornar da lui insino a tanto, che potrò haver gratia de alloggiamento et in vero non si trova cosa bona. Però questi Mag^ci^ governatori hanno donato al rector o maestro da scuola 200 fiorini per comprar una casa di pietra, ma per me povero catholico non si troverà nè casa, nè dinari; il loco poi di Alba è angustissimo, senza speranza de altro guadagno, fuori del salario, sì che delibero de non affermarmi, se la Maestà Regia non mi augmenta 100 fiorini a l' anno et farmi dar la casa sufficiente per me et la moglie. Se io fussi solo non mi curarei di habitar dove volessero, ma essendo accompagnato è di bisogno far qualche consideratione perchè facendola venire direbbe poi che l'havesse condutta qua per farla morir presto, essendo anche suggetta alle infermità, sì che prego V^ra^ Sig^ria^ Rev^ma^ poi che è stata causa di farme venire a questo benedetto servitio, voglia anche far sì che io possa affermarmi et condur la moglie, la qual non potrò far venire senza grave spesa.

Questi Signori Mag^{ci} governatori, avari che sono, non mi hanno dato nulla per il viatico, nè hanno voluto che mi corra il stipendio, se non dal giorno che son gionto in Alba alli 14 Ottobrio, il che vengo a perdere tutto il tempo che sono stato in viaggio sette settimane con mio danno de 60 taleri. Ragionando meco V. S. Rev^{da} la diceva che questo paese *era tutto oro*; ma non trovo se non lodo et fango. Il Padre Lelesio è buono et gentil persona, et farebbe se potesse, et il Principe istesso me ha raccomandato a quei Mag^{ci} Signori, ma non val nulla, perchè fanno ciò che voleno. Il Sig^{r} Cancelliere mi dà buone parole, ma ha cattivi fatti, per ciò inganna i savi, e i matti. Scrivo anche al Sig^{r} Buccella et insieme gli mando una supplica che la presenti al Re et favorirmi quanto può, ma perchè so che nulla può a comparatione de V. S. Rev^{da} ne mando un altra qua ligato a ciò la possia rimediar alle mie miserie et a ciò possia servir allegramente il mio Illmo Principe Sigismondo, et alli fratelli di V. S. Rev^{da} alla quale facendo fine me gli offero et raccomando. N^{ro} Sig^{re} la conservi longamente in sanità.

Da Colosvar, alli 2 X-bre 1583.

Di V. S. Rev^{da} perpetuo servitor

Pietro Maria Quadrio mpr.

Adresa: Al molto R^{do} in Christo Padre, P. Antonio Possevino, mio Signore. Cassovia.

(Arch. Vat. Roma. Lettere e memorie del Possevino fasc. II pag. 339.)

Notă. Această scrisoare a fost trimisă de Possevino (la 9 Decemvrie 1583) nunţiului Bolognetti cu următoarele rânduri: Mi scrive l'alligata con una supplica il Quadrio catholico cirurgico in Transilvania. Io supplico V. S. R^{ma} di volerlo favorire presso Sua Maestà et o farlo conseguire quel che dimanda, o con dargli speranza dell 'aumento fargli havere almeno la casa.

261.

[Sătmar, 15 Decemvrie 1583.]

Niculae Zatmari provisor către Camera Scepusiană.

Violenţele lui Ştefan-Vodă Mâzgă şi purtarea sa rea faţă de iobagii stăpânirii.

Továbbá hiszem, hogy panaszolkodik az oláh vajda felőllem. Isten látja, okot nem örömest adnék neki, de nincs mit tennem, ahoz is elnyol, kihez semmi köze nincs. Egy szegén szabados jobbágynak, ki Nagyságtok és Kegyelmetek előtt két

uttal is volt, buzáját, zabját, szénáját el hordatta még az takarodáskor, futton fut az szabados reám, ha nem oltalmazom, el kell budosni. Köz akaratból törvént hadtonk volt Erdődön, az szegén ember marháját az törvény is vissza itélte, ugyan hatalmasul tartotta. Én is ugy hadtam az ő Felsége jobbágyának, kárba ő se maradjon. Annak felette ezt is cselekedte, az minemő falukat ő Felsége neki adott, kosárt csináltatott az faluban, az mi kevés disznó az ő Felsége erdején volt, az ő Felsége jobbágyi disznait is az kosárra hajtatta és tizedlette; az mi sógorsági disznai ott voltak, azokért titkon el küldött, és hirem nékül tizedét meg engedte, kihez semmi menetele nem volt, el szöktette. Ezféle egyenetlenségem vagyon vélle. Tudom generális uramot ő Nagyságát is meg találja felőlle: mert hozott volt egy protectionált is Ruber uramtól, de énnekem tisztembe jár, az ő Nagysága levelét én meg becsüllettem, de talám ennyi végre ő Nagyságának nem adták eleiben.

(Colecţiune particulară. Ungaria.)

Trad. Mai departe cred că se plânge voevodul român despre mine. Dumnezeu vede, nu i-aş da bucuros pricină, dar n'am ce face, se întinde şi la acelea, unde n'are nici o treabă. Unui sărman iobagiu scutit, care s'a înfăţişat Măriei Voastre şi a Domniilor Vostre în două rânduri, i-a cărat, când a fost vremea strânsului, grâul, ovăzul, fânul; neîncetat aleargă acel scutit la mine, dacă nu-l apăr, trebue să plece în bejenie. Cu voie obştească am făcut judecată în Erdőd, şi judecata a orânduit să se dee înapoi averea acelui nevoiaş, dar el a ţinut-o cu puterea. Şi eu aşà am orânduit iobagiului Maiestăţii Sale, să nu rămână nici el în pagubă. Apoi a mai făptuit şi aceea, că în satele pe cari i le-a dat Maiestatea Sa, a făcut ţarc în acele sate şi porcii puţini cari au fost în pădurea Maiestăţii Sale şi porcii iobagilor Maiestăţii Sale i-a mânat în acel ţarc şi i-a dijmuit; porcii cumnatului său trimiţând în taină după ei i-a mânat fără dijmă şi fără ştirea mea, iar la ce nu a avut nici un drept, i-a răpit. Astfel de neînţelegeri am cu el. Ştiu că şi pe Măria Sa Domnul General îl caută despre aceea: căci adusese şi o scrisoare de ocrotire dela domnul Ruber, dar mie aceasta mi-e datoria, şi eu am cinstit scrisoarea Măriei Sale, dar cred că mai înainte nu l-au deslușit bine pe Măria Sa.

262.

Alba-Iulia, 22 Decemvrie 1583.

Prezidiul Ardealului către regele Ştefan Báthory.

Omorîrea crudă a solului polon, Podladowski împreună cu 20 tovarăşi ai săi. Ştiri primite dela Pătraşcu-Vodă din Ţara-Ro-

mânească şi dela Petru din Moldova, cum că Turcii vreau să se răzbune asupra regelui Báthory pentru stricarea cetăţii Tighinei. Dispoziţiuni interne. Fortificarea cetăţii dela Oradea.

Exemplum literarum ad Sacram Regiam M[tem] per Paulum Don 2[a] die Ianuarii datarum.

Sacra Regia Maiestas Domine, Domine nobis Clementissime.

Post fidelium ac perpetuorum servitiorum nostrorum in gratiam M[tis] V[rae] Sacratissimae humillimam commendationem.

Felségednek urunk felől azt irhatjuk, az Istennek legyen hála mind egészsége jól vagyon, mind tanulságában naponként nevelkedik és karácson ünnepére Kolosvárrul visszahozzuk, hogy itt a mi religio ceremoniait illetné, abba se lenne fogyatkozás. Hogy pedig ennyi ideig Felségedhez emberünket nem eresztettük, oka nem egyébb, ha nem naponkint vártuk portárul való válaszinkat, melyet bizonyosképpen akartuk Felséged eleibe teriteni. Megjöve ez okáért Thorma Christof az portárul 15. Decembris usitati mensis, ki által Margaival egyetembe könyörgettünk vala az portának, hogy az minemű rablások, dulások, ártatlan emberek fogva el vitettek és nyársba vonyások löttek, azokat az porta adatná ki, in auctores facinoris pedig animadversiót tétetne és jövendőre is fenyegetést tenne az végbeli basáknak, bégeknek, hogy ne szüntelen kezdnének pusztitani az földet, hanem maradnának azon állapotba, határba, az mint te Felséged és az megholt kegyelmes urunk birta volna egy elsőbe. Ezt a basának eleibe adván az adó mellett nyilván mindgyárást megtapasztalták kedvetlenségét és csavargását, de annak utánna, hogy az 10,000 tallért neki megemliték, jobban igérte és mutatta magát. Császárnak dolgainkat eleibe adta és parancsolatokat szerzett basákra, bégekre, hogy az elvett marhákat megadják, az földet, falukat ugy birják, mint annak előtte birták, ujitást semmit ne tegyenek. Panaszt az portára ne eresszenek, sőt ha mely falukat az utolsó defterbe be irtak volna is, és ha valamely spahiáknak az császár eladott volna is, semmi legyen és ugy hadják birnyi mint az előtt, mert most erdélyi birodalomhoz szakasztotta, mely levél tenorának azért köllött ugy lenni az mi instructiónk adása szerént, hogy valamint volt az régi Halul bég deftere, de az mely defterrel most élnek minden falukat, a kik eddiglen hódolatlanak mind belé irták. Mindezt a basa oculariter megmutatta az követeknek. Ezeket az parancsolatokat gyorsassággal elküldeztük az végbelieknek, valamint adja immár az Ur Isten az végét.

Ezt az ember az Istentűl csak igy kévánta volna, hogn ha szivek is, szándékok is ugyan ott járna a mint külső képpey irnak és mondanak. De mi félünk azon, hogy mennél szebben szólnak, annál több álnokság és méreg vagyon alatta, kit ezekbűl az okokból Felséged is megitélhet. Legelőszer nyilván vagyon immár te Felségednuk is szegény Podladovskynak és comitivának szörnyő veszedelme, kit huszonegyed magával vágtak el, egyetlen egy kocsis szaladt el, ki az mi követeinkkel idejött, kinek halálát noha az porta ugy tetteté, hogy nem az császár akaratjábul és hérével lött ez: de minden ember, a kinek Isten eszet adott megitélheti ezt, hogy egy uton járó ember, ha békével eljő, hát az Felséged embere, kivel csauz és jancsár volt, annál békeségesben köllett volna kijönni, sőt a kocsis ugyan megmutatta a mi követinknek a személyeket is, kik az facinust patrálták, dervis aga szolgáit, ki csauz basának most igen meghitt embere és itt kétszer is vagy háromszor is volt nálunk. Ezen kedvetlenséget Felséged is hozzánk confirmálja.

Az havaseli vajda is, ki Felségednek ajándékot küldvén, ugyan scripto értenünk adta mind nekünk, mind Felségednek az török szándékát, ki azt mondotta az brassai biró fiának, ki által nekünk ezt küldte, hogy minek előtte ő kijött volna az vajdaságra csauz basa igérűl igére beszéllette meg neki, le ültetvén és azt mondván: ezért, azért küldenek téged oda. Mely hirt es jó akaró emberünknek expositioját erősitenek óránként egyébb bizonyos embereknek relatiójok, kik azt irják, hogy egyik csauz az másikat éri, ugy futják éjjel nappal a tatár hámot és a két oláh vajdát, sőt Péter vajda is, az moldovai, emberünk által, kit explorálni, látni, hallani hozzájok küldtönk volt, azt izente, hogy valami kozákokat vevén fogva az császárnak, azok azt mondották volna, hogy Fölséged akaratjábul lött Tegenye romlása, ki miatt Felségedre és mi reánk nagy harag volna. Az oka ez volna, hogy az begler bég ez télen személye szerént Destromba, ha pedig Zilystrén telelne, hogy kikeletre bosszút álljon. Sőt azt is izente az havaseli vajda, hogy mikor az császár meghallotta volna Tegenye romlását, megfogta az szakálát, azt mondta: „Bár ne éljek, ha Lengyel királyon bosszumat nem állom, de előszer Erdélyt vesztem el, kik más portát kerestek." Immár itélje Felséged mikor telelt a begler bég Drinápolyon innet valaha, hogy hada nem lett volna ide ki; etc.

Te Felségednek ezt is akarók értésére adni, hogy a mint Felséged hadta és rendelte vala, hogy Bochkay uram itt ő Nagy-

sága körűl forgolódjék és az komornyik tisztében a mint illik eljárjon, ahoz ő azelőtt is külömbb külömbb féle dolgai és kiváltképpen az házasságára való gondjai miatt, ugy a mint köllett volna nem érkezhetett, most immár pedig ebben is Felséged akaratjábul meglevén, gondolhatja Felséged mint lehessen módja ez itt való szolgálathoz. Hanem Félséged lássa és ha Felségednek tetszik, hogy az ő szolgálatja nélkül itt ellehetne, talám jobb lészen azt a pénzt, kit lovagjára és gyalogjára való hópénz fizetés nélkül neki adnak, ugy mint a 600 forintot valami egyébb szükségre deputálni. Mind azonáltal valamint Felséged rendeli ugy legyen.

Az Várad épétését a mi nézi, arrul az előtt is emlékeztünk levelünkbe Felségednek; most is Felségednek egyebet nem irhatunk, hanem, hogy látjuk naponként és szánjuk mi nemü nagy költség csak kárba és hijába rea megyen. Az sok külömb külömb féle fundálók mit használtanak légyen rajta még eddig nem tapasztaltuk, mert a mit egyik épét rajta, azt a másik el rontja és igy vége nincsen dolgoknak, sőt egyébb károk fölött. Csak Isten tudja micsoda fogyatkozására eshetik annak a földnek olyan épületnek ujabb extendálása miatt ilyen vég nélkül való állása; talám jobb volna azért, Kegyelmes urunk, az mi erőnkhez és értékünkhez képest és az üdőt is meg tekintvén benne errűl ugy gondolkodnunk, hogy ha szintén adamussim az ácsnak praescriptuma szerént mindent el nem végezhetnének is, még is épéttetnék és végeződnék ugy el, hogy igy félben és végtelenűl ne kölletnék állani; kihez, ha azok a mesterek, kik ebben tudósok az ő nevekért és reputatiókért nyulni nem akarnának ebben nem köllene annyira az ő kévánságukat vagy ambitiókat tekénteni, mint az helynek és háznak nyilván való veszedelmét és kárát, kiváltképpen, hogy ez is vagyon benne, hogy mi nekünk azt az opust ennyi üdeig urgeálnunk, kihez elégtelenségünket jól látjuk és kihez egy aetas sem elég, nem tudjuk, mint köllessék és illyék, sőt ha kénszer volna is, ugy mint rula fantaziálkodnak az olaszok, itélje Felséged kivel és mint köllene az kész házat is az ellenségtűl megoltalmazni, melik valami erőt Erdély tehet igaz szolgáló népét nem tudjuk, ha elég volna, azon képpen ágyuink, hadakozó szerszámink. Ha pedig azt a Baldigarát Felséged ide küldi az helynek meglátására, abbul is mi következhessék mind az török felől, kinél omnia plena sunt suspiciones, mind az németek felől, kik az mi javainknak, hasznunknak nem örülnek és tanácsukat is ezekhez képest hordozzák,

te Felséged bölcs itélete szerént megláthatja, jóllehet az Felséged kegyelmes tetszésére mindeneket örömest submittálunk. Isten tartsa meg Felségedet.

Datum Albae Juliae, die [22.] m. Decembris.[1] Anno 1583.

(Acta publica Transylvaniae. Budapest. Fol. 55--58. Copie.)

Trad. Putem scrie Maiestății Tale despre domnul nostru, că slavă Domnului, cu sănătatea stă bine, iar în învățătură crește zi cu zi și de sărbătorile Crăciunului îl aducem îndărăt dela Cluj, ca aici să nu aibă nici o scădere nici în privința ceremoniei religiei sale. Nu este altă pricină că nu am trimis omul nostru la Maiestatea Ta de atâta vreme ci numai aceea că zi cu zi am așteptat răspunsuri dela Poartă, pe cari voiam să le înfățișem fără zminteală Maiestății Tale. A venit apoi Cristofor Thorma dela Poartă pe ziua de 15 dechemvrie a lunii de față, prin care împreună cu Margai ne rugasem la Poartă ca pe aceia cari au făptuit hoții, pustiiri, au dus oameni nevinovați în robie și i-au tras în țeapă, pe aceia să-i deie afară, iară față de *auctores facinoris* să se facă *animadversio* și să fie amenințați și în viitor, pașalele mărginașe și beii, să nu mai înceapă să pustiească neîncetat pământul acela, ci să rămânem în aceea stare și hotar, pe care le-ai stăpânit atât Maiestatea Ta cât și răposatul Domnul nostru milostiv la început. Spunând aceastea Pașei pe lângă bir, au înțeles numai decât și lămurit neplăcerea și sucirea lui, dar după aceea, când i-au vorbit de acei 10.000 taleri, a făgăduit și s'a arătat mai binevoitor. A împărtășit împăratului trebile noastre și a căpătat porunci pentru pașale și pentru bei, ca să deie averile luate și astfel să stăpânească pământul, satele, precum și mai înainte le-au stăpânit, să nu facă nici o înoire. Să nu trimită plângeri la Poartă și chiar dacă vre-un sat l-ar fi scris în defterul cel din urmă, și dacă l-ar fi vândut împăratul vre-unui spahiu, aceea să se nimicească și astfel să le lase să fie stăpânite cum au fost mai înainte, pentru că acuma țin de împărăția Ardealului; iară cuprinsul acelei scrisori pentru aceea a trebuit să fie făcut astfel după conținutul instrucțiunii noastre, precum a fost defterul cel de demult al beiului Halul, iar acel defter de care se folosesc acum, toate satele, cari până acum n'au fost supuse Turcilor, le-au scris pe toate în el. Toate acestea le-a arătat pașa solilor in față, iară aceste porunci le-am trimis repede celor dela hotare, precum să dea Dumnezeu să se sfârșească odată.

Aceasta numai astfel ar fi poftit-o omul dela Dumnezeu, dacă și inimile și scopurile Turcilor s'ar potrivi cu cele ce spun și scriu pe dinafară. Dar noi ne temem de aceea că cu cât grăesc mai frumos, cu atât mai multă viclenie și otravă este dedesubt, ceeace poți judecà și Maiestatea Ta din aceste pricini. Mai întâiu, vei fi aflat și Maiestatea Ta de primejdia grozavă a lui Podladovsky și a soliei sale, pe care l-au tăiat împreună cu alți douăzeci de inși, numai un vizitiu a scăpat, care a venit aici cu solii noștri; moartea căruia, cu

[1] Data lipsitoare am luat-o din data scrisorii ce urmează în protocol.

toate că Poarta s'a prefăcut cu nu s'a întâmplat din voia şi cu ştirea sultanului, dar orice om, căruia Dumnezeu i-a dat minte, poate să judece aceasta că, dacă un călător vine în pace, cu atât mai vârtos omul Maiestăţii Tale, cu care a fost ceauş şi ienicer, ar fi trebuit să se întoarcă mai paşnic, ba vizitiul a arătat solilor noştri şi persoanele cari au săvârşit acea mârşevenie, slujitorii lui Derviş Aga, care acum este omul de încredere al paşei ceauşilor şi a fost şi aici la noi de două trei ori. Această supărare ne-o confirmă şi Maiestatea Ta.

Şi Voevodul muntean, care trimiţând plocoane Maiestăţii Tale, tot în scris ne-a dat să înţelegem, ca şi Maiestăţii Tale, gândul Turcilor, Voevodul spunând fiului judelui dela Braşov, prin care ne-a trimis aceasta, că mai înainte de a fi eşit el la domnie, paşa-ceauş i-a spus cuvânt cu cuvânt şi i-a vorbit punându-l să şeadă, spunându-i pentru ce lucru e trimis în Ţara-Românească. Această veste şi expunerea omului binevoitor ne-o întăresc în fiecare ceas alte ştiri ale anumitor oameni, cari vestesc că un ceauş ajunge pe altul, astfel aleargă ziua şi noaptea la hanul Tătarilor şi la cei doi voevozi români, ba şi Voevodul Petru, din Moldova ne-a vestit prin omul pe care îl trimiseserăm să vadă, să cerceteze, să audă pe la ei, că luând prinşi ceva Cazaci ai sultanului, aceia i-ar fi zis, că din voinţa Maiestăţii Tale a fost stricarea Tighinei, din care pricină e mare mânie asupra Maiestăţii Tale şi asupra noastră. Aceasta ar fi pricina că beglerbeiul ar iernà iarna aceasta însuşi în Silistra, ca să se răzbune la primăvară. A mai vestit şi aceea Voevodul muntean, că atunci când a auzit sultanul despre stricarea Tighinei, şi-a apucat barba, spunând : „Să nu trăiesc, dacă nu mă răzbun pe regele Poloniei, dar mai întâiu pierd Ardealul, care şi-a căutat altă poartă." Acum judece Maiestatea Ta, când a mai iernat beglerbeiul dincoace de Adrianopol, fără să-i fie oastea aici afară ; etc.

Mai vrem să dăm de ştire Maiestăţii Tale, că precum a lăsat şi a poruncit Maiestatea Ta, ca Domnia Sa Bochkay să stea aici pe lângă Măria Sa şi în slujba lui de camerier să se poarte cum se cuvine, el nici mai înainte nu s'a putut purta aşa cum ar fi trebuit din pricina deosebitelor lui treburi şi mai ales din pricina gândurilor lui de însurătoare, iar acum împlinindu-se şi asta din voia Maiestăţii Tale, Maiestatea Ta îţi vei închipui cum va putea împlini această slujbă. Dar să vadă Maiestatea Ta şi dacă Maiestăţii Tale i se pare că vom putea sta aici şi fără slujba lui, poate că ar fi mai bine ca leafa pe care i-o dăm lui pentru călăreţii şi dorobanţii săi, adică 600 de fiorini, să o întrebuinţăm pentru vre-o altă nevoie. Cu toate acestea, fie precum va orândui Maiestatea Ta.

Cât despre zidirea Oradiei, despre aceea am pomenit şi mai înainte, în scrisoarea noastră, Maiestăţii Tale ; nici acum nu putem scrie Maiestăţii Tale altcevà decât că vedem zilnic şi ne pare rău de cheltuiala atât de mare ce se face cu ea în pagubă şi zadarnic. Până acum nu am putut aflà de ce folos ar fi acele multe şi felurite zidării cari s'au făcut, căci ceeace zideşte unul la ele, strică celalalt şi în acest chip lucrul nu mai are capăt, pe lângă alte pagube. Numai Dumnezeu ştie spre ce scădere poate să fie pământului, din pri-

cina întinderii noi a unei astfel de clădiri, starea lui aşa de făr' de capăt; poate că ar fi mai bine, Milostive Doamne, ca după puterile şi înţelegerea nostră, privind şi timpul, să ne gândim întocmai, că chiar dacă n'am putea să le isprăvim toate după planul dulgherului, totuşi să se zidească şi să se sfârşească în aşà chip, ca să nu fie nevoită să stea în chipul acesta neisprăvită; dacă meşterii cari se pricep la aceasta n'ar vrea să se apuce de aceasta, pentru numele şi faima lor, nu ar trebui să se iee în seamă atât dorinţa şi sumeţia lor, cât primejdia şi paguba fără îndoială pentru acel loc şi acea clădire, mai ales că şi aceasta este în ea, că noi nu ştim cum trebuie şi se cuvine să grăbim atâta vreme acea clădire, pentru care noi nė vedem bine insuficienţa şi pentru care ştim că nu este de ajuns nici un veac, ba şi dacă ar fi gata aşa cum fantazează despre ea italienii, să judece Maiestatea Ta, cu ce şi cum ar trebui să se apere de duşman castelul isprăvit, cu puterea Ardealului, neştiind dacă norodul adevărat slujitor este de ajuns, la fel tunurile şi uneltele de război. Iar dacă Maiestatea Ta trimite aici să vadă locul pe Baldigara, Maiestatea Ta poatė vedeà după înţeleaptă chibzuire şi ce poate să se întâmple din acea pricină din partea Turcilor, plini de bănuieli şi din partea Nemţilor, cari nu se bucură de binele şi folosul nostru şi îşi poartă şi sfaturile la fel, dar toate le supunem bucuros placului milostiv al Maiestăţii Tale. Dumnezeu să te ţie pe Maiestatea Ta. Datum, etc.

263.

[Iaşi, Decemvrie 1583.]

Petru-Vodă Şchiopul către regele Ştefan Báthory.

Turcii se gătesc împotriva Persiei, pe de altă parte trimit o solie în Polonia, pentru pace, cerând totodată restituirea tezaurului lui Iancu-Vodă, despre cari lucruri Domnul Moldovei prevesteşte pe regele, ca să ştie din vreme, cum să se poarte faţă de acel ceauş.

Ex litteris Palatini Moldaviae ad Ser^{mum} Poloniae Regem.

Imperator Turcorum castra movet contra Persos, accersitis modo auxiliis Tartaris, qui id ipsum recusat, verentes inter minationes suas. Hauriendae ergo pacis causa ad te inclitum Regem, Ahmet ciaussium mittit, qui Sacram Regiam M^{tem} Tuam de omnibus rebus copiosius faciet certiorem. Sed cum te sapientissimum Regem sciam, consiliis tuis heroicis ipsemet hac in re abundare poteris, ea tamen est animi mei sententia, ut in rebus his ubi imperator Tartarorum opera plurimum opus habet, te Imperatori facilem praebeas. Quod ipsum si feceris, et Siaus Bassae in aula imperatoria maior erit authoritas, dabitur illi copia de Regia M^{te} Tua omnibusque Christianis liberius loquendi. Ceterum, cum ex ipso rescivi illi demandatum

esse, ut a te Christianissimo principe, thesaurum Iancolae in regnum tuum imperatum efflagitet, facile, inclite Princeps, credo te de me id suspicari meo hoc instinctu et opera factum, quod Deus mihi testis, a me longe est alienissimum, nec id ipsum, nisi is mihi retulisset, rescivissem. Qui Iancola utrum aliquam pecuniae vim habuerit, nec ne me latet, id tamen referentibus id fide dignis hominibus, comperi illum exiguum quid habuisse. Qui si iniuriosus hac in re contra te essem, non immerito ingratus beneficii tui facta, idemque Spectabilis domini palatini Transilvaniae pie defuncti censerer. Quocirca cum id ingenita tua sapientia vinces, rogo Sacram Regiam M^tem^ V^ram^ me hac in re excusatum habere digneris.

(Arch. Vat. Roma. Nunz. di Polonia vol. 20. fol. 710.)

264.

Wien, 12 Ianuarie 1584.

Girolamo Lippomano ambasciator către dogele Veneției.

Raport despre solia ceaușului la regele Poloniei, dela care a cerut extradarea averei lui Iancu-Vodă și plângerea sultanului împotriva Cazacilor poloni, cari au vrut să gonească pe Petru-Vodă din Moldova.

Di Polonia vi sono lettere da quella Corte delli 15 Decembre con avviso dell' arrivo in Cracovia d'un chiaus, che dimandava a nome del Gran Signore il Gianikola, già vaivoda di Vallachia et suo tesoro, fingendo o non sapendo per ancora che fusse morto. E' stato ispedito subito in dietro con lettere, le quali davano conto alla Porta, come esso Gianikola volendo far violenza per quel regno di Polonia et passare in Germania, era stato trattenuto ad instanza di molti di coloro, che si tenevano offesi et ingiuriati da lui; et che quel Re non dovendo mancar di giustitia ad alcuno, l' havea fatto decapitare; ma che danari non vi si haveano trovati, essendo stati trafugati dai medesimi, che l 'hanno fatto trattenere; alla qual risposta credesi, che il Gran Signore non sia per aquietarsi. Fece querela ancora il chiaus, che li Cosachi, soldati Polachi, in gran numero havessero fatto gravi insulti, per scacciar di possesso il nuovo Pietro vaivoda di Vallachia, il qual, per aquietarli, era stato astretto donarli molta somma di danari, et in oltre havevano ammazzati molti Turchi et abbrucciato i legnami d' un castello, che si fabbricava ai confini della Russia, per guardia delli armenti de' su-

diti Turcheschi, a che è stato risposto che non si può alle volte tenere la furia dei soldati; massime, che quanto a quél castello egli si fabbricava sopra li terreni et confini del regno di Polonia; onde pregava la Maestà Sua a dar ordine che per l'avvenir debbino essere lasciati intatti.

Di Vienna, a 12 Gennaro 1583.

(R. Arch. di Stato. Venezia. Dispacci di Germania.)

265.

Košice, 23 Fevruarie 1584.

Camera Scepusiană către Ștefan-Vodă Mâzgă.

Actul de danie (pe viață) a moșiei Pusztahodos.

Nos praefectus et consiliarii Camerae Scepusiensis Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis, memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis, quod Ser^mus^ princeps Ernestus archidux Austriae, dominus noster clementissimus, exaudita supplicatione Egregii Stephani vaivodae Moldaviensis propter ea Suae Ser^ti^ facta, eidem praedium Puztahodossa vocatum, ad arcem Zathmar possessum, pro salario eius usque mensem Augustum anni octuagesimi primi emerito florenorum Hungaricorum mille centum duodecim facientem benigne contulit, ea tamen conditione, ut vita dumtaxat durante illud possideat ac colonis compleat, ipso autem e vivis decedente dictum praedium absque omni solutione vicissim ad arcem Zathmar ad rationem Sacrae M^tis^ Caesareae redeat, dato superinde ad Cameram hanc mandato, die vigesima septima Februarii anno octuagesimo primo emanato. In cuius rei fidem et testimonium praesentes litteras dedimus.

Cassoviae, die 23. Februarii. Anno Domini 1584.

Alexius Thurzo praefectus.

F. Nagwati ss.

(Hofkammerarchiv. Wien. Hungarn. Fasc. 14394.)

266.

Istambol, 20 Martie 1584.

Oratorul Paul von Eyzing către împăratul Rudolf II.

Solii ardeleni zorind mereu afacerea lor cu pricina begilor dela hotare, Turcii sunt hotărîți a face din Moldova, Țara-Românească și Ardeal pașalâcuri turcești.

Die Siebenbürger halten noch immerdar an umb Befelch wider Ihre benachbarte Gränicz-Begen,[1] von denen sie nicht weniger, als etwa Euer Mt. unschuldige Underthanen ohne Underlass in vielerlei Wege beschwert werden. Und so viel mich meiner geheimen Leuth einer in Vertrauen bericht, sollen die hieigen alllerdings entschlossen sein mit nächster ihrer Gelegenheit die drei Landschaften, als Moldaw, Walachey und Siebenbürgen, ihre Sachen dardurch gegen Euer Mt. und den Polaggen desto besser zu versichern, fürnemblich aber einen mehrern Nutz darvon zu bekommen, zu Beglerbegath zu machen, und also ein Türgisch Regiment einzupflanzen.

(Staatsarchiv. Wien. Turcica. Cifra.)

267.

Istambol. 23 Aprilie 1584.

Giovanni Francesco Moresini bailo către dogele Veneției.

Cazacii făcând bărci pe lângă Cetatea Albă, s'a dat ordin la nişte trupe să păzească hotarele.

Di Bogdania scrivono, che li Cosachi erano in arme, et che havevano fatte molte barche in un fiume, che divide Achieromen dalla Polonia. et che non si sapeva a che fine le havessero fatte, però temendo questi di qualche improviso assalto, havevano espedito ordine a Iaffer Bassà et al Beglierbey della Grecia, che vadino verso quella parte con le loro genti, per ovviar che non segua qualche disordine dalli confini dell'Ongaria.

(R. Arch. di Stato. Venezia. Dispacci di Costantinopoli vol. 19.)

268.

Praha, 30 Aprilie 1584.

P. Antonio Possevino S. I. către secretarul de stat Galli.

Observaţie maliţioasă, cum că podagra obişnuită i-a venit medicului Blandrata după noul calendar Gregorian, pe care el — ca Arian — n'a vrut să-l primească.

Ciò che confermatione del Calendario corretto è avenuto in Transilvania, et in specie al Blandrata Ariano, a cui ogni anno solendo venir la podagra il giorno di Natale insino alla Puri-

---

1 Id est: die Beghen von Jula und Janova.

ficazione,[1] questi due anni, il medesimo giorno, gli è venuta secondo il corretto calendario, potrà dare qualche santa ricreazione a Sua Beatitudine si come faranno le cose, che mi si scriveno di Transilvania.

(Arch. Vat. Roma. Nunz. di Germania vol. 95 fol. 75. Autograf.)

269.

Alba-Iulia, 13 Mai 1584.

Prezidiul Ardealului către regele Ştefan Báthory.

Ceauş cu porunca sultanului şi cererea lui Petru Cercel din Ţara-Românească să le extradăm pe Vornicul Dumitru împreună cu Ivaşcu şi cu Logofătul Stanciu, care a sosit nu de mult. Prezidiul ştiind că cei doi boieri aveau salv-conduct şi că regele ţinea la ei, nu i-a predat ceauşului, zicând că nu ştie unde se află, iar pe Stanciul l-a ascuns cu toată familia sa în cetatea dela Gherla ca să nu-l afle Turcii. L-a ocrotit şi pentru motivul că Pătraşcu-Vodă a început să tiranizeze pe supuşii săi, omorînd în ziua Paştelor trei boieri, dintre cari un Vornic. Solia polonă în afacerea dotei doamnei Grizelda Báthory, măritată în Polonia. Moartea a trei senatori şi între ei unul prim-procuror al ţării.

Im szinte most egy csauz is jött az portáról; az császár levelének, kit hozott az summája csak ez, mivelhogy értettenek volt ide eféle valami hadi indulatot, irnók meg mindgyárást igazán, ha mit e félit vagy német pártról vagy egyebbönnen értettünk volna, de az a mint eszünkbe vesszük, csak kimség, látás, hallás minden dolgok.

Azelőtt pediglen egynihány nappal Havasalföldbűl az vajda követivel más csauz is jött vala hozánk. Ez által császár azt parancsolja vala, hogy az mely oláh boérok, ugy mint Ivátsko, Demeter Vornik és az többi onnan ide szöktenek volna, azokat az vajdának mindgyárást beküldjük. Az vajda is erősen instál vala mind levele, mind követe által, hogy ebbe ilyen méltó kévánságába, mivel hogy ezek a boerok és kiválképpen ez a Demeter Vornik a császárnak sokkal volna adós, mely adósságot most tőle megkévánnának, az ő barátságának és hozzánk való jó akaratjának tekinteteért, és azért is, hogy ezzel minden felőlünk való suspiciókat és sinistra informatiókat, kibe most is feküdnénk az portán, eltávoztathatnánk, kedvét ne szegnénk, hanem küldenénk be őket, kiknek arra felelne, hogy semmi bántásuk nem

[1] Adică în timpul dintre ziua Crăciunului şi a Întâmpinării Domnului

lenne, ha mindenről jó és igaz számot adnának neki. Ez dologba egy először elég difficultásokat láttunk vala, mert egyfelől állott előttünk az császár parancsolatja, az vajda respektusa és ezelőtt való exemplumok, megemlékezvén róla, hogy mind Felséged idejibe s mind azelőtt adtak innen eféle embereket be az vajdáknak, másfelűl pedig az Felséged Ivátskónak adott assecuratoriát, és az szegény urunkét is, kit az másik boernak, Vornik Demeternek adott volt, köllett megtekintnünk; mind az által mind illen anceps causában az követeket szép szóval tartóztatván és egyébbféle ehez való ratiókat eleikbe adatván titkon mindgyárást emberünket bocsátottuk vala, ki az boerokkal szemben levén megmondja serio nekik, hogy mindgyárást gondot viselvén magokra kimenjenek ez országból, hogy mind minket az gondtul s mind pediglen magukat az veszedelemtűl megoltalmazhassák. Mely dolog szintén kedvünk szerint esett, mert hát ő nekik is résen volt az fülek, és mihelyt megértettik az csauznak jövésit, mindgyárást kitakarodtanak és most is valahová oda vannak. Igy oztán e re nata könnyű volt az követeket válaszszal bocsátanunk, megirva igazán mind az császárnak s mind az vajdának, hogy noha egy először idefogtanak volt mindazonáltol nem mervén itt megmaradni más bátorságosbb helyre mentenek volna.

Ezzel ők is majd contentusok lőnek, csakhogy megint ugyanitt létekbe más hir is talála őket, azonképpen minket is, hogy más boer is, Stancsul Logofeth nevű, ki nem rigen ment volt be innen az vajdához, ismég ujonnan feleségével, gyermekivel és császárnak sok kincsivel szökött volna ki, kit azonképpen kivánnak vala, hogy mindgyárást megkerestessük és be küldjük. Ebben is ugyan olyan módon cselekedénk. Elküldénk, kik megkeressék és ha megtalálják meg is tartóztassák, kirűl az vajdának is csak ugy üzenénk, hogy ha közbenakadt, gondunk leszen rea; mely boer annak utánna az követek elmenése után csakhamar kézben is akada, kit titkon Ujvárba küldénk és most ott vagyon sub custodia.

Ezután meglátjuk mit köllessék cselekednünk véle, ha lehetne örömest ad lanienam szegényt nem adnánk, mert ez is a vajda post diuturnam simultationem hozza kezdett az magtáláshoz. Ez husvétban három fő boert, kik közűl egyik Vornik volt, hertelen vágatott le, fogva is egynehányat tart bennek; mindazáltal mért hogy ez pénzszedő is volt, a mint mondják és sok pénzzel, kiben azért ez tagadást teszen, mi sem mehetének ezidén semminek bizonyosan végére, szökött ki onnan, hiszszük

ha megérti, hogy kézben vagyon, könnyen nem hadja, hanem mindennel fogja, hogy kézbe vehesse. Minekünk is pedig, hogy gondtól, költségtül és jegyzéstűl mind az portánál s mind pedig az vajdánál megóhassuk magunkat gondolja Felséged mennyi módunk lehessen az megtartásában; etc.

Felségednek ezt is akarók értésére adni, hogy az elmult napokba egynehány fő ember hala meg köztünk, az szegény vén mester,[1] Apafy Gergöly és Chiáky Dienes uram, kinek halála nagy hertelen és nagy véletlenől történék; kár is az embereknek ilyen kevés voltába ilyen fő nemzetnek és ifju erős embernek köztünk kimulása, de az Istennek akaratjának és végezésének kell mindenben be teljesedni; etc.[2]

Datum Albae Iuliae, 13. die Maii. A. D. 1584.

Alexander Kendy de Lona, Volffgangus Kowachoczy,
Ladislaus Sombory.

(Acta publica Transylvaniae. Budapest. Fol. 67—72. Copie.)

Trad. Iată că acum a venit şi un ceauş dela Poartă, înţelesul scrisorii împărăteşti pe care a adus-o este numai acela, că dacă vom fi simţit pe aici ceva pornire de război, să o scriem numai decât întru adevăr, [dacă] vom fi înţeles aşa ceva fie din partea nemţească, fie de altundeva; dar precum băgarăm de seamă omul ăsta nu veni pentru altceva de cât să vază, auză şi spioneze treburile de pe aici.

Iar mai înainte cu câteva zile, a mai venit la noi din Ţara-Românească un ceauş cu solul Voevodului, prin care sultanul porunceşte ca toţi boierii munteni cari au fugit de acolo aici, fie cu Ivaşcu, cu Vornicul Dumitru şi ceilalţi, pe aceia să-i trimitem fără zăbavă Voevodului. Şi Voevodul stărue tare atât prin scrisoarea sa cât şi prin sol, ca în această atât de cinstită a sa dorinţă, întru cât aceşti boieri şi mai ales Vornicul Dumitru ar fi datori cu multe împăratului, pe care datorie acum o poftesc dela el, din pricina prieteniei sale şi a bunăvoinţei sale faţă de noi şi pentru ca prin aceasta am puteà îndepărtà toate bănuelile şi clevetirile, în care şi acum suntem ţinuţi la poartă, să nu-i stricăm voia, ci să-i trimitem pe dânşii, despre cari ar răspunde că nu li s'ar întâmplà nici un fel de vătămare, dacă îi vor da socoteală despre toate, bună şi adevărată. In acest lucru la'nceput am văzut destule greutăţi, căci pe de o parte erà înaintea noastră porunca sultanului, respectul acelui Voevod, şi pildele de dinainte, aducându-ne aminte că atât în vremea Maiestăţii Tale, cât şi mai înainte s'au extradat Voevozilor astfel de oameni; pe de altă parte a trebuit să luăm în seamă, *chezăşia* dată de Maiestatea Ta lui Ivaşcu şi aceea a răposatului nostru Stăpân pe care

---

[1] Acest meşter fusese Nicolaus de Wesselen „Magister Curiae" mare deregător al Justiţiei.

[2] Sfârşitul, despre dezbaterile din dieta terminată publicată în *Monumenta Comitialia regni Transylvaniae* vol. III p. 205—207.

o dăduse celuilalt boer, lui Dumitru Vornic; cu toate acestea, în atare cauză grea zăbovind pe soli cu vorbe frumoase și înșirându-le fel de fel de alte *rațiuni* în legătură cu aceasta, numai de cât am trimis în taină omul nostru la acei boeri, să le spună *serio*, că păzindu-se, să iese din țară, pentruca să ne scape atât pe noi de grija aceasta cât și pe ei să se mântuiască de primejdie. Care lucru s'a și săvârșit după pofta noastră, căci și ei au avut urechile treaze, și îndată ce au înțeles despre sosirea ceaușului, numai decât s'au dus și acuma sunt acolo, undeva. Astfel apoi ne-a fost ușor să dăm drumul solilor cu răspuns, scriind adevărat atât împăratului, cât și Voevodului, că cu toate că mai înainte s'au aciuat aici, totuși neîndrăznind să mai rămână aici, s'au dus într'alt loc mai de nădejde.

Cu aceasta și ei s'au mulțumit, dar de iznoavă, fiind ei încă aici, i-a găsit o altă cerere, ca și pe noi, că și un alt boer, Logofătul Stanciul, care nu de mult mersese de aici la Voevod, a fugit de acolo iarăș cu muierea, cu copiii și cu multe bogății ale Impăratului, pe care doresc să punem să-l caute fără zăbavă și să-l trimitem. Urmând în acest lucru la fel, am trimis pe cineva să-l caute și de-l va găsi să-l și prindă, despre care am scris iarăș Voevodului, că dacă ne pică în mâini, vom aveà grije de el; care boier, după plecarea solilor, ne-a și căzut în mâini, dar l-am trimis în taină la Gherla și acuma este acolo *bine păzit*.

După aceasta vom vedeà ce va trebui să facem cu el, dacă s'ar putea cu bucurie nu l-am înstreina, sărmanul, nu l-am da, căci și Voevodul acesta *post diuturnam simultationem*, a început să tiranizeze. La Paștile acestea, a tăiat fără de veste trei boeri de frunte, dintre cari unul a fost Vornic și ține la închisoare câțiva dintre ei; totuși fiindcă acesta a fost *vistiernic*, precum se spune și a fugit de acolo cu mulți bani, ceeace el tăgăduește, nici noi nu putem să aflăm despre dânsul nimic sigur și credem că de va înțelege Vodă că este la noi, nu-l lasă ușor ci încearcă în tot chipul să-l poată aveà amână. Gândește-te Maiestatea Ta în ce chip să-l putem ținea, pentruca să ne scutim pe noi de grije și de cheltuială și pentru a nu se aflà nici la poartă, nici la Voevod; etc.

Vrem să mai înștiințăm pe Maiestatea Ta, că în zilele trecute, au murit câțiva fruntași dintre noi, sărmanul meșter al Dreptății, bătrânul Niculae Wesselényi, Grigorie Apafy și Dionisiu Chiáky, a cărui moarte s'a întâmplat pe neașteptate și din întâmplare; e păcat, în lipsa asta mare a oamenilor, pentru moartea unui tânăr puternic și de neam atât de mare; dar voia și hotărîrea lui Dumnezeu trebue să se întâmple în toate.

270.

Riga, 16 Iunie 1584.

P. Antonio Possevino S. I. către secretarul de stat Galli.

Activitatea sa întru propagarea catolicismului în Ungaria și Transilvania, dorind să convertească și pe căpitanul Simon Forgach,

iar pe fiul său (dus acum cu Andrei Báthory la Roma) a-l pune acolo într'un seminar.

E' piaciuto al Sig^r nuntio [1] farmi parte di una lettera, la quale per ordine di N. S^re V. S. Illma gli scrive circa le cose, le quali io propuosi per aiutar' l' Ungheria. Et poichè essa vuole ch'io non me ne scarichi affatto la conscienza, si farà quel che si potrà. Nè si manca secondo quella debole misura di gratia, che Dio mi concede. Ho fatto stampar' in quella lingua parecchi libri, i quali, come ho fatto in Transilvania, si manderanno intorno. Il Duca Gianusio figlio del Duca di Ostrovia in un buon tratto d'Ungheria ci aiuta, et aiuterà. La dratica col Sig^r Generale Nogarola si tiene viva. E' un Signore Forgacio, di cui due volte mi ha detto il Re, che s'havesse a far' una impresa contro il Turco, non conosce Signore più atto a guidare un'essercito. [2] Con questo, per esser ' il primo quasi di valor' et di riputatione, tengo continuo commercio di lettere, poichè se si risolvesse di farsi cattolico sarebbe un grande guadagno. Et perciochè egli mi tiene sollicitato con lunghe lettere acciochè et Sua Beatitudine, et questi due imperatori et re di Polonia attendano a ricoverar' o almeno a stabilir' gli presidii di Ungheria io gli ho risposto che tratti un poco con alcuni baroni, si lascierebbono pacificamente haver chiese, et essercitar il culto cattolico, quando alcuno presidio di gente esterna da detti Principi fosse mandato. Staremo a veder' la risposta per servirmene, et qui coll' Imperatore, et in Polonia col Re.

Or questo Signore mandò co'l Sig^r Andrea, nipote del Re, un suo figlio, di cui adesso egli mi scrive che il Re rivocando il Signore Andrea in Polonia, pensava di porlo in Padova. Di grande momento è che quel giovine persista nella religione cattolica, la quale egli ha in quel viaggio, che questi mesi a dietro fece, abbracciato. [3] Perciochè in Padova et Ungheria, et altri dissimulano l'heresia, et guastano il Mondo. Supplico per tanto V. S. Illma che voglia ragionarne col Sig^re Rescio et pigliare spediente che costì resti in qualche seminario.

(Arch. Vat. Roma. Nunz. di Germania vol. 95 fol. 214.)

---

1 Cunoscutul Alberto Bolognetti.

2 Căpitanul Simon Forgach, cu care însă Possevino n'a reușit să facă nimica deoarece nu s'a catolicizat niciodată.

3 Nicolaus Forgach, născut în 1562, pe care însă nu-l găsim între studenții unguri dela Padova, nici în clerul catolic contemporan.

271.

Gdańsk, 18 Iunie 1584.

Wilhelm Block sculptor către senatul oraşului Danzig.

Intorcându-se din Ardeal, unde a făcut (în Alba-Iulia) din însărcinarea regelui Ştefan Báthory, monumentul principelui decedat Cristofor Báthory, îşi oferă serviciile şi arta sa, iar dacă magistratul n'ar avea trebuinţă de ea, să-i dea voie să locuiască în oraş şi să poată lucra aci atât pe seama orăşenilor, cât şi pentru străini.

Soll Euer Ehrbarem Radt ich unterdienstlichen nicht vorhalten, demnach Ihrer Kön. Mt. ich in Anfertigunge ihres gottseligen Herrn Brudern, Fürsten weilandt in Siebenbürgen *Epitaphii* undt *Begräbnuss* ein zeitlang gedienet undt immer nach endtlicher Vollendunge desselbigen Werks aus Siebenbürgen, da ich es auch aufgesetzt, an die Kön. Mt. widerumb mit genugsamer Kundschaft meyner Vorrichtunge kommen, undt von hochgedachter Kön. Mt. allergnädigst abgefertiget bin worden, als habe ich nach solchem abgerichteten Werke undt genädigster Abfertigunge dieser Löblichen Stadt undt E. Ehrb. Radt meine geringe, idoch getrewe Dienste nach dem Vermögen, dass mir der Allerhöchste in meyner Kunst undt Handtnahrunge mitgetheilet, anzutragen, ndut unterdienstlichen zu praesentiren nicht unterlassen wollen, mit dem Erpitten, da E. Ehrb. Radt solche meine Dienste beheglichen, ich mich nicht allein aller Billigkeit, Gehorsams undt Underthänigkeit, sondern auch in Vorrichtunge meiner Handarbeit dermassen vorhalten, dass solchs E. Erb. Radt zue günstigem Gefallen undt Ehren gereichen undt gelangen soll; etc.

Euerem Ehrbaren Radte etc.

Dienstwilliger Wilhelm Block Steinhawer

Pe dos: Receptum 18. Junii anno 84 zu starker Anzahl.

(Staatsarchiv. Danzig. 300. Abteilung 42 Packet 170.)

Notă. Monumentul de care se face menţiune în petiţiunea sculptorului olandez de mai sus, a fost ridicat de el în toamna anului 1583 deasupra mormântului principelui Cristofor Báthory, făcut de marmoră şi alabastru.[1] Cheltuelile ivite cu transportarea monumentului (în bucăţi) din Polonia până la faţa locului aflându-le în Varşovia, le-am publicat aiurea cu deamănuntul.[2] Monumentul însă de

1 Descris pe scurt de Bethlen, *op. c.* tom. II pag. 475.

2 In „Fontes Rerum Hungaricarum" tom. III (Rationes curiae Stephani regis Poloniae historiam Hungariae et Transylvaniae illustrantes) pp. 187, 197, 200, 201 şi 211.

o rară fineţe şi artă, a fost ruinat curând, peste câţiva ani de către haiducii sârbi, cari, după retragerea generalului George Basta din Ardeal, au ajuns pe scurt timp la putere şi năvălind în cetatea din Alba-Iulia au distrus aproape toate monumentele din ambele biserici, spre marea pagubă a artei.

272.

Istambol, 17 Iulie 1584.

Freyherr Paul von Eyzing către împăratul Rudolf II.

Paul Márkházi cu un alt renegat ungur cer să fie numiţi begi în spre hotarele Ungariei, dar deocamdată sunt ţinuţi cu vorba. Regele Poloniei (Báthory) fortifică hotarele spre Bender.

Sonsten werde ich in Geheimb berichtet, dass der Markhazy, jetzt Ibrahim Begh genannt, und ein fürnehmber Hunger, so im Sigethischen Krieg aus Jula entsprungen und zum Türk worden, Hussaim Pribegk genannt, [1] den Osman Bassa nach des gewesten Tartar Han, dem er gedient, Todt, gefangen und umbs Leben bringen wöllen, aber hernach auf Intercession der hieigen Tartarischen Gebrüeder beim Leben erhalten, embsig und täglich ihme Osman Bassa in Ohren liegen, begehrend durch sein Fürschub und Befürderung auf die Hungerischen Gränitz, und sonderlich gegen den Pergstädten zue befürdert zu werden, mit Zuesagung bei Verlust ihrer Köpf, nicht allein viel stattlicher ansehenlicher Hungerischen Herren zum Abfall, sondern auch die Pergstädt gewiss, ohne sondern Difficultät in des Sultani Gewalt zu bringen. Darauf soll Osman Bassa ihnen ·die Vertröstung geben haben, sie sollten sich noch ein Zeitlang gedulden und sich bei Ihme allein und sonsten keinem aufhalten, er werde in Kurz Gelegenheit suechen sie zu befürdern und zu gebrauchen. Weil aber Markhazy den Siaus Bassa jederzeit zuwider gehabt, er, Osman Bassa auch, wie man bishero spüren mögen, sich allerdings dem Siaus Bassa accomodirt, wirdet Er meines und derjenigen, so mich dieser Sachen verträulichen berichtet, Erachtens, schwerlich seinen Intent erlangen. Darzue ich dann auch nach Müglichkeit allerhand Verhinderung bestöllt und nach ietzo und künftig zu bestöllen nicht underlassen solle.

Der König zu Poln solle das Geschütz, so die Kosaken den vergangnen Sommer von Bender entführt, sowol auch die meissten Gefangnen, widerumb dahin geliefert haben.

(Staatsarchiv. Wien. Turcica. Cifra.)

---

1 Intr'un alt raport contimporan cetim : Prebeck Hussaim, zuvor Török Ferencz genandt.

273.

Praha, 31 Iulie 1584.

Nunţiul Giovanni Francesco Bonomo către cardinalul Galli.

Despre supărarea împăratului Rudolf pentru faptul că Papa creind 20 de cardinali şi ultimul dintre ei pe Andrei Báthory, nepotul regelui Poloniei, n'a creat niciunul dintre episcopii unguri, mai cu seamă pe archiepiscopul Draskovich, care merita această demnitate prin virtuţile sale şi chiar pentru că luase parte la Conciliul din Trento şi este totodată cancelarul Ungariei.

Finito adunque ch'io hebbi i miei negocii, de' quali non scrivo a V. S. Illma sempre, per non dar tanto da leggere, se ben talhora sono di molta importanza, çom' è uno di Neoticino, città di Moravia, che si è rivolta hora di movo a l' heresia, havendo tenuto per due anni il paroco catholico. Onde tutte le città di quella provincia stanno attente per far anch 'esse il medesimo, ma spero, che la vinceremo, havendomi Sua Maestà promesso, che rimetterà ogni cosa al vescovo di Olmütz, et facendo io segno di voler partire, Sua Maestà mi disse che havea da parlarmi di alcun particolare, e cominciò dicendo, che havea inteso essersi sparsa voce in Roma, che l'arcivescovo Colocense et vescovo di Giavarino,[1] non era in gratia sua, e perciò che Sua S^tà^ non lo faceva Cardinale, dubitando di offendere l'animo di Sua Maestà, per il che voleva farmi testimonio del contrario, perchè anzi ,,olgare mucho'' per usar della propria parola, che Sua B^ne^ honorasse quel prelato, et lo facesse Cardinale. Aggiunse appresso che si ricordava delle risposte date altre volte, quando havea raccomandato soggetti Italiani, cioè che Sua Maestà dovesse raccomandar de' suoi, che Sua S^tà^ gli havrebbe promossi con quella prontezza, che faceva dei raccomandati dagli altri principi. Onde hora arguiva, che raccomandando questo prelato del suo regno d'Ungaria, non vi dovesse essere difficoltà alcuna.

Infine aggiunse in modo di dolersi, ancor che modestamente, che havendo la S^tà^ Sua promosso hora il nepote del re di Polonia, come Ungaro, non sapeva, che cosa egli havesse a fare in Ungaria, da la Transilvania in poi, ch 'è provincia separata et perciò mostrò, che essendosene fatti due ad instanza del re di Polonia, con molta ragione ricercava, che si facesse hora que-

1 Invăţatul George Draskovich care ocupà amândouă scaunele episcopale.

sto ad instanza sua, sì per rispetto suo, che lo raccomandava, come per honore della provincia d'Ungaria, la qual meritava anch'essa di esser honorata, come le altre provincie.

Io risposi, con protestar però, ch'io non havendo commissione alcuna sopra di ciò, non potevo promettere cosa certa, ch'io speravo, che Sua B^ne^ quando facesse promotioni, gracificarebbe volentieri la Maestà Sua e questo prelato, il quale ha conosciuto fin quando ella era nel Concilio di Trento.

Et quanto al nepote del Re, dissi che, al creder mio, questa non era stata nuova promotione, ma quasi un supplemento della passata, quando ne furono creati XIX, poichè fin d'allhora, credo, che la S^tà^ Sua havesse designato questo soggetto per il XX^mo^, ma essendo lui così di fresco venuto in Roma, lasciò di farlo a quel tempo, per non farlo, come si direbbe „con li stivali et sproni in piede." Mostrò Sua Maestà di accettare la scusa cosò, così, però replicò che questo per la ragion sudetta non dovea mettersi accanto de l'Ungaria, et mostrò quasi apertamente ch'ella restava poco sodisfatta, se il Colocense non fusse creato anch'egli Cardinale.

Mi ricercò poi ch'io facessi l'ufficio efficacemente con Sua S^tà^ et usò parole tali, che conobbi, si come erano straordinarie così anco venivano da vivo effetto. Et perciò non solo faccio quello che mi ha comandato Sua Maestà, ma anco ricordo a Sua B^ne^ che questo è il vescovo che fu nel Concilio di Trento, prima di Cinque chiese, et poi di Zagrabia, et ambasciatore dell'imperatore Ferdinando, et hora è cancelliere del regno d'Ungaria et ha ben da 4/m talleri d'entrata, onde havrà il modo di sostentar la dignità Cardinalitia. Et oltre la dottrina, che tiene non volgare, è anco sempre stato di castissimi et di bonissimi costumi, et insomma è il migliore et il più degno, che sia tra i vescovi di Ungaria.[1] Alla cui reduttione se N. S^re^ come V. S. Illma mi scrisse questi giorni a dietro, vuole che si attenda con particolar cura e sollecitudine, questo per certo non sarà ultimo mezo di consigliarci gli animi di que' Baroni provinciali, dico non tanto catholici, quanto anco buona parte degli heretici, quali si goderanno assai a vedere, che la provincia loro sia talmente da Sua B^ne^ honorata, si come non pochi si sono doluti più volte meco, che N. S^re^ non facesse mai alcum Car-

1 Nu se prea cunoaşte cauza antipatiei lui Grigorie XIII faţă de eciscopul Draskovich, dar fapt e că a devenit Cardinal (tot prin intervenţia împăratului Rudolf) numai după moartea sa, creat de urmaşul său Sixtus V în anul 1585.

dinale Ungaro, e non mostrasse di tener memoria di quella provincia tanto benemerita di tutta la christianità.

Sarà bene, che V. S. Illma si degni darmi qualche amorevole risposta in nome di Sua B^{ne} per sodisfare a Sua Maestà la quale com'è di natura colerica, et insieme grandemente melancolica, credami, ch' è molto sensitiva; et se di rado si mette a chieder una cosa, o favorir alcuno affettuosamente, quando però lo fa con efficacia, ne resta di modo impressa, che non può sentirsela negare, se non con grave offesa, massime quando le pare di chiederla con ragione, come si persuade di questa; etc.

Di Praga, l'ultimo di Luglio M. D. LXXXIIII.

Questa promotione non è piaciuta molto, essendo maxime stata tanto privilegiata; anzi lo Imperatore se ne è risentito, non senza qualche inditio di sdegno.[1]

(Arch. Vat. Roma. Nunz. di Germania vol. 106 fol. 306—308.)

274.

[Istambol,] 27 August 1584.

Agentul Petru Rácz către (Mehmed) paşa-vizir.

Expunând vizirului că Ardealul e întotdeauna credincios Porţii, îl roagă să nu dea crez relaţiunilor lui Márkházi, care se fudulea aci că era boier, dar e un sărman venetic (Levente) voind să se facă principe cu fel de fel de minciuni şi amăgiri.

Des Agenten aus Siebenbürgen Anpringen bey dem Obristen Bassa wider des Markhazy Practicken.

Gnädiger Her Bassa, Euer Gnadt wirdet ohne Zweifel wol bewüsst sein, dass Siebenbürgen viel Jahr her dem Sulthano allerdings getrew ist gewesen und in allem jederzeit des Sulthani Befehl nachkommen, auch zu Ross und Fuess wider des Sulthani Feindt immerdar fertig gewesen, und sich prauchen lassen, und auf den heutigen Tag, auch hinfüro also befunden solle werden. Darzue haben alweg die Vesier-Bassen auf das Landt gnädiglich Sorg getragen und es vor jedermann bewahrt, die, so ihme etwas Gewaldts oder Unrecht thät hätten thuen wöllen, derhalben seind sie, die Siebenbürger auch des Vertrauens zu Euer Gnadt, dann kein andere Porten wissen sie nit und wöllen auch kein andere wissen, der Allmächtig Gott geb Euer Gnadt ein glückhafte Regierung. Es seind wol je zuweiln böse Männer ge-

[1] Acest postscript scris cu cifru. E vorbă de promoţiunea Cardinalului Andrei Báthory.

wesen und auch jetziger Zeit seind Ihr verhanden, die fälschlich viel übels ihnen nachreden und auf sie viel Ungrundt und Practicken erdenken. Aber Euer Gnadt sollen denselben keinen Glauben nit geben, dann Euer Gnadt werden mit Händen greifen mögen, dass das Landt Siebenbürgen dem Sulthano und Euer Gnadt getreu ist, und dieselben bösen Mäuler mit Ungrundt bestehn werden.

Hierauf sagt der Bassa: Es ist wahr, dass ihr Widersacher habt, aber pleibt ihr nur demnach wie bishero getreu, so habt ihr auch nichts zu förchten.

Darauf sagt der Agent: Herr, es ist einer der ein armer verloffener Levent draussen gewesen ist, der hat Markhazy Paul geheissen. Ist herein gefallen und hat hier fürgeben er sei Herren-Standts draussen gewesen; hat mit seiner Practick vermeint die Vesier Bassen zu betriegen, dass sie Ihme vom Sulthano sollten zuwegen pringen, damit er *Vayuoda* in Siebenbürgen werden möchte. Hat viel falscher Brief schreiben lassen, und seiner Practicken halben gefangen, aus Forcht aber hernach zum Türken worden. Gleichwol kann er noch nicht mit Ruhe sein, aber Euer Gnadt werden es befinden, dass dem nit anderst ist, als wie ich's Euer Gnadt angezeigt.

Daneben sagt der Agent: Er solle einen Diener schicken, ob er was befehlen wölle.

Darauf sagt der Obrist Bassa wider: Sie sollen nur, wie bisher in ihrer Devotion verpleiben und sollen sich nichts besorgen. Mit welchem Er abzogen.

Es ist noch nichts gewiss verhanden von dem Kenan Chiauschen, so mit dem Kusdi ist weggezogen, wegen der Prucken, wie Euer Gnadt wol wissen. Gestern sagt gleichwol einer, dass die Grenitza was Streits mit denen von Wardein gehalten sollen haben, den Kenan Chiauschen gefangen genommen, welches ungewiss.

Datum den 27ten Augusti. Anno 84.

(Staatsarchiv. Wien. Turcica.)

275.

Lublin, 29 August 1584.

P. Antonio Possevino S. I. către secretarul de stat Galli.

Principiile politicei regelui Ştefan Báthory de a slăbi pe Moscoviţi şi apoi cu ajutorul popoarelor creştine a porni o campanie împotriva Turcilor pentru desrobirea Orientului creştin. Pă-

rerea lui Possevino față de acest măreț proiect, expunând greutățile ce întâmpină realizarea lui. Informațiuni culese despre starea lucrurilor în Moldova și Țara-Românească.

Giunto a Lublino, si come di Praga scrissi, ch'io mi incaminerei, ho ottenuto dal re di Polonia, che hoggi ritorna verso Grodna, la dichiaratione et risolutione del negocio di Satmar circa quei punti, i quali dalla sua parte differivano o davano ansa di dilatione altrui. Si sono fatti con Sua Maestà nuovi uffici per togliergli le suspicioni contra i Cesariani et penso con effetto buono.

Mi disse che mi aspettava per conferirmi una cosa di grande importanza, mostrando non solo desiderare ch 'io ne scrivessi costà, ma che in persona propria, bisognando n'andassi a far' ufficii con alcuni Principi. La cosa è ch'egli se in questa occasione dello stato di Moscovia potesse havere alcuno concorso di aiuto da alcuni principi, in tre anni supererebbe di sottoporre tutta la Moscovia et toglier' a Tartari, et al Turco il modo di impadronirsi di Astracano, et aggiunger' al Christianesimo quelle provincie per il mezzo delle quali disse ch 'il Turco si divertirebbe da pensieri liberi di assalir' la Christianità di Europa; oltre il legame che coi Circassi et Georgiani et l'intelligenza che si havrebbe col Persiano. Aggiunse che con questo aiuto, quando bene il regno di Polonia non concorresse ne i comitii che si faranno, egli però terrebbe modo, come questo si effettuasse. Si che in questo mostrò molto maggiore risolutione, che mai per l'adietro haveva fatto, quando et con altri, et meco ne discorse.

Per mostrarmi poi che haveva fatto riflessione più di una volta sopra questo pensiero, mi disse ch 'il Marsalco di Lituania venendo di Gerusalemme fu stimolato da quei di Candia a sollecitar' il Re, che facesse qualch' impresa per liberatione della Christianità di Oriente, atteso le forze deboli del Turco, et che quell' isola darebbe in tale deliberatione (convenendo in questo i Vinitiani) trecento mila scudi l 'anno. Dapoi disse ch' il giorno precedente si erano ricevute lettere di Moscovia, delle quali per darmi maggiore stimolo mi mandò l 'istesso originale, che sarà con questa. L'esser poi in due anni non senza providentia Divina morti due principi di Moscovia, l 'haver la Livonia nelle mani, l 'esser il terrore del Re impresso negli animi de' Moschoviti, il trovarsi la Moscovia indebolita et divisa, et con un capo pazzo, et di cui mi disse hieri il Sig^r Cancelliere che correva qualche romore, ch'egli fosse morto, aggiungevano sproni a

questa Maestà acciochè non lasciasse ch'altri non catholici, come forse il Dano, e 'l Sveco, et che i Tartari et Turchi non se ne impadronissero.

Io dunque udendo quel che mi diceva del subsidio di Candia, et pensando ch 'esso forse haveva fatto qualche disegno maggiore nel dimandar' di quel ch 'ha fatto (se pur' mai si venisse a questo) riuscirebbe: gli dissi le difficoltà che mi si offerivano, aggiungendo che quando Sua Maestà havesse dirizzata la mente alla gloria di Dio, et a non confunder' poi l'heresia colla religione catholica, si come si era fatto in Livonia, et a voltar poi gli aiuti altrui in danno de' principi Christiani, havrei pensato che la proposta, la quale mi faceva, sarebbe stata più attentamente considerata, se havesse pensato che l' aiuto fosse molto moderato, et che non gli si disse, se non essendo realmente nel fatto, et che fosse segretissimo, et con ministri di coloro, i quali ci concorressero coll 'aiuto: et che fosse il negocio incamminato per via christiana, lasciando quell' immanità et ruine, delle quali i miei occhi sono anchor freschi per quel che viddi in Moscovia. Oltre che forse il solo presentarsi con qualche mezzano esercito basterebbe a dar' la vittoria.

Approvò dunque il Re tutto questo, nè riprovò ciò che aggiunsi della facilità et poca spesa, colla quale, a rispetto degli altri paesi si facevano l'imprese in Moscovia.

Queste cose dette, se bene poi le comunicai (subito che qua giunse) co 'l Sig^r Cardinale Bolognetti, il quale dal Re et da me si pensava che di Lublino pigliasse subito la volta per Italia, non essendogli ancora pervenute le lettere della moratoria insino a' comitii seguenti, io non potrei all' hora niegare al Re di farne il comandato ufficio. Ma confesso che dapoi non volevo pur' scriverne costà, et pregai Sua Maestà, che questo trattasse col detto Signore Cardinale, il quale a me dubitante di farlo puose in conscienza ch 'io non dovevo mancare. Si che V. S. Illma si degnerà scusarmi, se in alcuna cosa eccedo contra mia voglia; etc. [1]

Di Valachia, se bene non è anco ritornato un huomo che si mandò a Pietro vaivoda di Valachia; etc. [2]

(Arch. Vat. Roma. Nunz. di Germania vol. 95 fol. 226.)

---

1 Omis amănuntele rezervelor lui Possevino faţă de proiectul regelui, care e important ca ideie şi ca scop, fără să se fi putut realiza din pricina morţii sale timpurie.

2 Urmarea (foarte interesantă) publicată in *Revista Catolică* 1914 p. 534—536.

276.

Istambol, 18 Septemvrie 1584.

Freyherr Paul von Eyzing către împăratul Rudolf II.

Despre mizeria în care trăieşte Márkházi şi rezultatul cererilor soliei ardelene în privinţa prevaricărilor Turcilor la hotarele Ardealului în spre Gyula şi Ineu.

Gleichfalls hat Markhazy Paul durch Fürbilden und Practicken der Siebenbürger und des Mustapha Chiauschen, so neulich aus Poln kommen, nahet sein Hoffnung verloren Bender, viel weniger das Beglerbegath in Siebenbürgen zu erhalten. Lebt nahet *in miseria*, hat auch neulicher Zeit sein besten Rucken, den einen Tartarischen Fürsten, so mit dem Osman Bassa alher kommen (welcher, sampt nahent allen den seinigen *peste* gestorben) verloren und jetziger Zeit sich allein seines *timars*, davon er ungefährlich 500 Daller des Jahrs zuegeniessen, behelfen muess; etc.

Was die Siebenbürger abermals bei einem eignen Currier und Legaten wider den von Jula und Janova, wegen vieler erlittenen Schäden, Restitution vieler entführten Underthanen und wegen Abschaffung einer neuen Brugken, so gemeldter Begh den Siebenbürgern zu mörcklichem Schaden und Nachtheil erpaut, alhie erhalten, das haben Euer Kays. Mt. aus hiebeigelegtem Einschluss einer geheimen Person, so die ganz Handlung selbst sollicitiert, gnädigst zu vernehmen,[1] und mit gemeldtem Bescheidt ist gestern der Siebenbürgische Currier mit dem Chiauschen, so neulich aus Poln kommen, von hinnen nach Temeswar auf der Post verritten.

Datum aus einem Garten, ausserhalb der Weingärten Gallatae, den 18ten Septembris 1584.

(Staatsarchiv. Wien. Turcica. Cifra.)

277.

Praha, 16 Octomvrie 1584.

Nunţiul Bonomo către secretarul de stat Galli.

Comunicând răspunsul Papei, împăratul Rudolf pare că s'a liniştit, însă miniştrii dela Curte sunt foarte impresionaţi de crearea cardinalului Andrei Báthory, cu toate că acest lucru era demult pregătit.

---

1 Având data de 14 Septemvrie 1584, se vorbeşte în ea despre slobozirea robilor ardeleni, dintre cari mulţi însă turcindu-se, nu se mai întorc în ţara lor.

Ho risposto all' Imperatore quanto V. S. Illma mi comanda circa la promotione dell' arcivescovo Colocense, anzi gli ho letta la stessa lettera di V. S. Illma pregando la Maestà Sua a tener in se tal risposta, la quale passa i termini che si vogliono usare in simili negotii. Et perchè havevo sentito il Sig^{r} Rompf (del cui senso non è dubbio, che saranno stati de gli altri) a dolersi, che non si facesse quanto prima Cardinale questo prelato, et solo anchora per contrapesare il favore straordinario fatto poco avanti al Cardinale Bathori, io non mi partei da Sua Maestà che la feci capace de la molta benignità di Sua B^{ne}, anzi le cavai di bocca questi duoi punti assai chiari, cioè ch 'ella restava sodisfatta de la risposta, ch 'io le dava, et che la tenirebbe in se, senza comunicarla ad alcuno. Disse però che aspettarebbe con desiderio di vedere l' effetto di questa sua raccomandatione al termine accennato. Al Sig^{r} Rompf, che si duolse meco fin giovedì passato, essendo venuto meco a pranzo con il Sig^{r} Dietristano, et questi ambasciadori di Spagna insieme, risposi che non si fanno cosi facilmente i Cardinali soli, non sapend' io che se ne fussero creati altri, che oltre i nipoti di Sua S^{tà} i due Cardinali d' Austria et hora questo Bathori, la cui promotione però tornai a dire, come già dissi all' Imperatore ch 'era quasi fatta fin quando furono creati i XIX Cardinali, ma fu differita sin al tempo del suo partire, per non farlo cosi subito, quando a pena era arrivato in Roma; oltre che replicando lui alquanto importunamente, fui astretto a dirgli, ch 'egli era nipote d'un Re, et l' arcivescovo Colocense, se ben era nobile et prelato benemerito, non era però da mettere in questo numero. Disse anchora il medesimo Rompf, che se n'era fatto un solo ancho ad instanza del Re di Francia, il che però io negai, e credo di non haver errato. In somma vidi assai chiaro che la creatione singolare del Cardinale Bathori, havea offesi questi ministri non poco; ma in verità l' Imperatore parlando sinceramente mostrò di restare a pieno sodisfatto de la risposta sudetta, con l'aggiunta però, c' ho di sopra toccà.

(Arch. Vat. Roma. Nunz. di Germania vol. 106 fol. 404.)

278.

[Praha,] 22 Octomvrie 1584.

Pater Valentinus S. I. către nunțiul Bonomo, episcop de Vercelli.

Cei doi Români, cari stând aci aproape patru luni (ocupați cu studiul religiunii) au abjurat legea lor, făcându-se ca-

tolici, merită să fie ajutaţi; roagă să le dea paşaport şi scrisori de recomandaţie ca să poată merge la Roma, mai cu seamă că Ioan — fecior de Vodă — ajungând în scaunul domnesc în Moldova, cu încetul va trece ţara sa la catolicism.

Rev^me Nuncie Domine, Domine Clementissime.

Valachi illi duo (qui iam inde a 15 hebdomadis hic versantur, quique die Sabbati proxime elapso, confessione rutenica lingua pie fideliterque facta, tum abiurationem schismatis coram testibus, tum etiam professionem fidei Catholicae Romanae fecerunt) hesterno die in templo nostro Sacratissima Eucharistia sub una specie refecti et membris Christi vivis adiuncti sunt. Superest nihil aliud, quam ut Rev^ma Celsitudo V^ra illis tantopere desideratas et saepius promissas passaporti literas, atque etiam intercessionem ad aliquem Cardinalem (quod P. Possevinus indicabat nuper faciendum) sapienter conscribere et benigne largiri dignetur. Quo et in fide Romae confirmentur et perficiantur. Et si quidem maior natu principatum suum haereditarium consequatur, suam ditionem paulatim Romanae fidei adiungat. Ego certe, quod ad me adtinet, nihil invenio, quod non syncerissimos Catholicos eos comprobet. Siquidem primatum et oboedientiam Summo Pontifici adscribere, Spiritum Sanctum ex patre filioque procedere; Sanctorum animas in coelum, sceleraturum ad infernum, mediorum in purgatorium statim post mortem abire, et huiusmodi alia, palam profitentur; carnes vero nunquam deinceps diebus Sabbati se comesturos sancte spoponderunt. Tales nunc inveniuntur, et spero adhuc meliores et perfectiores futuros. Quare ut quam primum literis praedictis iuventur et expediuntur versus Romam, humiliter pro illis intercedo.

E Collegio Societatis, 22. Octobris 1584.

Rev^mae Cels. V^rae

Servus in Christo,
Pater Valentinus mpr.

Adresa: Reverendissimo Illustrissimoque Nuncio Apostolico, Domino Clementissimo exhibendum.

(Arch. Vat. Roma. Nunz. di Germania vol. 106 fol. 432.)

279.

[Praha, 22 Octomvrie 1584.]

Pater Valentinus S. I. despre cei doi moldoveni catolicizaţi.

Expune întreaga biografie a lui Ioan (fiul lui Bogdan-Vodă) şi a tovarăşului său Iliaş, fiu de boier.

Informatio de Iuvane Wayvoda seu duce Walachiae nato, et eius socio.

Iuvanus iste (qui nunc Praga cum nobili socio versatur) filius est Bogdani, antiquioris illius Wayvodae, qui Stephano avo eius, in ducatu Moldaviensi Suschaviae successerat eumque per viginti annos continuos tenuerat. Quo mortuo, suscepit gubernacula frater Iuvanis, natu maior Stephanicza. Verum cum proceribus non perinde omnibus placeret, quindecimo anno sui ducatus, eum noctu pulvinaribus suffocarunt. Quae causa fuit, ut frater eius, Iuvanus iste, in Montanensem terram septennis ablegaretur, tum ne tale quidpiam illi a proceribus contingat, tum etiam, ne se fortasse de iniusta fratris caede vindicaret. Unde factum est, ut ad hanc usque senilem aetatem, in praedicta Montanensi terra (solo tantum Thodero procere Suschaviensi, amico et fautore conscio) delitesceret. Quo spatio temporis duces fuerunt eius locum occupantes isti : Petrus, Stephanus, iterum Petrus, Giliass, Stephanus, Alexander, Despota, iterum Alexander, Bogdan et Iuvan (filius Stephanicza, fratris huius Iuvani) Petrus Graecus, Iankul, iterum Petrus Graecus, qui etiamnum in ducatu residet.

Hi omnes brevi spatio vixerunt, partim naturali, partim violenta morte sublati. Fortasse Deo sic disponente, quod Iuvanum istum legitimum ducatus successorem, negligerent.

Et quamvis intelligat, modernum Wayvodam Moldaviensem, proceribus et populo gratum, tamen certo sibi pollicetur et persuadet, quod si Turcicus imperator illum vivere et supradicti Bogdani filium esse intelligeret, si non nunc, saltem post obitum Petri, se paternae sedi restitutum ivi, praesertim ubi Galliae Rex pro eo apud Imperatorem Turcicum intercesserit.

De servo eius.

Servus eius et comes itineris, ex nobili prosapia quoque est, Gilias nomine (quod nobis Eliam sonat) ex eadem civitate Moldaviensi Suschavia nuncupata, oriundus. Hic fideliter omnes labores cum domino suo tolerat et sustinet.

(Arch. Vat. Roma. Nunz. di Germania vol. 106 fol. 431.)

Notă. Această întreagă „informație" e scrisă cu mâna Iezuitului Valentin, firește după spusele celor doi convertiți, hotărîți să plece la Roma.

280.

Praha, 24 Octomvrie 1584.

Nunţiul Bonomo către secretarul de stat Galli.

Recomandă pe aducătorul scrisorii sale Ioan, care se zice că e „principe" al Moldovei şi al Ţării-Româneşti, rugându-l să-l ajute după puteri, spre a-şi câştiga scaunul domnesc.

Il presente latore che dice d'essere Principe di Walachia e di Moldavia, già son più mesi, che mi chiedette et elemosina, et lettere di passaporto e di raccomandatione per venirsene a Roma. Io fattogli elemosina, gli ho negato sempre le lettere, per due cagioni, et perchè egli era di religion greca scismatica, et perchè a me non constava ch' egli con il suo servitore fussero tali, quali si facevano; finalmente con un lungo catechismo instrutti da un Padre Giesuita che intende la lor lingua, han fatta la professione Catholica et si son confessati e communicati sub una specie, con segni molto evidenti de la loro vera conversione. Onde pregato ancho instantissimamente da quel Padre, che gli ha convertiti, non ho potuto mancare di accompagnarli con il passaporto che V. S. Illma vedrà, et con queste quattro righe di raccomandatione, pregandola a volergli riguardare con occhio di pietà et aiutargli quanto le dettarà la charità christiana; che se costui potesse veramente ritornare al suo stato, puotria per certo fare di molto bene in quelle parti ad honor di Dio et essaltatione di Santa Chiesa. Et perchè V. S. Illma veda meglio, com' io mi sia mosso a fare loro queste lettere, mi è parso bene di mandarle ancora due polize, che mi ha scritto di lui, e del suo secretario il P. Giesuita c' ho di sopra detto.

Pe o ţidulă alăturată lipită pe dosul acestei scrisori citim următoarele rânduri ale cancelariei Vaticanului: A li 9 di Febraro 1583 fu scritto un Breve al Re di Francia in raccomandatione di questo Principe di Valachia et Moldavia, acciò l'aiuti presso il Turco a ricuperare il detto suo stato, con clausula credentiale nel Nuntio di Francia. [1]

(Arch. Vat. Roma. Nunz. di Germania vol. 106 fol. 430.)

---

[1] Am găsit-o şi publicat-o mai sus sub No. 222.

281.

Alba-Iulia, 29 Octomvrie 1584.

Cancelarul Volffgang Kowachoczy către dragomanul Ahmat beg.

Ceauşul Mustafa, neputând isprăvi nimica cu ofiţerii turci adunaţi acolo în afacerea turburărilor dela graniţe, e trimis Petru Rácz pe care-l recomandă bunăvoinţii sale.

Signor Ahmat Begh, mio charissimo.

Non ho che scrivere hora a Vostra Signoria, salvo che questo Signor Mustaffa chiaus se ne torna, non havendo potuto far nulla nelle cose nostre con questi bassà et sanziaki, per il che mandiamo là anco questo nostro Rácz Petro, acciò si faccia con ogni diligenza che la Porta resti capace di questi inconvenienti, che si fanno alla giornata da questi delli confini ; sì che V. Sig[ria] come ha fatto fin qui, in questi nostri negotii s'adopri, et ci aiuti con ogni sua industria et sapere, che ancho questo si metterà poi appresso li altri suoi meriti, et ci darà maggior occasion di aiutarla nei bisogni suoi. Con questo faccio fine raccomandandomegli di cuore.

D'Alba Julia, alli 29 di Ottobre 84.

Di Vostra Signoria come fratello

Volfango Couaccioci

Pe dos: Copei des Siebenbürgischen Canczlers Schreibens an ein Dragoman an der Porten.

Praesentatum : 8. Decembris.

(Staatsarchiv. Wien. Turcica. Copie.)

282.

Istambol, 30 Noemvrie 1584.

Freyherr Paul von Eyzing către împăratul Rudolf II.

Márkházi neputându-şi ajunge scopul să fie numit principe al Ardealului (şi aceasta în urma intervenţiei regelui Ştefan Báthory şi a Ordinelor Ardealului) era aproape să fie numit sangiac-beg în Babocsa, însă numirea aflând opoziţie la câţiva paşi din Divan, s'a amânat.

Markhazy Paul, Euer Mt. wolbekannt, jetzt Ibrahim Begh genandt, so oberzählte Veränderungen des Regiments [in Siebenbürgen] und für sein Person selbst durch Offerierung hun-

dertmal Tausent Ducaten jährliches Tributs, lange Zeit gesucht, und doch bishero durch Hinderung des Königs aus Poln und der Siebenbürger selbst, so deswegen viel *extraordinari* Verehrungen ausgeben müssen, solch sein Intent nie erhalten, auch guetes theils alle Hoffnung verloren konftig für sein Person was mehrers auszurichten, hat durch Angeben und Instruction seines Gesellen, Hussaim Brebeck, heimblich und *per indirectum* vom Osman Bassa Babotscha bei Zigeth zu einem Sangiakat begehrt; den unerfahrnen Osman mit dem Betrug überredet, dass solches vor Zeiten ein Sangiakat gewest und hernach, ohne Vorwissen des Sultans, durch den alten Mehmet Bassa einem seiner Freundt, den er gen Zigeth gesetzt, als ein Wayuodat zum Sangiakat Zigeth sein ertheilt worden. Solle sich gegen dem Osman daneben erpoten haben, er wölle in kürze dasselbige Sangiakat dermassen erweitern und bessern, auch viel der umbliegenden Ungern mit denen er zum theil befreundt, zu des *Sultani Devotion* pringen, und einen solchen Anfang seines Diensts machen, dardurch Ihne Sultanus viel ein mehrers zu vertrauen Ursach haben werde.

Das hat Ihme der Obrist Bassa allerdings wohl gefallen lassen, gemeldtem Markhazy das Sangiakat verwilligt und denselben von Nicomedia aus hieher zum Meszich [Bassa] zur Hinausfertigung dirigiert. Als er aber anfangs bei Ihme Bassa, und hernach im Divan erschienen, und des Beghen von Zigeth Agent alhie sich in der Sachen zum höchsten opponiert, und offentlich protestiert Zigeth möchte, der Notturft nach, weder beschützt, noch defendiert werden, wofero man Babotscha, darzue andere Häuser gehören, davon nimbt, haben Meszich und die andern Vesir Bassen in der Sachen stark Bedenken gehabt des Osmans Verwilligung dem Sultano zur völligen *Confirmation* fürzupringen, auch entlich sich dahin resolviert solche Änderung der Zeit keineswegs fürzunehmen; darzu ich dann auch, *directe et per indirectum*, allerlei Hinderungen procuriert, und dem Bassa anzeigen lassen, wofero er einen solchen unruhigen und unfriedlichen Mann, so aus Armueth und Verzweiflung zum Türken worden, und mehrers nicht der Zeit als Unruhe und Uneinigkeit sueche, an demselben oder einichem andern Ort, gegen Euer Mt. Srenitzen gesetzt werden solle, habe er sich und zuvorders Gultanus anders nichts, als täglicher Beschwerungen, allerlei Unruhigkeiten und etwan des gänzlichen Friedtbruchs zu versehen.

Darauf, als gemeldter Markhazy sein Begehren nit erhalten, ist er widerumals zum Osman, von welchem er leichtlich die ihme verwilligte, oder ein andere Stell auf sein Brief, aber würklich, sonderlich alhie, schwerlichen was bekommen wirdet.

Datum zu Constantinopel, den letzten Tag Novembris. Anno 84.

(Staatsarchiv. Wien. Turcica. Cifra.)

233.

Praha, 3 Decemvrie 1584.

P. Antonio Possevino S. I. către secretarul de stat Galli.

Zelul cardinalului Báthory şi al Iezuiţilor trimeşi în Ardeal.

Il Sig[r] cardinale Bathori faceva una mirabile et casta riuscita. Dio, Signor Nostro gli dia perseveranza.

In Transilvania uno de' nostri haveva battezzato mille huomini già provetti nell' età et negli errori.

In Varadino non senza concorso dalle terre de' Turchi era il frutto abondante, che Dio Signor Nostro cominciava a fare per uno dei nostri.

(Arch. Vat. Roma. Nunz. di Germania vol. 95 fol. 279.)

234.

Gilău, 14 Decemvrie 1584.

Prezidiul Ardealului către regele Ştefan Báthory.

Despre sănătatea principelui. Avizul lui Petru-Vodă despre pregătirile Turcilor împotriva Tătarilor. Solia lui Petru pentru extradarea boierului Stanciu, din pricina căruia zac aproape o sută de inşi întemniţaţi. Aşteaptă deci hotărîrea regelui în această chestiune, căci nu cutează să extradeze boierul, cu toate că Petru-Vodă li se arată întotdeauna bun faţă de Ardeal şi cererile Prezidiului. Arhitectul Baldigara isprăvind reparaţia fortificaţiunii cetăţii Oradea, a fost cinstit boiereşte. Solia lui Petru-Vodă în afacerea logofătului său.

Exemplum literarum a Senatu ad S. R. Maiestatem per Thomam Somogyi datarum.

Urunk ő Nagysága felől azt irhatjuk Fölségednek, hogy Istennek legyen hála most jó egészségben vagyon és ez decembernek harmadik napján Fejérvárról ide Gyaluba inditottuk ő Nagyságát, mind azért, hogy ő Nagysága mulatságot vegyen magának, mind peniglen azért, hogy ez mostani magyarországi terminushoz, kit Kolosvárra hirdetének, közelebb legyen és hogy ez alatt Fejérvárnak is lenne valami könnyebbsége; etc.

Ozman basa hadba menésének okát nem mind egyaránt hirdetik. Az havaseli vajda azt irja, hogy az tatárra megyen, mivel hogy azok (mint Felséged eddig bizonyosabban ex finibus Rutenicis megérthetė) aditi ab aliis finitimis Tartaris támadást tettek volna, más hánt emeltek, annak, kit Ozmán basa megölettetett, fiát, az pedig, kit ő ültetett volt székibe, megverték és futva szalasztották. Azt neheztelnék, hogy török császár novo exemplo adott volna az portáról fejedelmet nekik, kit semmiképpen nem akarnának admittálni, hanem, hogy *ius electionis*, mint azelőtt, ugy azután is penes eos maneat; ennek azért az tumultusnak sedálására mondják, hogy indult volna az basa, kit ezzel is confirmálnak, hogy mind az két oláh vajdának megparancsolták volna, hogy ők is minden népekkel oda az tatárok felé induljanak és vigyáznának. Másfelől penig azt beszélik, hogy az kazul most ujonnan igen megverte volna az törököket, ugyanynyira, hat szancsákaljából (némelyek négy beglerbégalja népének mondják) csak egy sem szaladott volna el, kiért oda az törökek igen meg tébolodtanak volna, és azoknak segitségekre menne, ilyen segétséggel az basa, ki majd hihetőbb is, mert nem szállott volna az tengeren által Izkiderbe, ha az tatárra volna szándéka; utcunque sit, hanem ha csak terrort akarnak az ellenségnek incultialni, de azt látjuk, hogy az téli idő előttönk levén igen nagy processusa nem lehet a hadnak, egy felé is, jól lehet ez is in quem finem mivelték légyen postea eventus melius docebit.

Továbbá az havaseli Boer Ztanchiul Logofet felől immár egynehányszor találták meg Felségedet, kiből értjük az Felséged akaratját és a mint illett mind ez ideig csak azt viseltök előttünk; nincs is ebben semmi egyébb tekéntetönk, hanem csak az, kit im Felségednek ismit megjelentönk. Az elmult napokban ismit ujonnan fő emberét bocsátotta vala az vajda ide urunkhoz tisztességes legatióval és a mellett ajándékával is. Az legatiónak summája csak ez volt, hogy a mint azelőtt kérette egynehányszor Stanchiult, most is kérné ő Nagyságát, ne tartaná meg tőle, adná kézbe, igazitaná el a mi dolog ott volna, ne lenne

oka, hogy annyi lélek, közel százan, tartatnának erős fogságba érette, kik éjjel nappal kiáltanának és esedeznének, hogy lenne szabadulások; kiknek ilyen nyomoruságok neki is ölég nehéz volna, de soha addig az nem lehetne, míg nem Stanchiul bemenne, és miért hogy abban az dologban, kiért azok az fogságba estenek ő volt dolgos, megjelentené, miben köllene az dologban maradni. Sok ratiókkal és exemplumokkal contendálá ezt, mind itt valókkal s mind idegen fejedelmek és országokéval, kinél mindenkoron böcsületesebb volt valamely szomszéd fejedelemnek barátsága és méltó kivánsága, hogy sem egy fugitivus vanus és vétkes embernek tekinteti.

Erről mindgyárást választ nem tevénk követe által neki, hanem csak evvel bocsátattuk el, hogy urunk rövid nap fő embere által, kit az portára bocsáttana, erről resolválná magát és megjelentené akaratját neki, vagy azért az több dolgok között azt is Ferencz uramra vetjük, urunknak erről való válasz-tételit megmondaná a vajdának, kiben mint procedált légyen Ferencz uram, mint beszélett és tractált vala az vajdával, minthogy sok szók estenek ultrocitroque köztök, kiket talám méltó Felségednek megérteni, az Ferencz uram levelit in spetie küldők Felségednek, hogy Felséged abból mindeneknek pro sua praesertim de hoc principe informatione, jobban és mélyebben végére mehessen. Mivel hogy pedig mi ekkoráig erről az vajdáról semmit egyebet eszönkbe nem vehettünk (noha mint ezféle uj ember felől satis diu et sinistris suspicálhattunk) urunkhoz jó akaratnál és jó magaviselésinél, kit sine dissimulatione mindenek előtt bőséggel megmutatott, és minden emberséggel valamiről megtaláljuk, ki gyakorta is esik, kész azonnal satisfaciálni; ha Felséged kegyelmes akaratja volna, talám jó volna nekünk is, a mihez jó móddal férnénk, abban kedvét nem szegnénk, hogy igy az ő méltó kivánsága is meg lenne és egyszer s mint annak is, a kiért törekeszik, jobban esnék dolga, mert Felséged megláthatja az Ferencz uram leveléből is, mire köti magát; urunknak penig ez mostan küldött leveliben ugyan teljességgel arra felel, hogy az ő Nagysága kedvéért minden kegyelmességgel cselekeszik vele, sőt azért kivánja főképpen kézben, hogy ista occasione meg esmertesse ő Nagyságával valóba magát, hogy semmit ő az ő Nagysága barátságánal nagyobbnak nem tart és fellebb nem böcsöl; mely kötésére és fogadására, si plene infamis nem akar lenni, szabadon nagyobb dolgát is meg kellene cselekedni, kiváltképen eo etiam fine, hogy ennek is ne kölletnék mindéltig az számkivetésben,

budosásban és rettegésben lenni, mely dologról a mi Felségednek tetszenék, jó volna a' szerint való választ tenni neki; etc.[1]

Baldigaráról, hisszük, hogy kapitány uram bővebben ir Felségednek minemő nagy emberséggel viselte ott magát, mennyi hasznot tött abban az épületben, mint reformálta és megigazitotta, ki az mint kapitány uram irja vala, el fogott immár onnan menni, mert, eddig is látván az szükséget, többet késett annál, a mennyi időre szabadsága volt. Mi innen urunk nevével tisztességes ajándékot köldtünk neki, háromszáz arany nyomó egy arany lánczot, ötszáz forintot, egy száz forint érő lovat, negyven nesztet és egy kupát. Ugy tetszik, hogy mind az te Felséged s mind urunk böcsületiért ennél kevesebbet nem köldhettünk neki, talám pedig ezután is kölletik valaha szolgálatja, és örömestebben jő másszor hozzánk, ha most jó kedvvel bocsátjuk; etc.

Mikoron már ezeket az dolgokat Felségednek megirattok volna, juta hozzánk az havaseli vajdának levele és két fő követe, pohárnokja et postelnikja, ki az minemű dolgokról ir, mi Felségednek be köldjük levelit. Három rendbeli dologról ir, melynek az elsőt Felségednek megakartuk magyarázni. Az mint ide föl megirtuk Felségednek, Musztafa chausztot, kit az porta az végekbe bocsátott volt, Brassóig Chany Gáspárral kisértettük el. Az vajda komornikját, Logofetit vacsorára hitták volt, és ott valami szó és háboruság esett köztök, ki felől az vajda törvényt kivánt tőlünk, kire mi nekünk gondunk is leszen. Az mi peniglen egyébb dolgokat nézi, Felséged megitílheti csak irásából is az vajdának, mi nemü ember, hogy sem tiszta oláh, sem peniglen valami barbarus, kinek jó szomszédságával mi ez ideig contentusok voltunk; Felséged láttassa meg levelét olylyal, az ki az olasz irásban expertus volna, csak abból Felséged ítiletet tehet felőle, mi nemű módjával dirigálja irását, kihez cselekedetit is ezkedig accomodálta.

Esmeg most juta levelönk, hogy az bosznai basát haddal várják Tömösvárra és az basa közelten közül, ha mire ölegek leszönk mi is Haczak felé valami népet bocsátunk. Az Ur Isten tartsa meg Felségedet jó egészségben.

Datum in arce Gyalu, 14. die Decembris. Anno 1584.

Alexander Kendi de Lona, V. Kowachoczy,
Sombory László.

(Acta publica Transylvaniae. Budapest. Fol. 89. Copie.)

---

[1] Omis un raport despre afacerile lui Felician Herberstein, precum un altul despre „dieta" din Alba-Iulia, ţinută în luna Septemvrie, publicat în *Monumenta Comitialia regni Transylvaniae* vol. III pp. 211—212.

Trad. Despre Măria Sa Domnul nostru putem scrie Maiestăţii Tale, că, slavă Domnului, acum este în bună sănătate şi că în ziua de 3 Decemvrie l-am pornit pe Măria Sa din Bălgrad aici la Gilău, atât pentru petrecerea Măriei Sale, cât şi pentruca să fie mai aproape de *terminul* adunării a treburile cu Ungaria, care s'a vestit la Cluj, iar în această vreme să fie mai uşurat şi Bălgradul; etc.

Plecarea la război a lui Osman Paşa nu o vestesc toţi într'un fel. Voevodul muntean scrie că merge asupra Tătarilor, pentru că aceia (după cum Maiestatea Ta ai putut înţelege până acum mai cu temei de prin hotarele Ruteniei) *aditi ab aliis finitimis Tartaris* ar fi năvălit, au ridicat alt han, pe fiul aceluia pe care a pus să-l omoare Osman Paşa, iar pe acela, pe care el îl pusese în Scaun, l-au bătut şi l-au fugărit. S'ar plânge că împăratul turcesc *novo exemplo* le-ar fi dat lor principe dela Poartă, pe care în nici un chip n'ar vrea să-l primească, ci, ca şi până acum, *ius electionis* să rămână la dânşii şi de aici înainte; deci pentru liniştirea acestei zarve se zice că ar fi plecat acel Paşe, ceeace se întăreşte şi prin aceea că ar fi poruncit amândurora Voevozilor români să pornească şi ei cu tot norodul acolo către Tătari şi să fie cu băgare de seamă. Iar de altă parte se spune că Kazulul ar fi bătut pe Turci iarăş atât de tare, încât din şase *sangiacalii* (unii îi numesc poporul a patru beglerbei) nu ar fi scăpat nici unul, din acea pricină tare s'au mâniat Turcii şi paşa merge în ajutorul acelora cu un astfel de ajutor, ceeace e mai de crezut, că nu ar fi trecut peste mare în Izkider, dacă ar fi avut de gând să meargă asupra Tătarilor; *utcumque sit*, ci vreau numai să trezească teamă în duşman, dar vedem că stând înaintea iernii, oştirea nu poate aveà vre-un scop mai mare în nici o parte, cu toate că şi aceasta in *quem finem* s'a făptuit, *post eventus melius docebit.*

Mai departe, despre boierul muntean, Logofătul Stanciul, ştim că Turcii au scris de câteva ori Maiestăţii Tale, din care înţelegem voia Maiestăţii Tale şi după cuviinţă şi până acum ne-am ţinut de dânsa, nici nu avem în această privinţă altă părere, decât aceea pe care iată iarăşi o scriem Maiestăţii Tale. In zilele trecute iarăş a trimis Voevodul pe omul său de încredere aici la Domnul nostru cu o cinstită solie şi pe lângă aceea şi cu daruri. Inţelesul acelei *legaţii* a fost numai aceea, că după cum a cerut de câteva ori pe Stanciul, şi acum roagă pe Măria Sa să nu-l ţină, să-l dee în mână, să-şi isprăvească treaba sa acolo, să nu fie pricină, ca atâtea suflete, aproape o sută, să fie ţinute în închisoare straşnică pentru el, cari zi şi noapte strigă şi se roagă să fie sloboziţi, nenorocirea cărora şi lui Vodă îi este destul de grea, dar nu o poate curmă, până ce nu s'ar duce acolo Stanciul şi pentru că în treaba aceea, pentru care ei au căzut la închisoare, el avea pricină, ar arăta cum trebue să se săvârşească în bine. Dorinţa sa Domnul ne o sprijini cu multe *raţiuni* şi pilde, atât de aici cât şi dela principi şi din ţări străine, la cari totdeauna a fost mai în cinste prietenia vreunui principe vecin şi cererea lui dreaptă, decât să ţină în seamă de un *fugar van* şi păcătos.

Despre aceasta nedându-i numai decât răspuns prin solul său, l-am slobozit numai cu răspunsul, că Domnul nostru va hotărî curând

despre aceasta prin omul său pe care l-ar trimite la Poartă şi-i va da ştire despre voia sa, ori trecem între altele şi acest lucru asupra Domnului Francisc, împărtăşind răspunsul Domnului nostru despre această afacere Voevodului, trimitem totodată Maiestăţii Tale scrisoarea domnului Francisc, în care scrie cum a urmat şi cum a vorbit şi s'a sfătuit cu Voevodul, auzindu-se multe cuvinte de o parte şi de alta cari poate că sunt vrednice să le ştie Maiestatea Ta, pentruca din aceea *pro sua praesertim de hoc principe informatione* să o puteţi înţelege mai bine şi mai adânc. Şi fiindcă până acum noi nu luarăm aminte nimic altceva despre acest Voevod (cu toatecă despre el ca despre un om nou putem presupune *satis diu et sinistris*) decât bunăvoinţă şi purtare bună faţă de Domnul nostru, ceeace a dovedit faţă de oricine *sine dissimulatione*, de câte ori îl rugăm câte ceva, ceea ce se şi întâmplă destul de des, îndestulându-ne pururea cu omenie, fiind gata să ne slujească numai decât; astfel dacă ar fi voia milostivă a Maiestăţii Tale, ar fi bine ca nici noi să nu-i stricăm voia, când se poate împlini cu bine, căci astfel s'ar înfăptui şi dorinţa lui cinstită şi totdeodată şi a aceluia pentru care se osteneşte, i-ar fi mai bine, căci poate vedeà Maiestatea Ta şi din scrisoarea Domnului Francisc, ce legământ face; iară în scrisoarea trimisă acuma Domnului nostru răspunde cu desăvârşire la aceea că de hatârul Măriei Sale se poartă cu el cu toată mila, ba că de aceea vrea să-l aibă mai ales amână, pentru ca *iste occasione* să se arate Măriei Sale cum este într'adevăr, că nimic nu socoteşte mai mare şi nu preţueşte mai mult decât prietenia faţă de Măria Sa: iară în urma acestui legământ şi făgăduinţe, dacă nu vrea să fie *plene infamis*, slobod ar trebui să se facă şi mai mult, mai ales *eo etiam fine*, ca nici acest pribeag să nu fie nevoit să fie toată viaţa lui să stea exilat bejănit şi cu frica în sân, despre care lucru, dacă ar fi pe placul Maiestăţii Tale, ar fi bine să-i facem lui Vodă un astfel de răspuns; etc.

Credem că domnul căpitan scrie Maiestăţii Tale mai cu de-amănuntul despre Baldigara, cât de omeneşte s'a purtat acolo, cât folos a făcut cu acea clădire, la Oradea, cum a reformat-o şi a îndreptat-o, care, după cum scrie domnul căpitan, a şi plecat de bună seamă de acolo, căci şi până acum, văzând nevoia, a zăbovit mai mult la ea, de cât era tocmit. Noi de aici în numele Domnului nostru, i-am trimis un plocon de preţ, un lanţ de aur preţuind trei sute de galbeni, cinci sute de fiorini, un cal preţuind o sută de fiorini, patruzeci de blănuri de jder şi o cupă. Ni se pare că nu i-am putut trimite mai puţin pentru cinstea Maiestăţii Tale şi a Domnului nostru; căci poate că şi altădată vom mai avea nevoie de slujba sa şi vine mai cu bucurie la noi altă dată, dacă acum îl slobozim îmbucurat; etc.

După ce am scris aceste lucruri Maiestăţii Tale, a sosit la noi scrisoarea Voevodului din Muntenia cu doi soli, păharnicul şi postelnicul său, pentru lucrurile despre cari ne scrie prin scrisoarea lui ce trimitem Maiestăţii Tale. Scrie despre trei feluri de lucruri, dintre cari pe cel dintâiu am vrut să-l lămurim Maiestăţii Tale. Precum am scris mai sus Maiestăţii Tale, am petrecut până la Braşov prin Gaspar Chany pe ceauşul Mustafa, pe care îl trimisese Poarta la hotare. Acolo

chemând la cină pe camerierul şi logofătul Voevodului, s'a întâmplat între ei ceva vorbe şi ceartă, despre care Voevodul a poftit dela noi judecată, despre ce vom aveà şi noi grije. Iară despre celelalte ale sale lucruri, Maiestatea Ta va putea judeca şi numai din scrisoarea Voevodului, ce fel de om este: nu e nici român curat, nici vre-un varvar, cu vecinătatea căruia până acum am fost mulţumiţi; Maiestatea Ta să dai să-i vadă scrisoarea unul care ştie italieneşte, numai din aceea va judeca Maiestatea Ta cum îş conduce răspunsul, după care şi-a potrivit şi până acuma faptele.

Iarăş acum ne vine scrisoare că Paşa din Bosnia e aşteptat cu armată la Timişoara şi că acel Paşă se apropie zi cu zi, de vom fi destui şi noi vom slobozi ceva norod spre Haţeg. Dumnezeu să ţină pe Maiestatea Ta în bună sănătate.

285.

Istambol, 27 Decemvrie 1584.

Freyherr Paul von Eyzing către împăratul Rudolf II.

Vorbindu-se mult că Márkházi tot va fi numit sangiac pe frontiera Ungariei, unde va putea face mult rău, propune ca împăratul să scrie sultanului în această chestiune, expunându-i ce fel de om neliniştit e acela care aşteaptă să fie înălţat la acea demnitate.

Markhazy Paul ist vom Osman Bassa noch nit widerkommen und ob wol von Ihr vielen, und sonderlich seine fautoribus, und sonsten im Divan spargiert wirdet Osman Bassa habe Ihme eintweder Zigeth gar oder Babotscha gewisslichen zum Sangiakat zugesagt, und deswegen beim Sultano für Ihme intercediert, so berichten mich daneben meine geheime Leuth, so umb gemeldtes Markhazy Pauln Sachen gar wol wissen, er sei noch bei dem Sultano. und habe bis dato weder eins, noch das ander bekommen; dass er auch schwerlichen sein Intent der Zeit erhalten wirdet.

Da nun Euer Mt. bei nächster Gelegenheit eines Curriers des promovierten Beglerbegen zu Bossen sich beschweren wirdet, würde meines geringfüegigen Erachtens nicht schaden, da dieselbe in solchem Schreiben auch melden liess, weil Sie von mir vernommen, dass gemeldter Markhazy umb ein Sangiakat an Euer Mt. Grenitzen anhielte, weil meniglich bewüsst, dass er, Markhazy nach nicht andern, als Uneinigkeit und Unfrieden zu stiften sich bemühet, deswegen er auch herein entsprungen und zum Türken worden, Sultanus wölle zu Erhaltung guetes

Friedens und Einigkeit, ein solchen unruehigen, friedlässigen Mann nit zu Dienst und Ämptern befürdern, dardurch er sein unruhig Gemüeth und feindtseelig Fürnehmen mit sein, des Sultani Schaden und Nachtheil, und Verderbung vieler arme Underthanen ins Werk zu pringen Gelegenheit habe.

Datum zu Constantinopel, den 27-ten Tag Decembris 1584.

(Staatsarchiv. Wien. Turcica. Cifra.)

286.

Wien, 29 Decemvrie 1584.

Arhiducele Ernest către Camera Ungară.

Cere informaţie despre iobagul român, fugit din Ardeal şi reclamat de către principele Ardealului.

Ut de colono Valacho transfuga, quem Vaiwoda Transylvaniae repetit, Sua Serenitas informetur.

Cognoscetis ex adiectis scriptis Waywodam Transylvanum apud comitem a Nogarollis pro restitutione cuiusdam coloni fugitivi, ad instantiam viduae Michaelis quondam Sarmasági institisse, Cameram quoque Suae M[tis] Scepusiensem opinionem superinde suam perscripsisse. Cum itaque vestrum quoque consilium ac sententiam quid praesertim hac in parte, quoad ipsum Waywodam statuendum, agendumve sit, expectamus, ea propter vobis benigne mandamus, ut eam nobis communicetis; etc.

(Colecţiune particulară. Ungaria.)

II.

SERIA DOCUMENTELOR.

				No.
1573	Ian.	16.	Wien. Nunțiul Giovanni Delfino către card. Galli.	1
,,	Fevr.	10.	,, Imp. Maximilian II către Gaspar Bekes . .	2
,,	,,	25.	,, Nunțiul Giovanni Delfino c. cardinalul Galli	3
,,	Mart.	4.	,, Max. II c. Wilh. Rosenberg și Vr. Bernstain	4
,,	,,	12.	Alba-Iulia. Ștefan Báthory c. orașul Sibiu . . .	5
,,	,,	21.	Roma. Card. Galli către Mons. Portico	6
,,	,,	26.	Wien. Maximilian II către Camera Scepusiană .	7
,,	Mai	20.	,, Maximilian II ,, sultanul Selim II . .	8
,,	Iun.	23.	Košice. Camera Scepusiană către Maximilian II .	9
,,	,,	27.	,, ,, ,, ,, ,, .	10
,,	,,	—	Tokaj. Ioan Gava către împ. Maximilian II . .	11
,,	Iulie	28.	Wien. Maximilian II către Camera Scepusiană. .	12
,,	Oct.	2.	Iași. Ioan-Vodă cel Cumplit c. senatul Poloniei .	13
,,	,,	15.	Wien. Nunț. Giov. Delfino către Tolomeo Galli.	14
,,	,,	26.	,, Maximilian II c. Camera Scepusiană . .	15
,,	,,	31.	Roma. Papa Grigorie XIII c. Grig. Bornemisza .	16
,,	Nov.	22.	Cluj. George Blandrata către Andrei Dudith . .	17
,,	,,	24.	,, ,, ,, ,, ,, . .	18
,,	,,	25.	,, Martin Berzeviczy ,, Andrei Dudith . .	19
,,	,,	—	Istambol. Mehmet pașa-vizir c. Maximilian II .	20
,,	Dec.	8.	Paul Gyulai către Andrei Dudith	21
1574	Mart.	10.	Alba Iulia. Șt. Báthory către magistr. Vinț . .	22
,,	,,	26.	Kraków. G. Lippomano ,, dogele Veneției .	23
,,	Apr.	18.	Wien. Maximilian II către Andrei Dudith . .	24
,,	Mai	7.	Kraków. G. Lippomano către dogele Veneției .	25
,,	,,	13.	,, ,, ,, ,, ,, .	26
,,	,,	26.	Wien. Gaspar Bekes către împ. Maximilian II .	27
,,	Iun.	6.	,, Maximilian II către Camera Scepusiană .	28
,,	,,	13.	Kraków. G. Lippomano către dogele Veneției	29
,,	,,	27.	,, ,, ,, ,, ,,	30
,,	Iulie	12.	Zborów. Andreas Zborowski c. card. Comendone	31
,,	,,	24.	Kraków. G. Lippomano către dogele Veneției .	32
,,	,,	29.	Istambol. Mehmet-pașa către senatorii Poloniei	33
,,	Aug.	1.	Kraków. G. Lippomano ,,dogele Veneției	34

III.

LISTA SCRIITORILOR ȘI DESTINATARILOR.

IV.

LISTA LOCALITĂȚILOR.

V.

LISTA IZVOARELOR.

Alba Iulia : Arhiva Capitulară 205.
Braşov : Biblioteca liceului Honterus 204.
Budapest : Acta publica Transsylvaniae 227, 233, 234, 236, 244, 249, 262, 269, 284=9.
Budapest : Arch. Com. Bethlen 75, 80, 84=3.
Budapest : Arch. Com. Rhédey 184.
Budapest : Miller, Chartularium Hungaricarum 210.
Budapest : Codex Széchenianus 81.
Budapest : Coll. Sólyom-Fekete Ferencz 93.
Budapest : Litterae originales 2, 26, 49, 182=4.
Budapest : Protocollum Bathorianum 8, 102=2.
Cluj : Arhiva Muzeului Ardelean 200, 228=2.
Firenze : R. Archivio di Stato 59, 61, 64, 131, 173, 177, 258=7.
Gdańsk : Staatsarchiv 271.
Győr : Arhiva capitulară 72.
Mantova : R. Archivio di Stato 60, 63, 65, 170=4.
Modena : R. Archivio di Stato 163, 178, 179, 181, 206, 226=6.
Roma : Archivio Vaticano, Arm. 16, 37, 50, 57, 109, 126, 137, 138, 141, 172, 222, 260=12.
Roma : Archivio Vaticano, Nunziatura di Francia 121, 135, 139, 140, 149, 156, 166, 168, 169, 171, 174, 175=12.
Roma : Archivio Vaticano, Nunziatura di Germania 1, 3, 14, 38, 44, 47, 58, 66, 95, 96, 225, 237, 241, 245, 251, 256, 259, 268, 270, 273, 275, 277, 278, 279, 280, 283=26.
Roma : Archivio Vaticano, Nunziatura di Polonia 6, 30, 53, 134, 143, 146, 148, 151, 153, 159, 221, 231, 232, 238, 239, 240, 242, 243, 247, 248, 250, 252, 255, 263=24.
Roma : Archivio Vaticano, Nunziatura di Venezia 176.
Şebişul-Săsesc : Arhiva oraşului 36.
Sibiu : Arhiva Naţională Săsească 5, 21, 55, 62, 68, 71, 79, 213, 215, 229, 257=11.
Sibiu : Muzeul Baron Brukenthal 108.
Ungaria : Colecţiune particulară 7, 9, 10, 11, 15, 73, 100, 101, 111, 112, 113, 114, 120, 122, 124, 127, 130, 132, 136, 152, 160, 165, 180, 183, 185, 186, 190, 195, 199, 203, 207, 208, 209, 211, 214, 216, 224, 261, 286=39.

Venezia: R. Archivio di Stato 13, 22, 24, 25, 28, 29, 31, 34, 35, 39, 40, 42, 43, 45, 46, 48, 54, 70, 82, 83, 87, 89, 116, 118, 123, 133, 142, 155, 158, 161, 212, 217, 235, 253, 254, 264, 267=38.
Wien: Hofkammerarchiv 12, 27, 98, 99, 105, 115, 144, 145, 157, 193, 201, 223, 265=13.
Wien: Staatsarchiv, Hungarica 17, 18, 19, 21, 74, 76, 78, 162, 164=9.
Wien: Staatsarchiv, Polonica 4, 23, 33, 41, 51, 52, 56, 67, 69, 86, 103, 104, 117, 119, 129, 147, 218=17.
Wien: Staatsarchiv, Turcica 20, 77, 85, 88, 90, 91, 92, 94, 97, 106, 107, 110, 125, 128, 150, 154, 167, 187, 188, 189, 191, 192, 194. 196, 197, 198, 202, 219, 220, 230, 266, 272, 274, 266, 281, 282, 285=37.

VI.

INDICE GENERAL.

VII.

OPERE ISTORICE CITATE.

Bethlen Wofgangi de: Historia de rebus Transsylvanicis tom. II (Cibinii, 1782) pag. 98, 243, 258.

Erdélyi Muzeum 1910 (Kolozsvár) pag. 249.

Fontes Rerum Hungaricarum vol. III. (Budapest, 1918) pag. 304.

Fontes Rerum Transylvanicarum vol. I. şi V. (Budapest, 1911 şi 1920) pag. 54, 243.

Haner G. I. De scriptoribus rerum Hungaricarum et Transilvanicarum vol. I. (Viennae, 1774) pag. 16.

Hurmuzaki: Documente privitoare la istoria Românilor (Bucureşti) vol. II/1, III/2, IV/2, XI. pag. 41, 53, 83, 95, 126, 159, 161, 238, 253.

Iorga N. Pretendenţi domnesci în secolul al XVI-lea (Bucuresci, 1898) pag. 240.

Kultsár: Krónika (Pest, 1805) pag. 243.

Monumenta Comitialia regni Transylvaniae vol. II — III. (Budapest, 1877) pag. 2, 3, 34, 98, 105, 258, 301, 322.

Revista Catolică 1913 — 1914 (Bucureşti) pag. 260, 311.

Szalay László: Erdély és a Porta (Pest, 1862) pag. 245.

Veress Andrei: Vechi istorici unguri şi saşi despre istoria Românilor (Bucureşti, 1929) pag. 38.

Veress Andrea: Il Veneziano Giovanni Michele Bruto e la sua Storia d'Ungheria (Venezia, 1930) pag. 74.

Wierzbowski Théodore: Vincent Laureo, éveque de Mondovi, nonce apostolique en Pologne et ses dépeches inédites (Varsovie, 1887) pag. 37, 54, 120, 155.

TABLA DE MATERIE.